ŞALOM ALECHEM

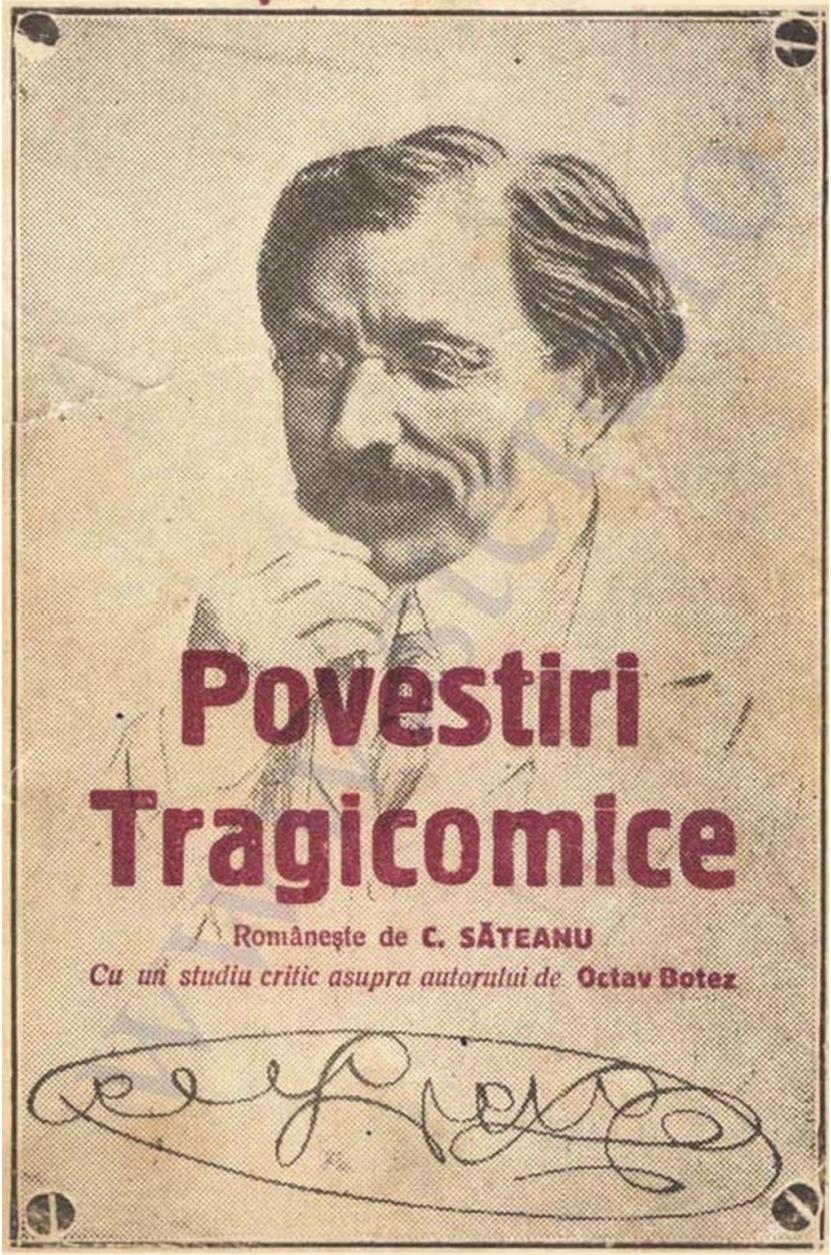

Povestiri Tragicomice

Românește de C. SĂTEANU

Cu un studiu critic asupra autorului de Octav Botez

Șalom Aleihem

POVESTIRI TRAGICOMICE

Traducere de C. Săteanu

IAȘI
TIPOGRAFIA „ALBINA”, Str. SEULESCU No. 1
1928

C U P R I N S U L

ȘALOM ALEIHEM....7

CĂTRE CETITORI....11

UN SCHIMB DE CUVINTE....13

ȘAH LA ȚAR!....33

DE LA O PĂLĂRIE....44

TREI CĂLINDARE....54

O ISTORIE SUGESTIVĂ....64

MINUNEA DIN ZIUA ACEEA....74

GHITLA PURIȘCHEVICI....89

Între oameni sălbateci....101

A....102

Noaptea cea grozavă....102

B....103

Prizonierii fac cunoștință în închisoare....103

C....105

Dintr-o închisoare într-alta....105

D....106

Printre oameni sălbateci....106

E....109

„Mă mir! Chimir! Chilipir!....109

F....112

Execuția femeilor.....112
G.....114
Viermele când e în hrean crede că nu există ceva mai dulce. 114
H.....117
O întâlnire displăcută cu un vechi cunoscut.....117
I.....119
Ultimul act al tragediei.....119
CU CLASA TREIA.....121
Moșu Pini și Mătușa Reiza.....128
PLĂCEREA TATEI.....137
ÎN ZIUA IERTĂRII PĂCATELOR.....143
A.....144
Noeh-Volf casapul.....144
B.....146
Asriel pescarul.....146
C.....149
Gunte dascălul.....149
D.....150
Moișe-Velvel birjarul.....150
E.....152
Sane aparul.....152
F.....154
Răfuel îngrijitorul.....154
G.....156
Ghețel gubernatorul.....156
H.....160
Zisu decăzutul.....160

RIVIERA.....163

CETITORII.....169

Profetul Elle.....176

A.....177
B.....177
C.....178
D.....179
E.....179
F.....180
G.....181

LA BĂI!.....182

A.....183
O femeie cu „nervi”. Dama din Boiberik. Facem dulceață! 183
B.....186
Ce înseamnă chinurile Infernului.....186
C.....190
Predoslovie. Ce e Marienbadul. O doamnă din Ecaterinoslav. Stația Volotcisc. Un chilipir de care am scăpat.....190
D.....195
O porție de la nevastă. Evrei cu pălării și femei cu peruci. Se vorbește de bijuterii și nevastă-mea leșină.....195
E.....199
Iarăși nervi. Un tip din Odessa. Nevastă-mea își dă aere. Un leac pentru rană, Mătușa din Uțeles.....199
F.....203
O întâmplare la Viena. Ghinion cu nemțeasca. Lipsă de mâncare.....203
G.....207

Printre evrei nu te pierzi. Povața unui birtaș. Un comisionar de sticle de lampă vizitează pe nevastă-mea.....207
H.....211
Profesorul Roithnaghel vrea să ne despartă. Cearta noastră cu Viena. Mătușa Nehame își dă arama pe față.....211
DOCTORI.....214
Nu trebuie să fii bun!.....218

ȘALOM ALEIHEM

Printre prozatorii care au scris în idiș, Șalom Aleihem e cel mai popular și poate cel mai mare.

S-a spus despre el că e un Mark Twain evreu, după alții că amintește pe Gogol.

Dar Șalom Aleihem nu jonglează cu imaginile, nici nu are logica în absurd și geniul mistificator și bizar al umoristului american.

În râsul și verva lui bufonă nu simțim de asemenea nimic din hipocondria, disprețul de oameni, sau sombra amărăciune a marelui satiric rus.

Autorul lui „Toive lăptarul", profundă creație și tipică figură, care întrupează atât de măestrit mizeria, iluziile și umorul unei rase, mi se pare mai degrabă din familia de spirite a unui Dickens, Daudet, Brătescu-Voinești.

Eroii din nuvelele și schițele atât de semnificative traduse în acest volum de d. Săteanu[1]*: negustori ca Șulem Leikăh (*Schimb de cuvinte*), misiți de moșii de prin târgușoarele Ukrainei ca Șulăm Șahnă Zăpăceală (*De la o pălărie*), colportori de gazete din Odessa (*Trei calendare*), meseriași ca Bercu Oțetarul (*Minunea din ziua aceea*),*

[1] pseudonim al lui Carol Schonfeld (23 ianuarie 1878, Iaşi - 28 februarie 1949, Bucureşti) care a fost publicist şi traducător.

comis voiajori (Cu clasa III-a) *sau vânzători de ceai ca Ghitla Purișkevici sunt tipuri prin felul lor de a fi ca și prin situațiile în care se află, amuzante, mici sau ridicule.*

Dar acești oameni nu apar niciodată odioși sau meschini. Căci dacă Șalom Aleihem râde de ei și ne face să râdem, el își dă bine samă și ne face să înțelegem că umbrele și scăderile lor nu aparțin iremediabil firii, cât sunt produsul fatal al unor condiții de trai, adânc anormale.

Rusia țaristă cu arbitrarul, corupția, teroarea, cu nesiguranța zilei de mâni și starea de permanentă teamă, e de obicei cadrul acestor scene însuflețite și pline de mișcare ale vieții evreiești.

*Spectacolul unor împrejurări atât de lamentabile și umilitoare nu deșteaptă în sufletul lui Șalom Aleihem revolta sau desperarea, ci zâmbetul ironic („Cine nu fură, exclamă unul din eroii lui, în binecuvântata noastră țară!”) sau resemnarea înțeleaptă în fața destinului. Vorbele bunicului împovărat de năcazuri și de droaia de gineri și nepoți pe care-i întreține (*Plăcerea tatei*) sunt în privința aceasta caracteristice: „Că mă veți întreba de câștig? De! Există un mare Dumnezeu și el cârmuieşte. Câte odată așa, câte odată așa! Câteodată mai bine, altădată mai rău te chinuiești și străbați prin mersul anilor...” Șalom Aleihem crede în poporul evreu și îl iubește așa cum e, cu virtuțile ca și cu păcatele lui, căutând să redea cu minuțioasă atenție și o rară fidelitate aspectele și manifestările cele mai variate și pitorești ale vieții sale.*

El se *bucură și petrece cu eroii lui la banchetul de Purim*[1]*, la celelalte sărbători, la nunți și botezuri, după cum rămâne îndurerat în fața tragediei familiei evreiești, a conflictelor dese dintre părinți și copii, în care respectul*

---

[1] este o sărbătoare evreiască care comemorează eliberarea poporului evreu din Imperiul Persan-Babilonian antic după execuția lui Haman în 427 î.d.Hr. și în urma decretului reginei Estera care duce la executarea celor 10 fii ai lui Haman în 425 î.d.Hr., după cum este scris în cartea biblică Cartea Esterei (Megillat Esther).

*legii străvechi și a moravurilor patriarhale e subminat de pasiunea oarbă (*Nu trebuie să fii bun*) sau de curentele înaintate și rătăcite ale vieții moderne* (O istorie sugestivă*).*

*Dar opera lui Șalom Aleihem nu oferă numai documente neprețuite asupra lumii evreiești răsăritene din epoca anterioară războiului. Din ea se pot desprinde câteva din trăsăturile fundamentale ale rasei: lipsa de măsură și moderație, când e vorba de beneficiul material mai ales (*Trei calendare*); vanitatea evreului, care atunci când călătorește cu clasa II-a îi place să se dea drept străin. (*Cu clasa III-a*); tenacitatea uneori eroică în reclamarea dreptului (Ghitla Purișkevici, sărmană văduvă a cărui fiu unic a fost recrutat în mod abuziv, înfruntând cele mai mari greutăți merge la Petrograd și răzbește în Dumă sacrificând totul, pentru a obține dreptatea); preocuparea speculativă și dialectică care se manifestă chiar în momentele critice ale vieții. (Cât de semnificativă e din acest punct de vedere minunata schiță „*Minunea din ziua aceea*” în care Bercu Oțetarul din Sobolivka comentează unui popă - în fața morții care poate veni în orice clipă, căci amândoi sunt pe o locomotivă care a luat-o singură razna cu toată viteza - pasaje din biblie cu adâncime și ironie metafizică!)*

Orice ar spune unii esteți pentru care arta, indiferentă la conținut, e numai virtuozitate și formă desăvârșită, cele mai cizelate pagini ale unei cărți ne lasă reci, dacă nu izvorăsc din simpatie și din iubire. Acest sentiment animă însă puternic și dă o viață deosebită celor mai neînsemnate schițe ale marelui umorist.

Puțini scriitori au avut de asemenea, în aceiași măsură cu Șalom Aleihem, darul de a atinge coardele cele mai variate ale sufletului

El e un prieten bun și neprețuit al omului, căci râsul lui sănătos și vesel descreţeşte fruntea cea mai înnourată iar lacrima pură cu care-ți umezește geana, te face parcă mai

bun.

Octav Botez[1]

[1] 15 mai 1884, Iaşi - 25 septembrie 1943, Iaşi, conferenţiar suplinitor, din 1927, la Catedra de critică şi estetică literară a Facultăţii de Litere şi Filosofie din Iaşi, titularizat în 1931, suplineşte din 1930 - G. Ibrăileanu fiind din ce în ce mai bolnav - şi Catedra de istorie a literaturii române moderne; în 1937 devine profesor plin. Suferind de o afecţiune cardiacă, în ultimii ani a trăit mai mult retras.

CĂTRE CETITORI

Nuvelele din acest volum sunt traduse după cea mai nouă ediție a operelor lui Șalom Aleihem, apărute într-un ciclu de douăzeci și opt de volume reeditate după textul original al manuscriselor sale.

Primele patru nuvele, cum arată și data ce poartă, au fost scrise în anii din urmă ai vieții sale. Cetitorul va observa în Șalom Aleihem, cu toate suferințele morale pe care le-a îndurat când s-a expatriat din Rusia, și-a păstrat vigoarea sarcasmului și umorului său, și deși stabilit în cel mai uriaș oraș al Americei, la New-York, el n-a descris viața americană, ci a continuat a descrie tipuri și aspecte din viața evreilor ruși, care se oglindește atât de vie și reală în toată opera sa.

Pentru caracterizarea operei sale acest amănunt este demn de reținut.

C. SĂTEANU

DIN OPERA LUI ȘALOM ALEIHEM

Au mai apărut în traducerea d-lui C. SĂTEANU:

- *„Cartoforii”* un volum cu ilustrații reproduse de pe tablourile pictorului *Octav Băncilă.* Editura „Viața Românească” Iași.
- „*Stafia Baranovici*” nuvele apărute în colecția „Foi Volante” editura „Viața Românească”.
- *„Un șaizeci și șasă”* schițe satirice apărute în biblioteca „Dimineața”.
- „*O catastrofă comică”* schițe umoristice, colecția „Lectura” editura „Adevărul”.

UN SCHIMB DE CUVINTE

O poveste ce mi s-a întâmplat chiar mie, povestită de paști, cu toate că nu are nimic de-a face cu sărbătorile pașților, nici cu alte sărbători, așa că poate fi povestită în orișice zi de lucru - numai să fie ascultată.

Scrisă în anul 1915

Am fost cândva rabin – n-aș mai fi fost! - dar nu un rabin ca oricare, ci un rabin oficial.

Ce înseamnă un rabin oficial recunoscut, nu trebuie să mai dau nici o lămurire pentru evreii mei din Rusia, căci ei știu ce fel de animal e acesta: o «metrică»[1], un botez, o nuntă, un divorț, acestea erau atribuțiile sale. Și pentru aceasta el avea o taxă specială, pe care o lua de la morți și de la vii...

La sinagogă i se cuvine locul cel mai de cinste, de!, că doară-i rabin... La o rugăciune festivă el se ridică cel întâi; iar dacă-i vreo sărbătoare, adică o zi deosebită, el *intră* în cilindru și *iesă* cu vorba, și încă cel dintâi:

— „Gospoda prihosjane[2]" sau „blagodcestivie bratia[3]".

Să spun că rabinii sunt foarte iubiți la noi, - de! O nimica toată... Te ții cu dânsul, ca și c-un pristav sau c-un alt gulerat, bată-i Dumnezeu să-i bată! Și totuși e ales din trei în trei ani de către comunitate - un fel de alegere cum e de pildă la voi alegerea de președinte[4], și el e ales de popor. Aceasta înseamnă că se scrie o hârtie adresată mulțimii: „Na asnovanie predpisanie iewo prevoshoditelstvo gospodina gubernator pricazal". În limba noastră asta vine cam așa: „Boierul, gubernatorul, vă ordonă ca să vă adunați laolaltă, chelboșilor, la sinagogă și să vă alegeți un rabin!"

Și pe urmă încep alegerile: candidați, denunțuri, rachiu și mituială. Apoi încep să circule reclamațiile, adică plângerile către «gurbernske pravlenie", se anulează alegerea și se ordonă noi alegeri și iar încep «na asnovanie predpisanie iewo prevoshoditelstvo gospodina» și iar

---

[1] De la „matricolă". Actele de stare civilă ale evreilor ruși erau ținute de rabinii oficiali. (n. tr.)

[2] Gospoda prihojane, rusește: „Domnilor enoriași".

[3] Blagodcestivie bratia, rusește: „Fraților smeriți".

[4] Nuvela e scrisă în America, deci aluzia la alegerea prezidențială din America. (n. tr.)

candidați, iar calomnii, iar rachiu și trai nu șagă!

Așadar am fost, n-aș mai fi fost, rabin într-un târgușor. Nu-i nici un secret, și vă pot indica și locul: în gubernia Poltava[1]. Dar am vrut să fiu modern, să fac excepție, nu ca toți rabinii. Și am lepădat „uniforma” și am început a mă ocupa de interesele obștești: de Talmud-Thora, de împrumuturi, de operele de binefacere, de judecăți prin arbitri, de explicarea legii, și așa pur și simplu de a da povețe.

O judecată, un arbitraj, o povață, - acestea le-am moștenit de la tata și de la unchii mei. Și lor, fie-le țărâna ușoară, le-a plăcut să li se bată capul cu afaceri streine. Sunt fel de fel de oameni pe lume. Sunt unii oameni care nu pot fi atrași cu nici un chip. Dumneavoastră i-ați atrage, dar ei nu se lasă. Și iarăși sunt un soi de oameni cărora poți să li sai în cap nu dintr-odată, ci cu încetul: mai întâi în brațe, apoi pe cap, iar în urmă cu galoșii cei mari drept pe inimă și pentru toată iarna...

Iată așa un soi de rabin am fost eu și am avut, pot să mă laud, foarte mulți clienți între care mulți habotnici care nu s-au jenat să vie în toate zilele să-mi bată capul și să stee până hăt-târziu noaptea; nu au refuzat niciodată un pahar de ceai, țigări firește de-ale mele, ziare și cărți nici vorbă nu-i, într-un cuvânt, frate adevărat, naș-brat[2] și atâta tot.

Într-o zi ca azi se deschide ușa deodată și intră fruntașii târgului, - patru evrei gospodari, s-ar putea spune bogătași:

— „Buna dimineața, rabine!”

Cine erau ei? Trei dintrînșii erau „troica” - așa au fost porecliți în târgușor, fiindcă lucrau întotdeauna tustrei în tovărășie, certându-se la fiece dată, vecinic bănuindu-se unul pe altul, pândindu-se unul pe altul - și cu toate acestea nu s-au desfăcut niciodată și aceasta pentru principiul următor: „Dacă afacerea e o afacere bună și-i

[1] este un oraș în Ucraina centrală.

[2] Naș-brat, rusește: „de-al nostru”.

rost de câștig, de ce să nu rod și eu un osișor? Iar dacă cumva e o nenorocire - încaltea să dai și tu de dracu ca și mine!”

Dar ce face Dumnezeu? Se întovărășesc cei trei tovarăși cu un al patrulea, lucrează cu dânsul în tovărășie aproape un an și iese o bătălie. Care-i pricina? „De când a dat Dumnezeu tâlhari, șurubari și escroci n-am văzut încă un asemenea tâlhar, șurubar și escroc!”. Așa susțin cei trei tovarăși, sărmanii, despre al patrulea. Iar dânsul, al patrulea, susține taman același lucru despre ei: „De când a dat Dumnezeu tâlhari, șurubari și escroci n-am întâlnit încă asemenea tâlhari, șurubari și escroci!”

Cine a fost acest al patrulea? Acesta a fost de fapt un evreu tăcut, cam timid, curățel, foarte prezentabil, cu niște sprâncene dese și negre, sub care străluceau niște ochi zâmbitori și hoțești și de zis îi zicea cu frumosul nume: „domnul Nahman Leikăh.”

Adică de numit îl numea Nahman-Nusăn, dar îi se zicea Nahman-Leikăh fiindcă „leikăh” înseamnă în limba ebraică „a lua” iar „nusăn” însemnă „a da” și acest Nahman-Nusăn n-a dat în toată viața sa ci lua mereu... Și Nahman-Nusăn mai are obiceiul că dacă vorbește el rostește la fiece dată, fie că se potrivește, fie că nu se potrivește cuvintele „pentru că, vezi bine”.

Va să zică au venit la rabin cu un scop anumit, să asculte, adică, obiecțiunile lor, că poate va găsi el vreun mijloc ca să-i împace în socotelile lor încurcate:

— „Cum veți găsi de cuviință, *pan*[1] rabine, cum veți judeca și cum veți zice, așa va fi!”.

Așa au hotărât cei trei tovarăși și cel care a vorbit în numele lor, domnul Nahman-Leikăh, a convenit și el, c-o figură miluită, bombănind și el că are toată nădejdea în mine: «pentru că vezi bine, el se știe cu sufletul curat!»

Și s-a așezat într-un colțișor, cu mâinile încrucișate pe piept, ca o femeie, a încruntat sprâncenele cele stufoase

[1] *pan*, rusește: domnule.

uitându-se la mine cu ochii săi zâmbitori și hoțești și așteptând să audă ce vor spune tovarășii săi. Iar când tovarășii au înșirat tot ce au avut de spus, el s-a ridicat, și-a netezit sprâncenele stufoase, fără a se uita la ei, ci tot timpul numai la mine, privindu-mă fix, cu ochii săi zâmbitori și hoțești și cu atâta măiestrie a spulberat spusele lor încât a rezultat că ei sunt adevărații șurubași, șarlatani, tâlhari și escroci, cei trei tovarăși ai săi, iar el, Nahman-Leikăh, e un om sfânt și drept, o adevărată victimă: «pentru că, vezi bine, tot ce ați auzit acuma din partea lor nici n-a fost și e pură minciună» iar el a dovedit cu mii de argumente că tot ce spune el e sfânt ca sfânta Thora[1] a lui Moise.

În tot timpul cât a vorbit, ceilalți trei, troica, n-au putut sta locului. La fiece clipă sărea unul dintre ei, apucându-se de cap și de inimă:

— «Cum asta? Cum poate susține un evreu asemenea năzbâtii? Asemenea minciuni sfruntate?»

A fost nevoie de multă străduință ca să-i liniștești, ca nu cumva din cauza unei supărări atât de mari să nu se încurce cu toții în barba acuzatorului lor, iar rabinului i-a fost greu, foarte greu, ca să iasă din această încurcătură ce-l făcea să vadă în fața sa o adevărată bandă și că șarlatani, tâlhari și escroci sunt tus-patru și pe lângă aceasta niște denunțători care merită să fie pedepsiți cu toții.

Deci ce-i de făcut? Și mi-a venit o idee, și le spun tuturor:

— «Ian' ascultați, dragii mei! Eu mi-am formulat în cap toată sentința, dar ce-i la mijloc? N-o să v-o spun până nu-mi veți depune cu toții câte douăzeci și cinci de ruble, drept garanție că veți urma în totul hotărârea mea».

---

[1] primele cinci cărți ale lui Moise din Vechiului Testament - Geneza, Exodul, Leviticul, Numeri și Deuteronom. În originalul ebraic, ele poartă numele de „Tora", (Învățătura sau Legea), un cuvânt care vine de la verbul „yara" (hora) care înseamnă „a preda, a instrui".

— «Mă rog! Cu cel mai mare respect!» au răspuns tus-trei, iar Nahman-Leikăh după ei, și tus-patru au dus mâna la buzunar și fiecare mi-a pus pe masă câte o hârtie de douăzeci și cinci de ruble, pe care le-am strâns încuindu-le în sertar. În urmă am pronunțat următoarea rezoluție:

— «Ascultând spusele și cuvintele ambelor părți și gândindu-mă bine la treburile, socotelile și pretențiunile dumneavoastră, am găsit după părerea și adânca mea convingere că nu aveți dreptate nici unul, și nu numai ca nu aveți dreptate, dar e mai mare batjocura și rușinea ca niște evrei să se răfuiască așa între ei, cu socoteli falșe, jurând falș și pe deasupra să vă mai denunțați unul pe altul...»

Și de aceea am găsit de cuviință că așa precum avem în târg o Talmud-Thora[1] c-o mulțime de copii nevoiași care umblă desculți, sărmanii, și nu-i de unde să se plătească lefile dascălilor, fiindcă până se pot scoate de la dumneavoastră câteva copeici ți-i silă și lehamite, de aceea, zic, suta dumneavoastră de ruble o vărs la Talmud-Thora, iar dumneavoastră să vă duceți sănătoși acasă și vă mulțumesc pentru această frumoasă ofrandă; bieții copii săraci vor avea de acum pantalonași și ghetuțe și flanele și se vor ruga lui Dumnezeu pentru voi și pentru copiii voștri, amin!»

Ascultând această sentință, cei trei tovarăși, troica, s-au uitat între ei unul la altul și asudați cum erau nu se simțeau în stare să scoată o vorbă. Pesemne că nu s-au așteptat de loc la o astfel de judecată! Numai oratorul lor, domnul Nahman-Leikăh, a prins curaj. El s-a ridicat, și-a netezit sprâncenele stufoase, a întins o mână și privindu-mă pe mine cu ochișorii săi zâmbitori și hoțești mi-a vorbit așa:

— «Vă mulțumesc, domnule rabin, în numele nostru al tuturor, pentru înțeleapta dumneavoastră sentință pe care ne-ați pronunțat-o, pentru ca vezi bine numai înțeleptul

[1] Școala la care se învață Thora.

Rege Solomon ar fi putut judeca astfel! Un singur lucru ați uitat însă a spune, domnule rabin. Cât vi se cuvine dumneavoastră pentru înțeleapta și profunda dumneavoastră judecată?»

— «Scuză, te rog, dar n-ai nimerit crâșma... Eu nu sunt dintre rabinii aceia care iau de la morți și de la vii...», așa i-am răspuns eu ca un adevărat gentleman, și am primit de la berechetul meu acest fel de răspuns:

— «Dacă-i așa, nu sunteți numai un rabin filosof, ci sunteți și un sfânt care refuză orice plată!.. Poate ați fi atât de bun să ascultați o istorie, ca să vă plătim adică pentru osteneala dumneavoastră cel puțin cu o poveste?»

— «Mă rog! Chiar și cu două povești!»

— «Dacă-i așa, așezați-vă domnule rabin și fiți bun tratați-ne cu țigări. Am să vă povestesc o istorie frumoasă și adevărată care mi s-a întâmplat chiar mie, pentru că vezi bine mie nu-mi plac povești streine».

Și aprinzând țigările ne-am așezat cu toții în jurul mesei, iar domnul Nahman-Leikăh și-a netezit rând pe rând sprâncenele stufoase și uitându-se la mine cu ochișorii săi zâmbitori și hoțești a început a povesti încetișor povestea sa adevărată care i s-a întâmplat chiar lui. V-o redau cuvânt cu cuvânt, așa cum a rostit-o el.

*
* *

— «Asta era ca să nu vă mint, pentru că vezi bine au trecut ani multișori; eram tânăr pe atuncea și n-am stat departe de aici, într-un sat, în apropiere de o stație de cale ferată; învârtiam tot soiul de afaceri, țineam un fel de han și câștigam destul de frumos. N-am devenit un Rotschild, dar de!, îmi scoteam bucata de pâine și cum e obiceiul, afară de mine se mai învârtiau în jurul gării încă vreo zece evrei... Când un evreu își câștigă pânea e invidiat. Toți cred că face avere, aur! Dar nu aceasta e partea principală

a povestei.

Vreau însă să vă istorisesc că tocmai în toiul sezonului, când e rost de câștig și vagoanele circulă iar prețurile se urcă, se apucă nevastă-mea, de se pune în pat și-mi naște un băiat-hai noroc! Cu noroc să trăiți și dumneavoastră! Ce-i de făcut? Trebuie, va să zică, să se facă botezul!

Lăsând toate afacerile, am plecat la târg, am cumpărat toate bunătățile, am adus hahamul, adică cel care oficiază circumcizia rituală, cu toate instrumentele sale, și pe ceaușul de la sinagogă, pentru că vezi bine am crezut că având pe acești doi, cu nașul și cu mine vom completa desigur un *minăn*[1], și chiar să-l întrecem. Dar ce face Dumnezeu? Se apucă unul dintre evreii din satul meu de se îmbolnăvește, cade la pat și nu mai poate veni la mine la botez, chiar dacă l-ai scoate și l-ai aduce cu pat cu tot! Iar un altul se apucă și pleacă la mama dracului, pentru că vezi bine avea, zicea el, un parastas. Am rămas fără *minăn*, chiar de m-aș fi întins în lung și în lat.

Iar pe lângă toate acestea era în ajun de Sâmbătă - căci nevestii mele i-a venit pofta să nască tocmai în zi de sfânta Vinerea, iar hahamul, adică cel care oficiază tăierea rituală, rupe pielea de pe mine și ceaușul plânge cu lacrimi: «Ce ne-ai mai târât încoace?!»

Rău de tot! Și-mi vine o idee să mă reped drept în stafie, pentru că vezi bine poate o da Dumnezeu, mai știi, că doară circulă atâta lume! Și așa a și fost. Vin repede în stafie, și chiar acuma a și sosit „curierul” care iată-iată e gata să plece! Trag repede o ochire și zăresc un individ umflat, adică burtos, cu un cogeamite geamandan și care asudat se repede la bufet, pesemne ca să îmbuce ceva la repezeală. Dar ce poate găsi un evreu, Doamne iartă-mă, într-un asemenea bufet din gară? El căuta, sărmanul, cu ochii, o bucată de scrumbie, sau un ou, de-i lăsa gura apă și-ți era mai mare mila!

---

[1] *Minăn*, ebraic: zece evrei fără de care nu se poate oficia nici un fel de serviciu religios.

Deodată îl apuc și-l trag de mânecă:

— «Domnule! Vrei să guști ceva?»

Evreul meu a tresărit de frică, ca și cum ar fi spus:

— „Cine fi-a spus că vreau să gust ceva?”

Iar eu îi zic:

— „Nu-i așa! Voiam să-fi spun, să-mi trăiești o sută de ani, Dumnezeu mi te-a scos în cale!”

El se uită la mine și nu pricepe nimic. Dar eu îi spun:

— „Vrei să-ți faci o pomană și pe lângă asta să mai mănânci un rasol bun care se topește în gură, cu coilici[1] proaspăt, zic eu, abia scos din cuptor?”

Dar el se uită mereu la mine ca la un nebun:

— „Cine ești dumneata? Și ce vrei?”

Și-i povestesc toată istoria, toată pacostea: că am acasă un *brith*[2] că totul e gata, zic eu, un *moil*[3] și un ceauș, și o masă bogată, zic eu, dar că-mi lipsește un al zecelea ca să se poată face ceremonia religioasă.

Zice el:

— „Și ce-mi pasă mie de asta?”

Zic eu:

— „Îți pasă, pentru că vezi bine vreau ca dumneata să fii, zic eu, al zecelea la *minăn.* Te rog, zic eu, vei face o mare pomană și vei mânca și o masă bună...”

— „Ai înnebunit?, îmi zice el, ori aiurezi? Cum asta? Pleacă trenul și apoi e Sâmbătă, zice el, și trebuie să plec.”

— «Ei și?, zic eu, ce poate fi? Vei pleca cu al doilea tren, iar în răstimpul acesta, zic eu, ți-i face o pomană și vei gusta și ceva la masă... vei mânca o supă bună cu tăiței, așa să am eu un an bun...»

În sfârșit ce să vă mai înșir atâta dacă se poate scurta? L-am convins pe evreul... Pesemne că rasolul și supa cu tăiței au avut efect, fiindcă vezi bine evreul meu a început să-și lingă buzele, i-am luat repede geamandanul și am

---

[1] *Coilici*, jargon = 0 pâine de lux, făcută cu ouă.

[2] *Brith*, ebraic: botez.

[3] *Moil*, ebraic: acel care operează circumcizia rituală.

pornit-o amândoi acasă. Și am serbat botezul - așa să fie la toți aceia care îmi sunt mie dragi! Rasolul se simțea de departe, înainte de a fi tăiat, pentru că vezi bine era făcut cu usturoi... Un astfel de rasol și încă cu *coilici* îți provoacă o poftă hărăzită de Dumnezeu! Și pe lângă asta, niște castraveți bine murați și o sticlă de bere, și puțin coniac înainte de masă, și un păhărel de vișinată după masă - ce să vă mai spun?- evreul meu s-a conformat în totul și s-a pus pe mâncare de-i sticlea fruntea de sudoare. Dar ce se întâmplă? Până una-alta, cum te-ai uitat în jur, ziua trece și evreul meu începe: «vai de mine, vai de capul meu!» și sare să-și ia geamandanul.

— „Dar încotro?, - îi zic eu, - stai liniștit. Mai întâi, îi zic eu, cine te lasă să pleci tocmai de Sâmbătă? Și al doilea, zic eu, dumneata nu ești doară evreul cela care să te silești să pleci asupra Sâmbetei. În loc să faci Sâmbăta undeva în mijlocul câmpului, cred că e mai bine s-o faci la mine”.

Dar el se codește și se vaită, că de ce l-am reținut? De ce m-am legat de el? Și de ce nu i-am spus asta de la început? Mă rog, vorbe, vorbe, vorbe! Dar eu îi spun:

— „Mai întâi, îi zic eu, nu trebuia să-ți spun că e în ajun de Sâmbătă. Și al doilea, zic eu, dumneata singur știai foarte bine că e ajunul Sâmbetei. Și apoi, zic eu, de unde știi? Poate că-i un lucru dat de Dumnezeu ca să faci Sâmbăta numai la mine, zic eu, ca să guști din peștele nevestii-mele? Îți garantez, zic eu, că de când mănânci pește, n-ai mâncat așa fel de pește ca peștele nevestii-mele, zic eu, nici măcar în vis!...”

Ce vreți, știam eu cu ce-l pot ademeni! Și ca dovadă? Am făcut rugăciunea de *mînhă*[1], am primit sosirea sfintei Sâmbete cu rugăciunea toastului, nevastă-mea a servit peștele, iar nările evreului meu s-au dilatat, ochii au început să-i strălucească altfel cu totul, și oaspetele meu s-a repezit la pește ca după un post, lăudând foarte mult peștele și ridicându-l în slava Cerului, fără a refuza

[1] *Mînhă*, ebraic : rugăciunea de vecernie.

păhărutul de rachiu: unul înainte de pește și altul după pește. Iar când s-a servit supa de Sâmbătă cu tocmagi, i-au plăcut și tocmagii, și mâncărica, și chiar și bucățica de carne din mâncărică, o bucată de piept pe care de asemenea a slăvit-o, lingându-și și degetele.

— «Știi ce ți-oi spune? - îmi zice el înainte de a se face rugăciunea de masă - frate dragă, dacă s-a întâmplat așa, zice el, sunt foarte mulțumit că am rămas la voi să fac Sâmbăta. De mult n-am mai avut o așa plăcere de sfânta Sâmbătă, zice el, ca acuma”!

— „Dacă-i așa, zic eu, îmi pare foarte bine, dar așteaptă, zic eu, și vei vedea mâine abia că-i Sâmbătă, fiindcă nevasta-mea face de Sâmbătă o mâncare cum n-ai mai mâncat”!

Și așa a și fost. A doua zi, după liturghie și după rugăciunea toastului, când a început să se servească aperitivele, scrumbie tocată cu ceapă, ridiche unsă cu grăsime, și apoi peștele rece și piept rece de vacă rămas de la mâncărica din ajun, apoi paceaua sau răcituri de picior de vacă, cum se zice la dumneavoastră, cu pâinișoară cu usturoi, și pe urmă o budincă mare și plină de grăsime - oaspetele meu nu mai știa cum să laude mâncarea!

Și-i zic eu:

— „Asta nu-i nimic! Așteaptă, zic eu, și vei gusta, cu ajutorul lui Dumnezeu, borșul nostru românesc gătit pentru masa de seară și abia atuncea, zic eu, vei ști ce înseamnă o mâncare bună”!

Dar el începe a râde și îmi spune:

— „Ei, ași! Cine știe unde voi fi eu, până o fi gata borșul vostru moldovenesc?”

Dar eu râd mai tare decât dânsul și-i răspund:

— „Închipuie-ți, zic eu, că ai greșit. Dacă socoti într-adevăr să pleci astă seară, zic eu, apoi nici să te gândești, pentru că vezi bine cel care pleacă în zi de Sâmbătă, acela rămâne toată săptămâna acasă”.

Și așa s-a și întâmplat! Deodată după rugăciunea de seară evreul meu începe să se gătească de drum. Atunci îi spun din nou:

— „Ce nebunie-i asta? Mai întâi cine o să te lese să pleci noaptea în lumea mare? Și al doilea, zic eu, nu mai ai tren!”

— „Cum așa? Atuncea m-ai omorât!”

Zic eu:

— „O mai mare nenorocire să n-ai cât vei trăi! Tren, slavă Domnului, vei avea mâine în zori de ziuă. Dumneata până atuncea pregătește-te de o poftă mare, fiindcă vezi bine se și aude cum fierbe borșul! O să te rog numai să-mi spui adevărul dacă ai mai mâncat vreodată un astfel de borș! Dar să-mi spui adevărul adevărat!”

Ce mai calea-valea, el a trebuit să mărturisească că de când trăiește mănâncă pentru întâia oară un astfel de borș. Ba mai mult, i-a venit poftă să și afle cum se prepară așa un borș și de ce i se zice „românesc”, și alte asemenea întrebări. Dar eu îi zic:

— „Da ce-ți pasă dumitale de asta? Mai bine ia gustă, zic eu, păhărușul ăsta de vin, să văd dacă iești cunoscător, dar adevărul curat! Numai adevărul!... Pentru că vezi bine mie nu-mi plac complimentele!”

Și s-a băut un pahar, și încă un pahar și tot așa până la culcare, iar oaspetele meu, ce să vă spun, a adormit tun că a pierdut trenul de dimineață și s-a sculat foarte indispus. S-a înfuriat foc împotriva mea că nu m-am încumetat să-l trezesc la timp și că din pricina mea va suferi o pagubă, că nici el nu știe cât va fi de mare!... În sfârșit l-am nenorocit de tot!

Eu l-am ascultat foarte frumușel și i-am spus:

— „Spune și dumneata, zic eu, dacă nu ești un om curios. Mai întâi, zic eu, de ce atâta zor și atâta grabă? Parcă tare mult trăiește omul, că trebuie să se grăbească așa? Asta-i una! Și al doilea, zic eu, dumneata ai uitat că azi e a treia zi de la botez? E puțin lucru? La noi e obiceiul,

zic eu, că a treia zi după botez se face o masă și mai mare ca în ziua de botez... și această zi, zic eu, e mai dihai decât circumciziunea. Nu cumva ai să mi te apuci nitam-nisam, zic eu, să-mi strici petrecerea?”

Și așa a și fost, căci evreul meu nu s-a mai putut reține și de necaz a izbucnit într-un râset:

— „Ce să-ti spun, că al dracului mai ești!...”

— „Fie și așa, zic eu, bine că am un oaspete!”

Stând la dejun și ciocnind câteva pahare, îi zic eu evreului:

— „Ascultă, domnule, povestea e așa, zic eu, cu toate că acum nu se prea cade să vorbim de mâncăruri de lapte[1], zic eu, pentru că vezi bine suntem la carne, dar aș vrea să aud din gura dumitale, zic eu, ce ai zice de niște colțunași cu brânză?”

El se uită la mine.

— „Aș ține tare mult să guști colțunașii cu brânză pe care îi face nevasta, pentru că vezi bine diseară avem mâncări de lapte”.

Și mi se înfurie oaspetele grozav, și-mi spune:

— „Ei, precum văd, zice el, vrei să mă mai reții vreo douăzeci și patru de ceasuri. E o greșeală din partea dumitale, o mare greșeală!”

După furia cu care s-a înfuriat am înțeles că nu va trebui să fie mult rugat și nici că va fi nevoie de ceartă. Pentru că vezi bine era un evreu mâncăcios și pofticios care ținea la mâncare. Și-i zic:

— „Îți dau cuvântul meu de cinste, zic eu, și dacă nu ți-i de ajuns, îți dau și mâna că mâine în zori de ziuă te scol la trenul de dimineață, chiar de s-ar răsturna toată lumea pe dos. De nu să numai ajung...”

Asta îl mai înduplecă puțin și el îmi spune:

— „Ia seama, mi-ai dat mâna!”

Zic eu:

---

[1] Evreii bigoți nu mănâncă la aceeași masă mâncăruri de lapte, când mănâncă carne.

— „Hotărât!”

Și nevastă-mea a gătit o masă de lăptării, ce să spun, cu niște colțunași încât oaspetele meu a trebuit să mărturisească adevărul: că are și el o nevastă, că nevastă-sa face și ea colțunași, dar e o deosebire ca între zi și noapte! Așa deosebire ca de la răsărit la apus!”

Dar de astădată și eu m-am ținut de cuvânt, fiindcă cuvântul dat e cuvânt! L-am trezit pe oaspetele meu în zori de zi și am pus samovarul. El s-a pregătit de drum făcându-și bagajele și luându-și foarte frumușel rămas bun de la mine și de la cei din casă. Și eu îi zic:

— „Până să ne luăm «bun rămas», zic eu, să facem mai întâi socoteala”.

Dar el se uită la mine, pentru că vezi bine nu înțelegea ce-i spuneam.

— „Cum asta, socoteala?”

— „Socoteala, zic eu, adică să-ți fac comptul, zic eu, am să-ți dau compt de ceea ce mi se cuvine și dumneata, zic eu, vei fi atât de bun și te vei osteni ca să-mi plătești”.

Dar el se face roș ca focul:

— „Să plătesc? Pentru ce să plătesc?”

— „Cum pentru ce? zic eu. Pentru tot; pentru mâncare, zic eu, pentru băutură, pentru găzduire...”

Acum se face palid, nu roș, și-mi zice:

— „Nu te înțeleg, zice el. Dumneata m-ai poftit la botez, zice el, scoțându-mă din tren, mi-ai smuncit geamandanul din mână și m-ai rugat să-mi fac pomană...”

Eu însă îi tai vorba și-i zic:

— „Adevărat, toate cele-s adevărate, dar ce are a face una cu alta? Dacă ai fost la mine la botez, cu asta ți-ai făcut o adevarată pomană, dar mâncarea, băutura și hanul, asta zic eu, nu-ți sunt dator, ca să ți le dau pe degeaba! Pentru că dumneata ești doar un evreu negustor, zic eu, și pricepi singur foarte bine, zic eu, că peștele costă bani, și vin ai băut din cel mai bun, ai băut și bere, și vișinată, iar mâncărica, budinca și borșul, slavă Domnului, le-ai lăudat

până-n zori de zi și ți-ai lins degetele; colțunașii cu brânză, zic eu, ți-au plăcut de asemenea, să-ți fie de bine, zic eu, și asta ți-o doresc din toată inima… Dar dumneata n-ai să pretinzi, zic eu, pentru că vezi bine ai făcut o pomană și ai avut plăcere, ca un evreu să păgubească pe lângă dumneata și osteneală și bani!”

Pe evreul meu, sărmanul, l-au cam podidit sudorile de se părea că-l lovește apoplexia! El a început să se zbată, să strige și să țipe ghivalt[1]:

— «Cum asta? Mai rău ca în Sodoma! O asemenea ticăloșie, zice el, nu s-a mai pomenit de când lumea! Și cât îți vine?»

Mă apuc și iau o hârtie și creion și-i fac toată socoteala pentru mâncare și băutură, pentru găzduirea de Sâmbătă, pentru vin, și vișinată, și bere, și pentru colțunașii cu brânză anume comandați. Una cu alta s-au făcut în totul vreo treizeci și cinci de ruble și nu știu câte copeici, că nu prea țin minte exact...

Văzând socoteala evreul meu s-a făcut și galben și verde, mâinile îi tremurau, ochii cât pe ce să-i sară din cap, iar el s-a apucat să strige mai tare, făcând un și mai mare scandal.

— „Dar unde am căzut eu? Într-o capcană banditească? Nu mai există omenie? Nu mai există Dumnezeu?”

Da eu îi zic:

— „Stai! Știi una, omule? La ce să strigi și să-ți spargi pieptul? Mai bine haide să plecăm în târgușor, că nu-i departe de aici, pentru că vezi bine acolo sunt oameni, acolo e un rabin, să-l întrebăm pe rabin, și ce va spune rabinul, așa va fi!”

Auzind asemenea cuvinte din parte-mi evreul s-a mai liniștit puțin ușurându-și inima, și ce să vă mai spun, - am tocmit o căruță, ne-am urcat și am pornit amândoi la târg, drept la rabin.

Ajuns la rabin, l-am găsit taman după rugăciune,

[1] Jargon: face scandal.

strângându-și lucrurile sfinte.

— „Buna ziua!”

— „Ziua bună! Ce aveți de spus?”

Și evreul meu mi se repede cu înfocare și începe a povesti toată povestea de la „a” până la „z", cum a trecut cu trenul prin stația noastră, cum a coborât repede din tren cu geamandanul în mână ca să guste ceva în stație, la repezeală, habar neavând de vreun botez și deodată răsare omul acesta - (arătându-mă pe mine) - și începe a se văita pentru că vezi bine avea un botez acasă și că-i lipsea un al zecelea la serviciul religios și că Dumnezeu m-a scos în calea lui! Și apoi: cum i-am scos geamandanul din mână, cum a venit la botez vrând apoi să plece mai departe și eu l-am oprit să rămâie Sâmbătă și Sâmbătă seară, și Duminică a treia zi după botez, ca să mănânce colțunași - în sfârșit n-a scăpat nimic, și întinde apoi rabinului socoteala pe care i o dădusem.

Rabinul, ce-i drept, l-a ascultat cu multă atenție până la sfârșit și când evreul a terminat, rabinul a spus:

— «Va să zică am ascultat o parte. Acum, zice el, vom asculta cealaltă parte. Dumneata ce ai de spus?»

Și încep a spune rabinului:

— «Eu din parte-mi n-am de adăogit nimic, pentru că vezi bine tot ce v-a spus evreul acesta e sfânt, purul adevăr. Dar ce-i la mijloc? zic eu; un singur lucru să vă mai spună, zic eu, pe cinstea sa de evreu: când și în ce fel de zi a venit, unde a petrecut Sâmbăta și dacă a mâncat pește și a băut și vin, și bere, și coniac și vișinată, și dacă a lăudat borșul românesc și colțunașii cu brânză gătiți de nevastă-mea?»

Se înțelege că evreul meu se înfurie și mai tare, vorbește și se zbate de parcă-l lovise damblaua! Iar rabinul îl roagă să nu fiarbă așa și să nu se înfurie pentru că vezi bine mânia e ceva păgân, și-l întreabă iar de pește, de borș, de colțunași și dacă-i adevărat c-a băut vin, și bere, și coniac și vișinată? Apoi își pune ochelarii, adică rabinul, verifică

socoteala de sus până jos, adună cifrele - foarte exact: treizeci și cinci de ruble și câteva copeici!.. Apoi scoate basmaua ca să ne obligăm amândoi că vom respecta hotărârea și rabinul a pronunțat hotărârea sa în scurt: că evreul trebuie să-mi plătească toată socoteala de treizeci și cinci ruble și câteva copeici, costul căruței încolo și încoace iar plata pentru judecata rabinului să fie în două, adică în jumătate parte egală amândoi.

Ieșind de la rabin ca de la o baie de aburi, evreul scoate punga, ia dintr-însa o hârtie de cincizeci ruble și mi-o aruncă în obraz ca să-i dau restul. Dar eu îi zic:

«Ce fel de rest?»

Zice el:

— „Să-ți oprești cele treizeci de ruble ce ți se cuvin după socoteala dumitale!”

Zic eu:

— „Care socoteală? Care treizeci și cinci de ruble?” Ce crezi dumneata, că sunt într-adevăr un hoț de codru? Sau un nebun? Cum crezi c-o să iau bani de la dumneata? Pun mâna în stație pe un evreu pe care nu-l cunosc, zic eu, un om strein, pe care nu-l știu cine e și de unde e, îi scot geamandanul din mână și-l trag, zic eu, cu sila la mine la botez și petrec Sâmbătă cu el, zic eu, - de-ar petrece toți evreii așa de bine! - și acum să mă apuc, zic eu, ca să-i iau bani pentru îndatorirea ce mi-a făcut și pentru plăcerea ce mi-a procurat?”

De astă-dată el se uită la mine ca la un adevărat nebun și-mi spune:

— „Atunci la ce ai mai bătut capul? Și de ce m-ai tras la rabin?”

— „Da curios om mai ești dumneata!, îi zic eu. Asta am făcut-o, zic eu, nu de alta, dar numai fiindcă vezi bine am vrut, zic eu, ca să vezi și dumneata ce rabin deștept avem și alta nimic!...”

*

* *

Istorisind povestea, cuvântătorul meu domnul Nahman Leikăh s-a ridicat foarte frumușel iar ceilalți tovarăși după el, începând să-și încheie caftanele gata să plece. Dar eu l-am oferit țigări și m-am adresat către cel care a povestit:

— „Va să zică mi-ai povestit o poveste cu un rabin! Poate că veți fi atât de amabili ca să ascultați și o poveste de-a mea, și tot cu un rabin, dar mult mai scurtă decât povestea dumneavoastră?”

Și fără a mai aștepta răspunsul „da” sau „ba” am pășit de-a dreptul la poveste, tăind-o scurt de tot:

— «Asta era - așa am început povestea - nu de mult, și încă într-un oraș mare, și totul s-a petrecut în ajun de *Iom-Kipur*[1]. Ca din cer cade un evreu negustor, un voiajor strein care voiajază prin lume, vinde marfă și încasează bani, și ținându-se cu mâinile de piept se plimbă prin ulița evreiască unde se află sinagoga, și întreabă cu mare interes unde-i rabinul, adică unde locuiește rabinul.

— Ce nevoie ai de rabin?

— Ce-i treaba dumitale?

Încolo-încoace, a întrebat atâta până a nimerit unde stă rabinul. Intrând la rabin el tot se mai ținea cu mâinile la piept, îl invită pe rabin ca să-i spună un secret și se încuie cu dânsul într-o odaie:

— „Rabi! Povestea e așa și așa. Eu sunt un evreu voiajor și port cu mine o sumă de bani, destul de însemnată. Să nu crezi că-s ai mei, pe Sfântul Dumnezeu, sunt bani streini. Și cum e în ajun de Iom-Kipur, nu pot să-i țin la mine; ca să-i las la hotel mi-i frică - așa o sumă! Faceți-mi un bine, păstrați-i dumneavoastră, ascundeți-i în ladă până mâine seară după ce ieșim din Iom-Kipur…”

Și fără a mai sta mult pe gânduri, el își desface vesta și scoate un pachet după altul, sumă ce o și depune, adevăratele sutare roșietice! Văzând o asemenea sumă, rabinul îi zice:

---

[1] Iom-Kipur, ziua postului și a reconcilierii.

— „Nu te supăra, mă rog, dumneata nu mă cunoști și nu mă știi…”

— „Cum asta că nu vă cunosc? Că doară sunteți rabin!…”

— „Bine, sunt eu rabin, dar eu nu te cunosc cine ești și ce ești!…”

Una-alta se tocmesc amândoi. El lui: „Sunteți rabin!” rabinul către dânsul: „Dar eu nu te cunosc!” iar ziua nu stă în loc. E doară ajunul lui Iom-Kipur! Și a rămas că rabinul îi primește banii, dar cum? Față de martori. Cine să fie martorii aceștia? Că nu te poți încrede în orișicine!

Și rabinul trimite să-i cheme pe fruntașii târgului, pe cei mai mari bogătași din târg, și le istorisește că „povestea e așa și așa: „iată evreul acesta, zice el, are cu el niște bani, o sumă mărișoară, nu-s ai lui, sunt bani străini. Și el vrea să mi-i dea mie să-i ascund până după Iom-Kipur. Ca atare dumneavoastră să fiți martori, zice el, ce sumă de bani mi-a predat ca să nu fie pe urmă, zice el, vreo neînțelegere. Ați priceput?”

Și rabinul s-a ostenit și-a numărat banii de trei ori în fața celor patru bogătași, i-a legat într-o basma, a sigilat basmaua cu ceară, a pus stampila și a zis către bogătașii gospodari:

— „Iată vedeți și dumneavoastră iscălitura mea, și țineți minte, sunteți martori”!

Rabinul a luat apoi basmaua cu bani și a predat-o rabinoaei ca s-o încuie în lada de fer, iar cheile să le ascundă undeva într-un loc ca nimeni să nu știe”. Și toată lumea a pornit la sinagogă de s-a închinat și a postit, petrecând astfel sfânta zi de Iom-Kipur.

Venind de la sinagogă și mâncând după o zi pe post, cât te-ai întoarce, aha a și sosit! Adică negustorul evreu…

— „Buna vreme”!

— „Bun să fie și tot anul! Poftim șezi. Ce ai de spus?”

— „Nimica. Am venit să iau punga!”

— „Care pungă?”

— „Banii!

— „Banii?!

— „Am venit să-mi iau banii!”

— „Care bani?”

— „Banii mei... adică nu ai mei, mai întâi ai lui Dumnezeu, apoi ai altuia. Banii pe care vi i-am dat să mi-i ascundeți...»

— «Dumneata mi-ai dat s-ascund bani? Când?»

Dar evreul începe a râde și crede că rabinul șuguiește cu dânsul. Și-l întreabă rabinul:

— „Da ce te râzi?”

Iar el răspunde:

— „Pentru întâia oară văd ca un rabin să se țină de ghidușii!”

Se-nțelege că rabinul se simți ofensat, căci până astăzi nimeni nu l-a făcut încă, zicea el, ghiduș!

— „Ia spune domnule, ce poftești?”

Auzind asemenea cuvinte, bietul evreu mai ca să leșine..,

— «Pentru Dumnezeu, rabi, vreți să omorâți un evreu? V-am dat toți banii mei, adică nu ai mei, ci mai întâi ai lui Dumnezeu și apoi streini! Ca semn, zice el, că i-ați pus într-o basma, i-ați ștampilat cu ceară și i-ați ascuns într-un loc ca nici un om să nu știe unde. Și un semn și mai bun: la aceasta au fost față, zice el, și martori, cei mai cinstiți gospodari din târg!”

Și nu-i lene evreului, și începe a înșira numele bogătașilor, în timp ce-l cuprinde o sudoare rece de-i vine amețeala și cere sărmanul un pahar cu apă.

Fără a sta mult pe gânduri rabinul se apucă și trimite pe ceauș ca să-i cheme și să-i aducă pe cei patru cinstiți gospodari fruntași din târg, care vin într-o fugă:

— „Da ce s-a întâmplat?”

— „O nenorocire, o năpastă! Un evreu buclucaș! El susține, cică mi-a predat o pungă plină cu bani în ajun de Iom-Kipur, ca să-i ascund și că dumneavoastră cică ați fost față la aceasta, ca martori!”

Cei patru cinstiți gospodari s-au privit între ei ca și cum ar spune: „Aici e rost să te alegi cu un ciolan!” „Închipuiți, așa o sumă! O pungă ticsită! Ispita banului!»

Și cu toții s-au năpustit asupra evreului:

— «Așa? Nu ți-i rușine obrazului să iscodești pe seama rabinului o asemenea năpastă?”

Văzând o asemenea istorie, evreului nostru i s-au tăiat parcă mâinle și picioarele și l-a apucat ca un fel de vătămătură, mai-mai să cadă leșinat! Dar rabinul s-a ridicat, s-a apropiat de ladă, a scos basmaua cu bani și a întins-o evreului.

— „Domnul cu tine! Na, ține! Iată banii dumitale! Ia-ți-i înapoi dar numără-i bine în fața dumnealor. După cum vezi iscălitura e la locul ei, ceara e întreagă, totul e așa cum trebuie să fie!”

Bietului evreu i-a crescut parcă inima la loc. Mâinile îi tremurau, iar ochii i s-au umplut de lacrimi:

— „Atuncea la ce bun, rabine, ați mai speriat pe un sărman evreu? Și încă ce spaimă!?”

— „Am vrut numai să-ți arăt ce fel de gospodari cinstiți avem în târgul nostru!...”

ȘAH LA ȚAR![1]

O poveste minunată, istorisită de un evreu, pasionat șahist, într-o societate aleasă, într-o seară friguroasă de iarnă, după un joc de cărți și o masă copioasă.

Scrisă în anul 1915

[1] Titlul în original: „*Din Paști până în sărbătorile Cuștilor*”.

Trecuse de mult miezul nopții. Era iarnă. Dineul era terminat și masa spunea că lumea era sătulă. Măsuțele verzi erau pline de cifre scrise cu cretă și pe ele se aflau aruncate cărțile de joc, dintre care se zăreau așii și valeții, ca și cum s-ar certa între ei.

Reînceperea jocului, un preferans sau un poker, ar fi fost de dorit, dar tuturor le era parcă rușine, căci era prea târziu. De aceea lumea stătea așa, la taclale, fuma, sorbea cafeluța neagră și conversa. După ce s-au epuizat toate subiectele, cineva a adus vorba de șah. După dânsul un altul, și încă unul, fiindcă astfel voiau să-l monteze pe un șahist înfocat, un anume Rubinstein[1].

Rubinstein e un pasionat șahist. De dragul unei partide de șah e în stare să meargă pe jos zece poște[2], să nu mănânce, să nu bea, să nu doarmă o noapte - îndrăcit jucător de șah! Despre jocul său de șah circulau tot soiul de anecdote: că joacă singur cu el însuși nopți întregi în șah; că s-a divorțat de trei neveste din cauza șahului; că într-un rând a fost condamnat la trei ani închisoare din cauza șahului. Într-un cuvânt unde-i Rubinstein, acolo e șah și unde-i șah acolo e Rubinstein! Și lui Rubinstein îi plăcea să se vorbească de șah după cum îi place unui bețiv să se vorbească de un păhăruț de rachiu bun.

Când îl observi pe Rubinstein mai întâi îți sare în ochi fruntea sa mare. Mare, lată și rotundă, vreau să zic boltită. Ochii îi sunt de asemenea mari rotunzi, negri, dar niște

---

[1] Numele nu pare ales întâmplător pentru că a existat un Akiba Kiwelowicz Rubinstein (01 decembrie 1880 - 15 martie 1961), jucător de șah polonez Grandmaster la începutul secolului 20. El a fost programat să se joace un meci cu Emanuel Lasker pentru Campionatul Mondial de șah în 1914, dar a fost anulat din cauza izbucnirii Primului Război Mondial. În tinerețe, el a uimit lumea de șahului, învingând mulți jucători celebri, inclusiv José Capablanca și Carl Schlechter.

[2] Unitate de măsură a distanțelor folosită în trecut, egală cu aproximativ 20 km; p. gener. (fam.) distanță (mare) nedeterminată. Expr. (Cale) de-o poștă = distanță (relativ) mare.

ochi reci. El singur e uscățiv, slăbănog, dar are un glas de clopot, o adevărată voce de bas. Și acolo unde se afla Rubinstein, nu se aude decât Rubinstein și nimeni altul...

Auzind că se vorbește de șah Rubinstein, și-a încrețit fruntea încrețită, a privit cu un ochi cafeaua neagră pe care o sorbea, vrând parcă să ghicească a ce miroase, și s-a adresat nimănui dar tuturor, cu vocea lui de bas ce răsuna ca un clopot de mânăstire:

— „Doamnelor și domnilor. Dacă doriți o poveste frumoasă despre un jucător de șah, așezați-vă cu toții iată colea, și am să vă povestesc o istorie de demult".

— «O poveste despre un jucător de șah? 0 istorie de demult? a sărit deodată amfitrioana care se temea ca musafirii să nu plece. Admirabil! Spune Feliciei să închidă pianul și fii bun de închide singur ușa și mai adă câteva scaune. Stați vă rog, stați, domnul Rubinstein ne va povesti o poveste despre un jucător de șah, o istorie de demult!...»

Și Rubinstein s-a uitat la țigara pe care abia o aprinsese și care i-a fost dată de amfitrion, examinând-o din toate părțile, ca și cum ar fi vrut să aprecieze costul ei, și și-a încrețit fruntea încrețită ca și cum ar fi vrut să spună: „De, țigara e foarte prezentabilă, dar are un gust de mătură!" și apoi a trecut de-a dreptul la povestea sa, începând astfel:

— «Doamnelor și domnilor! Că sunt un șahist pasionat și că toată familia noastră sunt din firea lor șahiști, asta nu-i nevoie să vă spun... Asta o știți singuri! Numele Rubinstein e bine cunoscut în lume și tare aș dori, cu tot dinadinsul, să-mi arătați vreun Rubinstein care să nu fie șahist!"

— «Iată îți arăt eu un Rubinstein, un agent care mă vizitează în fiece săptămână și care afară de «strahovanie jijne»[1] nu mai știe nimic alta, o adevărată vită!"

Astea le-a pronunțat unul dintre musafiri, un tânăr cu capul ascuțit, cu ochelarii de aur, care se credea foarte deștept și glumeț; dar Rubinstein și-a păstrat calmul. Cu ochii săi mari și reci el l-a străpuns pe tânăr și a zis cu

[1] Strahovanie jijne, rusește: asigurări de viață. (n. t.).

glasul său de bas:

— „Se vede că nu-i dintre Rubinstein-ii noștri. Un Rubinstein veritabil e un șahist. Asta-i tot atât de natural după cum e natural ca un prost să nu facă glume! Un Rubinstein veritabil a fost bunelu-meu, Rubin Rubinstein, fiindcă, doamnelor și domnilor, el a fost un adevărat șahist. Pentru dânsul putea cu drept cuvânt să se răstoarne toata lumea când juca șah. Din toate părțile lumii veneau la dânsul ca să joace o partidă de șah - boieri, conți și magnați! Cu toate că n-a fost de cât un ceasornicar, un biet lucrător, dar bun lucrător, un artist în meseria sa. Și fiindcă lucrul principal pentru el a fost șahul, n-avea clienți ci numai necazuri, așa că abia își agonisea bucata de pâine.

Într-o bună zi se întâmplă o istorie, doamnelor și domnilor. În dreptul căsuței bunelului meu se oprește un tarantas[1] elegant, cu doi cai care rupeau pământul, iar din tarantas sare un boier, un magnat, cu doi servitori în urma lui și plin de decorații din cap până-n picioare! Și începe în gura mare: «Unde locuiește pe aicea evreul Rubin Rubinstein?»

Bunelul, Dumnezeu să-l ierte, s-a cam speriat la început, dar îndată s-a recules și a răspuns:

— „Eu sunt acest Rubin Rubinstein. Cu ce vă pot servi?”

Asta i-a plăcut boierului și el îi spune bunelului:

— «Dacă-i așa, zice el, și tu ești acest Rubin Rubinstein, îmi pare foarte bine. Spune, zice el, să se pună samovarul și adă tabla ca să facem un șah. Am auzit, zice el, că joci bine șah și că nimeni nu te-a făcut niciodată mat!»

Așa a spus magnatul care se vede că a fost un amator de șah, și s-a așezat cu bunicu-meu să joace șah, partidă după partidă. În timpul acesta samovarul a fiert și s-a servit ceaiul, ca de obicei pe o tablă, și dulceață, și fel de fel de gustări - căci de aceasta se îngrijea bunica, deși n-aveau un ban în pungă, iar afără, în jurul trăsurii, s-a adunat tot

[1] Tarantas, rusește: un fel de caretă.

orașul. Că doară nu era un lucru de nimic, ca la Rubin Rubinstein să vie un asemenea magnat!

Se înțelege că în oraș circulau tot soiul de versiuni: unul spunea că boierul e de la gubernie și a venit în anchetă ca să vadă dacă nu-i aurul falș.... Un altul spunea că la mijloc e un denunț, o năpastă, o pacoste.... Ca să intre în casă și să vadă că boierul stă și joacă șah cu bunicul, asta n-a îndrăznit-o nimeni!... Și apoi cui să-i vie în minte un asemenea lucru?

Și ce să vă spun, doamnelor și domnilor, cu toate că boierul nu juca așa de rău, ba aș putea spune că juca destul de bine, cu toate acestea bunelu-meu l-a făcut mat una după alta și cu cât pierdea mai mult cu atâta se aprindea mai tare, și cu cât se aprindea mai tare cu atâta pierdea mai mult!... Iar bunicu-meu, să spuneți, ca să facă o mină măcar - nimic! Ca și cum ar fi jucat cu orișicine... Pesemne că asta l-a supărat destul de rău pe boier, ce credeți? Că doară era boier! Dar de spus nu putea spune nimic, că n-avea ce spune, dacă joacă bine ce să-i faci! Și asta trebuie s-o mai știți, doamnelor și domnilor, că pe un șahist adevărat îl interesează mult mai mult jocul decât câștigul sau paguba. Pentru un șahist adevărat nu există jucătorul, ci numai jocul, - nu știu dacă m-ați înțeles!

— «Nu știm a înota, dar înțelegem ce e înotul!» a intervenit tânărul acela glumeț și ca de obicei fără a ținti unde se potrivește.

Iar Rubinstein, înflăcăratul șahist, l-a străpuns cu ochii săi reci și i-a răspuns:

— «Da, se și vede că înțelegi ce e înotul», apoi a tras un fum de țigară și a continuat a povesti mai departe:

— „Și precum toate în lume au un sfârșit, doamnelor și domnilor, jocul lor s-a terminat și el. Magnatul s-a ridicat, și-a încheiat nasturii, a întins bunelului două degete și i-a spus așa:

— „Ascultă, Rubin Rubinstein, m-ai bătut, zise el, și trebuie să declar, zise el, că ești cel mai bun șahist nu

numai din gubernia mea, dar din toată țara și poate chiar din toată lumea, și mă simt fericit, zise el, că am avut onoarea și plăcerea ca să joc cu cel mai mare șahist din lume. Fii sigur, zise el, că de astăzi înainte numele tău va fi și mai mare de cum a fost. Am să vorbesc, zise el, cu miniștrii, și am să dau de știre, la Curte.…"

Auzind asemenea cuvinte: «miniștrii», „de știre la Curte", bunelu-meu zise boierului:

— «Dar dumneavoastră cine sunteți, conașule?»

Și boierul începe a râde, scoate pieptul plin de decorații și-i zice bunicului:

— «Eu sunt gubernatorul!»

Iar bunicul începe a se căi: dac-ar fi știut cu cine joacă, ar fi jucat altfel. Dar acuma s-a terminat, nu se mai poate altfel! Și în timpul acesta gubernatorul s-a despărțit foarte amical, s-a îndreptat în spre tarantas-ul de afară, s-a urcat întrînsul și pașol!

Se înțelege că atuncea abia tot orașul a năvălit asupra bunicului: „Cine era?" și când s-a aflat că era gubernatorul, lumea s-a mirat și mai mult: «Dar ce a făcut aici gubernatorul?» Și când bunicul li-a spus că tarantasul a venit numai de hatârul șahului, au stupit de trei ori, au înjurat care cum putea, și s-au împrăștiat cu toții. S-a vorbit, s-a vorbit, până s-a uitat totul. A uitat și bunicul. Căci acum el își bătea capul, sărmanul, cu un alt șah: grija de existență, ca tot evreul care se chinuiește și muncește pentru o bucată de pâine.…

Și într-o bună zi, doamnelor și domnilor, după câtăva vreme - cât a trecut nu v-aș putea spune - atâta știu că era în ajunul paștilor și bunelu-meu nu pregătise încă nimic de serbători, nici măcar o bucată de pască. Copii, nu fie de deochi, erau destui și care din ei n-avea o cămășuță, care n-avea ghetuțe, rău de tot! Și sta bietul bunel, încovoiat în trei, cu sticla în ochi, lucrând la un ceasornic care se încăpățânase și nu voia să umble și se gândea…

Deodată se deschide ușa și intră doi jandarmi ce se

apropie de bunic:

— „*Pojaloitie*[1]!”

Și-i trece prin minte bunelului, - căci bunelu-meu era un om cu idei ciudate - că poate i-a trimis gubernatorul? Se prea poate! Pesemne că vrea să-l recompenseze, să-l facă fericit? Nu s-a mai întâmplat de atâtea ori ca dintr-o nimica toată, printr-o întâmplare, ca un boier să ia pe un evreu și să-l umple cu aur, să-l facă fericit pe el, copii și copiii copiilor?

Când colo, doamnelor și domnilor, nimic... Ba dimpotrivă a fost poftit ca să se pornească într-o clipă la... ia ghiciți unde? Tocmai la Petersburg!

De ce era vorba, habar n-aveau nici ei! Am primit, ziceau ei, chiar acum o hârtie de la Petersburg și în hârtie stă scris: „*Niemedlienno dostavit evreia Rubina Rubinsteina v' Sanct Petierburg*”- adică momentan să ne trimiți pe evreul Rubin Rubinstein la Petersburg!

— «Pesemne că trebuie să fie ceva! Ia fi bun, băiete, și spune ce ispravă ai făcut!»

Se înțelege că bunicul se jura că habar n-are ce, că nu știe și nici n-a visat nimic, că în toată viața sa nu s-a atins nici de o muscă. Tot târgul, spunea el, poate să jure pentru dânsul! Dar cine să-l mai asculte, căci îi se poruncește să pornească cu etapul, fiindcă din moment ce-i vorba ca să fie expediat, nu se poate altfel decât numai cu etapul și pus în lanțuri! Și încă „niemiedlienno”! Cu alte cuvinte cu cât mai repede, cu atâta mai bine.

Și fără a sta mult pe gânduri, doamnelor și domnilor, și fără nici o altă cinste, l-au luat pe bunel și i-au pus lanțuri la mâni și la picioare, ca la toți tâlharii, și l-au pornit cu etapul. Și ce însemna în anii aceia, la ruși, „a porni cu etapul” - asta nu trebuie să v-o mai povestesc.... Cine nu știe că un om mai delicat când era pornit cu etapul, nu mai ajungea să sosească!? Căci trenuri nu existau și șosele nu erau, așa că oamenii cădeau ca muștele. Mai mult decât

[1] Poftim (rus.)

jumătate mureau pe drum, iar ceilalți soseau morți de oboseală, stâlciți și caliciți, ca vai de lume...

Dar spre norocul lui, bunelu-meu era uscățiv, așa ca și mine, numai ciolane, dar un evreu fundamental. Și pe lângă asta mai era un om care gândea, un evlavios și un filosof. «Odată moare omul nu de două ori, zicea el, nu de două ori! și dacă îi este dat ca să mai trăiască în lume, spunea el, n-o să-i răpească nimeni viața!»

De ce vorbea oare de viață și de moarte? Fiindcă vedea bine că aici miroasă a cnut, a Siberia și poate a ceva și mai rău... Și nu numai că s-a despărțit pentru totdeauna de nevastă, de copii și de tot orașul, dar s-a închinat și s-a și spovedit spunând rugăciunea pentru iertarea păcatelor! Și tot orașul l-a mângâiat și l-a condus ca la o adevărată înmormântare, și s-au vărsat lacrimi fără șir și fără sfârșit!....

Ca să vă predau tot ce s-a petrecut cu bunelu-meu în această expediție, ar trebui, doamnelor și domnilor, să stau cu dumneavoastră nu o noapte, ci trei nopți în șir - dar vorba e că timpul acesta l-am putea petrece mai bine jucând șah.... Pe scurt însă vă pot spune atâta numai, că expediția a ținut toată vara, din paști până în sărbătorile cușt ilor[1], fiindcă, doamnelor și domnilor, etapul[2] se împărțea în puncte și la fiece punct în care se oprea etapul izgoniții erau reținuți câteodată o săptămână, alteori două săptămâni și uneori și mai mult, până se forma o nouă partidă de tâlhari și bandiți, și erau porniți din nou... Și chiar după ce s-a ajuns cu chiu cu vai, după atâtea chinuri și torturi la Sanct Petersburg, credeți poate că aici s-a sfârșit? Atuncea vă înșelați! Abia aicea, bunelul a fost luat

---

[1] Sucot, Sukot în pronunția askenazită „súkos”, Sărbătoarea Colibelor, Sărbătoarea Corturilor, a „Cușt ilor” sau a „Tabernacolelor”, este o sărbătoare biblică celebrată în a 15-a zi a lunii ebraice Tișri (sfârșitul lunii septembrie până la sfârșitul lunii octombrie).

[2] Convoi (rus.).

și închis în „*camene meșoc*[3]” un fel de gheretă întunecoasă unde nu poți sta nici drept, nici culcat și unde n-ai cum să te învârtești...

— «Acolo trebuie să fie bine de jucat șah!» a intervenit tânărul cel spiritual.

— „Și acolo se pot face glume putrede!” a convenit Rubinstein șahistul, pornind a povesti mai departe; «Aici, în această gheretă, bunicu-meu și-a luat într-adevăr «bun rămas» de la viață, a spus pe de rost rugăciunea pentru iertarea păcatelor văzând dinaintea lui pe îngerul Morții și simțind cum iată-iată își dă sufletul, înainte de a fi luat și dus la judecată, și drept vorbind, s-a și rugat chiar să-i vină Moartea...

O singură nădejde mai avea el însă: în orașul său. Era sigur că orașul nu tace. Se vor găsi evrei bogați care vor face zgomot, căutând protecții și dacă va fi nevoie de uns se va unge, numai ca să se scape pe un evreu nevinovat de o nenorocire, de o năpastă.... Și bunicul nu s-a înșelat, doamnelor și domnilor. Din prima zi când l-au ridicat, și pe urmă toată vara, tot orașul a muncit din răsputeri. S-au consultat avocați, s-a umblat după protecție, s-a uns - într-un cuvânt s-a aruncat cu bani, dar n-a folosit absolut la nimic!

Bani s-au luat, dar de făgăduit ca să se facă ceva pentru bunel era imposibil, căci au dat a înțelege de ce e cu neputință. Iată cum, de pildă: un tâlhar sau un alt făptuitor de rele se poate lesne scoate cu bani. De ce? Pentru că se știe că e un tâlhar care a furat câțiva cai, sau un criminal care a dat foc unei case, dar o asemenea ființă ca Rubinstein, au zis ei, care n-a furat, n-a dat foc - cine știe ce fel de făptaș e? Poate că e un *politiceschii,* adică un făptaș politic? În anii aceia un *politicischii* era mult mai rău decât un criminal care ar fi ucis o întreagă gubernie! Ca să stărui pentru un făptaș politic era o grozăvie! Cuvântul *politiceschii* nici nu trebuia rostit tare, ci în șoaptă și prin

[3] Gheretă de zid (rus.).

întunerec, cu toate că Rubin Rubinstein, ceasornicarul, habar nu avea de politică! Dar mai știi! Un evreu, un filosof!...

Dar cum se spune, doamnelor și domnilor, toate cele în lume au un sfârșit. A venit și ziua în care s-au deschis ușile temniței și doi jandarmi, înarmați din cap până-n picioare, au intrat și l-au luat pe bunicul mai mult mort decât viu, l-au așezat într-o caretă și pașol! Încotro? Asta nici n-a mai întrebat-o. La judecată? Las' să fie judecată! Pe eșafod? Las' să fie pe eșafod! Numai să se sfârșească odată!

Și el își închipuia acum că stă în fața judecății, că a fost adus în fața „Senatului" și că îi se spune:

— „Rubin Rubinstein! Mărturisește totul!"

Și el răspunde Senatului:

— «Mărturisesc că sunt evreu, un ceasornicar sărac și trăiesc numai din ceea ce lucrez cu mâinile mele. N-am furat niciodată, n-am înșelat pe nimeni, n-am înjurat pe nimeni și Domnul mi-e martor, iar dacă vreți să mă torturați, torturați-mă, dar mai întâi luați-mi sufletul, că e în mâinile dumneavoastră!»

Așa se apără bunicu-meu în fața Senatului, în gând, iar careta se îndreaptă înspre o clădire mare, i se poruncește bunicului să se dea jos, și el se dă jos. Și e introdus mai întâi într-o odaie, apoi în altă odaie și i se ordonă să se dezbrace, și cum spuneți și dumneavoastră, nu poți fi porc de câne... Apoi, vă rog doamnelor și domnilor să mă scuzați de mii de ori, i se dă poruncă să-și scoată și cămașa, și el își scoate și cămașa. Și e introdus într-o baie, - dar ce fel de baie! - și e spălat și frecat și scufundat, și îmbrăcat din nou și pornit mai departe. Și odată pornit din nou, pornește și pornește, iar bunicul se gândește iar: «Doamne! Ce o să se mai întâmple cu mine?" Și își aduce aminte povestea pe care a cetit-o cândva despre Spania și Portugalia și nu-și poate aminti unde a cetit o întâmplare la fel: că înainte de a se porni pe un criminal la eșafod, el e dus mai întâi la baie... Și așa cum se gândește, doamnelor

și domnilor, careta se apropie de un palat cu grilaj de fier și cu vârfurile aurite, iar pe fiece vârf câte un vultur. Și bunicul e lăsat să treacă printre generali cu epoleți de aur și cu decorații și i se spune ca să nu se sperie când va fi prezentat Țarului, să privească drept, să nu vorbească cuvinte de prisos, să nu se plângă de nimic și să răspundă numai la da „da” și la nu „nu”.

Și înainte de a avea timp ca să se mai gândească unde se află, el a și stat într-o sală zugrăvită, cu tablouri minunate, cu fotolii aurite, iar drept în fața lui stătea un om înalt cu barbete... Omul cu barbete - care nu era altul decât Țarul Nicolae I - a străpuns pe bunelul cu privirea, iar între ei a urmat un astfel de dialog:

Țarul. Cum te cheamă?

Bunelul Rubin Rubinstein: Rubin Șulimov Rubinstein.

Țarul. Câți ani ai?

Bunelul. Cincizeci și șapte.

Țarul. Unde ai învățat să joci șah?

Bunelul. Asta se învață ușor la noi.

Țarul. Se spune că ești cel dintâi șahist din țara mea!

La aceasta bunelul meu Rubin Rubinstein a vrut să-i răspundă: „Mai bine n-aș mai fi fost cel întâi șahist la Tine în țară”. Căci desigur că Țarul l-ar fi întrebat: „De ce?” și bunelul i-ar fi spus-o verde, că nu astfel se tratează pe un șahist celebru pe care Țarul dorește să-l vadă. Ar fi știut bunelul meu Rubin Rubinstein cum să-i răspundă!...

Dar Țarul a făcut o mișcare cu mâna, generalii au sărit în sus, și aceiași jandarmi l-au scos pe bunic în curte, iar din curte a fost pus în libertate. I s-a spus însă ca imediat să plece acasă, că aici n-are voie să stea.

Cum a ajuns acasă, asta să nu mai întrebați, bine că a scăpat teafăr!... Iar acasă a sosit exact de sărbătorile cușilor.

Doamnelor și domnilor, am terminat!...»

DE LA O PĂLĂRIE...

O poveste de paști, istorisită de un evreu din Casrilifca[1], un negustor care fumează țigarete. Redată întocmai în graiul său.

Scrisă în anul 1913

[1] Localitate în provincia Galiția.

— „Dumniavoastră vorbiți despre ceea ce însamnă a fi distrat? Iată la noi la Casrilivca - m-ascultați sau nu? - se află un evreu distrat. Îi zice Șulăm Șahnă dar e poreclit Șulăm-Șahnă Zăpăceală, și asta din cauza că e distrat. Dar ce fel de distrat? Cum nu s-a mai pomenit un asemenea zăpăcit! Vai, vai, câte se mai povestesc la noi despre acest Șulăm-Șahnă, povești și anecdote, pachete întregi, zeu așa, pachete întregi! Păcat că vă grăbiți, că-i ajunul paștelui, căci almintrelea pan[1] Șalom Aleihem v-aș furniza știofă, - m-ascultați ori ba? - că ați putea pe urmă să scriți și să scriți mereu... Dacă voiți, vă pot povesti o poveste ce s-a petrecut cu acest Șulăm-Șahnă într-un ajun de paști; e o poveste cu o pălărie, nu o poveste iscodită, ci una adevărată, o istorie reală, cu toate că pare mai mult o anecdotă...”

Așa a început un evreu casrilivcan, un negustor care face negustorie trăgându-și barba sub gâtlej și fumând țigarete subțiri, una după alta.

Trebuie însă să vă declar că istoria reală pe care mi-a povestit-o acest casrilifcan are într-adevăr aspectul unei anecdote și multă vreme m-am bătut cu gândul dacă să v-o spun sau nu. Dar iarăși m-am gândit: un evreu din Casrilifca, un negustor care face negustorie și care nu-i versat într-ale literaturii și care habar n-are de asemenea cărți, când spune că e reală, trebuie să fie crezut; de aceea vă predau această poveste exact în graiul său, fără a adăogi de la mine un singur cuvânt măcar.

*
* *

— „De felul său, acest Șulăm-Șahnă despre care vă spun că la noi în Casrilifca îi se zice „Șulăm-Șahnă Zăpăceală” e un evreu misit - m-ascultați ori ba? - care se învârtește

[1] Domnul (rus.).

printre boieri și li procură moșii. Moșii! Vă închipuiți, cred, că-i numai vorba de moșii. Căci nu s-a prea auzit ca Șulăm-Șahnă să vândă prea multe moșii. Atuncea? Ia nimic! Un evreu se învârte pe lângă boierii care au moșii, li vorbește mereu de „livezi”, „păduri”, „imașuri”, „arătură”, „acarete”, „mașini de trier” „lemnării” și alte asemenea lucrări care se potrivesc cu agricultura.

Și s-a îndurat Dumnezeu de Șulăm-Șahnă al nostru - m-ascultați ori ba? - pentru prima oară de când e misit, și a negociat o moșie. La drept vorbind de tratat și de vândut a vândut-o altul, căci când a venit la împărțială.... s-a văzut bine înțeles că toată învârteala a învârtit-o nu Șulăm-Șahnă Zăpăceală, ci Drabchin, un evreu, tot misit de moșii, din gubernia Minsk, un șurubar dat dracului, fără pereche. El și cu doi frați ai săi, tot misiți de moșii și tot șurubari. Și a fost – m-ascultați ori ba? - mai mare necazul: Cum? Un evreu se învârte până termină învârteala și când colo li se neagă învârteala!? În sfârșit - m-ascultați ori ba? - Șulăm-Șahnă nu tace, și a început un scandal, o ceartă, o judecată, un arbitraj, până s-au împăcat lucrurile, s-a făcut împărțeala și - sănătate și bucurie!

Primind cei câțiva pitaci - m-ascultați sau nu? - Șulăm-Șahnă al nostru a trimis cea mai mare parte nevestii, pesemne ca să mai plătiască datoriile, să mai izgoniască calicia din casă, să mai cârpiască hainele și albiturile copiilor de sărbători și să pregătiască toate de paști, iar restul pentru el singur, că de! e om și el, să-și mai cumpere și el ceva și să aducă și acasă vreun dar de sărbători pentru nevastă-sa și copii, cum e obiceiul pământului. Dar deocamdată vremea nu stă în loc, trece o zi după alta și cât te-ai învârti, iată paștele, și Șulam-Șahnă - m-ascultați ori ba? - dă fuga la telegraf și bate o depeșă acasă: „Iedo bezpremeno pasco dumol”. Cică pleacă și fără doar și poate va fi de serbători acasă.

E ușor însă, să spui «iedo» și încă «bezpremeno» când ți-i dat să tragi păcate. Ia încercați, vă rog, și duceți-vă puțin

pe la noi, la Casrilifca, cu trenul cei mare ce ni s-a dăruit și veți ști ce fel de plăcere e în călătoria asta și n-o să mai călătoriți în vecii vecilor, nici dumneavoastră, nici copii dumneavoastră! Căci până ajungeți la Zlodievca tot mai știți că voiajați, iar când ajungeți la Zlodievca aveți o «peresadke»[1], asta însamnă că trebuie să vă strămutați în trenul cel nou ce ni s-a hărăzit ca să ajungem la Casrilifca, și trebuie ca mai întâi, să stați pe loc câteva ceasuri după cum sună „rospisania[2]”, dacă nu cumva îl întârziați. Și asta când? Tocmai la miezul nopții, când ți-i mai greu la inimă și vrei numai decât să dormi, și n-ai măcar unde să-ti pui capul, - căci nu degeaba filosofii noștri din Casrilifca spun că fără tren era mult mai bine decât cu tren.

În sfârșit, ajungând cu geamandanul la Zlodievca - m-ascultați ori ba? - Șulăm-Șahnă al nostru, care nu dormise două nopți, s-a pus să aștepte ca să treacă noaptea, - căci ce putea face alta?- căutând un locușor unde să se așeze. Dar unde loc? Ce loc? Că nu-i nicăierea! Fum, murdărie, întunerec beznă peste tot. Cu mare greu găsise un locușor pe o bancă, spre a-și răzima capul, dar mai mult nu decât ca să-și sprijine capul, fiindcă toată banca o ocupase un boier, un fel de „gulerat” care s-a întins peste tot dormind dus. Cine era «guleratul» de unde venia și încotro mergea - toate acestea nu le știa el, adică Șulăm-Șahnă. Dar de văzut vedea că trebuie să fie un „gulerat” mare de tot! Asta o vedea după chipiul său, un chipiu cu o bandă roșie și cu o stemă. „Poate că-i din armată sau poate că e din poliție”- cine știe!

— „De sigur c-a venit cu un clopot[3], a mâncat și băut și s-a întins ca la tată-său acasă și sforăie! Să fi creștin și pe lângă asta și un gulerat, zău că nu-i așa de rău” așa se gândia Șulăm-Șahnă și se bătea cu gândul: dacă să se așeze lângă guleratul asta, sau să stee mai bine deoparte?

[1] Peresadke, rusește: o transbordare.

[2] Rospisanie - mersul trenurilor.

[3] O trăsură cu zurgălăi.

Mai știi, în ziua de azi ce fel de gulerat, ce fel de boier poate fi!.. Dacă n-ar fi decât un pristav, n-ar fi nimic. Dar dacă cumva e un ispravnic? Sau un nacialnic de la zemstvă? Sau poate un boier și mai mare, ori poate e chiar Purișchevici[1] în persoană, lua l-ar naiba să-l ia!

Și numai la gândul acesta îi îngheață inima, adică lui Șulăm-Șahnă... Dar iarăși se resgândește apoi - m-ascultați ori ba? - zicându-și:

— „Ce gulerat? Ce Purișchevici? Nu plătesc și eu biletul ca și Purișchevici?”.

Sau poate că așa e dat ca unul să aibă tot și altul nimic? Și dacă el sforăe cu poftă de ce să nu se odihnească și dânsul măcar o clipă? Că doară nu iești mai mult decât un om, două nopți nedormite!

Și Șulăm-Șahnă se apucă și se așează în coltul băncei răzămându-și capul nu ca să doarmă, ci numai așa, ca să ațipiască ușor. Dar între timp își aduce aminte că pleacă acasă, „că mâne e ajunul Paștelui și dacă feriască Sfântul se întâmplă că adoarme și scapă trenul? Dar evreul tot evreu, - m-ascultați sau nu? - și-i vine în minte, lui Șulăm-Șahnă adică, de-l caută pe *storoj*-ul [2] din stație, un rus pe care-l cunoștea și căruia îi zicea Ieremia, și închee cu dânsul iată așa un fel de tranzacție: că așa cum el, adică Șulăm-Șahnă, se va culca puțin pe acest colț de bancă pe care doarme boierul și așa cum el, Șulăm-Șahnă adică, n-a închis ochii de trei nopți și-i e frică ca nu cumva să scape trenul, de aceea el, adică Ieremia, să se îndure și la caz dacă adoarme să-l trezească, pe Șulăm-Șahnă adică, „fiindcă mâne seara avem sărbătoarea paștelui, pasca” - îi tălmăcește el pe rusește și-i vâră bine în cap și-i spune încă odată:

— „*Pascu, Ieremia, ci ti ponimaieș, nașa pasca*, rus prost ce ești[3]!”

Și rusul – m-ascultați sau nu? - ia de sigur pitacii, îi pune

[1] Purișchevici, faimosul antisemit rus

[2] Storoj: rusește: paznicul.

în buzunar și îi spune că poate fi liniștit, căci îndată ce se dă semnalul că vine trenul așa îl și trezește. Și Șulăm-Șahnă se așază, mai întâi puțintel, apoi bine de tot; geamandanașul, ca să nu i-l se fure, îl strânge lângă dânsul și se strânge apoi și el, cu cât mai ghemuit cu atât mai bine, închide un ochiu pe jumătate cu gândul, se înțelege, ca numai să ațipiască, mai mult nu. Apoi încovoie un genunchi, și un altul și iată așa, încetișor, c-a și adormit, și încă cum? De-a binelea, așa cum a dat Dumnezeu: cu capul într-o parte, așa că pălăria i-a căzut de pe cap, jos, pe pământ, și Șulăm-Șahnă al meu – m-ascultați sau nu? - a început să sforăe ca o batoză, căci de, mai mult de cât un om nu-i, și n-a dormit două nopți,- e de mirat?

Adormind - așa povestește el singur, adică Șulăm-Șahnă - el a visat un vis ciudat, o întreagă încurcală: Că pleacă acasă - m-ascultați ori ba? - de sărbători.. Dar ce-i pricina? Nu cu trenul, ci cu o căruță țărănească și cu un rus cunoscut căruia îi zice Ivan Zlodi; caii se târâie, abia de mai mișcă picioarele. Și Șulăm-Șahnă e amărât de tot și-l împinge mereu pe la spate pe țăran:

— *Șub tuvi hvarobe Ivan*[1]*,* ce mă târâi așa încet? Ai uitat, Ivan Zlodi, că iată - iată avem paștile, *pascu nașa ievreiesca?*[2].

Și-i spune odată, de două ori, de trei ori, rusul nu pricepe ci tace, tace mereu; pe urmă dă biciu cailor, dar așa, cu gust - m-ascultați ori ba? - și caii pornesc în goana mare ca niște zmei, la deal și la vale, în sus și în jos, o minune! Și așa zburau caii încât Șulăm-Șahnă și-a pierdut pălăria; încă o clipă și îi se zdrobesc și oasele:

— Frate Ivane, *derji cuni*!

Adică, „ține caii!” strigă Șulăm-Șahnă țăranului și se apucă cu mâinile de cap și se vaită că a pierdut pălăria.

---

[3] *Pascu, Ieremia, ci ti ponimaeș, nașa pasca*, rusește: Paștele, Ieremia, ce știi tu de paștele nostru evreiesc!

[1] *Șub tuvi hvarobe*, rusește: Dar-ar boala în tine, Ivane.

[2] *Pascu nașa ievreiesca*, rusește: paștele nostru evreiesc.

Cum să intre așa în oraș fără pălărie? Dar strigă cât poți, că-i degeaba! Rusul mână caii și caii aleargă în goana mare,- dar deodată, tprrr! Căruța s-a oprit, tocmai în mijlocul câmpului,- m-ascultați ori ba?- Ce s-a întâmplat? Nimic!

— «Scoală, îi zice rusul, că-i vreme să te scoli!»

Ce vreme? Care vreme? Căci Șulăm-Șahnă nu pricepe, și se trezește, se freacă la ochi și vrea să pornească, dar simte că-i fără de pălărie. Apoi dacă visul nu-i vis, cum a ajuns el aici? Dar n-a durat mult - m-ascultați sau nu? - și Șulăm-Șahnă și-a venit în fire, a recunoscut pe rus că nu-i Ivan Zlodi, ci Ieremia storoj-ul! Și își aduce apoi aminte că e în stația Zlodievca, că se duce acasă de sărbătorile paștelui și că trebuie să se mai repeadă la casă să-și scoată bilet. Da ce-i pricina? Îi lipsește pălăria! Geamandanașul este, dar pălăria nu! Unde să fie pălăria? Și el întinde mâna, pipăie și pipăie și pune mâna pe o pălărie, dar nu a lui. Atuncea a cui? A boierului, chipiul cu banda roșie, latăși cu stemă,- m-ascultați ori ba?- și pașol drept la casa de bilete, ca să-și scoată biletul. Iar la casă e o îmbulzeală că abia te poți mișca.

Și Șulăm-Șahnă de teamă ca nu cumva să se vândă toate biletele, se îngrămădește cu geamandanul printre toți. Zărind un chipiu cu stemă, toată lumea se dă într-o parte și-i face loc.

— „*Vas cavdo vașe blagorodie?*“[1] îl întreabă casierul.

Și Șulăm-Șahnă se miră: Ce fel de *blagorodie,* și într-un fel e și necăjit: de ce să-și bată joc rusul de un evreu?

Și Șulăm-Șahnă îi spune casierului: pentru Casrilifca. Iar casierul îl întreabă din nou și-l fixează drept la chipiu și la stemă:

— «Ce fel de clasă, *vașe blagorodie*?»

Se înțelege că asta l-a supărat și mai tare încât vrea să-i tragă o săpuneală casierului, dar așa cum merită, ca rusul să nu mai aibă obiceiul de a-și bate joc de un evreu. Dar

[1] *Vas cavdo vașe blagorodie*, rusește: încotro merge excelența voastră?

iarăși se răzgândește: «așa e dat evreului, ca să trăiască în *goluth*[1]*,* las' să treacă de la mine!» și spune să-i se dea un bilet de clasa treia.

Casierul se miră și-l întreabă din nou: ce clasă? Se înțelege că Șulăm-Șahnă se înfurie de-a binelea și-i spune în ton răstit, «a treia!» iar casierul, ce să facă? Dacă-i a treia, e a treia!...

În sfârșit primind biletul, Șulăm-Șahnă își ia geamandanașul și se îndreaptă să caute vagonul de clasa treia, îngrămădindu-se printre evrei și printre creștini. Lumea văzând chipiul și stema, se înțelege că s-a dat înlături cu respect, făcând loc boierului să treacă. E drept că Șulăm-Șahnă se mira, dar pășea înainte până dădu drept în nas cu conductorul care ieșea din vagon ținând un felinăraș.

— *Zdies treti clas?*[2] îl întreabă Șulăm-Șahnă și pune piciorul, împingând mai întâi geamandanul.

— *«Zdies, vașe blagorodie*[3]*»* îi răspunde conductorul și nu-l lasă să treacă mai departe. „Vagonul e ticsit de lume, *vașe blagorodie*, că n-ai unde arunca măcar un bold!"

„Și el îi scoate lui Șulăm-Șahnă geamandanul din mână - m-ascultați ori ba?- și-i spune:

— „Poftiți cu mine, *vașe blagorodie,* c-am să vă dau un loc!"

— „Ce-o mai fi cu nătărăul ăsta?" se gândește Șulăm-Șahnă, „că-mi tot trage cu *vașe blagorodie* și *vașe blagorodie!?"* Iar capul său e la geamandanaș, de frică ca din acest *vașe blagorodie* să nu se aleagă fără geamandanaș, și repede aleargă în urma conductorului cu felinarul, iar conductorul cu felinarul îl duce într-un vagon de clasa doua, dar și vagonul de clasa doua e ticsit și el că n-ai unde arunca un bold...

— „Să trecem înainte, *vașe blagorodie!"* îi zice

---

[1] *Goluth*, ebraic: ghetto.

[2] Aici e clasa treia? (rus.).

[3] Aici, excelență! (rus.).

conductorul, ia din nou geamandanașul și trece înainte, iar Șulăm-Șahnă după el.

„Oare unde mă duce?” se gândește Șulăm-Șahnă și-și bate capul cu „*vașe blagorodie*” și nu pierde geamandanul din ochi, căci acesta e mai principal din toate. Și iată-i acum pe amândoi într-un vagon de clasa întâia!

Aicea conductorul așează geamandanașul, își scoate *podcozorocul*[1] și se închină în fața lui Șulăm-Șahnă, Șulăm-Șahnă se apleacă și el și apoi rămâne singur, adică el, Șulăm-Șahnă.

Rămânând singur în tot vagonul, Șulăm-Șahnă începe a privi în jur - m-ascultați sau nu? - ca să-și dea seama unde se află, căci nu pricepea de ce așa deodată i s-au dat atâtea onoruri: vagon de clasa întâia... *podcozorocul*... *vașe blagorodie*!...

Oare nu cumva fiindcă a tranșat o afacere așa de mare cu moșia? Atuncea ar trebui să aibă onorurile de la ai săi, adică din partea evreilor,- asta ar mai înțelege-o! Dar creștinii? Casierul? Conductorul? Sau nu cumva totul e un vis? Și Șulăm-Șahnă - m-ascultați ori ba?- își freacă fruntea, și în trecere își aruncă privirea în oglindă și un fior rece îi străpunge inima.

El a zărit,- m-ascultați ori ba?- pe boierul. L-a recunoscut!...

— „Tot ce am visat noaptea asta și noaptea trecută și tot anul să fie de capul și de ciolanele lui Ieremia! Ai văzut ce poate face un rus? Îi spui de douăzeci de ori și-i plătești ca să mă scoale la tren pe mine, Șulăm-Șahnă, și el se apucă,- dar-ar holera întrînsul! - și-l scoală pe boier... iar pe Șulăm-Șahnă îl lasă să doarmă pe bancă! Vai de capul tău, Șulăm-Șahnă, mi se pare că anul acesta o să faci paștele la Zlodievca, nu acasă la tine!”

Și fără a sta mult pe gânduri, Șulăm-Șahnă ia geamandanul - m-ascultați ori ba? - țâșnește din vagon și se întoarce repede în stație, drept la banca unde doarme

[1] *Podcozorocul*, rusește: șapca.

Șulăm-Șahnă, ca să-l trezească pe Șulăm-Șahnă, fiindcă se poate întâmpla ca locomotiva, cât ai clipi din ochi, să fluiere și să-l fluiere pe Șulăm-Șahnă cu paștele lui cu tot!

Și așa a și fost: cum a sărit Șulăm-Șahnă din vagon cu geamandanul, s-a și auzit un fluierat - m-ascultați ori ba?- și un alt fluierat și trenul o ia la sănătoasa și pace bună!

……
……

— „Vreți să știți ce a fost pe urmă?”

Așa a încheiat evreul casrilifcan care face negustorie cu marfă de ocazie terminându-și povestirea cu un zâmbet și aprinzându-și țigara subțirică.

Ce a fost apoi nu mai interesează. Partea principală e că „Șulăm-Șahnă Zăpăceală” a avut, din cauza zăpăcelei sale, un paști ca vai de el, a făcut cele două seri mai însemnate undeva la un evreu din Zlodievca. Dar paștele ca paștele - după paști a fost mult mai rău. Mai întâi Șulăm-Șahnă are o nevastă, - m-ascultați ori ba?- cum să v-o prezint? Dumneata ai o nevastă, eu am o nevastă, avem cu toții câte o nevastă și știm ce înseamnă o nevastă... Dar un lucru vă pot spune: nevasta lui Șulăm-Șahnă e o femeie reală. Ea l-a luat din scurt și foarte real. Ea nu i-a reproșat fiindcă n-a venit acasă de sărbători, și nici pentru chipiul cel roș cu stemă,- nu! Toate acestea ea i le-a iertat și pentru asta o să-l răfuiască pe urmă; dar necazul cel mare îl avea din cauza depeșei - m-ascultați ori ba?- Și nu atâta din cauza depeșei - m-ascultați ori ba?- cât mai cu seamă pentru cuvântul *„bezpremeno”.* Care dracu l-a îndemnat ca să îmbogățească telegraful cu telegrama: *„bezpremeno iedu pascu dumoi”*[1]*.* Și cum se poate ca un om teafăr să spună *„bezpremeno”?*

Și nu i-a ajutat nici o scuză și nici o explicație, ea i-a tras cât a putut și cât a încăput întrînsul, și în cele din urmă avea și dreptate: căci biata femeie l-a așteptat să vină!

[1] *Bezpremeno iedu pascu dumoi*, rusește; „vii negreșit de paște acasă“.

Dar... nu-i nimica, că de asta doară e femeie, ca să-și ucidă bărbatul în bătăi!

Dar toate acestea sunt fleacuri pe lângă ceea ce Șulăm-Șahnă a mai îndurat din partea târgului, adică de la Casrilifca, căci înainte ca Șulăm-Șahnă să fi venit acasă în ziua patra de paști[1], tot târgul - m-ascultați sau nu?- știa povestea cu Ieremia, cu boierul cela cu chipiul roș și cu stemă, cu *„vașe blagorodie”* a conductorului - mă rog, totul în tot!

Cu toate că el singur, adică Șulăm-Șahnă, nega totul spunând că niște caraghioși au inventat totul, caraghioșii din Casrilifca, se vede că n-au ce face și că nu-i doare capul de loc?! A scăpat trenul din cauză că, spunea el, s-a mai abătut în altă parte ca să viziteze o moșie și o pădure.

Dar ce moșie? Ce pădure? Da de unde! Lumea se tăvălea de râs și-l arăta cu degetul. Unii l-au întrebat:

— Cum te-ai simțit, domnule Șulăm-Șahnă, cu chipiul cela cu banda roșie și cu stemă?

Alții doreau să știe dacă e într-adevăr așa de bine, cum zice lumea, să voiajezi în clasa întâia? Iar copiii, șolticii, s-au strâns grămadă și alergau în urma lui - m-ascultați ori ba - strigând:

— *Vașe blagorodie! Vașe blagorodie: Vașe visocă blagorodie! Vașe visoco-visocă blagorodie.*

Te joci cu Casrilifca?!

---

[1] La evrei paștele ține opt zile (n. tr.).

TREI CĂLINDARE

— În care se vede de ce vestitul Tolmaciov a devenit dușmanul Evreilor.

Povestită de un evreu din Odessa care vinde gazete evreiești și face negustorie cu cărți poștale picante.

Redată cuvânt cu cuvânt chiar de dânsul.

Scrisă în anul 1913.

— Mă întrebați cum se face că un Evreu, tată la atâția copii, face negustorie cu o marfă atât de spurcată, *zapreșcionii tovar*[1]*,* cu cărți ilustrate pornografice din Paris?

Asta o datoresc lui Tolmaciov al nostru, numai lui, lual-l-ar naiba!

Acum însă, dac-a trecut atâta vreme și Tolmaciov nu mai e Tolmaciov, și Odessa e iarăși Odessa, socot că pot povesti adevărul adevărat, cum s-a făcut că Tolmaciov a devenit un dușman atât de înverșunat al Evreilor. Tare mi-e frică însă că așa cum mă vedeți, am și eu o mare parte de vină în această daraveră, dacă nu cumva nu voi fi fost chiar eu toată pricina. Așa-i că vi se pare ciudat, cum se poate ca tocmai eu, un Evreu ambulant, care vinde gazete evreiești și face negustorie cu ilustrate pornografice din Paris, cum am ajuns eu tocmai la generalul Tolmaciov?! Și ce fel de cumătru sunt eu cu generalul?

Dar vorba-i că fiecare „de ce?” are un „pentru că...” și că Evreu-i tot Evreu... Dacă aveți timp vă voi povesti ceva frumos care o să vă placă!

Asta era taman ca acuma, în zilele de lucru ale sărbătoarei Cuștilor, chiar aici în Odessa,- or fi câțiva ani de atuncea! Odessa pe atuncea era tot Odessa cea veche de altă dată, căci nu se știa încă de existența lui Tolmaciov și Evreii se puteau preumbla în toată voia pe străzi, cu cărți evreiești de vânzare. Pe atuncea încă nu erau atâtea gazete evreiești ca astăzi. *Naprimer*[2]*,* nu aveai teamă de nimeni, și nu era nevoie de contrabandă, de „*intersnie otchritchi*”[3] din Paris - așa că mă preumblam cu mărfușoara mea, cărți religioase și călindare evreiești de anul nou, pe Landejeronovscaia și pe Ecaterininscaia[4]

[1] Marfă prohibită (rus.).

[2] De pildă (rus.).

[3] Cărți poștale pornografice.

[4] Ecaterininscaia și Landjeronovscaia, străzi principale în Odessa.

lângă Fanconi[1], acolo unde poți da de un Evreu, acolo unde circulă toți burjuii, toți misiții și tot soiul de Evrei, căutând, de,- poate mi-o trimite Dumnezeu pe cineva în cale să fac ceva alișveriș.

Va să zică mă preumblam așa cum mă vedeți pe trotuar, lângă Fanconi, acolo unde burjuii noștri din Odessa își bat picioarele și mă gândeam unde dracu să dau de un cumpărător pentru călindarele ce mi-au mai rămas.

A trecut sărbătoarea și postul de *Iom-Kipur*[2] și trec acum și sărbătorile Cuștilor și eu tot n-am mai vândut restul de călindare și Dumnezeu știe dacă o să le mai vând! Căci asta e un fel de marfă care dacă-ți rămâne după ce trec sărbătorile, poți s-o dai pe degeaba, că nimeni nu ți-o mai ia. La ce-ți folosește un călindar vechi? Și mie mi-au rămas trei călindare vechi din ajunul anului nou evreiesc!

Am avut o sută și le-am dat pe toate, aici în stradă, cea mai mare parte pe la burjui, Evrei care nu prea țin la cărți evreiești; dar un călindar evreiesc, asta este o marfă de care are nevoie și un burjui, ca să știe când cade Paștele, când are vreun parastas - dă, Evreul tot Evreu!

Și preumblându-mă așa din loc în loc, mă opresc la Fanconi și mă uit la burjuii care aleargă încolo și încoace - căci îi cunosc pe toți destul de bine! - și mă gândesc: oare cui să-i mai propun să-mi cumpere restul de călindare, când știu că i-am încălțat pe toți cu câte unul de Anul Nou și cred că nu mi-a scăpat nimenea? Și așa cum stăm gândindu-mă, zăresc la o măsuță, la Fanconi, afară, pe trotuar, un general cu epoleți, care cu lingurița își mesteca șvarțul, iar lângă dânsul sta smirnă un „crasnaia șapca”[3] unul dintre aceia care fac câte un comision, câte un drum, și generalul îi repetă ceva înc-odată, iar el „crasnaia șapca” adică, îi răspunde la fiece dată:

---

[1] Fanconi: O vestită cofetărie din Odessa.

[2] *Iom-Kipur*: cea mai mare sărbătoare evreiască.

[3] „*Crasnaia șapca*“, rusește: un om cu pălărie roșie, comisionar.

— *Șlușaim, vașe prevoshoditelstvo*![4]

Stau și mă gândesc: oare ce-i spune generalul?

Și așa cum mă vedeți, mă apropii și mai mult de măsuța generalului, mă fac chipurile că mă uit într-aiurea - de, Evreul tot Evreu! - și aud cum generalul îi spune, comisionarului adică, capului de bostan, cuvinte numărate, ca să prindă bine înțelesul lor, ca și cum i-ar pune vorbele în gură:

— Ia seama, îi zice el, să ții minte ceea ce-ți spun: să te duci la mine acasă, pe Hersonscaia[2] numărul 3,- zice el - și să spui, zice el, doamnei general, nevestii mele, că astăzi dejunează la noi Contele Musin-Pușchin. Ia seama bine, zice el, să nu uiți: Hersonscaia No. 3 și Contele Musin-Pușchin!

Iar cela, adică „crasnaia șapca" stă smirnă în fata lui și nu răspunde decât „slușaim" și iar „slușaim" și, când e gata să pornească, generalul îl mai strigă înc-o dată: „Hersonscaia No. 3, Contele Mușin Pușchin!" și dă să-și soarbă cafeaua, dar mă zărește pe mine cum stau foarte aproape de dânsul și mă uit drept în ceașca lui, nu cu cine știe ce gând, ci numai așa, ca să privesc -, și nu ridică el privirea numai ca să mă străpungă cu ochii: „*tiebe cevo nado?*"[3] adică ce caut aicea.

Și mă gândesc în gândul meu: ceea ce vreau eu, tu n-o să-mi dai, sau poate că da, mai știi?! De, Evreul tot Evreu! Ce pot pierde?! Și așa cum mă vedeți mă apuc să-i spun:

— *Vașe prevoshoditelstvo.*[4] Cumpără-mi un călindar!

Iar dânsul se uită la mine:

— Ce fel de călindar?

— Un călindar evreiesc!

Dar acum el se uită la mine ca la un nebun.

— La ce-mi trebuie un călindar evreiesc?

---

[4] *Șlușaim, vașe prevoshoditelstvo*: Am înțeles, excelență.

[2] Hersonscaia: o stradă.

[3] *Tiebe cevo rado*?: Ce poftești ?

[4] *Vașe prevoshoditetsivo*: Excelență!

Zic eu:

— La ce-ți trebuie nu știu, dar mie îmi trebuie, zic eu, de sărbători; mi-au mai rămas vreo trei, zic eu. Cumpără-mi, zic eu, *vașe prevoshoditelstvo,* iar în sufletul meu mă gândesc: „Frumos o să fie dacă reușesc și dacă va spune să-i dau un călindar evreiesc”.

Și cum am rostit cuvântul „prevoshoditelstvo”, nu îmi trântește el un *pașol von*[1]”?! Tot sângele a înghețat în mine și, așa cum mă vedeți, eram gata să șterg putina,- de, Evreul tot Evreu!- și să fac *na lievo crugom*[2]... Deodată aud însă că-mi spune: „*stupai sida*[3]”, adică să mă întorc. Nu mai am dară încotro, mă întorc și el îmi spune să-i arăt un călindar. Mă apuc și-i arăt un călindar și el mă întreabă cât costă călindarul. Eu îi răspund cât costă și el îmi ia călindarul și mi-l plătește fără tocmeală, fără vorbă... Ei, cum vă place generalul? Să nu dai dracului de pomană trei burjui pe un așa general?!...

Va să zică am pus mâna pe ceva pitaci, mă gândesc eu, și-mi iau bocceaua ca să plec. Pitacii sunt foarte bine veniți. Dar ce mă fac acum? Unde mai iau doi generali de aceștia ca să îi pot vinde restul de două călindare ce mi-au mai rămas? Și-mi trece prin gând o idee,- de Evreul tot Evreu: de ce nu i-am propus încă un călindar? Parcă i-ar sta rău generalului acestuia să aibă două călindare evreiești? Că ce o să facă cu două călindare evreiești? Dar ce o să facă cu unul singur?

Și tot așa gândindu-mă, mi-a venit o altă idee: mi-am adus aminte cum a stat colea de vorbă generalul cu Rusul acela, repetându-i de câteva ori: „Doamna general... Hersonscaia No. 3... Contele Musin Pușchin...” Precum sunt eu evreu, aici e rost să mai vând un calendar! Avram Marcovici - așa îmi zice mie după numele tatălui meu Meier Ancel - Avram Marcovici, nu fi nătărău și mai pune

---

[1] *Pașol von*, rusește: Marș de aici!

[2] *Na lievo crugom*, rusește : stânga ’mprejur.

[3] *Stupai sida*, rusește: vino încoa.

mâna pe ceva pitaci!

Așa mi-am spus eu singur și fără a sta mult pe gânduri, așa cum mă vedeți, am apucat de pe Ecaterinenscaia pe Deribasovscaia, de pe Deribasovscaia pe Preobrajenscaia și de pe Preobrajenscaia pe Sadova și de acolo trecând pe Elisavetinscaia drept pe Hersonscaia. Ajungând pe Hersonscaia am început să caut numărul 3. A, iată-l, precum sunt eu Evreu! Și încă ce fel de număr 3?! O curte frumușică, singuratică și în două caturi, o adevărată vilă!

Buuun! Dar ce mă fac acum? Trebuie adică să trag clopoțelul și să întreb de doamna general?! Și apuc clopoțelul, încep să sun și mă gândesc: Frumos o să mai fie dacă iese vreun soldat și poate și un câine și o să mă gonească asmuțind câinele - atâta îmi mai lipsește!

Și nu trece o minută, două, trei, stau și aștept și nimeni nu se arată. Mă gândesc: spre ghinionul meu nu-i nimeni acasă. Sau poate că-i stricat clopoțelul? Ia să mai încerc odată! Și așa cum mă vedeți, încep să sun odată, de două ori, de trei ori, și se deschide ușa și răsare o slujnică cu o mătură în mână și mă întreabă:

— *Cevo nado*[1]?

Vreau s-o tulesc,- Evreul tot Evreu! - dar îi spun:

— Am mare nevoie de doamna general, numai de doamna general!...

Dar ea se uită la mine ca și cum ar spune: „Cine o fi nătărăul ăsta?” și-mi trântește ușa în nas fără să-mi spună o vorbi. Frumoasă primire! Dar poate că mai vine odată, sau poate că trimite soldatul cu cânele?! Așa mă gândesc eu și-mi vine s-o șterg repede, dar odată ce am venit și am sunat, e păcat!

Și nu trece o jumătate de minută și ușa se deschide și se arată o coniță tinerică, frumoasă, lucru mare! Să fie oare nevasta generalului? E prea tânără! Să fie vreo fiică de a generalului? E prea tânăr dânsul! Dar deocamdată vremea nu stă în loc și ea îmi spune:

---

[1] *Cevo nado*, rusește : ce dorești ?

— *Cevo nado*?

Acum mă întreb ce-i de făcut? Să-i spun „vaşe prevoshoditelstvo” ar fi nimerit dacă ar fi într-adevăr nevasta generalului. Dar dacă nu-i? De ce să-i dau un „prevoshoditelstvo? Dar Evreul tot Evreu - şi îmi vine o idee şi renunţ cu totul la „prevoshoditelstvo” şi-i dau de-a dreptul:

— Aşa şi aşa, zic eu, generalul a cumpărat de la mine un călindar şi m-a rugat, adică mi-a ordonat, să duc călindarul acasă în Hersonscaia No. 3 ca să mi se achite costul aici, iar dacă nu voi fi crezut, zic eu, generalul mi-a dat ordin să spun ca semn că astăzi vine la dejun la dumneavoastră contele Pusin-Mişchin...

Dar ea izbucneşte într-un hohot de râs, adică soţia generalului:

— Nu Pusin-Mişchin, ci contele Musin-Puşchin!

Şi-mi zic eu în gândul meu: „din momentul ce râzi, apoi faci parte dintre cuconiţele mele!” şi-i răspund:

— La mine aţi câştigat! Fie Pusin-Mişchin, Muşchin-Puşchin, bine că semnul e semn!, şi mă opresc şi-i întind călindarul. Dânsa ia călindarul şi-l priveşte pe faţă şi pe dos şi mă întreabă cât costă călindarul. Şi eu îi spun cât costă. Dânsa ia călindarul, mi-l plăteşte şi se desparte de mine şi încă cu un surâs - cu alte cuvinte „bună-ziua!”. Ei vă place cuconiţa mea? Nu-i coniţă, ci aur adevărat! Pentru dânsa dau dracului de pomană pe toţi remizerii şi toată bursa!

Şi aşa va să zică am mai scăpat de un călindar şi nu mi-a mai rămas decât unul! Ei, acum mă pot duce acasă să mai îmbuc ceva.

După ce am mâncat şi m-am mai odihnit puţin, a început din nou năcazul... E drept că am scăpat de cea mai mare parte din marfă şi nu mi-a mai rămas decât un singur călindar, cu toate acestea aş vrea să scap şi de dânsul. Căci ce să fac cu un călindar vechi? Trebuie să scap şi de el! Dar cum să scap când i-am potcovit pe toţi burjuii cu

câte un călindar?

Nu! Trebuie să mai ies prin oraș! Și fără a sta mult pe gânduri îmi iau bocceaua și o întind în oraș, așa la întâmplare și cum eram deprins cu Landjeronscaia și Ecaterininscaia, picioarele mă duc ele singure într-acolo unde burjuii își rod tălpile, căci încotro să mă mai duc în altă parte! Poate că Dumnezeu îmi mai scoate în cale un mușteriu pentru un călindar! Și așa cum mă vedeți, mă preumblu încolo și încoace, ca un neastâmpărat, mă uit la burjuii care aleargă din loc în loc ca niște șoareci hămesiți, căutând să câștige vreo rublă - căci cine nu aleargă după câștig?

În timpul acesta, pe când mă învârteam, zăresc din nou, din depărtare, la Falconi, pe un general, și tot cu epoleți. Și mă gândesc eu: „Frumos o să fie că Dumnezeu îmi scoate în cale pe un alt general, un mușteriu pentru ultimul meu călindar!” Iar prin minte îmi trece o idee: „Păcat ca am numai un singur călindar, căci dacă generalii încep să cumpere călindare evreiești, dau dracului de pomană pe toți remizierii și toată bursa!”

Și așa cum stau colo și mă gândesc, când mă uit mai bine, ce să vezi? E chiar generalul meu! Așa cum mă vedeți acum pe mine, așa l-am recunoscut îndată. Dar se vede treaba că și el m-a recunoscut pe mine. De unde știu? Am văzut cum s-a ridicat deodată de pe scaun arătând cu degetul drept înspre mine. Rău de tot! Ce-i de făcut acuma? Atâta îmi mai lipsește să am a face cu generali! Și așa cum mă vedeți, am rupt-o de fugă. Am socotit îndată că fugind așa voi ajunge în două minute în strada treia!...

Și n-a trecut nici o jumătate de minută, aud cum cineva aleargă în urma mea și-mi strigă să mă opresc. Cine o fi oare? Oare n-o fi chiar el, adică generalul? Mai știi ce e în stare să facă un general?! Ia vedeți și dumneavoastră ce se întâmplă: un biet Evreu a vândut și el un călindar evreiesc de prisos, și se răstoarnă lumea pe dos, iar generalii aleargă după dânsul!

Rău de tot. Ce-i de făcut? Să pornesc a fugi și mai tare... poate că fluieră și se iau *gorodovo*-ii[1] după mine? Asta îmi mai lipsește acuma, să mă aresteze! Să stau locului? Poate că mă ia la rost cu cel de al doilea călindar cu care am înșelat-o pe nevastă-sa? Mai bine să mă fac că nu știu nimica, ca și cum nici nu m-ar crede pe mine și să încep a păși liniștit cum am mers la început, încet, ca un om preocupat de grijile și nevoile lui... Dar dacă mă ajunge din urmă și mă întreabă de ce am alergat? O să-i spun că așa e mersul meu!

Și într-adevăr că m-a și ajuns! Va să zică e rău, nu-i așa? Dar o să vedeți ce minune face Dumnezeu!

Odată ce m-a ajuns nu mai aveam încotro. Mă opresc locului și când mă uit, ce general? unde general? Nici urmă de general! Era un individ dintre aceia care servesc cafeaua la măsuțele lui Fanconi. El alerga cu un șervețel la subsuoară și-și ștergea acum sudoarea de pe frunte.

— Ptiu, fire-ai al dracului!, îmi zice el, după ce ne-am oprit amândoi. Ce-ai alergat așa ca o capră sălbatecă? Vino, îmi zice el, te cheamă generalul!

— Care general, zic eu, și de unde știi că mă cheamă pe mine?

— Cum asta de unde știu, - zice el - da ce, sunt surd? Că doară am auzit ce mi-a spus generalul: „Uite-l pe ovreiul cu călindarele! Fugi repede și adu-mi-l încoace!”

Dacă așa e vorba, mă gândesc eu, nu-i cine știe ce nenorocire, dracul nu-i atât de negru. Evreul tot Evreu, se mai poate iscodi ceva. Și ca un fulger îmi trece prin minte o idee nouă-nouță: poate că Dumnezeu mai face o minune și mă scapă și de ultimul călindar, adică de al treilea!... Și fără a mă gândi mult, așa cum mă vedeți, îmi trântesc o palmă peste frunte și-i spun chelnerului:

— Așa e vorba? Apoi de ce nu mi-ai spus-o îndată, zic eu, că e generalul cu cărțile? Ciudat general! De dimineață, zic eu, el se tocmește cu mine pentru cărțulia asta. Mi-a scos

[1] *Gorodovoi*, rusește: gardist.

sufletul cu tocmeala! Costă o rublă și el îmi dă numai jumătate. I-am lăsat-o cu șaptezeci și cinci de copeici, cu 70, cu 60 de copeici și gata târgul... Dar el s-a încăpățânat, zic eu, și nu dă decât numai jumătate de rublă, adică 50 de copeici... Dacă n-ar fi singura cărticică ce mai am, să mă bată Dumnezeu dacă i-aș lăsa o singură copeică! Dar așa, fiindcă-i ultima cărticică, zic eu, cum vezi și dumneata adă o jumătate de rublă și na, dă-i cărticica!...

.....

Cine a fost generalul și cum îi zicea n-o știu nici în ziua de azi. Dar de închipuit îmi închipui că nu trebuia să fi fost altul decât Tolmaciov. Căci dacă n-ar fi fost el, cum dracu de a devenit un dușman atât de înverșunat al Evreilor și mai cu seamă împotriva noastră, a raznoștic-ilor[1] care desfacem cărți și gazete evreiești, că nici în ziua de astăzi n-avem voie să vindem o carte sau o gazetă evreiască și trebuie să le porți pe ascuns, sub haină, parc-ar fi o marfă de contrabandă, sau de furat! Dușmanii mei și dușmanii dumneavoastră și dușmanii tuturor Evreilor să aibă atâta cât poți avea de pe urma unei astfel de contrabande cu gazete evreiești... De aceea trebuie să faci puțină negustorie cu „*interesnîia otcrîtchi*" din Paris, în plicuri închise sau deschise, articolul meu principal.

Gazetele le țin numai așa, din obicei, fiindcă articolul ăsta, adică „*interesnîia otcrîtchi*" merge mult mai bine. Pentru acest articol se găsesc printre burjui mult mai mulți mușterii decât pentru gazete evreiești. Știu că nu-i frumos și că Dumnezeu mă va pedepsi, dar ce să fac? Evreul tot Evreu, caută ceva câștig... căci copiii cer mâncare... și poate de aceea Dumnezeu mă va ierta! Și trebuie să mă ierte, că vine *Hoșana-Raba*[2]*,* ce ziceți dumneavoastră, a? Fire-ar toate păcatele pe capul lui, adică pe al lui

[1] Raznoștic: colportor de ziare.

[2] Hoșana-Raba – a șaptea zi de sărbătoarea Cușților.

Tolmaciov, căci de n-ar fi el, lua-l-ar naiba, aș face și în ziua de azi negoț cu cărți și călindare evreiești de sărbătorile anului nou și n-aș fi nevoit să mă port cu o marfă urâtă ca asta... Poate că-mi cumpărați și dumneavoastră ceva? Am adus un transport proaspăt, sosit chiar acum din Paris!...

O ISTORIE SUGESTIVĂ[1]

[1] Titlul în original „*Procesiune la cimitir*”.

— „Dumneata te duci la „iarmaroc”și noi venim de la „iarmaroc”. Eu mi-am plâns toate amărăciunile și dumneata de abia pleci ca să ți le plângi, de aceea trebuie să-ți facem Ioc. Fii bun și dă-te mai încoace, dacă vrei să șezi,- așa!”

Așa vorbesc în vagon doi indivizi care stau în dosul meu. Adică unul vorbește și celălalt dă din cap șoptind din când în când câte-o vorbă, ca să-i țină hangul.

— „De obicei plecăm amândoi, eu și bătrânica mea. Asta care stă culcată pe jos, e dânsa. A adormit, sărmana, de mult ce a plâns la cimitir. Nu mai era chip s-o scot din sfântul locaș al cimitirului. A căzut deasupra mormântului și nu se mai ridica. Mereu îi spuneam: „Las’ că-i de ajuns, n-o s-o mai trezești cu plânsetele tale!” Dar degeaba, parc-aș fi vorbit la pereți. Da ce mirare? O asemenea lovitură! O singură fată, ca ochii în cap! Și o fată de ispravă. Frumoasă ca aurul! Și deșteaptă! A terminat gimnaziul! Sunt doi ani de când a murit! Poate credeți că de oftică? Nu sărmana, că era o fată sănătoasă și voinică! Ea singură s-o omorât, ea singură!”

— „Cum așa?”

Din această convorbire înțeleg acum despre ce fel de „iarmaroc” e vorba. Și îmi aduc aminte că e luna Elul[1], cea mai tristă și mai pioasă lună a anului, când evreii se duc dintr-un oraș la altul, la mormintele părinților demult de cedați, la mormintele surorilor și fraților, la mormintele copiilor și ale rudelor… Mume necăjite și îmbătrânite, fiice orfane, surori singure pe lume și femei sărace îngenunchează la mormintele lor scumpe, plâng, își varsă amărăciunile de pe inimă și își mai ușurează astfel

[1] Elul (אלול, ebraică standard: Elul, ebraică tiberiană: ʾĔlûl: din limba akkadiană: elūlu) este cea de-a douăsprezecea lună a anului ecleziastic și a șasea lună a anului civil în calendarul ebraic [Septembrie]. Este o lună de vară de 29 de zile. Luna Elul este o perioadă de pocăință în pregătirea marilor sărbători ebraice Roș Hașana și Yom Kippur.

sufletele împovărate de dureri.

Trist lucru! Eu sunt un voiajor care, cu ajutorul lui Dumnezeu, nu voiajez numai anul acesta și pot spune că de mult n-am văzut atâta lume ducându-se la cimitirul nostru, ca în luna aceasta. Trenul, slavă Domnului, face avere. Vagoanele sunt ticsite de evrei cu fețele sleite, femei cu ochii roși și umflați și cu nasurile lucitoare. Care pleacă spre „iarmaroc" și care se întoarce de la „iarmaroc". Afară miroase a Septembrie. În inimă simți parcă a toamnă și ție dor de acasă... Și fără voia mea ascult ceea ce vorbesc cei doi care stau în dosul meu:

— „Poate crezi vreo nenorocire din nenorocirile acelea ce se petrec în ziua de azi? Cămeși negre, cravate roșii, închisoare? Da de unde! De acestea m-a ferit Dumnezeu, adică m-am ferit eu singur! Ca ochii în cap! Căci era o fată de ispravă, frumoasă ca aurul, și a terminat gimnaziul! Am făcut tot ce am putut: mă uitam după ea încotro mergea, cu cine vorbea și ce vorbea, ce fel de carte citea. «Copila mea, îi zic eu, vrei să cetești cărți? Fii sănătoasă, cetește! Dar trebuie să știu și eu ce cetești!» E drept că la asta nu mă prea pricep dar, slavă Domnului, am darul simțului și când îmi arunc privirea într-o carte, chiar de ar fi franțuzească, știu îndată a ce miroase!"

— „Auzi dumneata!"

— „N-am vrut ca fata mea să se joace cu focul - ce mi se cuvine pentru asta? Crezi poate că am umblat cu amenințări? Cu răutate? Ba dimpotrivă, numai cu blândețe și chiar cu câte o vorbă glumeață: «Fata mea, zic eu, las' să se învârtească roata așa cum se învârtește... Nici eu, nici tu, n-o vom întoarce altfel!» Așa i-am spus eu, dar ea ce crezi că a făcut? A tăcut! O porumbiță liniștită, un copil de aur! Dar ce face Dumnezeu? Trecând vremurile grele, am scăpat, slavă Domnului, de toate loviturile, de revoluții și constituții! S-au sfârșit cămășile negre, steagurile roșii, tunsul părului și toate celelalte drăcii! Mi se clănțăneau toți dinții în gură, zău așa! Parcă știi ce grozăvie era?! O

singură fată, ca ochii în cap, și de ispravă, care a făcut gimnaziul!...”

— „Ei și?”

— „În sfârșit am scăpat, slavă Domnului, de aceste vremuri grozave. Acum mă puteam gândi la o partidă bună, ca s-o mărit. Zestre? Las’ să-i trimită Domnul pe cel ales! Și a început o altă serie: partizi, pețitori, logodnici, - văd că fata mea e cu toiul schimbată. Poate crezi cine știe ce? Nimic! Sau crezi poate că nu vroia să se mărite? Asta nu! Dar ce era? Vei afla îndată! Încep să mă uit, să cercetez și aflu o istorie: că citește o carte pe furiș. Și nu singură, ci în tovărășie. Ea și cu o prietenă a ei, fata cantorului[1] nostru, tot o fată de ispravă, care a făcut gimnaziul. Și cu ele mai citește și un al treilea, tânărul din Novorodoc. Cine e tânărul din Novorodoc, vrei să știi? N-ai ce să știi! Un tânăr de nimic, cu fața plină de bube, cu ochii stricați, fără sprâncene, dar cu ochean de aur, urât foc, de ți-i silă să mănânci o bucățică de pâine în fața lui! Și pe lângă toate un plicticos, un om care se vâră, ca un vierme. Știi ce înseamnă un om ca un vierme? Am să ți-o spun eu. Sunt fel de fel de oameni pe lume: Sunt oameni dobitoace. Sunt oameni cai. Și sunt oameni câini și oameni porci. Și mai sunt și oameni viermi. Acum ai înțeles?”

— „Aha!”

— „Cum a ajuns viermele acesta la mine? De dragul fetei cantorului. Era vărul ei drept. Studia farmacia sau avocatura, sau dentistica - dracu să-l știe! Eu atâta știu că el a fost ucigașul fetei mele! Băiatul acesta cu ochelari nu mi-a plăcut de cum l-am văzut. Asta am și spus-o nevestei mele. Dar nevasta îmi spune: «Ți se pare!» Mă uit și ascult,- și nu-mi place că citesc tustrei, nici discuția lor, nici planurile lor, nici modul cum se înflăcărează... Și-i zic într-un rând copilei mele: «Copila mea, zic eu, ce citiți tustrei cu atâta poftă?» Zice ea: «Nimic! O carte!» Zic eu:

[1] 1) Cântăreț în biserică; psalt; dascăl; diac. 2) (în evul mediu) Solist și maestru de cor bisericesc.

«Văd și eu că-i o carte, dar ce fel de carte?» Zice ea: «Dacă ți-oi spune, ai să știi?» Zic eu: «De ce să nu știu?» Dar ea începe a râde și-mi spune: «Nu-i ceea ce crezi tu! E o carte care se cheamă *Sanin,* un roman de *Arțibașew*[1]» Zic eu: «Arțe Baștew a fost un belfer chior care a murit de mult!» Dar ea râde din nou, iar eu mă gândesc în gândul meu: «Ei, copila mea, tu râzi, dar tatei îi îngheață tot sângele. Căci ce m-am gândit eu? Foarte simplu! Poate au început iar frământările și agitațiile de mai înainte? Și mă crezi că m-am apucat să cetesc și eu cartea?»”.

— „Nu mai spune!”

— „Nu singur, ci cu ajutorul altuia. Cu ajutorul omului meu din prăvălie. Un tânăr învățat care citește rusește ca apa. Am furat cartea într-o noapte de la fiică-mea și am dat-o *pricazcic*-ului[2]: „Na, Bercule, citește-o toată, i-am spus eu, și mâine ai să-mi povestești despre ce e vorba în cartea aceasta.” Și ajungând cu chiu, cu vai a doua zi dimineață, cum a venit Bercu l-am și întrebat: „Ei Bercule, ce-i cu cartea?” Dar el îmi răspunde: „A, ce carte!” și scrâșnește din dinți. „N-am dormit toată noaptea, zice el, căci nu m-am mai putut dezlipi de ea!”- „Așa? Atunci ia să te văd, să mi-o povestești și mie, să aud și eu ce mai de-a minunățiі!”

Și Bercu începe a-mi povesti toată istoria. Ce să-ți spun? O vorbă cu alta nu se potrivea, încaltea să auzi și dumneata ce bazaconie: „A fost, zice el, un rus pe care-l chema Sani[3] și căruia îi plăcea băutura iar ca o mică gustare castraveți murați... Și avea o soră pe care o chema

[1] Mihail Arțibașev, romancier, prozator rus, contemporan cu Nabokov și alți scriitori care se formează și se lansează „la răscrucea” sec. XIX șsi XX. „Sanin”, capodopera d-sale apărută în 1907, i-a adus autorului o celebritate scandaloasă. La inițiativa Bisericii ortodoxe ruse lui Arțibașev i s-a intentat un proces, scriitorul fiind învinuit de propagarea pornografiei. În consecință, „*Sanin*” și alte scrieri ale lui Arțibașev au fost interzise în Rusia.

[2] Pricazcic, rusește: funcționar de dugheană.

[3] Sani: e vorba de „*Sanin*“ eroul din romanul lui Arțibașew.

Lida care era îndrăgostită de un doctor, dar însărcinată a fost de un ofițer... Și a fost un student pe care-l chema Iura, care era grozav de îndrăgostit de o fată, o profesoară, despre care se zicea că e o *crasaviță*[1]... Și dânsa s-a preumblat într-o noapte cu barca - dar poate crezi că împreună cu logodnicul ei? Da de unde! Ci cu bețivanul cela de Sani!”

— „Asta-i tot?” îl întreb eu.

— „Stai puțin, nu te grăbi, că nu-i tot! Și a mai fost acolo și un profesor Ivan, care s-a dus împreună cu bețivanul să vadă cum se scaldă fetele în pielea goală!”

— „Ei și ce-i cu asta?”

— „Asta înseamnă că acest Sani avea obiceiul că necheza ca un cal și când venea acasă se ducea la soră-sa...”

— „Ptiu, fire-ar al dracului! îi zic eu. Destul cu bețivanul! Mie spune-mi care-i rostul, care-i sfârșitul?!

— „Sfârșitul e că ofițerul s-a împușcat, și studentul s-a împușcat și *crasavița* s-a otrăvit, iar un evreu, un oarecare Soloveicic, despre care e vorba acolo, s-a spânzurat și el!”

— „Spânzura-te-ai și tu cu ei împreună!” zic eu.

— „Dar de ce mă blestemi? Ce sunt eu de vină? răspunde el.

— „Dar nu te înjur pe tine, zic eu, ci pe Arțe Bașew!”

Așa i-am spus lui Bercu, iar de crezut l-am crezut numai pe tânărul cela din Novorodoc, de cap să-i fie! Și poate crezi că mi-a f0st greu să-l chem într-un rând la o parte?”

— „Ei, și?”

— „Ia spune-mi, zic eu, unde ai găsit așa o bazaconie?”

Și el își îndreaptă ochelarii spre mine:

— „Care bazaconie?”

— „Cartea ceea... Arțe Bașew, cu bețivanul cela, zic eu, pe care-l cheamă Sani”.

— „Sanin nu-i un bețivan!” zice el.

— „Dar ce-i?” zic eu.

---

[1] Crasaviță - o frumusețe (rus.).

— „E un erou!” zice el.

— „Cum asta, un erou? zic eu. Fiindcă bea rachiu cu paharul de ceai, mănâncă, zic eu, castraveți murați și nechează ca un cal?”

Dar tânărul din Novorodoc se înfurie foc, își scoate ochelarii și mă privește cu ochii săi roși și fără sprâncene:

— „Moșule, zice el, dumneata ai auzit ceva sunând dar nu poți cânta la fel... Sani, zice el, e un om în toată firea, un om al libertății Sani, e omul libertății! Sani spune ce vrea și face ce vrea!”

Și începe apoi să-i tragă fără încetare: libertate și iubire, și iar libertate și iar iubire... și în același timp își întinde pieptul cu fudulie, dă din mâini, și fierbe, ca un comediant pe scenă... Eu stau liniștit, îl privesc într-una, și mă întreb: Doamne Dumnezeule?!... Sluțenia asta vorbește de asemenea lucruri? Ce ar fi de pildă, dacă l-aș lua de guler și i-aș face vânt pe ușă, ca să-și culeagă toți dinții de pe jos? Dar iarăși mă răzgândesc îndată: De ce? Un tânăr prost, și atâta tot! Dacă ar vorbi de bombe parc-ar fi mai bine? De unde să știi că există ceva și mai grozav decât bombe și că din cauza unei astfel de bazaconii să-mi pierd copila, o fată de aur, numai una, ca ochii în cap, nevastă-mea numai să nu înnebunească, iar eu de rușine și de durere să fiu nevoit să mă las de prăvălie, și să mă strămut în alt oraș, - sunt doi ani de-atunci..

Dar prea ți le-am amestecat pe toate de-a valma; mai bine să-ți povestesc totul așa cum s-au petrecut lucrurile ca să ajung aici și să știu de unde s-a luat.

Lucrurile au început de la răscoalele agrare. Când au început răscoalele agrare, se înțelege că ne-a fost teamă ca totul să nu se sfârșească cu progromuri contra evreilor și trăiam cu frica-n sân... Dar dacă vrea Dumnezeu, el face o minune și în loc de rău iese ceva bun: Anume? Ni s-a trimis de la gubernie un *polc*[1] de soldați și s-a făcut liniște, de-ți era mai mare dragul. Și în același timp din cauza *polc*-ului

[1] *Polc*, rusește: regiment.

s-a mai înviorat și tot orașul, căci ce poate fi mai bine pentru evrei decât un polc, cu plutonieri, cu șefi de aprovizionare, cu ofițeri și cu comandanți?

— „Mai încape vorbă!”

— „Cum să fii profet că fața cantorului are să se încurce cu un ofițer și să spună că vrea să se boteze și să se mărite cu ofițerul? O grozăvie, ce s-a petrecut în orășelul nostru! Dar nu-ți fie frică, că fata nu s-a botezat și nici nu s-a măritat cu ofițerul, căci cum s-au potolit răscoalele țărănești așa a și plecat *polc*-ul, iar ofițerul, pesemne de grăbit ce era, a uitat să-și ia rămas bun de la fata cantorului... În schimb, însă, fata cantorulu1 nu l-a uitat pe ofițer, vai de părinții ei, sărmanii! Parcă știi ce au suferit ei din pricina asta? Fierbea târgul! Pretutindenea, unde te întorceai, nu se vorbea decât de fata cantorului și numai de fata cantorului... Gurile rele au avut ce spune: că s-a trimis soției cantorului un mamoș... că s-a întrebat pe cantor după cine să se dea numele copilului, cu toate că se putea foarte bine ca toată istoria asta să fi fost o minciună! Parcă dumneata nu știi ce sunt în stare să născocească asemenea guri?”

— „Vai, vai, vai!”

— „Îți era mai mare mila de amândoi, de cantor și de nevastă-sa, că ți se rupea inima! Căci într-adevăr, ce erau ei de vină, sărmanii? Cu toate acestea i-am interzis copilei mele, odată pentru totdeauna, - și gata prietenia cu fata cantorului! Și la mine vorba-i vorbă! Într-adevăr o singură copilă, dar pe un tată trebuie să știi să-l respecți. De unde să știu eu că fata mea se va întâlni cu ea, se înțelege pe furiș, ca să nu afle nimeni? Și când am aflat aceasta? Tocmai la sfârșit, după toate nenorocirile întâmplate!”

Deodată aud în spatele meu o tuse și oftatul unui om care doarme, iar evreul care povestește istoria asta, tace, așteaptă puțintel și începe apoi a povesti mai departe, dar cu un semiton mai jos ca mai înainte.

— „Asta era în prima noapte de *Slihăs*[1]. Țin minte, parcar fi azi! Cantorul nostru s-a închinat în noaptea ceea de-ți era mai mare mila să-l asculți. Rugăciunile sale ar fi putut înduioșa și pietrele. Nimeni, nimeni, n-a simțit inima sa, ca mine... Copii din ziua de azi - vai și amar de bieții părinți!

Sfârșind rugăciunile, am venit acasă, am îmbucat ceva, am luat cheile, m-am dus în piață să deschid dugheana și aștept să vie pricazcic-ul. Aștept o jumătate de oră, aștept o oră, pricazcic-ul nu-i. Dar când mă uit deodată,- iată-l că vine.

— Bercule, de ce așa de târziu?

Și el îmi răspunde:

— Ai fost la cantor?

— Dar de ce tocmai nitam-nisam la cantor? îl întreb eu.

Dar el îmi răspunde:

— Cum? Nu știi ce s-a întâmplat cu fata cantorului?

— Ce s-a întâmplat, îl întreb eu, cu fata cantorului?

— Cum? Nu știii? S-a otrăvit!

Cum am auzit aceasta, am și alergat acasă. Cel întâi gând al meu a fost: „Ce o să spună Etca?” (Etca era fiica mea). Vin acasă la băbuța mea și o întreb:

— Unde-i Etca?

— Etca doarme! Dar ce este?

— Cum, nu știi? zic eu. Fata cantorului s-a otrăvit!

Cum am rostit cuvintele acestea, nevastă-mea s-a apucat cu mâinile de cap:

— Vai de mine! Vai de zilele mele! Vai și amar de mine! Cum? Cine? Când? Că doară Etca a umblat cu fata cantorului chiar aseară, mai bine poate de două ceasuri?!

— Cum? Etca a umblat cu fata cantorului? Ce vorbești? Cum se poate una ca asta?

— Of, zice ea, nu mă mai întreba! Am fost nevoită să-i fac pe plac. M-a rugat, zice ea, ca tu să nu știi că se întâlnește cu ea în fiece zi! S-o fi întâmplat vreo

---

[1] *Slihăs*, ebraic: nopțile de rugăciune cu care încep sărbătorile evreiești de toamnă.

nenorocire!, așa îmi spune nevasta și se repede în odaie la Etca și cade la pământ. Și eu după ea. Mă reped la patul ei: „Etca! Etca!” Unde-i Etca? Care Etca? Țipă cât poți, până mâine, că Etca nu-i nicăieri!

— „Nicăieri?”

— „E moartă! Sta întinsă în pat, moartă! Pe masă o sticluță și alături o scrisorică scrisă de mâna ei, în evreiește, căci știa să scrie evreiește, de-ți era mai mare dragul să-i cetești slova. «Dragii mei părinți, scria ea în scrisorică,- iertați-mă că v-am pricinuit asemenea durere și rușine. De o sută de ori iertați-mă, scria ea. Ne-am dat amândouă cuvântul, eu și fata cantorului, ca să murim împreună, scria ea, în aceiași zi, în aceiași oră și de aceiași moarte, fiindcă nu puteam trăi una fără alta... Știu, scria ea, că săvârșesc față de voi, scumpii mei părinți, o mare crimă. M-am chinuit multă vreme cu această idee, dar e un lucru destinat și altfel nu se putea! O singură dorință am să vă fac, scumpii mei: ca să mă îngropați la un loc cu Hala, mormânt lângă mormânt. Și fiți sănătoși - așa sfârșește scrisorica - și uitați, uitați că ați avut vreodată o fiică Etca!»”

Ai auzit? Să uităm că am avut vreodată o fiică Etca!”

……
……

În dosul meu se aude o mișcare, o frământare, un oftat și în urmă un glas răgușit și înăbușit de femeie:

— Avram! Avram!

— A? Ce-i Ghitla? Ai dormit bine? Vrei să bei ceai? Iată ajungem îndată la o stație! Unde-i ceainicul? Unde-i ceaiul și zaharul?

MINUNEA DIN ZIUA ACEEA...

Știți cu ce puteți face călătoria cea mai bună, cea mai plăcută și cea mai liniștită?

Cu „teleleul”.

Așa au poreclit evreii din Buhopol trenul cel îngust care străbate un șir întreg de târgușoare: Buhopol, Heisin, Teplic, Nemirov, Hacevate și alte asemenea localități pe unde n-a călcat niciodată picior de om străin.

Evreii din Buhopol, care sunt vestiți ca oameni glumeți, povestesc tot soiul de minuni despre acest teleleu.. Mai întâi, zic dânșii, n-aveți nici o teamă că veți întârzia. Orișicând doriți, îl puteți prinde. Și apoi cât nu face, zic ei, că nu aveți nevoie să vă bateți pentr-un loc? Poți călători toată linia, zic ei, singur-singurel, să te întinzi ca un boier și să dormi cât poftești!

Și așa și este într-adevăr. Iată sunt trei săptămâni de când călătoresc cu „teleleul” ăsta, în colțul acesta și stau locului de parcă-i lucru vrăjit!... Dar să nu credeți că mă plâng, dimpotrivă, sunt foarte mulțumit fiindcă am prilejul să văd lucruri atât de frumoase și să aud atâtea povești și bazaconii că nu mai știu când le voi putea înscrie în cartea amintirilor mele.

Mai întâi povestea cum s-a construit această linie ferată - căci face să fie descrisă.

Când a venit știrea din Petersburg că se va construi o cale ferată prin aceste ținuturi,- era sub guvernul lui Witte - evreii și-au spus:

— E o minciună. Ce nevoie are Teplic sau Golte, sau Heisin, de tren? Parcă fără tren nu pot?

Așa, și-au spus evreii de prin acele ținuturi și mai cu seamă evreii din Buhopol; aceștia făceau fel de fel de glume, cum li-i și felul, bătându-și joc, arătând palma și spunând: „când o crește părul aicea!...”

Mai târziu însă, când a sosit inginerul s-a început să măsoare și să chibzuiască, evreii au tăcut, iar glumeții din Buhopol și-au ascuns mâinile căci așa e obiceiul lor, când

nu nimeresc nu-și prea fac inimă rea: „Călindarul, zic ei, cât îi el de călindar, greșește și el câteodată!” iar lumea de prin acele locuri s-a îndreptat spre inginer cu recomandații și protecții, cu scrisori și bilețele, ca să li se dea și lor ceva de lucru. De, sărmanii evrei, umblă și ei după ceva câștig. Gospodarii din Teplic, Berșed, Heisin și Buhopol au auzit povestindu-se că atuncea când se construiește o rețea ferată te poți îmbogăți, - dovadă Poliacov...

Negustori evrei, - și nu numai dintre aceia care fac negustorie de lemne sau de piatră, ci și dintre aceia care se ocupă numai cu grâne și cu secară,- s-au repezit și ei în spre calea ferată. Toți evreii au devenit concesionari, antreprenori și constructori de cale ferată - „Poliacovii noștri” așa li s-au spus la Buhopol - și au și început socotelile cam cât ar putea câștiga.

În sfârșit prin locurile acelea a început o mare fierbere, un fel de friguri... ferate de care n-a scăpat nimeni. Ispita banului e destul de mare și la urma urmei cine n-ar vrea să devie un Poliacov, așa, dintr-odată?

Îngrămădeala și concurența concesionarilor și a antreprenorilor de cale ferată au devenit atât de mari că, după cum se spune, a fost nevoie ca lucrările să se împartă prin tragere la sorț. Cel care a fost mai norocos la Dumnezeu și văzut cu ochi buni de inginer, acela a căpătat de lucru, iar cel care n-a putut obține nimic se mulțumea să capete o părticică cât de mică de la cel dintâi și ceva tot trebuia să i se cedeze, căci altmintrelea dădea a înțelege că și el știe unde să nimerească și unde se află *„pravlenia!*[1]”... Și oamenii își amanetau perlele nevestelor și hainele de sărbătoare și s-au pus să construiască o cale ferată, și care cum avea vreun ban îl punea la bătaie, numai tren să fie!...

Cu toate acestea una cu alta n-are a face... Au sărăcit ei, bieții evrei, dar încaltea, zic ei, a fost pe-a lor și au obținut un tren care cu toate c-a fost poreclit după cum știm de

[1] Direcțiunea (rus.).

către evreii buhopolieni cu porecla «teleleul», cu toate acestea ei nu știu cum să-l mai laude și povestesc despre dânsul numai minuni.

Așa de pildă ei se laudă că de când „teleleul” e tren și umblă teleleu nu s-a întâmplat nici o nenorocire cum se întâmplă de obicei cu celelalte trenuri. Cum se explică asta? Se explică, zic ei, foarte simplu, căci se știe că „cine umblă încet nu cade”. Și „teleleul” umblă destul de încet, poate chiar prea încet.

Deștepții di a Buhopol, cărora le place să facă din țânțar harmăsar, istorisesc o istorie ce s-a întâmplat chiar cu unul dintre gospodarii din Buhopol. Un gospodar din Buhopol, zic ei, a plecat din Buhopol cu «teleleul» la un cuscru al său la Hacevate la un *bris*[1] și a ajuns taman când copilul a împlinit vârsta de *bar-mițve*[2].

Și mai povestesc ei o altă poveste despre o fată din Berșed și un tânăr din Nemirov care și-au dat întâlnire la o stație mijlocie între ambele localități și până s-au întâlnit, tânărul a încărunțit de tot ca un porumbel sur, iar fata nu mai avea nici un dinte în gură, și din cauza asta partida nu s-a mai făcut!

Dar știți ce-o să vă spun? Mie nu-mi plac glumele buhopolienilor și nici invențiile lor! Eu când descriu ceva e numai ceea ce aud de la oameni serioși, de la negustori. De pildă eu am auzit despre un negustor din Heisin că nu de mult, cu câțiva ani în urmă, într-o zi de *Hoșana-Rabe!*[3] s-a întâmplat la ei, cu „teleleul” o mare nenorocire, se poate spune o catastrofă, care a produs o panică pe toată linia și a emoționat toată lumea. Catastrofa s-a produs din cauza unui evreu și a unui popă. V-o istorisesc aici într-o poveste

---

[1] *Bris*, ebraic: botezul unui copilaș, de sex masculin.

[2] *Bar-Mițve*, ebraic : când băiatul împlinește vârsta de 13 ani și e considerat matur pentru obiceiuri religioase.

[3] *Hoșana-Rabe*: a șaptea zi din sărbătorile Cuștilor, când evreii bigoți cred că după ziua reconcilierii Domnul din Ceruri semnează o chitanță pentru soarta fiecăruia, în cursul anului.

aparte și întocmai așa cum am auzit-o de la negustorul din Heisin. Mie nu-mi place să născocesc snoave din capul meu, mie îmi place să povestesc ceea ce aud de la altul și dacă veți citi, veți vedea singuri că povestea e o poveste adevărată. Un negustor din Heisin nu născocește!...

„Minunea din ziua de *Hoșana-Rabe"* așa i s-a zis la noi catastrofei de tren ce s-a întâmplat tocmai în ziua de *Hoșana-Rabe,* după „chitanță" [1]. Și vă puteți închipui că istoria asta s-a petrecut chiar la noi în Heisin. Adică nu chiar în Heisin, ci cu câteva stații înainte de Heisin, în așa zisa stație Sobolivca".

Așa a început a-mi istorisi un negustor din Heisin, după cât se pare un om cumsecade, spunându-mi ce catastrofă s-a întâmplat la ei cu trenul cel îngust căruia îi se aice „teleleul" și pe care vi l-am descris la început, în introducere.

Și negustorul din Heisim,- deși mi-a povestit povestea asta pe când voiajam chiar cu „teleleul" care niciodată nu-i prea grăbit, iar în vagon cu dânsul eram cu toții doi pasageri,- s-a înfierbântat și s-a întins ca la tată-său acasă, și vorbea vorbe numărate, parcă le cioplea în timp ce-și netezea bunicica, zâmbea și se vedea că povestea îi face mare plăcere.

— «Slavă Domnului, văd că-i a doua săptămână de când voiajez cu teleleul" nostru și cred că-i știi obiceiul? Obiceiul lui e că atunci când ajunge într-o stație și se oprește, el uită să pornească mai departe. Asta adică înseamnă, că după *rospisanie*[2] el nu trebuie să stea decât atâta cât e scris. De pildă în stația Zatchevici e socotit că trebuie să stea exact un ceas și cincizeci și opt de minute, sau în stația Sobolivica - ce să-ți mai spun?... acolo nu trebuie să stea decât un ceas și treizeci și două de minute și nici o secundă mai mult, dar atâtea bube să aibă el cât

[1] În această zi de sărbătoare, tradiția spune că se semnează soarta fiecărui evreu, pe o hârtie, care se cheamă „chitanță".

[2] Mersul trenului (rus.).

stă mai mult de două ore și uneori mai mult decât trei, fie la Zatchevici, fie la Sobolivca. Depinde de câtă vreme îi trebuie ca să „manevreze”... Și ceea ce se cheamă „manevră” pentru „teleleul” nostru nu trebuie să-ți mai spun!...

Se dezleagă locomotiva de garnitură, iar conductorul și mașinistul și frânarul se așază în stație laolaltă cu *nacialnicul*[1], telegrafistul și jandarmul și se pun toți pe bere, sticlă după sticlă.

Ce face lumea de pildă, adică pasagerii, în timpul manevrei? Ai văzut doară ce se face: te plictisești de-ți vine nebuneala... Care cască, care mai ațipește într-un colț și-i trage un pui de somn, și care se preumblă pe peron, cu mâinile la spate și îngână încet un cântec...

Și iată ca într-un rând se întâmplă o istorie în Sobolivca... În timpul manevrării, într-o dimineață de *Roșane-Rabe,* pe când se dezlega mașina, stă un om cu mâinile la spate - nu era un pasager ci așa un evreu oarecare, un gospodar din Sobolivca. Stă și privește. Ce altă treabă pot te face un gospodar din Sobolivca? Nimic! Gospodarul din Sobolivca și-a făcut la sinagogă rugăciunea de *Hoșane-Rabe* și s-a dus acasă de a mâncat. În inimă el simțea că-i zi de sărbătoare.... „Chitanța” orișicum i-a fost iscălită, iar acasă nu prea avea de lucru, de aceea fiind și ajunul ultimelor două zile mari de sărbătorile Cuștilor, și-a luat bățul și a venit în stație ca să mai privească lumea când trece trenul...

Trebuie să știi că pe ia noi e obiceiul că atuncea când trece trenul, vii în stație, poate zărești pe cineva. Ce zărești? Pe cine să zărești? Pe un evreu din Teplic? Po o evreică din Obodiovca? Pe un popă din Golovonievsca? Mare lucru! Dar ce are a face! Totuși vii în stație - mai ales că pe vremea aceea trenul era ceva nou. „Teleleul” abia fusese pus în circulație și era lucru mare să-l vezi... Dar cum s-a întâmplat istoria asta, așa ori altmintrelea, cum vă

[1] Șeful gării (rus.).

spun, în dimineața ceea de *Roșane-Rabe,* după semnarea „chitanței” stătea un gospodar din Sobolivca, cu bățul în mână, și privea cum se dezleagă locomotiva de tren.

Ei și? Și dacă stă un evreu gospodar din Sobolivca și privește cum se desprinde mașina de tren, ce-i cu asta? Lasă-l să stea sănătos! Ba nu! Trebuie să se mai întâmple așa ceva, ca printre pasageri să fie și un popă, și închipuiește un popă din Golovonievsca, un târgușor în apropiere de Heisin. Neavând ce face, popa se preumblă și el pe peron, tot cu mâinile la spate, și se oprește drept în fața locomotivei.

Și zice popa către evreu:

— Ian-ascultă Iuda, ce te uiți așa, ce ai văzut?

Și-i răspunde evreul:

— Nu mă cheamă Iuda, mă cheamă Bercu!

Iar popa îi spune din nou:

— Fie Bercu! Da ce te uiți așa, măi Bercule?

Și-i răspunde evreul:

— Stau și privesc minunea lui Dumnezeu, cum cu un fleac, învârtind un simplu șurub încoace și un alt șurub încolo, coșcogea mașină începe să umble!

Iar popa îi spune din nou:

— De unde știi tu că dacă învârtești un șurub încolo și un altul încoace, mașina începe să umble?

Și-i răspunde evreul:

— Dacă n-aș ști, n-aș spune!

Iar popa îi zice:

— Știi să mănânci *chighel*[1], asta știi!

Treaba asta îl supără pe evreu, căci evreii din Sobolivca sunt ambițioși de felul lor, și el îi spune popii:

— Ascultă, părințele, dacă vrei să te urci puțin cu mine pe locomotivă, te voi face să pricepi când pornește și când se oprește mașina!

Asta l-a cam gâdilit serios pe popă drept la inimă. Cum așa? Ovreiașul ăsta să-i arate lui și să-l facă să înțeleagă

[1] *Chighel*, evreiesc: budincă.

cum se pornește și cum se oprește o locomotivă?!

Și el îi răspunde:

— Urcă-te tu, mă Herșcule, pe locomotivă!

Dar evreul îi spune iar:

— Nu mă cheamă Heșcu, mă cheamă Bercu!

Și-i spune popa:

— Fie Bercu! Urcă-te tu, măi Bercule!

Zice evreul:

— Cum asta să mă urc? De ce să mă urc eu? Urcă-te mai întâi sfinția ta, părințele!

Și popa îi spune acum cu supărare:

— Apoi tu doară vrei să mă înveți pe mine, nu eu pe tine, de aceea trebuie să te urci tu mai întâi!

În sfârșit din vorbă în vorbă, îți închipui că s-au urcat amândoi pe locomotivă și evreul din Sobolivca s-a pus să-l învețe pe popă mașinăria, învârtind încetișor un șurub încoace, un altul încolo și înainte de a putea rosti o vorbă, au văzut amândoi, cu groază, că locomotiva s-a urnit din loc și... pașol!

*

* *

Acum e timpul cel mai nimerit, paremi-se, să-l lăsăm pe evreu și pe popă pe mașina pornită să plece sănătoși, ca să ne mai ocupăm și să-l cunoaștem mai deaproape pe evreul sobolivcan care a avut atâta curaj și a îndrăznit să se urce cu un popă pe o locomotivă.

„Bercu Oțetarul”, așa îi se zice evreului din Sobolivca despre care vă povestesc. De ce îi zice „oțetarul”? Fiindcă se ocupă cu oțetul, face oțet, oțetul cel mai bun din ținutul nostru. Meseria asta a moștenit-o de la tată-său. Dar el a născocit - așa zice însuși Bercu-un fel de mașină cu care fabrică cea mai bună esență. Dac-ar avea timp - așa spune el - ar putea îndestula cu oțet trei gubernii. Dar la ce nevoie? Că doară nu umblă după cine știe ce bogăție...

Iată un astfel de om e oțetarul nostru. N-a învățat nimic, dar se pricepe la orice meșteșug și la toate mașinăriile. Cum de se pricepe așa la toate? Trebuie să știi că a face oțet, zice el, cam aduce cu fabricarea rachiului și pentru fabricarea rachiului e nevoie de un *zavod*[1] și zavodul are aproape aceeași mașinărie ca și un tren. Zavodu, zice el, fluieră și mașina fluieră...

Lucrul principal - așa zice Bercu dând din mâni - lucrul principal e puterea ce o dă focul care arde, zice el. Dacă se încălzește cazanul - zice el - și apa începe să fiarbă, ea împinge toată mașinăria și roțile încep a se învârti în care parte vrei: vrei să meargă la dreapta învârți regulatorul la dreapta, vrei să meargă la stânga, zice el, învârți regulatorul la stânga, e așa de simplu cum nu se poate mai simplu!

*
* *

Acum după ce v-am făcut să-l cunoașteți pe evreul din Sobolivca și v-am dat, cred eu, toate lămuririle, ne putem reîntoarce la catastrofă.

Să-ți mai istorisesc ce panică și ce zarvă s-au produs printre pasageri în stația Sobolivca când s-a văzut locomotiva alergând singură de capul ei, nu se știe cu ce putere? Socot că asta ți-o închipui singur fără mine. D-apoi groaza de care a fost cuprinsă *brigada*[2] care conduce trenul? La început, închipuie-ți, brigada, s-a repezit în urma locomotivei, ca s-o prindă pesemne dinapoi, dar s-a văzut îndată că toată munca asta e zadarnică.... Parcă într-adins mașina s-a iuțit de astă dată și alerga atât de nebunește că de când circulă „teleleul” prin locurile a cestea încă nu s-a întâmplat ca să alerge atât de repede.

Și *brigada,* sărmana, a fost nevoită să se întoarcă cu

[1] Velniță (rus.).

[2] Personalul trenului (rus.).

mâinile goale împreună cu nacialnicul și cu jandarmul și s-a încheia un *protocol*[1] iar pe urmă s-au trimis depeșe tuturor stațiilor de pe linie: «0 *locomotivă o dispărut singură, luați măsuri. Telegrafiați».*

Ce panică a produs această depeșă pe toată linia, e lesne de înțeles! Mai întâi nu s-a priceput depeșa. Ce înseamnă „o locomotivă a dispărut singură?" Cum poate circula o locomotivă singură? Și al doilea ce înseamnă cuvintele «luați măsuri?» Ce alte măsuri se pot lua, afară de depeșe?

S-au început să zboare depeșele peste toată linia, telegraful lucra cu draci! Toate stațiile s-au înțeles între ele și grozava veste s-a împrăștiat repede în toate târgurile și în toate târgușoarele - și ce să-ți mai spun? - a fost o zarvă nemaipomenită.

Așa bună-oară la noi la Heisin se și povestea câți oameni au fost omorâți, căci așa l-a fost dat să moară de o moarte atât de grozavă și de crudă, tocmai în ziua de *Roșana-Rabe,* după „chitanță"!... Se vede că așa li-a fost scris!...

Așa se vorbea la noi la Heisin și în toate târgurile din jurul Heisinului și nu se pot descrie supărările și năcazurile pe care le-am îndurat cu toții. Dar toate acestea nu înseamnă nimic pe lângă amărăciunile și supărările sărmanilor pasageri rămași în stația Sobolivca, în mijlocul drumului, fără locomotivă, ca o turmă fără păstor. Ce erau să facă? Că doar era în zi de *Roșana-Rabe,* ajun de sărbătoare și unde să se ducă? Doară să-și facă sărbătorile, în târgușor! Frumoasă petrecere de sărbători, halal!....

Și pasagerii, sărmanii, s-au strâns cu toții grămadă într-un colțișor și au început a se sfătui între ei ce-i de făcut cu „fugarnicul" căci așa au poreclit ei locomotiva dispărută care le-a făcut buclucul. Căci nu-i șagă ca o cogeamite mașină să zboare așa deodată și singură peste toată linia! Cine știe ce se poate întâmpla cu acest nenorocit fugar!

Este cu neputință ca „fugarnicul" să nu se întâlnească undeva cu „teleleul" care-i iese în cale venind din Heisin și

[1] Proces-verbal (rus.).

trecând prin Zalchevici la Sobolivca. Ce-or să se facă pasagerii ceilalți, sărmanii? Și puterea lor de imaginare i-a făcut să-și închipuie o ciocnire, o catastrofă îngrozitoare, cu toate urmările unei catastrofe de tren. Ei vedeau dinaintea lor toată nenorocirea! Vagoane răsturnate, roți căzute, capete omenești, picioare zdrobite, mâni rupte și geamandane strivite și stropite cu sânge....

Deodată o depeșă! O depeșă sosită din Zatchevici! Ce scrie în depeșă? În depeșă scrie:

> *„În clipa asta a trecut cu o iuțeală uimitoare prin Zatchevici o locomotivă cu doi pasageri. Unul pare să fie evreu, al doilea popă. Amândoi dădeau din mâni, nu se știe de ce. Locomotiva a dispărut spre Heisin”.*

Și acum abia a început adevărata zarvă: Cum așa? Un evreu și un popă au dispărut cu locomotiva? Încotro au fugit? Și de ce? Și cine o fi oare evreul?

Una-alta, tura-vura -, și în cele din urmă s-a aflat că evreul e un sobolivcan. Care? Cum, nu-l cunoașteți? Care altul decât Bercu oțetarul din Sobolivca?

Dar cum s-a aflat că-i el? Iată așa - s-a aflat! Evreii din Sobolivca jură că l-au zărit de departe stând cu un popă când s-a dezlegat mașina și dând din mâni. Ce-o fi fost? Ce caută un evreu, un oțetar, cu un popă, când se dezleagă mașina, și de ce a dat din mâni?

Și atât de mult s-a vorbit și s-a făcut atâta scandal până ce povestea a ajuns în târgușor, adică în Sobolivca, și cu toate că târgușorul nu-i așa de departe de stație, dar până ce povestea a trecut din gură în gură și a ajuns la Sobolivca, ea a luat la fiece clipă o altă formă. Fiecare în parte a mai adăugat ceva de la dânsul și până a sosit acasă la Bercu, povestea cu popa a căpătat o formă atât de stranie încât nevasta lui Bercu a leșinat, sărmana, de zece ori și a trebuit să se cheme doftorul... Iar în stație au dat

năvală evreii din Sobolivca, câte stele’s pe cer, și s-a făcut un tărăboi atât de mare încât nacealnicul a fost nevoit să dea o *raspojenie*[1] jandarmului ca să curețe stația de evreii sobolivcani... Și dacă-i vorba așa, ce mai căutăm noi aici? Poate că ar fi mai nimerit să mergem și să vedem ce mai face evreul nostru și popa, stând pe „fugarnic”- adică pe mașina dispărută.

*
* *

Dar e foarte ușor să spui din gură, să vedem ce se mai petrece pe locomotiva dispărută! Cine poate ști ce s-a petrecut acolo? Trebuie să-i dăm crezare oțetarului din Sobolivca. El istorisește atâtea minuni, că dacă ar fi numai, să zicem, pe jumătate adevărat, încă ar fi prea destul. Și pe cât știu eu oțetarul din Sobolivca nu-i omul căruia îi place să facă din țânțar harmăsar!

În primul moment când a dispărut locomotiva - așa povestește Bercu oțetarul - el nu-și mai aduce aminte ce s-a întâmplat cu dânsul. Și asta nu atât din cauza sperieturii, cât din cauză că n-a putut pricepe, zice el, de ce locomotiva nu voia să-l asculte și care totuși după judecata sa, zice el, trebuia să se oprească în loc, la a doua învârtitură a regulatorului. Când colo a început să alerge și mai repede ca la început, ca și cum zeci de mii de draci ar fi împins-o dinapoi. Ea a alergat, zice Bercu, atât de repede încât stâlpii telegrafului îi treceau pe dinaintea ochilor ca niște muște, capul i-a amețit și picioarele i s-au tăiat. În urmă când și-a mai revenit în fire, zice el, și-a adus aminte că locomotiva are un *tormaz*[2], adică un opritor, cu care o poți opri când vrei. Este așa un fel de mâner cu care o oprești când vrei. Există, explică Bercu oțetarul dând din mâni, un opritor de mână și un opritor aerian, un fel de

[1] *Raspojenie*, rusește: un ordin.

[2] *Tormaz*, rusește: frâna de oprire.

roată pe care dacă o învârtești bine, ea apasă mașinăria și roțile locomotivei nu se mai învârtesc, ci stau locului. Dar, zice el, nu-și mai aduce aminte cum de i-a ieșit din minte treaba asta?! Și deodată el se repede la mâner, zice el, și vrea să-l învârtească, dar cineva îl apucă de mână și-i strigă:

— Stop!

Cine era? Închipuie-ți că nu era altul decât popa, mort de spaimă, galben ca ceara, cu glasul stins:

— Ce vrei să faci?, îl întreabă popa tremurând.

— Nimic! Vreau să opresc mașina!... îi răspunse Bercu.

— Să te ferească Dumnezeu, îi spune popa, să îndrăznești să te mai apropii de mașină! Căci dacă nu mă asculți te apuc de guler și te arunc jos, așa ca vei uita că te mai cheamă Moscu!

— Pe mine nu mă cheamă Moscu, mă cheamă Bercu! îi răspunde Bercu și vrea să-l facă să înțeleagă care-i rostul mânerului cu care se oprește mașina, dar el îi taie vorba, amarnic popă:

— Nu mai învârti atâta, îi strigă popa, că ai învârtit destul, învârti-ți-ai capul, măi blestematule! Mai bine ți-ai fi rupt picioarele înainte de a-mi fi ieșit în cale ca să mă pierzi.

Iar Bercu îi spune:

— Poate crezi, părințele, că viața mea nu mi-i tot atât de scumpă cum ți-i scumpă viața dumitale?

— Viața ta? îi răspunde popa înfuriat. Cât valorează o viață de câine?

Șaga asta îl supără pe Bercu de-a binelea și, zice el, îi trage popii o porție ca să-l pomenească:

— Măi întâi, îi zice Bercu, trebuie să-ți fie milă și de un câine. După legea noastră, îi zice Bercu, nu trebuie să chinuiești nici pe un câine, că-i un biet animal nevinovat. Al doilea - îl întreabă Bercu - de ce e viața sfinției tale mai bună în fața lui Dumnezeu decât viața altuia? Nu ne tragem cu toții din același neam, de la Adam? Și nu ne

întoarcem cu toți într-același loc, adică în pământ? Și încă ceva - îi mai spune Bercu - ia vezi părințele, deosebirea dintre mine și sfinția ta. Eu fac tot ce pot ca să opresc mașina, asta înseamnă că am grijă de amândoi, pe când sfinția ta te-ai înfuriat așa de tare, că ești în stare să mă arunci de pe locomotivă și să omori, adică, un om!

Și i-a mai spus el popii alte vorbe frumoase în felul acesta și i-a dat tot soiul de pilde, încât popa nu mai putea răbda. Și tot vorbind amândoi, au zărit, zice Bercu, dinaintea lor stația Zatchevici, cu nacialnicul stației și jandarm și amândoi au început să le facă semne, el și cu popa, dar se vede treaba că nimeni nu i-a priceput ce vor. Și au trebuit să pornească înainte, zice el, adică spre Heisin. Și călătorind înainte, zice el, popa s-a muiat de tot, dar tot nu l-a lăsat să se apropie de mașinărie, ci i-a spus numai așa, popa adică:

— Ia spune-mi, Leibcule, ce te întreb...!

Și Bercu îi răspunde:

— Nu mă cheamă Leibcu, mă cheamă Bercu!

Iar popa îi zice:

— Fie și Bercu! Ia spune-mi măi Bercule, ai fi în stare să sari jos de pe locomotivă, cu mine, deodată?

Și Bercu la rândul său:

— Adică la ce? Ca să ne omorâm pe loc?

Iar popa îi zice:

— În orice caz vom fi omorâți!

Și-i răspunde Bercu:

— Da de unde știi? Nu se știe! Dacă o vrea Dumnezeu,- ai, ai, ai! El poate face toate minunile!

Și-i zice popa:

— De, mai știi!

Iar Bercu îi spune iară:

— Știi ce ți-oi spune, părintele? La noi, evreii, e azi o zi care se cheamă *Hoșane-Rabe.* Și în ziua asta, zice el, se notează sus, în Cer, soarta fiecărui om și a fiecărei viețuitoare de pe lume, dacă trebuie să mai trăiască sau să

moară. Și dacă e să moară, i se scrie și ce fel de moarte. De aceea, zice el, dacă Dumnezeu mi-a scris ca să mor, e degeaba! Ce mi-i dacă voi muri dintr-o săritură de pe locomotivă, sau din cauza unui trăsnet?! Parcă așa,- îi spune Bercu mereu - mergând pe drumul drept, nu pot aluneca și să mor? Dacă așa vrea Cel de sus, ce pot face? Dar dacă mi-a fost scris ca să rămân în viață, atuncea de ce să sar?

Și ce să-ți mai spun - așa povestește mai departe Bercu oțetarul din Sobolivca și se jură pe toate jurămintele, așa că-l poți crede, - că nu-și aduce aminte ce s-a mai întâmplat, dar când au ajuns amândoi la Heisin, zice el, și au zărit de departe hornul *zuvodului,* locomotiva, zice el, a început deodată să umble mai încet, tot mai încet, că abia se mai mișca și pe urmă s-a apucat, adică locomotiva, și s-a oprit locului.

Ce s-a întâmplat?

Pe semne că i s-a isprăvit focul, și o locomotivă, zice Bercu oțetarul, când nu mai are foc, apa nu mai fierbe, roțile nu se mai învârtesc și gata - întocmai ca și cu omul când de pildă, zice el, nu-i dai mâncare...

Se înțelege că îndată el a și spus popii:

— Ei, părintele, ce ți-am spus eu? zice el. Dacă Dumnezeu nu mi-ar fi scris, colo sus, că mai am de trăit pe lumea asta cine știe câtă vreme, n-ar mai fi fost foc la mașină, și cine știe unde am fi ajuns acuma?!

Așa îi spune Bercu, iar popa, zice el, stă cu ochii plecați și tace. Ce putea să-i mai răspundă, sărmanul? Târziu de tot, zice el, la despărțire, popa i-a întins mâna și i-a spus:

— *Proșceai*[1] Ițcu!

Iar Bercu îi răspunde:

— Nu mă cheamă Ițcu, mă cheamă Bercu.

Zice popa:

— Fie Bercu! Ascultă, măi Bercule, eu nici n-am știut că ești un…

---

[1] *Proșceai*: „La revedere”.

Și mai mult n-a mai auzit nici o vorbă din partea lui, căci popa și-a ridicat, zice el, poalele antereului și a rupt-o de fugă acasă, înapoi spre Golovonievsc. Iar dânsul, adică Bercu, s-a dus drept în târg, la noi la Heisin, și a ținut sărbătorile la noi, mulțumind Domnului și povestind poate de o mie de ori povestea de la început până la sfârșit, la fiece dată cu noi amănunte!

Fiecare în parte îl trăgea pe oțetarul din Sobolivca la dânsul; vrând să-l aibă musafir de sărbători și să asculte cu urechea sa proprie minunea asta din zi de *Roșana-Rabe,* iar noi am petrecut de *Simhas-Thora*[1] cum nici nu vă puteți închipui!

[1] *Simhas-Thora*, ebraic: Serbarea Thorei, în ultima zi de sărbătoare a Cușților.

GHITLA PURIȘCHEVICI

– ÎN FORMĂ DE MONOLOG –

Poveste în care se vede cum o evreică, o vădană, căreia îi zicea Ghitla și cure făcea negustorie cu ceai Visoțchi, a lucrat din răsputeri trei ani de zile în Duma rusească și în cele din urmă a scăpat de armată pe unicul ei fiu și din această cauză a fost poreclită în târg Ghitla Purișchevici.

Redată cuvânt cu cuvânt de ea însăși.

— „Ian’ uitați-vă cum s-au adunat aicea, parc-ar fi la panoramă! Topiți-vă, domnilor, cum se topește sarea în apă, că aicea n-o să vi se arate nici o comedie și nici n-o să vi se spună cine știe ce povești din strămoși cu cine știe ce minunății cerești!

Mi s-a spus că aicea se găsește un oarecare *Șulăm Aleihem* care scrie... Nu-i fi chiar dumneata acel Șulăm Aleihem care scrie? Apoi ține-te bine să nu te doară mâna scriind... Să descrii tot târgul, de la un capăt la altul!... Nu face nimic, căci așa li se cuvine tuturor - și mai cu samă bogătașilor, favoriții Domnului, care și-au închipuit că toată lumea a fost făcută numai pentru ei... Noi trebuie să muncim din greu și să tragem pe dracu de coadă, iar ei, cu ajutorul banilor, scapă de toate buclucurile și de toate năcazurile, și în cele din urmă își mai bat joc de o femeie văduvă, de o evreică, care trăiește din ceea ce câștigă din ceaiul *Visoțchi.*

Eu desfac ceaiul „Visoțchi” pe la toate casele gospodărești și-l vând în rate, și cu asta îmi câștig bucata de pâine pentru mine și pentru copilul meu, unicul meu fiu pe care, din păcatele altora, au vrut să mi-l ia la oaste. Puteți asculta și dumneavoastră ce se poate întâmpla în lume!

Mie mi se pare că de când lumea-i lume nu s-a mai întâmplat ca să se recruteze pe un unic fiu la o mamă văduvă, bătrână și săracă, care datorită mai întâi lui Dumnezeu și al doilea lui Visoțchi se poate lăuda că trăiește pe lume.

Vorba vine că trăiește! A nu muri înseamnă și asta a trăi, căci ce poți avea de la un pachețel de ceai, Doamne iartă-mă! mai ales cu concurența de astăzi, căci unde te întorci dai de un evreu sărac, care umblă din casă în casă vânzând ceai. Și atunci nu mai ai încotro și trebuie să scazi prețul: dacă acela reduce prețul cu zece, trebuie să-l reduci și tu cu cincisprezece, și dacă acela îl reduce cu cincisprezece,

trebuie să-l reduci și tu cu douăzeci. Dar până când să tot reduc? Că doară nu sunt Visoțchi! Mă rog, ți se amărăște viața de ți-i lehamite de ea, zău așa!

Toată nădejdea mi-i în fiul meu Moisă, singurul meu sprijin la bătrânețe. Am și eu numai un copil moștenire de la bărbatu-meu, nu-i fie de deochi, ce-i drept un băiat foarte bun, n-am ce zice. Sănătos, frumos, curățel, cu toate însușirile, dar carte n-a vrut să-nvețe! Și cum credeți că n-a vrut? Să-l tai bucăți, să-l omori în bătaie, degeaba!..

— „Care o să-ți fie rostul în viață? - îi zic eu lui Moisă - dacă nu vrei să 'nveți a ceti și scrie și nici să-ți faci măcar rugăciunile? Ce ai să te faci? Ai să tai frunze la câini?"

Dar el tace ca zidul! Atuncea m-am apucat și l-am dat la un croitor și am pus la cale cu croitorul ca să-l învețe croitoria. Dar precum d-ta n-ai pus ață în ac, tot așa n-a pus-o nici el, fiindcă zi și noapte purta copchilul în brațe sau o ajuta pe nevasta croitorului să-i curețe cartofi, ori căra lăturile, sau aprindea mașina de călcat, și atunci asta era lucru mare!

De aceea l-am luat de la croitor și l-am dat la un cizmar, dar am dat de un hoțoman care nici una, nici două, era în stare să-ți dea cu ciocanul în cap și să-ți spargă capul.

Așa fiind m-am dus și l-am luat de la cizmar și l-am dat la un nenorocit de legător care nu câștiga nimica, fiindcă n-avea de lucru. L-am luat dară și de la legător și l-am dat la un ceasornicar, un și mai mare nenorocit, care în loc să dreagă strica și mai rău ceasornicele, - așa spuneau toți din târg! Atunci la ce bun? Ca să facă din fiul meu un cârpaci?

L-am scos dară de la ceasornicar și l-am dat la un ceaprazar ca să-l învețe a învârti la roată, adică meșteșugul ceaprăzăriei, și am făcut în scris cu dânsul, cu ceaprazarul, pe doi ani, adică doi ani să-i învârtească roata fără nici o simbrie, iar în anul al treilea, când va ști s-o învârtească bine, să-i plătească ceva. Și mi-a ajutat Dumnezeu și am dat de un meșteșugar de treabă, căruia îi

cam plăcea băutura, dar care cu toate acestea l-a învățat pe fiu-meu să știe a învârti mult mai degrabă de cum ți-am spus. Meseria asta i-a plăcut lui Moisă care după o jumătate de an a devenit un adevărat ceaprazar. Da ce folos că trebuia să-i mai învârtească roata pe degeaba încă vreo doi ani? Dar dacă am făcut așa în scris, s-a isprăvit!

Și Domnul m-a ajutat și cei doi ani, au trecut și ei, și închipuiți-vă că-i ușor de spus numai așa că au trecut! Dacă am putut răbda câte s-au petrecut în răstimpul acesta, sunt de fier, zău așa! Și dacă s-a împlinit termenul credeți că s-a sfârșit? Trebuia mai întâi să-i caut un loc sau să-i caut lucru de ceaprăzărie. Dar unde să găsești de lucru? Ia de unde nu-i! Și eu nu-s decât un om, singură-singurică, umblând cu pachetele de ceai pe la casele oamenilor, iar concurența e mare și am avut și un faliment.

Un evreu gospodar luase de la mine trei funturi[1] și jumătate de ceai ca să-mi plătească în rate, și într-o noapte s-a făcut nevăzut, fugind la America, dar-ar holera într-însul! Cine s-ar fi așteptat la așa ceva? Am simțit atuncea că toată lumea a căzut peste mine, ce crezi dumneata, că-i șagă? Trei funturi și jumătate a câte două ruble și douăzeci! Și asta trebuie s-o mai ții în tine, căci dacă află Visoțchi că am o astfel de pagubă, e în stare să-mi mai taie creditul.

Dar ce face Domnul? El zice: „Ghida, Știi una? Așteaptă, că abia de-acuma o să ai de ce să te bocești, căci îți vine o recrutare...”

Ce recrutare? Care recrutare? Un singur fiu la o mamă văduvă, care mulțumită mai întâi lui Dumnezeu și apoi lui Visoțchi...? Unde s-a mai pomenit una ca asta în toată

---

[1] o veche unitate de măsurat greutatea în Transilvania. În 1690 un funt avea în Ardeal greutatea aproximativă de 0,38 kg. După 1690 și până în 1721 funtul cântărea 0,44 kg. După 1721 funtul primește valoarea de 0,56 kg, devenind a 100-a parte dintr-o majă. Această valoare s-a păstrat în Transilvania până la introducerea noului sistem internațional, în 1874

lumea? Unde-i Dumnezeu? Unde-i *sovest*[1].

Ce era să mă fac? Dacă ți-i dat să tragi necazuri, se întâmplă că Moisă al meu trebuia să se prezinte la recrutare în același an cu cei trei nepoți ai bogătașului nostru, băieții celor trei fiice ale sale, bătu-i-ar câte trei bube negre pe fiecare în parte și într-un astfel de loc încât să nu poată sta, nici umbla, nici culca, nici ședea!

Nu degeaba mi s-a spus: „Ghitla, cată să vezi ca Moisă al dumitale să nu cadă în capcană din pricina celor trei nepoți ai bogătașului nostru!...”

Ei, cum asta? Al meu e un unic fiu la mamă văduvă, care mulțumită mai întâi lui Dumnezeu și apoi lui Visoțchi..., iar acela e un om avut, un bogătaș, un milionar... Doară că nu mai există nici un Dumnezeu pe lume!

Dar puterea banului e mare. Rând pe rând au fost chemați la recrutare, unul după altul, nepoții bogătașului. Mai întâi unul: „Ne godinața[2], apoi celălalt: *„Ne godița”*. Îți poți închipui în ce hal eram! Căci, Doamne ferește, dacă i se spune și celui de al treilea *„Ne godița!”*, atuncea e vai și amar de Moisă al meu!

Și parcă lucru făcut într-adins, spre marea mea nenorocire Moisă al meu e, nu-i fie de deochi, un băietan voinic, fără nici un cusur, un vlăjgan și jumătate. Asta adică, înseamnă, că nepoții bogătașului nu sunt nici ei bolnavi ca să nu facă armată, dar doctorul are cu dânșii altă socoteală... Cum zărește pe vreun fecior de bogătaș, îndată *„Ne godița*” și cată de-i fă ceva, dacă poți!

Ce era să fac? Să tac? Repede am alergat la *predesdatel*[3] și i-am spus așa:

— „Doamne, boierule! Pe cei doi nepoți ai bogătașului i-a și scutit de armată și dacă o merge treaba tot așa, o să vie rândul lui Moisă al meu și Moisă e - zic eu - unicul meu fiu și sprijin pentru bătrânețe!”

---

[1] „*Sovest*“ rusește: conștiință.

[2] „*Ne godița*” rusește. „nu-i bun".

[3] *Predsedatel*: președinte.

Dar el se înfurie grozav și dă poruncă să mă dea afară de la *prisutstvie*[1]. Și până să-l cheme pe cel de-al treilea nepot al bogătașului, doftorul i-a și spus „*Ne godița!*” și mi l-au și strigat pe Moisă și mi l-au recrutat, iar el a și depus jurământul și i s-a spus: „*Na levo, na pravo!”*[2] și l-au trimis în gubernia Harcov.

Ce era să fac. Să tac? Repede am alergat la *predsedatel* și i-am tras o „bună dimineață” cum știu eu:

— „Pe copiii celor bogați îi scutiți, iar pe un singur fiu la mamă văduvă care mulțămită mai întâi lui Dumnezeu și în urmă lui Visoțchi?... Unde-i *soveat?* Unde-i Dumnezeu?”

Se înțelege de la sine că el a dat poruncă ca „jidovca” să fie izgonită, dar jidovca nu se lasă și pleacă de-a dreptul la gubernie, la gubernator, și i se aruncă la picioare:

— Doamne, conașule, iată așa și așa! Trei nepoți ai bogătașului au fost scutiți, iar pe Moisă al meu, un singur fiu la mamă văduvă, care mulțumită înainte de toate lui Dumnezeu și apoi lui Visoțchi... în loc să am un sprijin la bătrânețe... Unde-i Dumnezeu? Unde-i dreptatea?

Și gubernatorul mă ascultă și-mi spune să-i aștern totul pe hârtie. Dar eu îi răspund:

— „Doamne, boierule, ce-ți trebuie hârtie? Iată îți spun eu, cu gura mea, cum stă chestia: ascultă și trimite să se cerceteze și i vedea că tot ce-ți spun e sfânt ca sfânta Thora!”

Dar el îmi zice iar:

— „Pune totul pe hârtie, pe hârtie!”

Și eu îi răspund:

— Cucoane, eu nu-s o evreică de celea deprinsă cu jalbe și nu mă ocup cu denunțuri! Eu îți spun ce mă doare. Cei bogați sunt scutiți, iar pe aceia care sunt unici fii la mume văduve îi recrutează... Unde-i Dumnezeu? Unde-i dreptatea?”

Zice el:

---

[1] *Prisutstvie*: consiliu de recrutare.

[2] *Na levo, na pravo*: „La stânga, la dreapta“.

— „Doamne, dar ce vrea evreica asta de la mine?”

Zic eu:

— „Vrea ca adevărul să iasă la iveala și să i se dea înapoi pe fiul ei care o întreține. Alta nu vrea nimic! Cerul și pământul au juruit ca adevărul să iasă la lumină precum ies picăturile de untdelemn deasupra apei!”…

Și mi se înfurie gubernatorul și dă poruncă ca jidanca să fie dată afară. Dar jidanca nu se lasă, vinde tot ce avea în casă și pleacă să caute dreptatea tocmai la Petersburg. La Petersburg este un *voenach del*[1] și un *vnutrenich del*[2] și un sinod. Și chiar de-ar fi fost nevoie să mă duc la Țar, n-aș fi nimerit? Cu dreptatea poți merge și înaintea lui Dumnezeu!

Cum am ajuns la Petersburg a început buclucul cu *pravojitelstvo*[3] și cu izgonirile, și de izgonire mie nu mi-i teamă. Teamă am numai de Dumnezeu și de Țar, dar de nimeni altul, fiindcă eu umblu, zic eu, după dreptate. Dar până una-alta, trebuie să mănânci ceva, căci altfel mori de foame. Ce-i de tăcut? Cu cerșitul n-am fost niciodată obișnuită… Mi a dat prin minte altceva: Petersburgul nu-i sat, și slavă Domnului, evrei se găsesc berechet, iar ceaiul lui Visoțchi e tot atât de cunoscut și la Petersburg. Toți *cinovnicii*[4] beau ceaiul lui Visoțchi. Și eu aveam de a face numai cu *prisutstvie*[5] și cu cinovnici și am început să le duc pe acasă ceai de-al lui Visoțchi, dându-l cu plata în rate și mulțumită mai întâi lui Dumnezeu și la urmă lui Visoțchi mi-am câștigat din greu nu numai cele trebuitoare, ca am putut să-i trimit ceva bani și lui Moisă al meu la *polc*[6], câte odată o rublă, altă dată două.

---

[1] *Voenach del*, ministerul de război.

[2] *Vnutrenich del*, ministerul de interne.

[3] *Pravojitelstvo*, autorizația de a locui în anumite orașe rusești.

[4] *Cinovnic*, funcționar.

[5] *prisutsvie*: consiliul de recrutare.

[6] Regiment.

Numai un singur lucru era rău de tot: *pravojitlelstvo!* Dacă aș fi avut o *pravojitelstvo* la Petersburg, aș fi fost o împărăteasă... Dar în loc de *pravojitelstvo* am avut amărăciuni. Și luptam cu moartea, căci mai-mai era să fiu izgonită din Petersburg, și dusă cu *etap*[1]-ul așa cum a orânduit Dumnezeu.

Dar Domnul s-a îndurat și mi-a scos în cale pe o doamnă care scrie la gazete - Dumnezeu să-i dea sănătate! - și ea m-a scăpat de toate mizeriile, căci era un adevărat înger, zău așa! Ea m-a făcut să-l cunosc pe *Pergament*[2], de sigur că ai auzit de dânsul? El era în Dumă unul dintre aceia care vorbește, un om de zahăr, să-i dea Domnul viață îndelungată. Ce n-a făcut el pentru mine? Mi-a dat o scrisoare și încă o scrisoare, către niște oameni pentru care trebuie să ai un noroc deosebit ca să te apropii de ei - iar ei m-au ascultat și m-au trimis unul la altul și apoi la un al treilea, la fiece dată tot mai sus, tot mai sus, și am început să vin în Dumă aproape în fiecare zi și uneori de două ori pe zi: am ascultat tot ce se vorbea în Dumă - și acolo de vorbit vorbesc toți! Dar mai frumos decât toți vorbea *Pergament.* El, când începea să vorbească, îți spun drept, era în stare să dărâme pereții și să facă să plângă până și pietrele. Ai dumneata idee cine era *Pergament*?!

Din această cauză el avea dușmani în Dumă, ce să-ți spun? Dușmani care făceau fel de fel de scandaluri și care se repezeau asupra lui ca niște câini, că abia mă puteam reține colo sus - căci locul meu în Dumă era întotdeauna la înălțime...

Când îmi aduc aminte de acest *Pergament* mi se umplu ochii de lacrimi.

N-ai idee ce om de treabă era, un diamant, un briliant, un înger, nu alta! El își lăsa toate afacerile și pe toți musafirii și mă asculta pe mine, întrebându-mă ce-mi scrie Moisă. Ce să-mi scrie? Moisă îmi scrie că, slavă Domnului,

---

[1] *Etap*, escortă.

[2] *Pergament*, membru marcant al Dumei rusești.

nu-i merge rău cu slujba. Reghimentul e foarte mulțumit de dânsul, dar *feldvebel*[1]-ul îi face mizerii, îl chinuiește mereu ca să-i dea bani. Și se jura bietul Moisă că n-are, bătu-l-ar lingoarea și toate bolile pe așa un *feldvebel.* Dar el râdea, adică *Pergament,* căci îi plăcea să râdă și să șuguiască...

Într-un rând vin la dânsul, mă poftește să șed și cum era obiceiul său, mă întrebă cum o mai duc prin Petersburg. Și eu îl răspund că așa s-o ducă toți aceia care se botează pentru a doua oară, cum o duc eu. Dar el izbucnește într-un hohot de râs, cât pe ce să cadă de pe scaun.

— Se vede, zice el, că d-ta nu știi că și eu sunt un botezat?

— Așa botezați ca dumneata, zic eu, să dea Dumnezeu să fie cât mai mulți pe lume. Îi dau dracului pe toți botezații, căci cu toții laolaltă nu fac cât prețuiește unghia dumitale de la degetul cel mic!

El însă râde și mai tare... Cum dracu era să-mi vie în minte că tocmai un asemenea om o să moară așa, deodată?!

Ce să-ți mai spun, domnule dragă, că-i păcat să rostești cu gura, dar nici la moartea bărbatului meu, Dumnezeu să-l ierte, n-am plâns atât cât am plâns în ziua aceea când mi s-a spus c-a murit *Pergament.* Nici după un tată adevărat nu trebuia să-ți pară atât de rău. Îți pot spune că de când a murit *Pergament* mi s-a făcut lehamite de Petersburg și de Dumă și de toata lumea. Ei, dac-ar trăi *Pergament* ar fi cu totul altfel...

Niselovici și Friedman, ce să spun? sunt și ei oameni cumsecade, dar Niselovici și Friedman nu sunt *Pergament.* Vin plângând la Niselovici sau la Friedman și ei îmi spun că nu mă pot ajuta cu nimic, căci nu pot merge împotriva *Zacon*[2]-ului.

Dar eu le spun:

---

[1] Plutonier.

[2] Lege.

— „Cum e cu putință un astfel de zacon? Vezi un om avut, un bogătaș, un milionar, și cei trei bastarzi ai săi, scapă unul după altul, ca pentru ei să facă armată un singur fiu la mamă văduvă și săracă lipită pământului, care mulțumită mai întâi lui Dumnezeu și în urmă lui Visoțchi…? Ian să văd, le spun eu, arătați-mi și mie o asemenea lege!… O Dumă, zic eu, să nu fie de deochi, cu atâția oameni, care vorbesc toți, strigă și se înjură, zic eu, și să nu sară măcar unul în ajutorul unei vădane, care mulțumită mai întâi lui Dumnezeu și apoi lui Visoțchi…?

Așa-i c-ați amuțit? Vouă vă trebuie, zic eu, un *Purișchevici*[1] al nostru, un *Purișchevici* evreu - numai el v-ar da de hac! Iată se împlinesc acuși trei ani, zic eu, de când sunt la Petersburg și mă învârtesc în Dumă și nu s-a găsit unul măcar, zic eu, care să deschidă gura împotriva unei asemenea ticăloșii, ca să se ia de la o mamă văduvă și săracă - care mulțumită mai întâi lui Dumnezeu și apoi lui Visoțchi - singurul ei sprijin la bătrânețe!”

În cele din urmă s-a întâmplat, o singură dată în tot timpul, ca unul, un basarabean, a adus vorba despre *voensky powinost*[2]*.* Auzind „voensky powinost” am tresărit de bucurie. A, m-am gândit eu, bine că s-a ajuns în sfârșit la adevărata chestiune. Destul de când vorbesc atâtea fleacuri, de-ți vine rău! Asta de sigur se datorește - mă gândesc eu în gândul meu - tărăboiului și intervențiilor mele pe la toate ministerele: la *voenâch del* și la *vnutrenich del* dar când colo ce să vezi? Absolut nimica! Trebuie să se facă pentru evrei un gheșeft cu „voensky powinost”, adică să scape cu bani, ai înțeles? Evreii sa aibă dreptul, zicea el, să se răscumpere din armată cu bani! Dacă nu vrei să faci armată, plătești! Cu alte cuvinte un nou chilipir pentru cei bogați – dar-ar holera într-înșii! Iar cei săraci să facă armată chiar dacă sunt unici fii la mume văduve!! Unde-i Dumnezeu? Unde-i dreptatea?

---

[1] Purișchevic - cunoscutul agitator antisemit din Duma rusească.

[2] *Voensky powinost* - serviciu militar.

Dar la toată urma, Domnul a făcut o minune, și în Dumă a izbucnit un scandal și un tărăboi de-ți venea să crezi c-au înnebunit cu toții, Mai mult decât toți a lucrat ca de obicei Purișchevici. Ticălosul acesta, să nu mai ajungă, a vrut să arate cu dovezi și cu martori că evreii nu fac slujbă în armată, dar de loc!... Nu există un singur evreu, zicea el, care să facă serviciul militar!...

Asta n-am mai putut-o răbda, simțeam că mă arde la inimă și am sărit deodată: Cum așa? Singurul meu susținător servește mai bine de trei ani, ba are și o *nagradă*[1] și răsare cocoșul ăsta de Purișchevici și rostește asemenea vorbe în fața lumii întregi, în fața tuturor miniștrilor? Și eu să tac?

Și de sus, din galerie adică, am strigat tare de tot, ca să audă toată Duma:

— Dar Moisă al meu ce face*?!*

……
……

Vrei să știi ce s-a întâmplat? Nimic! Am fost invitată să ies din Dumă de unde m-au dus la *tciasi*[2] ca să fiu dusă ou escorta, așa cum a orânduit Dumnezeu!

Dar eu le-am spus verde că de asta nu mi-i teamă. Mie mi-i teamă numai de Dumnezeu și de Țar, încolo de nimeni altui, fiindcă eu umblu după adevăr și am și eu dreptul la o parte din Dumă, zic eu, ca și voi! Voi discutați despre voenschi powinost numai cu gura, iar fiul meu, zic eu, slujește într-adevăr Țarului, cu toate că e un singur fiu la mamă văduvă...

În sfârșit, le-am tras cât am putut! Norocul lor că n-am stat la Petersburg până după paști, când a început să clocotească în Dumă povestea cu sângele pe care cică-l întrebuințează evreii de paști! Le-aș fi arătat eu cine varsă sângele: noi sau ei? Dar spre norocul lor cel spurcat m-am dus de paști acasă, fiindcă mi s-a făcut cunoscut la *vuenăh*

[1] *Nagrada*, soldă.

[2] *Tciasi*, la secție.

del că *polcul* mi l-a trimis acasă pe Moisă și că e vorba ca*, predesdatel,* doctorul și toată *prisutstivia* să dea de dracu! Cu toții au fost *pod sud*[1] fiindcă s-a făcut o revizie și s-a constatat că ei au avut o adevărată fabrică de bilete albe... Evrei sau creștini, cine a crezut într-un Dumnezeu și a avut ceva ruble la chimir, pentru acela era *„ne godița!”* iar bieții săraci, unici feciori la mume văduve, au fost recrutați...

Dar acum s-a sfârșit, s-a isprăvit cu ei! Nu mai există chilipirul acesta de a scăpa de armată cu o nimica toată. De-acuma toți suntem egali la noi!.. Toți!

Și de asta te întreb, căci doar ești un om care scrii, spune și dumneata, mi se cuvine să fiu luată în râs și în batjocură fiindcă unde sunt doi hop și eu a treia? Mă rog, dacă vor să râdă, lasă-i să râdă până or plesni de râs, dar de ce m-au mai poreclit și Purișchevici - lua-l-ar dracu să-l ia! Căci cu toții nu-mi zic altfel decât „Ghitla Purișchevici”. Cum se potrivește asta?

Aicea e un târg plin de caraghioși - niște dobitoci și oameni de nimica. Nu face să-i descrii laolaltă, de la mic până la mare și din cap până-n picioare?

Descrie-i *pan*[2] 20) Șulăm Aleihem, descrie-i așa fel ca toată lumea să-i cunoască. Descrie-i așa ca să nu rămână nici unul nedescris!...

---

[1] *Pod sud*, „dați judecății”'.

[2] *Pan*, domnule.

ÎNTRE OAMENI SĂLBATECI[1]

[1] Titlul în original: *„Tânăra pereche”*.

A

Noaptea cea grozavă

Asta era într-una din acele nopți întunecate și glodoase din preajma serbătorilor de paști. Totul era învăluit în întuneric, totul dormea. Liniște și pace domnea peste tot, până și peștele stătea chitic în apă și avea teamă să scoată capul afară, în lumea lui Dumnezeu, din pricina acestei nopți întunecate, tăcute și liniștite. Într-o astfel de noapte Atotputernicul are mult de lucru. El nu face economii de culoare, împrăștie cu mâna plină tot soiul de fantezii nemaipomenite și face numai minuni.

Visurile pe care eroul acestei povestiri le-a văzut în noaptea ceea erau niște visuri ciudate și sălbatice! Toată noaptea i s-a părut că vede păsări, găini, gâște și rațe. Un cucoș roș, tânăr încă dar foarte îndrăzneț și obraznic, îi sare drept în ochi, râde și-i cântă un cântec cam în felul acesta:

Cu-cu-ri-gu, nas năsos
Te vor prinde, zeu, vârtos
Te vor bate, te-or lega
Și în car te-or arunca,
Grozav te vor chinui
Ș-apoi gâtu-ți vor suci!

Și cucoșul își sfârșește cântecul cu un cu-cu-ri-gu, iar eroului nostru îi se pare că păsările, gâștele și rațele care se învârtesc în jurul său, cotcodăcesc, găgăie, măcăie și râd în chip atât de straniu și atât de puternic, că-l scot din

sărite și se repede furios la acest îndrăzneț nerușinat - și de furios ce-i, el se trezește speriat, cu inima zvâcnindă, și aude un zgomot, o gălăgie, un tărăboi, un tropăit de picioare, și țipete și răcnete sălbatece: «Nu aista! Celălalt! Așa-, da, da! Pune mâna pe dânsul! Prinde-l! Leagă-l! Ia sama, nu-i strânge picioarele să nu i le rupi! Așa! Gata? Ei mișcă-te, că noaptea nu stă în loc! Marș la căruță!» și simte că-l țin niște mâni zdravene, ca niște clește de fer, care îl leagă, îi sucesc picioarele, îl ridică pe sus și-l aruncă într-un car mare și înalt. În car se mai află o făptură, ca și dânsul, pare-se o nevestică care tremură toată. Doi oameni se învârtesc în jurul lor. Unul, o matahală de om, fără pălărie și celălalt, tot zdravăn, cu o căciulă în cap. Cel cu capul gol stă jos, examinează carul, roțile, caii, iar cel cu căciula s-a urcat în car, tocmai la picioarele lor și cu atâta furie că mai să moară amândoi de frică...

— Ia seama bine, să nu se dezlege, să nu lunece, sau să nu sară din car,- ai auzit sau ba?

Așa spune cel cu capul gol către cel cu căciula în cap, iar acesta nu-i răspunde. El dă bice cailor și carul pornește.

B

Prizonierii fac cunoștință în închisoare

Cum au petrecut noaptea ceea că n-au murit de spaimă în car, e o adevărată minune cerească. Unde sunt? Încotro îi duce? Și de ce? Pentru ce?

Din pricina întunecimii nici nu s-au putut vedea bine unul pe altul, și numai când a început a se lumina de ziuă, au început a se privi reciproc și să schimbe câte o vorbă, pe tăcutelea.

— Bună dimineața, doamnă!

— Bună dimineața!
— Aș putea să jur că sunteți de ai noștri, indieni.
— Păcat să jur, ești crezut și făr' de jurământ...
— V-am recunoscut îndată, după port.
— Asta dovedește că ai un ochi bun.

Trec câteva clipe. După aceea el se adresează iar către ea:

— Doamnă, cum vă simțiți?
— Așa să se simtă dușmanii mei!

El mai tace o clipă, apoi îi șoptește un secret la ureche:

— Doamnă, aș dori să vă întreb ceva.
— Întreabă!
— Pentru care motiv sunteți acuzată?
— Pentru același lucru, ca și dumneata!
— Vreau să întreb, adică, cu ce v-ați făcut vinovată?
— Sunt tot atât de vinovată ca și dumneata!
— Mi se pare că sunteți cam supărată?
— Supărată? Cum să nu fiu dacă mi te-ai așezat drept pe picioare că-mi plesnesc ochii din cap! Și dumneata mă mai întrebi dacă-s supărată?
— Ce spuneți, doamnă! Eu stau pe picioarele dumneavoastră?
— Dar care altul?
— Ăsta-i el, blestematul cela cu căciula în cap, lovi-l-ar damblaua!
— Așa va să zică? Și eu am crezut că dumneata mă strivești! Nu te supăra, te rog, poate te-am ofensat!

Asta-i tot ce și-au putut spune unul altuia, fiindcă nătărăul cu căciula a tresărit ca din somn și biciuiește caii nu glumă! Carul sare în hopuri, cei doi indieni ascultă și aud cum li se zbat mațele într-înșii. Deodată carul se oprește în loc și ei văd în fața lor ceea ce n-au văzut încă niciodată în toată viața lor.

C

Dintr-o închisoare într-alta

Pentru întâia oară în viață le-a fost dat să vadă într-un singur loc atâția cai, vite, viței, porci și oameni,- oameni fără sfârșit! Fel de fel de care, căruțe și șarabane încărcate cu tot soiul de mărfuri, pâine și făpturi vii: găini, gâște și rațe ticsite unele peste altele. Colo, într-o parte, singur într-un car, stă un gânsac încruntat și protestează, țipă cu niște țipete atât de stranii, că poți asurzi. Dar cine îl ascultă? Toți aleargă, toți vorbesc, toți sunt aferați - ca la iarmaroc...

Și într-acoace i-a adus individul cela cu căciula, care s-a dat jos din car, începând a umbla pe lângă prizonieri. Iar prizonierii s-au trezit, cu bătăi de inimă: „Ce vrea să facă nătărăul ăsta cu dânșii? Poate că-i dezleagă, ș-i pune în libertate lăsându-i să plece încotro îi vor duce ochii?”

Dar vai, zadarnică fu bucuria lor - căci el nu le-a făcut nimic alta decât că i-a ridicat puțin mai în sus, pesemne ca să poată fi mai bine văzuți. Așa rușine! Așa rușine! Sau poate, dacă vrei să judeci altmintrelea, e mai bine că-i vede toată lumea! Da, las’ să-i vadă lumea, poate s-o găsi vreun suflet bun care să se apropie și le va lua apărarea și va întreba pe nătărăul cela cu căciula: pentru ce? de ce?

Așa se gândeau cei doi prizonieri nenorociți, sărmanii, și parc-au și ghicit: căci s-a găsit într-adevăr un suflet bun, o femeie grasă, cu un șal turcesc. Ea se apropie, pune mâna în car și-l întrebă pe cel cu căciula:

— Tu ai adus perechea asta?

— Ce-i treaba d-tale?

— Sunt indieni?

— D-apoi ce-s? Turci?

— Și cât vrei pe dânșii?

— Dar ai dumneata atâția bani?

— Dacă n-aș avea, la ce aș mai intra în vorbă cu un

prostănac ca tine?

Așa vorbește șalul turcesc cu căciula și între ei începe o tocmeală lungă de tot. Omul cu căciula e rece ca gheața, iar șalul turcesc se înfierbântă, la fiece dată pornește, dar se întoarce îndată înapoi și începe iar o tocmeală lungă până ce căciula se înfurie și începe a sudui. În timpul acesta tânăra pereche mai schimbă câteva cuvinte:

— Doamnă, ați auzit sau nu?

— Aud, cum să n-aud!

— Precum se vede e vorba să fim răscumpărați din închisoare?

— Așa se pare!

— Atuncea de ce se tocmește ea atâta pentru noi, ca și cum ar tocmi niște gâște?

— Vai de noi!

— Lasă-i să-și bată capul cât vor pofti, numai ca să fim liber.

— Amin, Doamne!

Slavă Domnului că șalul turcesc a pus mâna în buzunar și scoate bani.

— Va să zică mai puțin nu?

— Mai puțin nu!

— Asta-i ultimul preț?

— Ultimul preț!

— Poate că... Taci, taci - al dracului om! Na, ține banii, na!

Și tânăra pereche trece de la omul cu căciula la femeia cea grasă cu șalul turcesc, cu alte cuvinte dintr-o închisoare într-alta, precum vom vedea mai departe.

D

Printre oameni sălbateci

De îndată ce au fost aduși în localul cel nou, au fost îndată dezlegați și cu bucurie au simțit pământul sub picioarele lor. Ei au început a-și mai întinde oasele și a se învârti din loc în loc, ca să încerce dacă mai pot umbla și de bucurie mare nici n-au observat că se află încă destul de departe de adevărata libertate; abia după câteva minute au înțeles că se află într-o închisoare. Căci au fost introduși undeva într-un colț întunecos, într-o parte lângă un cuptor cald, în altă parte lângă un perete rece, iar în față despărțiți cu o scară întoarsă, și li s-a așezat într-un loc mâncare și băutură, lăsându-i singuri singurei, sau cum se spune în paza Domnului.

Examinându-și noua locuință, ei s-au pus unul în fața altuia, amândoi bosumflați, ca niște streini, privindu-se amândoi,- privindu-se și întorcându-se unul către altul, pardon de expresie, cu dosul, el într-un colț, ea în alt colț, fiecare adâncit în gândurile sale.

Dar n-au fost lăsați să se gândească mult. Căci ușa temniței lor s-a deschis și au intrat mai întâi șalul turcesc și după ea un cârd de femei, una după alta. Pe fiecare în parte șalul turcesc o lua de mână, o ducea până la cei doi prizonieri, arătând cu degetul și spunând cu fața ei strălucitoare:

— Îți place perechea asta?

— Cât ai dat pe ea?

— Ia ghici!

Fiecare a prețuit și nici una n-a ghicit, iar când șalul turcesc le-a spus costul toate femeile au bătut din palme:

— Adevărat?

— Așa să avem cu toții un paște cușăr[1] și voios!

În figurile femeilor se vedea strălucind bucuria, obrajii li se aprinseră, iar în ochii lor ardea un focușor. Și îndată au și început urările:

— Să-i întrebuințezi sănătoasă.

— Să vă fie de bine.

— Să ajungi la anul cu sănătate!

— Să trăiești în bucurie, cu bărbatul și copiii!

— Amin! Asemenea și dumneata! Asemenea și dumneata!

Toate femeile pleacă. După câteva clipe șalul turcesc se întoarce și târâie în urma ei pe un bărbat, un individ sălbatec, cu părul vâlvoi și roș. Ea îl apropie cu aceiași față strălucitoare de bucurie:

— Ian să te văd, că tu doară te pricepi! Ce zici de perechea asta?

Individul cu părul vâlvoi se uită cu ochii săi sălbateci:

— Eu mă pricep? De unde știi că mă pricep?

— Tu ești doară un evreu cu carte și unde-i carte acolo-i și deșteptăciune. Ce zici tu? Așa-i că Domnul ne poate hărăzi un paște fericit, că-i o pereche, o minune?

Omul cu părul vâlvoi își netezește burta, ridică ochii în sus, și face o mină evlavioasă:

— Sa dea Domnul tuturor evreilor un paște fericit!

Șalul turcesc și omul cu părul sălbatec pleacă, și perechea rămâne iar singură. Stau muți amândoi, supărați unul pe altul, ca și mai înainte. Ea scoate din gâtlej un ton ciudat, un fel de tuse amestecată cu un țipăt, iar el întoarce capul spre ea:

— Doamnă, ce-i cu dumneata?

— Nimic! Mi-a venit un dor de acasă.

— Prostii! Trebuie să uităm totul. Mai bine să vedem unde ne aflăm și ce avem de făcut.

— Unde suntem? La dracu suntem, și-i vai de zilele

---

[1] Cúșer adj. invar. (Despre mâncări și băuturi, în practica religiei mozaice) Pregătit după ritual. Fig. (Fam.) Foarte bun, excelent.

noastre!

— Atuncea ce-i de făcut?

— Mai întrebi? Nu vezi că ne-au vândut oamenilor sălbateci, cum se vând niște găini, niște gâște sau niște rațe?

— Și ce or să ne facă?

— Grozăvii or să ne facă, căci pe când eram micuță de tot am auzit povestindu-se lucruri grozave despre oamenii sălbateci pe mâna cărora încap unii dintre ai noștri...

— Ei, povești!.. Numai crede în toate poveștile băbești!

— Nu-s povești băbești! Le-am auzit eu singură de la soră-mea.... Soră-mea povestește că sunt mai răi decât fiarele sălbatice. O fiară sălbatică dacă pune mâna pe vreunul dintre-ai noștri îl sfâșie și-l mănâncă și atâta tot, și dacă....

— Nu mai spune, doamnă. Mi se pare că dumneata privești lumea prea pesimistă...

— Cum o privesc?

— Prea pesimistă!

— Ce însemnă pesimistă?

— Asta însemnă că privești totul prin ochelarii negri.

— Unde vezi dumneata ochelari?

— Ha-ha-ha!

— Ce râdeți?

— A, doamnă, sunteți cam....

— Ce sunt?

El a vrut să-i spână ce este, dar deodată se deschide ușa-și, citiți mai departe...

E

„Mă mir! Chimir! Chilipir!

... Se deschide ușa și de afară intră ca o furtună, ca un întreg polc[1] de soldați, o ceată de băiețași, copii cu obrăjeii roși și cu ochii negri. Cu toții se reped deodată subt cuptor.

— Ei, unde-s? Unde-s? Iată-i colea, iată-i! Ei Iancule, Bercule, Lupule, Ilie, Ghețel, veniți mai repede! Mai repede!

Și abia acum începe pentru perechea noastră adevăratul infern: un șir întreg de năcazuri, chinuri, torturi și batjocuri fără sfârșit. Ceata de copii s-a năpustit asupra lor ca niște adevărați sălbateci și au început a sări și a juca în jurul lor, privindu-i din toate părțile și bătându-și joc de ei în toate felurile:

— Măi Ioșcu, ian' te uită ce nas! Ha-ha-ha!

— E un năsoi, măi Bercu, da ce năsoi!

— Lupule, ia trage-l de nas!

— Ba de plisc, măi Ilie, uite așa!

— Mai tare, Ghețel, fă-l să înceapă a striga!

— Sunteți toți niște proști! De strigat ei strigă numai atuncea când îi fluieri! Nu le place ca să fie fluierați. Ca dovadă iată încep să fluier: ffiu!

Tânăra pereche începe să se bosumfle, roșește, lasă nasurile în jos și pornesc a striga amândoi deodată:

— Mă mir - mă mir - mă mir!

Iar băieții țin cu toții isonul, prăpădindu-se de râs:

— Chimir! Chimir! Chimir!

Tânăra pereche se înfurie și mai mult și strigă și mai tare:

— Mă mir, mă mir, mă mir!

Asta place și mai mult bandei de șoltici care abia se mai

---

[1] *Polc*, rusește: regiment.

țin de râs și strigă și mai tare:

— Chilipir! Chilipir! Chilipir!

Și vrând să se întreacă în țipete unii pe alții, camera se umple de așa fel de strigăte și de o astfel de gălăgie, că șalul turcesc vine în fuga mare - Dumnezeu să-i dea sănătate! - apucă unul după altul pe șoltici de guler și-i izbește afară, după ce mai trage fiecăruia câțiva pumni și-i conduce cu un blestem îndelung:

— Bată-vă Dumnezeu să vă bată! Arză-v-ar focul, bătu-v-ar holera să vă bată rând pe rând, Dumnezeule Doamne, ca să nu mai rămână până în paști nici urmă de voi. Dumnezeule mare și Atotputernic!

Scăpând de acest infern, perechea noastră nu și-a putut veni în fire multă vreme.

Țipetele grozave, fluierăturile, și râsetele micuților sălbateci le-au mai răsunat multă vreme în urechi. În urmă el a început a privi în jur și văzând că nu-i bine să stea ca să jelească și să nu mănânce nimic, s-a apropiat încetișor de mâncarea ce li s-a pregătit, adresându-se către ea:

— Doamnă! Până când vreți să stați așa de îngândurată? E timp să mâncați ceva! Lumea-i lume, ce să-i faci, zău așa, și nu-ți poți stupi sufletul. Nu uitați că n-am mâncat nimic.

— Mănâncă d-le sănătos, eu nu mănânc.

— Hm... de ce? Aveți astăzi zi de post?

— N-am nici un post, dar nu mănânc, uite așa!

— Credeți că așa o să-i învățați minte? Cu greva foamei? Vă chinuiți degeaba și atâta tot!

— Nu știu cum se poate mânca, nu-ți intră pe gât!

— Ba intră, zău așa, intră, căci prima îmbucătură e ca un sfredel.

— Ce?

— Un sfredel!

— Curioase expresii!

— Ha-ha-ha-ha!

— Iarăși ha-ha-ha-ha? Ce găsești de râs aicea?

— Mi-am adus aminte de ovațiile băieților!

— E, și asta-i de râs?
— Dar ce vreți? Să plâng?
— De ce n-ai râs, domnule, atunci când au fluierat?
— Dar ce credeți c-am făcut?
— Mi se pare că ai protestat și ai strigat din răsputeri!
— Eu am strigat? Eu?
— Dar cine a strigat? Eu?
— Dumneavoastră ați începui a striga mai întâi: mă mir, mă mir, mă mir!
— Nu te supăra domnule, dar dumneata ai început a striga mai întâi: mă mir, mă mir, mă mir!
— Ei și? Ce mare rușine e dacă eu am fost întâia care am strigat: mă mir, mă mir, mă mir?
— Și ce mare rușine dacă și eu te-am ajutat strigând împreună cu dumneata: mă mir, mă mir, mă mir?
— Dacă nu-i nici o rușine, atuncea de ce ați lăsat nasul în jos, doamnă?
— Eu am lăsat nasul în jos?
— Dar cine a lăsat nasul în jos?
— Ah, cât e de ușor să vezi nasul altuia!
Păcat că această interesantă conversație n-a putut continua mai departe. Au fost întrerupți tocmai la mijloc. Era șalul turcesc care domnea în temnița lor,- cum se descrie în cele ce urmează.

F

Execuția femeilor

Șalul turcesc n-a fost singura care a domnit peste ei, în închisoare. Le-a fost dat să mai facă și cunoștința unei alte făpturi sălbatice, o fată uscățivă cu broboadă roșie în cap.

Amândouă au intrat cu mâinile pline de mâncare: o strachină cu orez amestecat cu mazăre și cu fasole, o farfurie cu cartofi fierți cu ouă tocate și cu pestelca plină cu bucăți de mere și alune sălbatice.

Intrând cu mâncarea fata ceea cu broboada roșie a arătat perechea, zicând șalului roș:

— Vai de mine, ian' te uită, cucoană, că nici nu s-au atins de mâncare!

— Altă grijă să nu mai am până-n paști. Las' că-i hrănim noi îndată. Eu am să-i iau în brațe și am să-i țin, iar tu ai să le bagi mâncarea în gură cu de-a sila. Ei, fata hăi, ce stai? Ce scrâșnești din dinți?

— Dar ce naiba au zărit pe mine că nu le mai tace gura și strigă mereu: Mă mir, mă mir, mă mir?

— Arză-te-ar focul să te ardă, toantă ce ești! Scoate-ți broboada de pe cap, că ei nu pot suferi culoarea roșie.

— Să le fie de cap!

— Ba ție, de capul tău, că tu ești mai de preferat, iată așa! Ei? De ce nu-i bagi în gură orez și fasole?

— De ce nu-i bag în gură? Despre mine, i-aș îndopa până mâine, dar vezi și d-ta că nu se lasă. Dă din cap și ține gura închisă.

— Dar cine îi ascultă? Ia strânge-l puțin de gât și o să deschidă îndată gura. Iată așa! Bagă-i în gură mâncarea! Îndoapă-l!

— Vai de mine, stăpână, ia vezi și d-ta, că prea holbează ochii! Să nu cumva să se înece!

— Ba îneacă-te tu, că de tine puțin îmi pasă. Cum să se înece? Da ce, asta-i pentru întâia oară la mine? Bagă-i mâncarea pe gât, așa! Eu sunt gospodină de douăzeci și unu de ani, cu ajutorul lui Dumnezeu. Acum bagă-i în gură o bucată de măr și un miez de nucă. Mai dă-i, mai dă-i, nu fi zgârcită!!

— Da nu-s zgârcită! De ce să fiu zgârcită? Parcă-i al meu? Atâta numai că mi-i milă de biata ființă!

— Ei, asta-i! Cum vă place fata mea? O biată ființă! Dar

ce, îi facem vreun rău, ferească Dumnezeu? Facem totul în cinstea sfintelor sărbători de paști, așa să-mi ajute Dumnezeu! Că doară nu i-am hrănit o singură pereche de paști! Ia mai adă niște alune și gata! Pentru dânsul ajunge acuma, că el e sătul. Acum să o luăm pe ea și să începem treaba de la început, adică mai întâi orezul cu fasole.

— Să-mi fii sănătoasă și să-mi trăiești, stăpână. Dar pe ce cunoști care-i „el” și care-i „ea”?

— Bată-te focul să te bată! Eu îi spun să facă treabă și uită-te la ce se gândește ea! Mărită-te mai întâi, proasto, fă-te și tu gospodină, și vei întreba atuncea. Deocamdată cată-ți de treabă și fă ce ți se poruncește. Așa - mai dă-i, mai dă-i! Nu economisi, căci asta o facem de sfintele sărbători ale paștelui, de paști!

Sfârșind execuția, cele două femei s-au cărat, iar sărmanii și chinuiții noștri prizonieri au rămas singuri. Ei s-au aciuat amândoi într-un colț, și-au pus capetele îngândurate unul lângă altul și s-au adâncit în gânduri triste, care se ivesc foarte rar, doară cu o jumătate de oră înaintea morții.

G

Viermele când e în hrean crede că nu există ceva mai dulce.

Nimic nu te apropie și te împrietenește ca necazurile. Cea mai bună dovadă o avem cu cei doi nenorociți eroi ai povestirii noastre. În scurtul timp pe care l-au petrecut în închisoare, ei s-au potrivit cu caracterele, au început a se pricepe unul pe altul dintr-o privire, au încetat a se rușina unul de altul și atâta s-au împrietenit că au început a se

tutui și a se drăgosti. El îi spunea ei: „sufletelule!” și ea lui „drăguțule!”, iar șalul turcesc și broboada cea roșie, intrând, nu se mai săturau privindu-i.

— Ce zici de perechea noastră?

— Trăiesc ca niște hulubași!

— Ei, vezi cum s-au îngrășat la mine?

— Să nu fie de deochi!

— Ia pune mâna pe ei, ce zici? Vezi cum au prins grăsime pe ei? Ai? Așa să-mi ajute mie Dumnezeu, cum i-am hrănit eu Lui de paști!”

Femeile cele sălbatice își fac mendrele și se depărtează, iar tânăra pereche rămâne pe gânduri căutând să pătrundă înțelesul cuvintelor rostite de șalul turcesc: „i-am hrănit Lui de paști” și de ce trebuie să-i ajute Dumnezeu? Și amândoi își bat capul și discută între ei:

— Ce înseamnă asta, drăguțule, paști?

— Paștile, sufletelule, este la dânșii o sărbătoare, un fel de sărbătoare a libertății.

— Ce înseamnă asta a libertății?

— Am să te fac să pricepi. La dânșii înseamnă o mare pomană când prind pe vreunul de ai noștri și-l îndoapă cu mâncare până vine sărbătoarea care se cheamă paști. Și când vine sărbătoarea care se cheamă paști îi dau drumul... Acum ai înțeles?

— Mai este mult până la sărbătoarea care se cheamă paști?

— Pe cât am înțeles eu din spusele șalului turcesc, se pare că nu mai sunt decât vreo trei zile.

— Trei zile?

— De ce te-ai speriat așa, prostuțo? Cele trei zile vor trece și ele ca un vis, și va sosi frumoasa sărbătoare a paștilor și ni se vor deschide ușile și ni se va spune: „Haide, copii, duceți-vă acolo de unde ați venit!” și noi o vom rupe de fugă!

— Ah, drăguțule, ce dulce vorbești tu! Numai de ar fi așa cum spui! Dar mie mi-i teamă de un alt lucru...

— Inimioara mea, ție ți-e întotdeauna frică!

— Dragul meu, tu nu cunoști oamenii sălbateci!

— Dar tu de unde-i cunoști, inimioara mea?

— Dragul meu, eu încă de acasă am auzit povestindu-se lucruri grozave despre ei! Soră-mea mi-a povestit că ea singură a văzut…

— Iar începi cu poveștile surioarei? Sufletul meu, lasă basmele!

— Drăguțule! Aș vrea să le uit, dar nu pot. Ele îmi frământă capul zile întregi și nu mă lasă noaptea să dorm.

— Dar ce fel de povești sunt ele, că-ți frământă căpușorul zile întregi și nu te lasă noaptea să dormi?

— Drăguțule, dar n-ai să râzi de mine?

— Da de ce să râd, sufletul meu?

— Așa e obiceiul tău, că dacă îți povestesc ceva, mă râzi și spui că sunt o proastă, o fricoasă, o curcă plouată și altele la fel!

— Îți făgăduiesc că nu voi râde, numai povestește-mi ce ai aflat de la surioara ta!

— Soră-mea povestește că oamenii pe care îi vedem sunt mai răi ca fiarele. O fiară sălbatecă când prinde pe cineva dintre ai noștri, îl sfâșie, îl mănâncă și s-a isprăvit. Oamenii însă nu fac așa. Când unul dintre ai noștri cade în mâinile oamenilor, e ținut închis, li se dă mâncare și băutură din belșug până se îngrașă bine de tot!

— Ei și?

— Și când se îngrașă bine de tot, îl ucid, îi scot pielea, îl taie în bucăți, îl sărează și-l pun în apă.

— Ei, și mai departe?

— Pe urmă aprind o focăraie mare, îl frig în propria lui grăsime și-l mănâncă cu oase cu tot!

— Povești băbești! Povești din o mie și una de nopți! Na-ți-o bună că ți-am dres-o! Și tu, prostuțo, crezi toate? Ha-ha-ha-ha!

— Ei, nu ți-am spus eu din capul locului ca ai să râzi de mine?

— Da ce vrei să fac, când văd că nu înțelegi de ici până colo? Mi se pare că ai auzit de o sută de ori din partea șalului turcesc că ne hrănește numai de dragul lui Dumnezeu!

— Ei, viața mea, ce rezultă de aici?

— De aici reiese, sufletelule, că nu ești decât o curcă prostuță!

— Așa e obiceiul dumneavoastră întotdeauna, ca să ofensați pe altul! Ptiu!

— Care dumneavoastră?

— Dumneavoastră, toți bărbații!

— Toți bărbații? Aș vrea să știu pe câți bărbați cunoști?

— Cunosc pe unul și mi-i îndeajuns!

— Nu așa! Ai spus „bărbații”. Asta înseamnă că afară de mine, ai mai cunoscut pe cineva!

— Ce ai să mai iscodești acuma?

— Gata! Ai și lăsat nasul în jos!... Vino încoace că vreau să-ți spun ceva...

Această scenă de dragoste e deodată întreruptă de ceata de mititei care stau la fereastră. Nefiind lăsați să între, ei vin în fiece zi la fereastră și-și vâră nasurile, fac fel de fel de nebunii, scot limba, râd, fluieră și la fiece dată încep să strige: „Mă mir! Mă mir! Mă mir!” Se înțelege că la strigătul acesta tânăra pereche răspunde în graiul ei, dar nu cu atâta furie ca înainte, ci numai așa, ca și cum ar răspunde la un „bună dimineața”, „bună” sau la „poftim la masă” „mănâncă sănătos!”

Căci nu există nimic în lume, m-auziți, cu care orice creatură a lui Dumnezeu să nu se obicinuiască. Perechea noastră întru atât s-a obișnuit cu năcazurile, că li s-a părut că așa trebuie să fie, ca și viermele care odată intrat în hrean crede că nu există alt ceva mai dulce.

H

O întâlnire displăcută cu un vechi cunoscut

Era într-un zor de ziuă. Afară era o ceață deasă. În casă era încă întuneric. Tânăra pereche mai dormea încă dus. Ei visau visul lor de altădată, o libertate mare și deplină, un cer albastru, o iarbă verde, un iaz argintiu, o moară care se învârte, bate și stropește cu apă. Gâște și rațe se scaldă la mal, găinile se îndoapă de pe jos, cucoșii cântă, păsările zboară. Ah, ce lume frumoasă și-a creat Dumnezeu pentru dânsul... pentru dânsul... Căci pentru cine sunt copacii cei înalți, cu crengile lor mari sub care te poți preumbla liber și voios? Sau pentru cine e moara pe lângă care se hrănesc toți cu tot neamul lor și nu lasă pe nimeni să se apropie de ea? Pentru cine e globul cel mare de foc, de pe cer, care în fiecare seară coboară într-o parte a iazului și în fiece dimineață se ivește de cealaltă parte a iazului? Ce n-ar da ei acum ca să mai privească o singură dată, măcar cu un ochi, la soarele cel frumos și cald? Să mai simtă odată aerul senin și lumina zilei și toată libertatea? Să mai vadă moara și tot ce e în jurul ei?

Și tocmai în mijlocul acestor visuri plăcute și aurite au fost treziți și scoși afară. Aerul proaspăt și rece al dimineții plină de ceață i-a izbit drept în față și i-a încercuit din toate părțile. Li s-a părut că li-au crescut aripi, că-s gata să zboare în lume, peste case, peste grădini peste păduri, departe, departe, la ei acasă... Acolo se vor întâlni cu ai lor:

— A, musafiri! De unde veniți?

— De la oamenii cei sălbateci!

— Și ce v-au făcut?

— Ne-au hrănit de paști!

— Ce înseamnă paști?

— E un fel de sărbătoare a lor... O sărbătoare bună și plăcută, o sărbătoare a libertății, a eliberării!...

Așa visează tot drumul tânăra pereche legată bine, până este adusă undeva într-o hudiță îngustă și întunecoasă și sunt dați jos, în mijlocul glodăraei.... Acolo ei zăresc un perete stropit cu sânge și o mulțime de păsări legate, trântite pe jos, câte două și trei laolaltă.... Într-o parte stau femei și fete vorbind între ele, râzând și glumind.

Tânăra pereche privește în jur, în toate părțile: La ce au mai fost aduși încoace? Ce caută aici păsările legate? De ce râd femeile și fetele? Ce înseamnă peretele cela stropit cu sânge?.... Asta-i sărbătoarea cea plăcută a paștelui? Unde-i libertatea? Unde-i eliberarea?

Așa se gândește tânăra pereche privind păsările legate care stau tăcute și liniștite și nu cer nici o lămurire, ca și cum așa ar trebui să fie.... Numai una singură, o găină scandalagioaică, nu se astâmpără. Ea se zbate din toate puterile ei, bate cu aripile în glod și strigă ca o nebună:

— „Lăsați-mă! Lăsați-mă! Nu vreau să stau! Vreau să alerg! Lăsați-mă! Lăsați-mă!”

— «Cucuricu»! strigă un cocoș roș care sta legat cu două găini laolaltă și bate din aripi: „Ei ce spuneți de deșteptăciunea asta? Cică nu vrea să stea”, vrea să seducă, vrea să alerge! Ha-ha-ha!

Eroul nostru ridică acum capul, se uită cu ochi mari în spre cucoșul cel roș, obraznicul, și simte că sângele îngheață într-însul. Ar putea să jure că individul acesta îi este cunoscut, că l-a mai văzut undeva, că l-a mai auzit undeva. Dar unde anume? Asta nu poate să și-o amintească de fel. Și doar îi pare atât de cunoscut, atât de cunoscut! Îi cunoaște și glasul! Doamne, unde s-a mai întâlnit cu dânsul?....

Și el se mai înalță puțintel, și-l zărește cucoșul cel roș care începe cu glasul său sopran:

Cucuricu, măi năsoi,
Te-au îndopat cu pop'șoi
Și cu alte bunătăți,

Ca să te taie în bucăți,
La cuptor să te gătiască,
În tava să te prăjască,
La dejun să te serviască!....

Dar nu i-a fost dat cântărețului nostru cel roș ca să-și termine cântecul.... Căci mâna cuiva l-a apucat cu atâta putere și așa, pe neașteptatelea, că glasul i-a pierit deodată....

I

Ultimul act al tragediei

Acesta era o făptură ciudată și sălbatecă, înalt, cu fața adormită, uscățiv, cu niște perciuni lungi, în ciorapi și papuci, cu poalele caftanului prinse, cu mânicile suflecate, și cu un cuțit negru și strălucitor în mână. Fără a sta mult pe gânduri, el ia cucoșul cel roș, îi ridică în sus capul, se uită în ochi, îi smulge trei pene, și trage cu cuțitul peste gâtlej și marș!, îl aruncă drept în noroi. Bietul cucoș rămâne în loc o clipă, ca ametit, și deodată tresare și cu gâtul tăiat aleargă și dă din cap, ca și cum ar căuta pe cineva, ca și cum ar fi pierdut ceva.

Eroul nostru se uită bine la cucoșul cel tăiat și recunoaște pe vechiul său cunoscut pe care l-a văzut cândva în vis, își aduce aminte de cântecul pe care acesta i l-a cântat atuncea, și nu poate adresa o vorbă iubitei sale care stă strâns lipită de el și tremură toată... Iar făptura cea sălbatecă, cu cuțitul cel strălucitor își continuă isprăvile sale, foarte calm, ca un adevărat călău. Una după alta el execută păsările, le gâdile cu cuțitul la gât și le

aruncă în noroi. Unele se întind, se zbat sângerând și dau din picioare; altele dau din cap și bat cu aripile în glod. La fiece clipă se ivesc alte victime cu gâturile tăiate. Femeile și fetele care stau într-o parte privesc și atâta tot!... Ba unele dintre ele se reped asupra păsărilor tăiate dar vii încă, și le smulg sau le rup penele, iar între timp mai vorbesc, șuguiesc și râd, ca și cum ar curge apă, nu sângele unor făpturi vii... Unde le sunt ochii? Unde le sunt inimile? Unde-i mila lor? Unde-i Dumnezeul lor?...

Așa se gândesc bieții și nenorociții noștri indieni, care tot mai stau legați și privesc această tragedie înfricoșătoare, această crimă nemaiauzită ce se înfăptuiește în ziua mare. Se vede bine acuma că au fost aduși încoace în același scop, ca și celelalte păsări, gâște și rațe! Se vede bine că și ei, elită care are au origina în India, vor avea același tragic sfârșit ca și lumea cea proastă!

Așadar nu-i o simplă iscodire ceea ce se povestește despre oamenii cei sălbateci? Și profețiile cucoșului roș?...

Și amândoi încep să priceapă acum adevărul rece și gol, și își dau bine seama despre tot ce au auzit și de tot ce au văzut pân-acum. Dar un singur lucru nu-l pot pricepe: de ce șalul turcesc s-a lăudat mereu ca Dumnezeu să-i ajute pentru că i-a hrănit o astfel de pereche de sărbătorile paștelui? Așa dorește Dumnezeu? Așa îi place Lui? Ah, ce Dumnezeu rău trebuie să aibă oamenii aceștia sălbateci!

.....

După câteva minute mândrii noștri indieni[1], tânăra pereche amoroasă, stătea pe jos ca niște simpli curcani tăiați. Ei și-au așezat unul peste altul gâturile lor tăiate dar calde încă, și păreau, de departe, că dorm și visează visuri dulci și aurite. Se putea spune despre ei, cum sună și versetul:

---

[1] Curcani.

În iubirea lor devotată,
La moarte ca și în viață
Nu s-au despărțit niciodată!...

CU CLASA TREIA

Asta, la drept vorbind, nu mai e o poveste, ci numai așa, o simplă discuție, câteva cuvinte înainte de despărțire și o povață din partea unui bun prieten.

Înainte de a ne despărți, prieteni cetitori, și ca o recunoștință din parte-mi că mi-ați ascultat atâtea povești, vreau să vă fiu cu ceva de folos și să vă spun câteva cuvinte bine simțite, din partea unui comis-voiajor, din partea unui om cu experiență.

Dacă voiajați cu trenul, bine înțeles pe o distanță mai mare, și vreți să simțiți că voiajați, adică să aveți plăcere de călătoria dumneavoastră, să nu cumva să voiajați nici cu clasa întâia, nici cu clasa doua.

De clasa întâia nici vorbă, să vă ferească Dumnezeu. Și nu vorbesc de voiaj căci voiajul cu clasa întâia e destul de plăcut, comod și luxos. Nu vorbesc de voiaj, ci de oameni, de pasageri. Ce rost are, vă întreb eu, ca un evreu să călătorească singur-singurel și să nu scoată o vorbă? Călătorind așa se poate întâmpla, ferească Dumnezeu, să vă dezvățați a vorbi! Și chiar dacă găsiți cândva acolo vreun pasager, odată pe an, ori dați de un boier gras, cu fălcile umflate, întocmai ca un trombonist care cântă din trombon, sau o cucoană umflată și înfuriată ca o soacră, sau vreun străin mut cu pantaloni în careuri care s-a lipit de fereastră și nu-l poți urni din loc, chiar de s-ar aprinde tot vagonul, voiajând cu asemenea pasageri vă năpădesc tot soiul de gânduri triste și fără vrere vă aduceți aminte de moarte. La ce vă trebuie toate aceste?

Și credeți că în clasa doua e mai bine? Stați într-unul și același vagon cu tot soiul de indivizi, oameni ca și dumneavoastră, cu aceeași ispită, care vor să mai spună câte o vorbă, ca să afle încotro vă duceți, cine sunteți și ce sunteți, dar stau muți cu toții privindu-se unul pe altul, ca și cum le-ar fi gura plină de apă - și tac!

Tocmai în fața dumneavoastră stă unul cu o unghie mare și cu niște mustăți frumoase și ați putea jura că vă este cunoscut, că l-ați văzut undeva, dar nu știți unde; ba vi se

pare că e un om nu tocmai străin adică unul dintre ai noștri... dar cum să-i dai de rost dacă nu vorbește!? Și-a răsucit mustățile în sus, privește pe fereastră și fluieră...

Și dacă cumva vreți să-i dați de hac și să-l îngropați de viu ca să nu mai apuce învierea morților, să vă adresați lui în orice limbă doriți, chiar dacă alături mai stau niște creștini și mai ales niște doamne. Mai bine e să-l întrebați în rusește:

— *„Iesti ia nie uşibaies ia imiel idovolstie vstrietitsa s'vami v' Berdicevie?"*

În limba noastră asta aduce cam așa: «Dacă nu mă înșel, am avut plăcerea să mă mai întâlnesc cu dumneata la Berdicev!?» Și asta e de o mie de ori mai rău decât l-ai înjura de mamă!

Sau dacă vă întâlniți cu un asemenea individ undeva în Podolia sau în Volhinia, puteți începe a vorbi cu dânsul polonește:

— *„Pșepraşam pana! Iezșeli sien nie milen zgales uitța pana z' Iarmelința cturi bil w' lascah i iasnowelmujnego Potoțkegu?*"

În limba noastră, asta înseamnă: „Vă rog să mă scuzați, dacă nu mă înșel l-am cunoscut pe tatăl dumneavoastră din Iarmelineț, era foarte bine văzut de contele Potoțki!"

Ce-i drept asta nu-i prea mare ofensă, dar «Iarmelineț» și «era bine văzut de contele Potoțki» asta miroasă a «evreu»... Dar sssst! Mai bine o să vă povestesc o istorie la care am participat eu singur.

Asta era în vreme de război. Nefiind clasa treia, am luat clasa doua. În fața mea aveam un individ care pe jumătate părea a fi creștin, pe jumătate părea a fi evreu. Dar pare-mi-se mai mult evreu decât creștin. Sau poate invers? Cine poate ști! Era un băietan frumos, ras, îmbrăcat ca un

sportsman, cu o dungă neagră pe pantalonii albi, - un cavaler... De ce spun un cavaler? Fiindcă tot timpul se învârtea în jurul unei «barișnie»[1] frumoasă, o domnișoară elegant îmbrăcată și cu un pince-nez pe năsușorul ei sculptat. De cunoscut s-au cunoscut chiar aici, în vagon, și repede s-a legat o prietenie. Ea l-a tratat cu ciocolată, iar el a întreținut-o mai întâi cu anecdote armenești, apoi cu anecdote evreiești, și amândoi se prăpădeau de râs... Mai cu seamă râdeau de anecdotele evreiești pe care individul le povestea cu așa poftă cum se povestește de obicei între creștini și nu se sinchiseau câtuși de puțin de mine, că poate-s evreu și mă simt jenat...

În sfârșit romanul lor mergea ca pe unt. El stătea acuma lângă dânsa - la început stătuse în fața ei - și-i privea drept în ochi, iar ea se juca acum cu lanțul ceasornicului său care era așezat în pantalonii săi albi cu dunga neagră. Deodată, nu știu în care stație, căci i-am uitat numele, intră un evreu șchiop, galben la față, asudat, cu un cortel alb, întinde mâna sportsmanului meu cu dunga neagră pe pantalonii albi și i se adresează curat în limba noastră evreiască:

— «Șalom Alehem[2]! Te-am recunoscut îndată de la fereastră. Pot să-ți predau complimente de la unchiul dumitale Zalman din Manestrîci!»

Se înțelege de la sine că chiar în aceiași stație sportsmanul meu s-a făcut nevăzut iar „barișnia” a rămas singură.

Dar cu asta încă nu se sfârșește povestea. „Barișnia” mea, desigur o creștină, căci de n-ar fi fost creștină, la ce nevoie a trebuit să dispară sportsmanul meu?- a început să-și facă bagajele între câteva stații, nu mi-a adresat o vorbă, și nici n-a aruncat măcar o privire înspre ungherul meu, ca și cum nici n-aș exista pe lume. În stația în care s-a dat jos au așteptat-o un evreu bătrân și frumos, cu o barbă

[1] Barlșnie, rusește: fată

[2] Șalom Alechem, ebraică .Pace vouă !’ salutul obișnuit între evrei.

albă, un patriarh care seamăna cu profetul Avram, și o evreică cu o perucă și cu niște diamante mari la urechi.

— „Riveniu! Fata mea!” au strigat cei doi bătrâni și au cuprins fata de gât, cu lacrimi în ochi.

Socot că nu trebuie să vă mai dau o altă lămurire la această istorie. Am ținut numai să vă fac să cunoașteți persoanele pe care le întâlniți în clasa doua și să vă dovedesc că nu trebuie să călătoriți cu clasa doua, fiindcă în clasa doua sunteți străin, străin între ai voștri...

Dar dacă voiajați cu clasa treia sunteți ca la dumneavoastră acasă... Și unde-i vorba când în vagon nu se mai află alții afară de evrei - vă simțiți și mai bine ca acasă. Ce-i drept în clasa treia nu-i așa de comod, și trebuie să ocupați un loc cu multă greutate; căci e o gălăgie, un haos, un tărăboi întreg, încât nu mai știți unde vă aflați și cu cine vă aflați... În schimb însă faceți repede cunoștință unul cu altul; toți știu cine sunteți, încotro vă duceți și care e afacerea dumneavoastră, iar dumneavoastră știți de asemenea cine sunt ei, încotro se duc și care e afacerea lor. Noaptea nu trebuie să dormiți, fiindcă aveți cu cine discuta; iar dacă dumneavoastră nu discutați, discută ei și nu vă lasă să dormiți... Și apoi ce rost are să dormi în vagon, așa deodată? Cred că e mult mai plăcut când poți vorbi cu un om, căci din discuție iese afaceri! Atâția ani buni să am eu de câte ori se întâmplă că dintr-o asemenea discuție în vagon, cu oameni străini, se încheie afaceri, se face o partidă, sau că afli așa, un lucru care îți prinde bine la timp.

De pildă să vorbești despre doctori, boli de stomac, dureri de măsele, nervi, Carlsbad și alte asemenea chestiuni, mi se pare că-i vorbă zădarnică, nu-i așa? Cu toate acestea mi s-a întâmplat chiar mie o istorie. Într-un rând am plecat cu o societate întreagă de evrei, se vorbea de doctorii și de rețete.

Pe atuncea sufeream grozav de stomac și unul, un evreu din Camenitz, mi-a dat rețeta sa, un fel de praf. Acest praf,

mi-a spus evreul camenitzian, nu l-a luat de la un doctor în medicină, ci de la un doctor de dinți, de la un dentist, dar un praf minunat, zice el, un praf galben. Adică spunea el, praful e alb ca toate prafurile, dar e pus într-o hârtie galbenă. Și mi s-a jurat evreul din Camenitz pe sănătatea sa și pe nevasta și copii săi, că datorită numai acestui praf galben a scăpat, căci de nu ar fi avut praful galben, zicea el, ehei, cine știe unde ar fi acum! Multe prafuri nici nu trebuie, zice el. Două-trei prafuri, zice el, și te faci sănătos! S-a sfârșit cu stomacul, zice el, s-a sfârșit cu doctorii, s-a sfârșit cu mâncătorii de bani, cu aceste lipitori, înghiți-i-ar pământul! Dacă vrei, zice el, poți să-ți dau vreo două-trei prafuri din prafurile cele galbene. Ai să-mi fii recunoscător toata viața!...

Și așa a și fost, căci venind acasă am luat un praf, al doilea, al treilea și pe la miezul nopții mi s-a făcut așa de rău încât credeam că-mi dau sufletul și că am sfârșit cu viața! Mi s-a adus un doctor, dar ce doctor, și cu chiu cu vai am scăpat de moarte... De atuncea știu din experiență că dacă un evreu camenitzian vă dă ca leac un praf galben, atunci să nu mai ajungă și să-l ia naiba. Practica vieții costă, dar te învață minte!

Dacă voiajați cu clasa treia și vă apucă dimineața, vremea rugăciunii, să nu aveți grijă de talăs și corn[1] căci dacă nu le-ați luat cu d-voastră, le găsiți; numai să doriți, și le căpătați îndată! În schimb însă dacă ați terminat rugăciunea fiți bun vă rog și deschideți-vă geamandanul și întindeți tot ce aveți: de-i rachiu, fie rachiu, de-i covrig, fie covrig, ouă, pulpă, pește, sau poate se găsește la dumneavoastră un măr, o portocală, o bucată de ștrudăl[2] - scoateți-vă rog și întindeți, nu vă fie rușine! Vor mânca toți cu dumneavoastră, nimeni nu vă va refuza. La drum, mănânci parcă mai cu gust în tovărășia altora...

Unde, mai pui când purtați cu dumneavoastră și un

[1] Stiharul și cornul cu care evreii își fac rugăciunile.

[2] Ștrudăl: un fel de turtă cu fructe.

păhărel de rachiu, găsiți o mulțime de amatori, iar pentru un pahar de vin nenumărați cunoscători. Fiecare va boteza vinul cu alt nume și-l va prețui altfel: Unul îi va zice „mușcat basarabean”, iar altul îi va zice „vin străin, Akerman”. Se va ridica apoi un al treilea care va spune cu furie: „Ce mușcat? Ce Akerman? E un bordo Coverșan!” Se va ridica atunci un altul, dintr-un ungher, cu zâmbetul unui adevărat cunoscător și va lua paharul de la dumneavoastră, ca și cum ar spune: „Nu vă mai certați ca niște proști! Lăsați-mă pe mine să vă spun eu!” și după ce va sorbi de câteva ori și obrajii i se vor aprinde, va spune ca la un chef:

— „Știți, oameni buni, ce fel de vin e? Nu, nu știți! Aista-i, săracul, un vin simplu, curat, gospodăresc și cușăr, un veritabil vin de strafide din Berdicew!”

Și toți recunosc că are dreptate, că e un veritabil vin de strafide din Berdicew și gustând din acel vin de strafide, se mai dezleagă limba... Și atunci fiecare începe a povesti tot ce se petrece la el și a cerceta tot ce se petrece la altul... Toți vorbesc, toți laolaltă, că-s toți evrei! Și unul de la altul mai află tot ce nu știa, tot ce se petrece cu el și în jurul său, toate păcatele și toate nenorocirile din lume - e o adevărată plăcere!

Când vă duceți cu clasa treia undeva într-un oraș și nu știți unde să trageți, atuncea numai să întrebați la care hotel să vă duceți. Și câți evrei vor fi cu dumneavoastră în vagon, atâtea hanuri și hoteluri veți avea. Unul vă dă o adresă: „Hotel Frankfurt” și vi-l laudă până în ziuă: «Hotel Frankfurt, zice el, e luminos, e luxos, și călduros, și ieftin, pe degeaba!” Și îndată se găsește un al doilea care vă spune: „Hotel Frankfurt? Să te ferească Dumnezeu! Acolo e întunerec, murdar, frig și o scumpete nemaipomenită! Dacă vrei să stai plăcut, zice ei, să tragi la Hotel „New-York!” Se ridică atunci un al treilea: „Ce să cauți la Hotel New-York? Ți s-a făcut dor de ploșnițe? Nu te potrivi la ce ți se spune, Frankfurt, New-York! Ascultă-mă pe mine, ia

adă bagajul dumitale și vom trage amândoi la gazda mea, la Hotel Rusia - acolo suntem numai evrei!...”

Se înțelege că trebuie să fiți foarte atent la geamandanul dumneavoastră, ca nu cumva să dispară așa deodată, între da și nu!... Dar mă rog dumneavoastră, în ziua de azi unde nu se fură prin binecuvântatele noastre ținuturi? A fi furat, dacă vreți să știți, nu-i decât un lucru destinat. Dacă vi-i dat să fiți prădat, puteți fi prădat ziua în amiaza mare, cât ați clipi din ochi, și n-o să vă ajute nici politia, nici jandarmii și nici un Doamne ajută! Să mulțumiți Domnului că ați scăpat cu viață...

În sfârșit să nu călătoriți decât cu clasa treia. Acesta e testamentul unui bun prieten, și al unui om cu experiență - un comis-voiajor.

Adio!

MOȘU PINI ȘI MĂTUȘA REIZA

O poveste care n-a fost tipărită nicăieri și în care se arată cum moșu-meu Pini s-a războit cu mătușă-mea Reiza, încât erau cât pe ce să divorțeze, dar în cele din urmă s-au împăcat.

Introducere

Aicea vreau să vă povestesc o poveste despre moșu-meu și mătușa mea. Adică la dreptul vorbind numai mătușa mi-i mătușă adevărată, nu și moșu - dar dacă mătușa mi-i mătușă, se-nțelege că și moșu mi-i moș.

Prin povestea asta țintesc un singur lucru: ca să vă luați pildă cât e de rău când oamenii se războiesc, cât e de rău când bărbatul își bate nevasta, sau nevasta bărbatul. Și același lucru invers; cât e de bine, de frumos și de uman când oamenii trăiesc în pace și în cinste, așa cum a orânduit Dumnezeu.

IATĂ POVESTEA:

Înaltă, voinică, cu obrajii plini, cu niște mâni cogeamite, cu unghiile negre, c-o voce de bărbat, un stârv întreg, nu atât de rea pe cât de bosumflată cu toată lumea și foarte mărginită - asta era mătușa Reiza.

Și mai avea un cusur: ținea foarte mult la mâncare și-i plăcea, să mă iertați și cred c-o să rămână între noi.... V-aș spune-o de-a dreptul, dar nu șade frumos pentru o femeie.... În sfârșit ce mai vorbă. Îi plăcea tare mult să bea și încă foarte des și cu stacanu!....

Unii spuneau că e un viciu al ei, o patimă, alții că a moștenit beția de la răsbunică-sa, care a fost o femeie tare cum se cade, dar o mare bețivancă! În schimb însă, mătușa Reiza era foarte evlavioasă și cu mare teamă de Dumnezeu; credea în farmece, în draci și în vârcolaci, în zâne și-n visuri, stupia câte de trei ori la fiecare căscat, se trăgea de urechea stângă la fiece strănut, se ținea numai de femei credincioase, purta pe gât lucruri sfinte,- o adevărată sfântă!

Tocmai de-a-ndoaselea era moșu Pini.

Micuț de stat, negricios la față, simpatic, vioi și grăbit,

cu niște ochișori mici și șireți, cu niște picioruțe mici și grăsuțe,- un diavol neastâmpărat și răutăcios... Și moșneguțul acesta avea un cap de fier, niște mâni de aur și o gură de foc!

Și-nchipuiți-vă că moșneguțul acesta deștept și sprinten avea teamă de mătușa cea prostănacă și greoaie, care-i amăra zilele și în fața căreia nu deschidea gura, de frică să nu scape vreo vorbă de prisos.

Oare de ce se temea atât de mult de dânsa? Fiindcă o respecta poate prea mult? Sau poate fiindcă a încasat cândva de la ea niște palme zdravene, așa pe tăcutele? Cine poate să știe ceea ce se pe trece între bărbat și femeie, când nu-i vede nimeni!

Vorba e că el se temea grozav de dânsa și era destul să-i arunce o căutătură rea, ca să amuțească pe loc... Poate fiindcă ea i-a adus o zestre atât de bogată? Sau poate numai așa, fiindcă era mai voinică decât dânsul?

De pe vremea logodnei lor s-a văzut că perechea asta nu-i tocmai potrivită, iar în ziua cununiei toată lumea l-a jelit și l-a compătimit pe dânsul:

— Uitați-vă la dânsul, nenorocitul, e mai mare doar cu un cap decât un câine și se încurcă c-o asemenea matahală care numai o mână să ridice și-l face praf!

— Pincule! îi spunea ea cu vocea ei groasă de bărbat, bătându-i totodată din picior, așa că el îngheța de frică.

În schimb când nu era acasă, el devenea foarte limbut, sărea din loc în loc ca un mânz și se lăuda, lucru mare, tăind la piroane! Avea și el un mare cusur, era foarte lăudăros și grozav de mincinos.

E drept că mătușa Reiza în privința asta nu era cine știe ce sfântă, dar deosebirea era că ea îți turna minciuna cu toptanul, pe când minciuna lui era așa fel ticluită că aducea cu adevărul. Și pe cât era dânsul mai atras către oameni și știa cum să se poarte în lume, pe atâta dânsa era de dezordonată: se purta mojicește cu toată lumea, trăgea servitoarele de păr, le bătea, și n-avea pic de milă față de

nimenea: om, câine, mâță, tot una erau pentru dânsa.

Moșu Pini nu era nepăsător și nu le putea răbda toate acestea, dar trebuia să tacă, n-avea încotro. Căci trebuie să știți că atuncea când ai prins frică din cauza cuiva, e mare lucru, mai cu seamă, când e vorba de o femeie cum era mătușa Reiza.

Toate în lume au însă un sfârșit. Și le-a venit și lor vremea, lui moș Pini și mătușei Reiza.

Moșu Pini avea un prieten vechi și bun pe care-l chema Ienchel-Duvid. Și acest Ienchel-Duvid era un mare negustor, un bogătaș parvenit, un pehlivan și un băietan foarte priceput, și fie-mi cu iertăciune, un mare îndrăzneț, un berechet dat dracului.

Într-o bună zi se întâmplă o istorie că Ienchel-Duvid se întâlnește cu moșu Pini și începând a vorbi amândoi despre una, despre alta, el îl întreabă cum îi mai merg treburile, cum o duce cu sănătatea și cum se împacă cu mătușa Reiza.

— Of, of, of! îi răspunde moșu Pini.

— Cuuum?! - îl întreabă Ienchel-Duvid. Ce vorbă-i asta: of, of, of!?

Și moșu Pini, oarecum rușinat, a început a privi în toate părțile.

— Ce te învârți ca un titirez de Hanuca[1] îl întreabă Ienchel-Duvid.

— Ssst! îi răspunde moșu Pini și privi cercetător în jurul său.

— Ce tot sâsâi așa? îl întreabă iarăși Ienchel-Duvid. Spune drept, ți-i teamă de nevastă-ta?

— Ssst! Vorbește mai încet! îi spune moșu Pini făcând o mutră de-ți era mai mare mila.

— A dracului vită ești! îi spune Ienchel-Duvid, dacă ți-i frică de o asemenea muiere, apoi meriți să te calce în picioare.

— Ssst! Ce tot vorbești?! Ian’te uită ce matahală e, ce

[1] Hanuca: serbarea Macabeilor, când copiii joacă titirezul.

mâini are, ce picioroange, ce glas!

— Nătărăule, mare dobitoc ești! Bărbat ești tu sau ce? Arată-ți puterea, măi prostule și te asigur că dacă vei începe să-i tragi palme, muierea se va muia ca aluatul și se va îndulci ca mierea!

— Să-i trag palme?

Și moșu Pini a și început să tremure ca varga.

— Palme, mă dobitocule, palme cu ghiotura... Peste obraji și în fiecare zi! Palme în toată puterea cuvântului!

În sfârșit ispita asta de Ienchel-Duvid i-a vorbit într-atâta până ce moșu Pini și-a deschis toată inima și a început a se boci:

— Ienchel-Duvid, dragul meu, m-auzi tu? E rău, rău de tot, nu mai pot răbda câte îmi face muierea asta!

— Palme, dobitocule, palme!

— Palme?!

— Palme cât lumea!...

*

* *

O caiafă[1] prefăcută e mai a dracului decât una născută.

Deodată, pe neașteptate, era într-o seară - el a crescut parcă deodată, s-a făcut mai înalt, a prins curaj, s-a înfuriat și s-a năpustit asupra ei și a început s-o ia la tăvăleală, lovind-o și trântindu-i la pumni și la palme în toate părțile.

La început ea nu și-a dat seama ce se petrece și a crezut că moșu a înnebunit.

— Pincule! Domnul cu tine! Ce te-ai apucat să faci?

— Nu vezi ce fac? Trag palme!

— Tu? Mă bați tu pe mine?

— Da, eu te bat pe tine!

Încasând cele dintâi palme gustoase mătușa Reiza a rămas ametită, ca după un fum, și a umblat așa câteva zile

[1] 1. mare preot evreu, unul dintre autorii morții lui Isus; 2. fig. ipocrit, fățarnic: o caiafă de călugăr.

fără a crede că așa s-au petrecut lucrurile într-adevăr.

Apoi s-a dus la neamurile ei, s-a sfătuit cu prietenele ei și s-a întors acasă luându-l la refec:

— Ia spune-mi, măi prichindelule, fire-ai așa și pe dincolo! Cum ai îndrăznit să ridici mâna asupra mea și de ce? Spune-mi o singură vorbă: de ce?

Auzind vocea ei de bărbat, moșu Pini s-a muiat de tot s-a început să tremure ca peștele în apă... Noroc că în clipa asta a răsărit Ienchel Duvid și mătușa Reiza a început să i se plângă lui, și să-l zugrăvească pe moșu Pini arătându-i cum a batjocorit o femeie făcând-o toată vânătăi.

— Lasă, a spus ea, domnu Ienchel-Duvid e un om al casei și poate să știe totul, da totul... De dânsul nu mi-i rușine! Auzi dumneata? Mi-a sfâșiat o bucată de carne și mi-a sfărâmat osul, iată aici, da!

Și mătușa Reiza și-a suflecat mâneca și și-a arătat mâna umflată ca o pernă și toată învinețită.

Ienchel-Duvid a dat, chipurile, din cap a compătimire, a strâmbat din buze și în același timp a șoptit încet, sub nas:

— Bravo Pini, bravo!

— Un singur lucru îl întreb eu,- zise biata mătușă Reiza plângând și vărsând lacrimi amare - un singur lucru îl întreb eu, ca să-mi spună: cum de a avut îndrăzneala să ridice mâna împotriva mea și pentru ce? Da! Să-mi răspundă: pentru ce, pentru ce, pentru ce?

Și tot strigând din ce în ce mai tare „pentru ce? pentru ce?” ea s-a apropiat tot mai mult de dânsul și a ridicat mâna ca să-i tragă câteva, după merit, dar în clipa aceea s-a întâmplat o minune: moșu Pini i-a sărit drept în față, ca o mâță, și a început să-i tragă la palme, de parcă bătea cu pietre... Un potop de palme și pumni cădea peste mătușa Reiza de-ți era mai mare jalea să stai și să privești.

— Acuma știi pentru ce?

Așa i-a răspuns moșu Pini, foarte grav și cu un zâmbet în colțul gurii, iar diavolul cela de Ienchel-Duvid se prefăcea chipurile că-i milă, dând adică din cap, strâmbând din buze

și șoptind încet, sub nas:

— Bravo Pini, bravo!

De astă dată mătușa Reiza și-a ieșit din fire și așezându-se în mijlocul odăii, cu fața aprinsă și plină de vânătăi, a izbucnit astfel:

— Ian' ascultă, măi bastardule! Câtă vreme m-ai batjocurit și nimeni n-a văzut, ți-am tăcut; dar acuma când lucrurile sunt știute de oameni străini, vreau să văd și eu cum ai să mă bați! Ian' încearcă, să te văd!

Așa a spus mătușa Reiza apropiindu-se de el tot mai mult, tot mai aproape, suflecându-și mânecile și începând a încasa din partea lui, în toate părțile, pumni și palme, de răsunau și geamurile... Mătușa Reiza, stâlcită în bătăi, se repezea mereu spre dânsul și-i striga într-una:

— Acum să te vedem! Poftim, cearcă de mă bate! Ian' să te văd!

Iar dânsul îi trăgea mereu, una peste alta, fără să contenească, în timp ce diavolul de Ienchel-Duvid făcea pe nedumeritul, dădea din cap, strâmba din buze și șoptea încetișor, sub nas:

— Iat'așa, Pincule, bravo!

Desigur că și dumneavoastră cunoașteți vechiul cântec popular:

Ala-bala
Portocala,
Când tata pe mama înșfacă
Copiii se duc la joacă!

Ce s-a ales apoi de casa lor, să ferească Dumnezeu!

Fiecare a făcut așa cum a vrut. Moșu Pini singur a pus la cale pe copiii cei mai mari ca să n-o mai asculte pe mama, iar pe cei mici i-a învățat să-i dea cu tifla... Servitorii între ei se certau ca mâțele și furau tot ce puteau, fără teamă.

— Da ducă-se totul la naiba!

Așa a spus mătușa Reiza luând sticla cu vodcă.

În sfârșit a fost urât de tot, atât de urât, că lucrurile au ajuns la divorț, căci altmintrelea s-ar fi ales praf de ei. Dar a intervenit iar prietenul cel bun al lui moșu Pini, Ienchel-Duvid, ca să facă pace între ei.

— Acum a venit vremea cea bună - a zis el - ca să vă împăcați, copii, și să începeți o viață nouă.

Multă vreme a muncit Ienchel-Duvid trecând de la unul la altul și vorbind fiecăruia în parte:

— Până când o să vă mai certați? Destul cu bătăliile, ajunge, căci v-ați făcut destul de râs și vă puteți ruina cu totul, pe voi și pe copiii voștri!

Dar vorba lui era zadarnică: neamurile n-au lăsat-o să se împace și nu era destul că mătușa Reiza era ucisă în bătăi, sângerată și învinețită, cu fața umflată și cu vinețele sub ochi, dar pe lângă toate acestea ea mai era și încăpățânată.

— Care o să fie rezultatul? o întrebau toți. Până când o să vă mai bateți? Vreți să vă omorâți unul pe altul?

— Las' c-o să vedem care pe care, las' c-o să vedem, răspundea ea.

— Despartă-te de el și gata socoteala!

— Să divorțez? Bube negre o să-i dau, holeră și lingoare! O să mă bată atât de mult până o să-i fie lehamite! Lasă, las! O să vedem noi!

Și mătușa Reiza n-a mai încetat a se sfătui cu prietenii și cu rudele, iar rudele au povățuit-o să nu se lase, să n-asculte pe nimeni și să dea cu tifla în toată lumea. Iar dânsa a ascultat povețele neamurilor, nu s-a potrivit nimănui, a dat cu tifla la toți și n-a contenit a încasa la palme și la ghionturi în toate părțile.

În sfârșit oamenii nu mai puteau răbda această nenorocire și-au început să intervină luându-i pe amândoi la judecător unde s-a redactat o hârtie pe care au iscălit-o amândoi precum că:

1) Nici ei, nici ea, nu mai au voie să se bată.

2) Nici să se certe și să nu-și mai spună unul altuia vreo vorbă de ocară.

3) Ea nu mai are dreptul să bea vodcă decât în zile de Sâmbătă și de sărbătoare.

4) Ea trebuie să poarte cum se poartă toate femeile: să umble curat îmbrăcată... să nu vorbească tare..., să nu se amestece la copiii..., să nu bată servitorii și să nu chinuiască mâțele.

5) El e dator să se poarte cinstit.

6) Să nu înjure, să nu dojenească, și să fie blând cu ea.

7) Ea să facă așa fel ca să mai învețe ceva carte... să se închine, să mai citească din când în când câte o carte sfântă și în cele din urmă să fie mai cuviincioasă și să știe cum să se poarte cu oamenii.

8) Atuncea o vor cinsti și copiii, iar servitorii îi vor purta respect.

Iscălind hârtia, ea a fost încredințată judecătorului, iar cel doi soți s-au întors acasă în pace și în pace au trăit, zice-se, ca niște porumbei, ca doi mielușei, ca niște tineri abia căsătoriți în cinste și bogăție.

Totul e bine când se sfârșește cu bine.

Să dea Dumnezeu ca totdeauna toate să sfârșească cu bine, astăzi și întotdeauna, cu noi, și cu toți oamenii din lumea întreagă, amin![1]

[1] În această satiră autorul șarjează războiul Ruso-Japonez. Moșu Pini e Japonia, mătușa Reiza e Rusia, iar Ienkel-Duvid (de la Iankee-Doodl) e America. (N. tr.).

PLĂCEREA TATEI[1]

- MONOLOG –

[1] Titlul în original: „Plăcere de la copii”

— Bogătaș nu sunt, - mă ascultați? - dar plăcere de la copii am, slavă Domnului, mai multă decât cel mai mare bogătaș din Casrilifca! La mine, - m-ascultați? - dacă vine vreo sărbătoare și se adună toți copiii, nu fie de deochi, băieți și fete, nurori și gineri și tot? nepoțeii, cine se mai poate egala cu mine?

Să luăm de pildă banchetul de Purim.

Ce rost are, vă întreb eu, un banchet când stai singur cu nevasta la masă și mănânci?

Ia închipuiți-vă că am mâncat peștele, și supa cu tocmagi, mâncărica, una, alta - ei și? Praf și noroi! Un cal mănâncă și el! Dar omul nu-i cal. Și mai cu seamă noi evreii, și mai cu seamă în zi de sărbătoare, și mai cu seamă la o astfel de sărbătoare, cum e banchetul de Purim!

Întâi și întâi copiii, nu fie de deochi!

Opt am, să-mi fie sănătoși. Și toți căsătoriți. Am avut doisprezece, dar patru au murit, fie-le viața lungă la cei rămași. Jumătate băieți, jumătate fete. Patru gineri și patru nurori. Va să zică, nu fie de deochi, fac laolaltă șaisprezece.

D-apoi nepoții, să-mi trăiască?!

Să nu păcătuiesc cu gura, dar toate fetele și toate nurorile mele nasc, slavă Domnului, în fiece an. Care are unsprezece copii, care nouă, care șapte. Nici una nu-i stearpă, adică nici una nu există la mine care să nu facă copii!

Numai cu un băiat al meu, cu cel mijlociu, am cam avut de furcă. Noră-mea n-a făcut copii o bucată de vreme. Dacă nu-i, nu-i și pace! Și a început o serie de doctori, rabini, dracu, lacu, degeaba! În cele din urmă a rămas ca să deie divorț.

Mă rog dacă-i divorț, divorț - dar când a venit la adică, la divorț,- care? ce? Ea nu vrea! Dar cum de nu vrea? Fiindcă-l iubește tare mult. „Măi prostule, îi spun eu lui fecioru-meu, ce te potrivești ei că-ți spune că te iubește?”

Și el îmi răspunde: „Dar o iubesc și eu!” Ei, ce spuneți la deșteptul ăsta? Eu îi spun: „Copii!” și el îmi spune: „Iubește!” Ce spuneți de un așa nătărău?

Scurtă vorbă, ei nu s-au mai despărțit și a dat Dumnezeu că de vreo șase ani ea a început să facă copii și face din an în an, turnându-mi la nepoței!

Să-mi vedeți nepoțeii - toți de ispravă, unul mai frumos decât altul, că nu vă puteți uita la dânșii, așa-s de frumoși!

Și cum învață cu toții! Poate vreți o pagină din „Ghemara” e o pagină din „Ghemara” și toată pe de rost. De „Himiș” „Rașe” și „Tanah”[1] și de toate celelalte cărți sfinte nici nu mai vorbesc, învățătura lor, și scrierea lor ebraică și rusească, și germană, și franțuzască și, și…

Când trebuie să citesc vreo scrisorică, să scriu vreo adresă sau alte cele, se naște o adevărată luptă: „Bunicule, să-ți citesc eu! Bunicule să-ți scriu eu!”.

Că mă veți întreba de câștig? De! Există un mare Dumnezeu și el cârmuiește! Câteodată așa, câteodată așa! Câteodată mai bine, altă dată mai rău - te chinuiești și străbați prin mersul anilor, numai sănătate să fie! Cum spuneți și dumneavoastră - că de grijă nu duc lipsă!

Lui feciorul meu cel mai mare nu i-a mers rău. A stat într-un sat la Zlodievca și-și câștiga existența foarte frumos; dar când s-a dat ucazul din 3 Mai a fost poftit să plece din sat; se înțelege că el nu s-a lăsat și a vrut să facă dovada că nu-i un „poseliveșeișia” [2], și a adus acte că stă acolo de când e lumea, ajungând până ia Senat. Dar degeaba, nu i-a folosit nici un „Doamne ajută”, căci a fost izgonit, așa că până-n ziua de azi nu-și poate veni în fire…

Celui de al doilea băiat al meu, sărmanul, îi merge rău de tot. Ce face și de ce se apucă, la toate parcă-i afurisit! Când cumpără grâne, cade prețul, când cumpără boi, îi pier. Dacă se apucă de pădure, e o iarnă caldă. E un ghinionist! „Poate ai face negustorie cu vestminte pentru

[1] Cele patru cărți religioase mai însemnate.

[2] Poseliveșeisia, rusește: un venit de aiurea.

morți îi zic eu, și n-o să mai moară nimeni!”

Al treilea băiat o duce calea-valea, dar focul cel mare a dat și peste el și l-a ars tot, că a scăpat așa cum l-a născut mă-sa și pe urmă a mai avut și o pacoste, cu un denunț, cu o anchetă, cu năcazuri - nu mai întrebați, că-i tare bine!...

Numai feciorul meu cel mic o duce binișor. Vorba vine binișor. Căci bani n-are, dar are un socru bogat, adică nu-i atât de bogat pe cât de bine îi merg afacerile, are multe afaceri și e un mare șurubar, cum nu s-a mai pomenit un altul! El învârte atât de mult până se încurcă și el în învârteala sa. Dar ce-i la mijloc? Știe să se și descurce! Nu odată a pierdut și banii săi și banii copiilor! Și-i spun eu într-un rând: „Dar ce ai avut cu banii băiatului meu?” Zice el: «Dar d-ta ai pus mult unt?» Zic eu: „Dar deocamdată feciorul meu e copilul meu!” Zice el: „Dar fata mea nu-i copila mea*?”* Zic eu: „Ei asta!” Zice el: „Basta!” Zic eu: „Prin urmare?” Zice el: «În sfârșit!» La fiece vorbă, o vorbă, ce să vă mai spun? Tare plăcut nu-i!...

Vedeți, cu ginerii n-am nici un fel de noroc, dar de loc! Asta înseamnă că nu le pot face nici o mustrare și, ferească Dumnezeu, nici nu mi-i rușine cu ei, căci am, vă rog să mă credeți, niște gineri pe care nu-i are nici cel mai mare bogătaș. Băieți cumsecade, oameni bine văzuți, oameni cu cap!

Am un ginere care e de neam ales, un copil alintat, un copil de mătase, tare cumsecade, cu toate însușirile și foarte învățat. Stă și cetește toată ziulica. Îl țin la mine de când s-a însurat, căci dacă l-ați cunoaște ați spune și dumneavoastră că e păcat ca un asemenea ginere să fie lăsat în lume, - căci ce se poate alege dintr-însul?

Al doilea ginere nu mai e așa de neam ales, dar e o adevărată antică; Ce vreți? Scrie, cetește, socotește, cântă, joacă, și câte și câte! Apoi știe să joace și șah, nu glumă! Cu toate acestea dacă nu-i dat, vorba împăratului Solomon care spune că toți știutorii umblă desculți! L-am încercat în toate felurile: a fost posesor, orândar, cerealist, telal,

procurist, casier, belfer, petitor - și nu merge în ruptul capului!

Mai am un ginere care nu-i așa de învățat dar care nu-i orișicine. Cap bun, mână frumoasă, cunoaște „Ghemara” și-i bun de gură, - când vorbește îi curg mărgăritare din gură, e o plăcere să-l auzi! Dar un singur cusur - e prea delicat, adică e slab, prăpădit și nu-i prea sănătos. Când vă uitați la dânsul se pare că n-are nimic - dar ce-i? Asudă prea tare, sudoarea îi curge șiroaie. Și pe lângă asta mai și tușește! De un timp încoace l-a prins o tuse urâtă, ca un fel de țipăt, că abia mai poate răsufla. Doctorii îi spun să bea lapte și să plece undeva la aer curat, la Boiberic, unde pleacă toți bolnavii. Acolo cică este un fel de pădure care tămăduiește tusea. Și nădăjduiesc, dacă Dumnezeu îmi va mai dărui viață, ca la anu, în timpul verii, să plec cu dânsul la Boiberik. Dar până s-o face sănătos, și el, și nevasta și copiii stau ca de obicei în spinarea mea!...

Și apoi mai am un ginere care e un om simplu de tot, dar un băiat muncitor, adică nu-i un lucrător, nici croitor, nici cizmar, dar nici nu-i băiat de carte. E un pescar, face negustorie cu pește. Tată-său face negustorie cu pește, bunicu-său a făcut negustorie cu pește, toate rudele sale nu știu alta decât pește și numai pește. Asta înseamnă că sunt evrei foarte cinstiți, dar sunt oameni foarte simpli și cumsecade.

Dar mă veți întreba cum de am luat tocmai eu un astfel de ginere? Desigur că la mijloc e o istorie, sau cum zice proverbul: într-o baltă sunt fel de fel de pești. Pesemne că așa a fost norocul fiicei mele, ca să aibă un astfel de bărbat.

La dreptul vorbind n-am nimic cu el. Fiică-mea trăiește destul de bine la dânsul, căci din fire e un om bun, un diamant, - m-ascultați? - și e cu totul legat de noi. Cât câștigă îi dă nevestii și ajută pe ceilalți gineri și pe fii mei pe cât poate, și de ce să-mi fie rușine s-o spun? El muncește pentru noi toți și ne poartă respect tuturor,

fiindcă știe prea bine să simtă, mă-nțelegeți, cine-i el și cine suntem noi, căci el e el, și noi suntem noi! Alta nu se poate lua cu mâna, m-ascultați?!

Căci dacă se întâmplă câteodată că ne adunăm între oameni și copiii mei încep a vorbi despre cărți și a citi «Ghemara» sau în celelalte cărți sfinte tipărite cu litere mici, el, sărmanul, trebuie să stea mut, fiindcă pentru dânsul asta e o taină!

Se înțelege că poate fi mândru că are asemenea cumnați și poate munci pentru ei! Dumneavoastră ce spuneți? Nu-i așa? A?

Acuma dacă îmi cunoașteți familia mai de aproape, pricepeți ce fel de petrecere e la mine și ce bucurie am când vine vreo sărbătoare, Purim de pildă, la banchet, și toți copiii și toți nepoțeii, nu le fie de deochi, se așază în jurul mesei și facem ruga pentru marele, frumosul și surâzătorul coilici[1] de Purim, împodobit cu strafide de jur împrejur, și pentru pipăratul și îndulcitul pește cu hrean, pentru supa cea galbenă cu tocmagi și mai iei apoi câte un rachiu, și dacă dă Dumnezeu și o sticlă de vin de strafide sau un pahar de vișinată, numai să fie,- iar la nevoie e bun și un pahar de drojdie, - că începe apoi cântecul religios de Purim și șolticii cei mici țin isonul!... Atuncea cine se poate egala cu mine? Ce Broțschi? Ce Rotschild? Un Împărat, așa precum mă vedeți că sunt evreu! Mă simt ca un împărat!

Bogătaș, cum mă vedeți nu-s, dar bucurie de la copii am, slavă Domnului, mai multă decât cel mai mare bogătaș din Casrilifca....

---

[1] *Coilici*, jargon: un fel de cozonac.

ÎN ZIUA IERTĂRII PĂCATELOR

- TIPURI CARE DISPAR –

Printre diferitele tipuri din viața evreiasca sunt unele pe cale să dispară, să moară.

A zugrăvi oameni vii e o plăcere, a descrie tipuri care dispar e o datorie pioasă. Ele parcă ni se roagă: „zugrăviți-ne, descrieți-ne, ca să nu fim uitați cu totul de generațiile viitoare...”

Un mănunchi de asemenea tipuri vă dau în cele ce urmează, o primă serie; altele cu alt prilej.

A

Noeh-Volf casapul

Dacă ajunul lui *Iom-Kippur*[1] ar fi de trei ori atât de lung cât este, încă ar fi scurt pentru Noeh-Volf casapul ca să-și sfârșească lucrul.

Și de lucru are Noch-Wolf berechet - căci trebuie să se împace cu un târg întreg de evrei, să ceară iertare de la toți mușteriii săi care cumpără carne la dânsul, și de la toți vecinii săi cu care locuiește în aceeași stradă, care își au dughenile una lângă alta și cu care se închină la sinagoga casapilor, stând unul lângă altul.

Nu există om în târg cu care Noeh-Volf casapul să nu fi avut vreo pricină.

Și asta nu fiindcă Noeh-Volf ar fi, ferească Domnul, un om atât de rău, dar așa-i el, așa e felul său, cum spune și el, ca să se certe cu lumea.

Când vii că cumperi carne la dânsul, e în stare să-ți dea c-o căldare de apă în cap, și singur nu știe de ce.

Vine o gospodină:

— „Domn' Noeh-Volf, ai carne proaspătă?"

Și Noeh-Volf îi răspunde:

— „Da de unde să am eu carne proaspătă? Dacă-ți trebuie carne împuțită, o poți găsi numai la mine!"

Sau:

— „Domn' Noeh-Volf, ia dă-mi o bucățică bună!"

— „Am să-ți dau numai bucățica pe care o meriți!"

Sau:

— „Ia mă rog, aș vrea să știu de ce îmi dai o asemenea

[1] Ziua reconcilierii.

putreziciune?”

— „Dar cum se poate ca o putreziciune să se priceapă la o putreziciune?”

Iată așa de mojicește se poartă Noeh-Volf cu mușterii săi, gospodinele. Cu servitoarele nici vorbă! O servitoare când trebuie să vie să cumpere carne de la dânsul, își blestemă zilele... Ea știe dinainte că n-o să scape așa de lesne de Noeh-Volf: sau că-i va trage cu o limbă peste obraz de sus în jos, sau că-i va pune coșnița pe cap, sau că o va izgoni:

— „Hai, cară-te sănătoasă la un altul, că sunt destui casapi și fără de mine!”

Cu toate acestea una cu alta n-are a face. Noeh-Volf casapul e într-adevăr un hărțăgos, un nebun, dar la un altul nu se duce nimenea, fiindcă Noeh-Volf casapul e cel mai cinstit dintre toți casapii. Toți știu că într-adevăr cântarul său e cântar și cuvântul său e cuvânt. Când vă va spune că tăierea e de ieri, nu trebuie să-l mai întrebați a doua oară. Când v-o făgădui pentru Sâmbătă un ficat, un mai, sau un picior, puteți dormi liniștit. Și apoi n-o să fie niciodată înțeles cu servitoarele ca să fure și nici nu face vorbă cu casapii, și de aceea servitoarele îl sapă cum pot mai al dracului, iar casapii ar vrea să-l înece într-o lingură cu apă. Pentru că Noeh-Volf e ca un os în gât, căci e un evreu îndărătnic și odată apucat într-o parte nu-i chip să-l urnești din loc, ca pe un bou înainte de tăiere.

Și chiar și seamănă cu un bou, cu un animal: înalt, spătos, cu fața roșie și voinic. Când începe să taie carnea, o face cu atâta furie ca și cum boul sau vita ar fi greșit cu ceva și ar fi fost osândite ca să fie spintecate și tăiate de mâinile sale.

— „Furios evreu!” i se zice în târg și toată lumea se teme de el.

Și precum tot anul ți-i lehamite de Noeh-Volf casapul, din cauza felului său de a fi, când vin zilele pentru iertarea păcatelor, zilele de post și rugăciune, nu-l mai recunoști,

căci din prima zi de „Roș- *Hoșana»*[1]*),* parcă-i un alt om. E evlavios, cu teamă de Dumnezeu, de un păcat, de un vis rău, nu se mai ceartă cu casapii, se poartă bine cu gospodinele cu care e moale ca untul, iar cu servitoarele e bun, să-l pui la rană - parcă-l un alt Noeh-Volf. Până și carnea o taie fără mânie, ca de obicei, ci încetișor, cu milă, parcă-i un alt Noeh-Volf...

În ajun de Iom-Kippur e gata din timp. Închide ghereta, se duce la vecernie cel dintâi ca să-și facă rugăciunea, își îmbracă apoi caftanul de serbători și trece din casă în casă să-i împace pe toți și să ceară iertare:

— „Cu bine sărbătorile! Poate v-am greșit cu vreun cuvânt, am venit să vă împac și să vă urez un an bun și fericit!”

La aceasta i se răspunde: «Asemenea și dumneatale! Domnul să te ierte!» și e poftit să șadă ca să fie cinstit cu turtă dulce.

B

Asriel pescarul

De când e lumea nu s-a mai văzut o ființă atât de rea ca Asriel pescarul.

Un evreu rău, cu ochi răi, cu sprâncene stufoase, cu niște mustăți care înțeapă, cu o barbă de parcă-i lipită și cu o flanelă vătuită pe care o poartă și iarna și vara și care miroasE a pește cale de o poștă.

Nu-l vezi toată săptămâna. Dar în ajun de Sâmbătă și în ajunul sărbătorilor el vine în piață cu un car înalt, plin cu

[1] Roș-Hașană: Anul nou evreiesc, care ține două zile.

pește. În car stă o fată ciupită de vărsat cu fața neagră, și păzește peștele. Iar nevastă-sa, Meita pescăriță, o femeie umflată, stă lângă car și păzește și ea peștele.

— „Pește... Pește! Gospodinelor, pește proaspăt pentru Sâmbătă!”

Așa strigă Asriel pescarul cu o melodie ciudată care răsună în toată piața și nu scapă din ochi nici una din femeile care au năvălit în jurul carului din toate părțile și prind peștii de cap cătându-i la ureche și împingând degetele în ochi și în pântec - ceea ce nu-i place lui Asriel pescarul care le izgonește de lângă car:

— „Lăsați la dracu! Nu mai pipăiți atâta!”

Acestea spuse încet și repede, Asriel pescarul începe să strige din nou cu glasul său răsunător:

— „Pește... Pește gospodinelor, pește! Pește proaspăt pentru Sâmbătă!

Fiecare nevastă, gospodină sau servitoare, este astfel socotită la Asriel pescarul că nu trebuie scăpată din vedere. Asta înseamnă că nu le bănuiește că-s tâlhărite, ferit-a Dumnezeu, dar așa se cere la pește... Asriel pescarul știe că gospodina cea mai bogată și cea mai evlavioasă se poate lăcomi, între da și nu, și să șteargă un peștișor, ca nimeni să nu vadă...

— „Peștele e o ispită, zice el, căreia gospodina îi rezistă cu greul”...

Și întotdeauna se întâmplă câte un scandal: o femeie se alege din partea lui bătută cu o știucă peste gură. Și se adună lumea, și se face o gălăgie, oamenii iau apărarea femeii și o povățuiesc ca să facă reclamație la mirovoi[1] sau să-l cheme la rabin, dar fiindcă rușinea e mai mare decât durerea, totul se sfârșește cu nimica...

Multe femei îl cunosc pe Asriel. Ele știu că nu trebuie să te atingi singură de peștii săi, cum nu trebuie să te atingi bunăoară de aur, sau de niște pietre scumpe.

— „Cum vinzi astăzi un funt de briliante?” îl întreabă o

[1] *Mirovoi*, rusește: judecătorul de pace.

nevăstuică stând cu coșulețul din depărtare și arătând cu degetul cel mic în car.

— „Eu vând pește, nu briliante!” îi răspunde Asriel, fără a-i dărui măcar o privire din ochii săi cei răi și încheie cântând: „Pește... Pește! Gospodinelor, pește proaspăt!”

— „Afurisit evreu!” zic nevestele.

Ele ar dori să-l dea dracului, dar nu-i alt pescar în târg, afară de Asriel pescarul, chiar de te-ai întinde mort, căci altmintrelea rămâi fără pește tocmai de Sâmbătă, și asta-i mai rău decât a muri, fiindcă omul dacă a murit știe că e mort și s-a sfârșit; dar o nevastă când vine acasă fără pește de sfânta Sâmbătă, o să aibă din partea bărbatului o săptămână, fire-ar de capul dușmanilor!

— „De n-ar mai ajunge s-ajungă, Doamne iartă-mă!”

Așa spun femeile vorbind despre el în ajun de Iom-Kippur și aleargă cu coșnița în piață, de teamă ca nu cumva să nu întârzie; fiindcă în ajun de Iom-Kippur, Asriel se scoală cu noaptea în cap, când și Dumnezeu mai doarme încă, iar când evreii se îndreaptă spre sinagogă Asriel e și el gătit de sărbătoare. Vesta de flanea a dezbrăcat-o și și-a pus un caftan gros și elastic pe care-l poartă numai Sâmbăta și în zile de sărbători dar care miroase și el a pește crud.

Cel dintâi e Asriel pescarul care se pune la cale ca să ție postul; cel dintâi el e acela care vine la sinagogă și care se pune cu fața spre perete, stând toată vremea în picioare, fără a se așeza măcar o clipă. Și se închină încet fără ca cineva să-l audă, rostind un singur cuvânt, și plânge mult de tot fără ca cineva să-i zărească o singură lacrimă.

Dar toate acestea în seara sfântă a ajunului de Iom-Kippur. Căci toată ziua ajunului trebuie să se ducă pe la mușterii și mușteroaicele sale ca să-i împace și să le ceară iertare:

— „Cu bine sărbătorile! Poate v-am atins cu vreo vorbă rea, vă rog să mă iertați și vă doresc un an bun și fericit!”

Și i se răspunde: „Asemenea și dumitale! Domnul să te

ierte!” și e poftit să șadă ca să fie cinstit cu turtă dulce.

C

Gunte dascălul

De zis îi zice Zimel, dar de spus îi se spune „Gunte” și Gunte[1] îi se spune numai fiindcă e un harțăgos, un hoțoman.

Ce-i drept Zimel e un dascăl vestit, un om cu carte și un adevărat ebraist; dar nimeni nu-și bate atât de grozav învățăceii cum îi ucide în bătăi Zimel-Gunte. Da ce bătăi?! Zimel te snopește, te omoară și te face numai vânătăi. Când îți trage Zimel, e vai de lume, numai Dumnezeu să se îndure! Și Zimel e un om bătrân, care a ținut în brațele sale câteva generații, iar în târg aproape nu există unul care să se poată lăuda că n-a fost bătut de Zimel-Gunte... Căci așa-i obiceiul său, el nu face nici o deosebire și nu pune preț pe nimic: Vinovat sau nevinovat, fiind sărac sau fecior de bani gata – „pune-te jos să-ți trag câteva ca să mă pomenești!”

A trage vârtos, asta-i pentru el o nimica toată. Au fost vremuri când Gunte era mai tânăr și atuncea frângea oasele și-i stâlcea pe bieții copilași. Că doară era Gunte - un evreu voinic, înalt și uscățiv, care nu fuma, nu trăgea tabac, nu bea rachiu, nu purta ochelari și avea cum are și acum toți dinții în gură. Purta o bărbuță rară, câteva fire numai, albe ca argintul; pielea uscată, lucitoare și gălbuie, obrajii osoși, fruntea grozav de încrețită, niște vine groase pe mâni și un glas de te înspăimânta... Nici o făptură

[1] Gunte, înseamnă în jargon un bătăuș.

omenească nu era în stare să zărească vreun zâmbet pe această față înfricoșătoare. Nici nevastă-sa, nici copiii săi, n-au auzit vreodată vreo vorbă din parte-i... Și nu exista ceva mai grozav cu care să poți speria copii decât: „Iată, te trimit acum la școală, la Zimel Gunte!”

— „Gunte hoțomanul!”, așa i se zice în târg.

Dar există o singură zi în an când Gunte se înmoaie ca ceara. Și atunci zbârciturile de pe frunte sunt mai puțin grozave, fața posomorâtă, galbenă și strălucitoare i se înroșește puțin, iar pe buzele sale veșnic amenințătoare se arată un fel de zâmbet trist, ca al unui copilaș când e gata să plângă.

Și această zi e ziua ajunului de Iom-Kippur!

Venind de la baie, spălat și curățat, pieptănându-și în toate părțile cele câteva fire argintii de păr, îmbrăcat cu caftanul de mătase tăiat dinapoi și cu pălăria de pluș garnisită cu blană de jur-împrejur, el se târâie în papuci din casă în casă, la toți gospodarii care au fost pe vremuri învățăceii săi, ca să-i împace și să le ceară iertăciune.

— „Cu bine sărbătorile! Poate v-am atins cu vreo vorbă rea, vă rog să mă iertați și vă doresc un an bun și fericit!”

Și i se răspunde: „Asemenea și dumitale! Domnul să te ierte!” și e poftit să șadă ca să fie cinstit cu turtă dulce.

D

Moișe-Velvel birjarul

Cel care crede că birjarul e un om căruia nimeni nu e dator să-i rabde toate neajunsurile, acela greșește.

Jupânul Moișe-Velvel birjarul nu-i la fel cu ceilalți birjari. Chiar numele „Jupânul Moișe-Velvel” spune destul. Și cu

toate acestea el e un evreu gospodar care se închină, un evreu care știe a citi în cărțile cele tipărite cu literă mică și care pricepe ce scrie în „Hîmîș”, în „Rașe” și în alte cărți sfinte.

Când se abate pe la vreun han sau pe la vreo crâșmă și nimerește la vreme de rugăciune, el își leagă mantaua cu o basma roșie, se așază cu fața la perete și-și face rugăciunea cu glasul său răgușit, înfundat și cam pe sub nas, dar se închină după tipicul unui adevărat hazân[1].

De felul său jupânul Moișe-Velvel birjarul e vesel și hâtru bun de glume, iar la o petrecere oarecare e poznaș, lucru mare! Fața sa parcă-i de metal, nici aramă, nici tinichea, dar roșietică și strălucitoare; nasul e turtit, din care pricină și vorbește sub nas. Poartă barbă și perciuni ca un adevărat evreu bigot, o manta lungă până la pământ, veșnic cu biciul în mână, cizmele bine unse, cum îi și șade bine unui birjar și e de o îndrăzneală cât treizeci de birjari laolaltă.

Ia să îndrăznească cineva și să-i spună «Moișe-Velvel” și nu «Jupâne Moișe-Velvel» că nu mai e sigur cu viața! Sau ia încercați de vă duceți la gară, de pildă, cu un alt birjar și să vă vadă jupânul Moișe-Velvel care umblă după mușterii, că e vai și amar atuncea și de dumneavoastră și de celălalt birjar pe care l-ați luat și de caii săi, căci vă face cu ou și cu oțet și o să vă jurați că atunci când veți sosi cu trenul, să vă uitați bine dacă nu cumva se află undeva jupânul Moișe-Velvel cu caii săi...

Sau ia încercați a vă servi de dânsul cum vă serviți de oricare birjar și să nu-i spuneți: „Fii bun jupâne Moișe-Velvel!” sau „Nu te supăra, jupâne Moișe-Velvel!” iar dacă v-ați urcat în trăsura lui nu trebuie să uitați că nu stați în trăsura orișicui, ci în trăsura lui jupân Moișe-Velvel, și dacă jupânul Moișe-Velvel vă va spune să vă urcați, trebuie să vă urcați, dacă vă va spune să vă așezați pe scăunelul din față, trebuie să vă așezați, iar dacă vă va spune ca să

[1] *Hazân*, ebraic: cantorul care oficiază rugile.

urcați dealul pe jos trebuie să-l urcați. Și n-aveți nici un drept ca să-i spuneți pe cine să mai ia sau nu în trăsură, iar dacă îi veți spune, nu vă va folosi la nimic, căci o să vă alegeți cu o batjocură din cap până-n picioare și veți fi mulțumiți ca să nu vă dea jos din trăsură taman în mijlocul drumului.

Și vina nu-i atât a lui jupân Moișe Velvel cât e a târgului, căci așa cum îl obișnuiești pe om, așa se poartă. Târgul l-a alintat așa, lăudându-i știința de carte, habotnicia și evreismul său și de aceea a devenit îndrăzneț, sare în capul tuturor, batjocorește pe fiecare în parte și-l face de râsul râsului.

— „Ăsta-i blestematul blestemaților!” i se spune în târg și toată lumea se ferește de el ca de foc, ca nu cumva să scape un cuvânt de prisos, că-i foc!..

Dar există o singură zi în an, și aceea e ajunul de Iom-Kippur, când puteți fi siguri că n-o să se lege de voi. Ba dimpotrivă, el vine la dumneavoastră gătit ca de sărbătoare, într-o manta nouă și lustruită, cu o șapcă nouă în cap, cu o cămașă albă, cu un guler lat, cu două colțuri îndoite de fiecare parte a gâtului. Pe figura sa de aramă și tinichea parcă-i întipărit cuvântul „sărbătoare” și astfel el vizitează toată lumea cu un deosebit și fastuos „cu bine serbătorile!” cerând iertare tuturor:

— „Cu bine sărbătorile!” Poate v-am atins cu vreun cuvânt rău, vă rog să mă iertați și vă doresc un an fericit!”

Și i se răspunde: „Asemenea și dumitale! Dumnezeu să te ierte!” și e poftit să șadă ca să fie cinstit cu turtă dulce.

E

Sane aparul

— „Tot târgul e în mâna mea, de la un capăt la altul! Cum e lutul în mâna olarului. Cum e calul înhămat la căruță.

Îi dau dracului pe toți gospodarii! Dacă vor apă, să repare butoiu, iar de nu să bea otravă și să nu aibă nici o pretenție la Sane aparul: „Domnul Sane, apă Domnul Sane, apă!”

Așa își zice Sane aparul vorbind cu el însuși, stând deasupra sacalei deșarte, biciuind căluțul și strâmbând pe gospodinele care stau în pragul casei trăgându-l fiecare în parte: „Domnu Sane, apă! Domnu Sane, apă!”

Sane nu răspunde o vorbă măcar! Căci Sane e un evreu tăcut. El vorbește numai cu căluțul său, ori cu el însuși. Stând deasupra sacalei el spune Tilăm capitol după capitol, iar când vine între oameni tace chitic. Puteți să-l batjocoriți, puteți să-l lingușiți, pentru el e tot una. Dacă are apă în saca vă umple putina plină, dacă n-are îi puteți vorbi până în zori de ziuă! Ca să tremure și să alerge de hatârul dumneavoastră, și ei și căluțul, asta nu-i dator s-o facă!

Dar când sosește sfânta Vinerea, trebuie să-i plătiți ce i se cuvine ca să aibă coilici[1]. De nu, e în stare să stea toată ziua la ușa dumneavoastră și să nu se urnească din loc până a doua zi, așa ca tot târgul să știe că n-aveți cu ce plăti pe apar pentru apă...

Ciudat om e Sane aparull De felul său e scurt și îndesat, așa că semănă cu sacaua sa. El poartă un cojoc rusesc și o pălărie blănită. Cizmele îi sunt totdeauna pline de glod și legate în sus cu șfoară. Iarna poartă niște mănuși mari și greoaie, rupte la deget. Mustățile îi sunt scurte, parc-ar fi

[1] Cozonac.

numai urme de mustăți, ochii mici de parc-ar fi chior așa că nu vede, din care pricină apa din saca i se irosește pe jos aproape pe jumătate.

Dar asta-i numai din cauză că ulițele nu sunt pietruite și sacaua joacă când într-o parte, când în alta; și fiindcă roțile nu sunt niciodată unse, se aude de o poștă că Sane aparul umblă cu sacaua. Și de aceea gospodinele știu să-l întâmpine la țanc, fiecare în parte cu altă pretenție:

— Dar mie nu mi-ai dat decât o jumătate de putină cu apă!

— Dar mie când îmi aduci apă?"

Sane le privește cu ochișorii săi stricați, și nu răspunde o vorbă ca și cum n-ar fi el pricina.

— „Ce nătărău!" i se spune în târg și toată lumea îi rabdă toate apucăturile.

Dar o singură dată în an nu trebuie să i se vorbească lui Sane aparul de apă. Asta-i ziua ajunului de Iom-Kippur. Din zori de zi până la amiază el umple toate putinele cu apă și Sane leapădă de pe el cojocul rusesc și pălăria blănită, își pune caftanul sărbătoresc de camgar și șapca cea nouă. Spălat și pieptănat, el pare un văduvoi bătrân care e dus la a doua însurătoare. Și umblă din casă în casă la gospodarii săi, ca să ceară iertare:

— „Cu bine sărbătorile! Poate v-am atins cu vreo vorbă rea, vă rog să mă iertați și vă doresc un an fericit!"

Și i se răspunde: „Asemenea și dumitale! Dumnezeu să te ierte!" și e poftit să șadă ca să fie cinstit cu turtă dulce.

F

Răfuel îngrijitorul

Răfuel e un îngrijitor care îngrijește. Ce îngrijește? Toate cele! El păzește școala Talmud-Thora, ca nu cumva copiii să umble goi și desculți; păzește spitalul ca săracii să nu moară de foame; apoi păzește pe învățăceii mai mari care stau la sinagogă și învață, ca să aibă ce mânca și să nu umble cu cizmele rupte, și păzește totodată pe toți calicii din târg ca să aibă cele trebuitoare de Sâmbăta și de serbători.

El singur umblă din casă în casă și adună copeici, strânge bani pentru nunți, botezuri, aniversări sau alte petreceri religioase, nu lasă pe nimeni, ia de la morți și de la vii și se sfădește, batjocorește și se bate pentru „calicii săi”.

Toată săptămâna umblă cu bățul. În ajunul Sâmbetei sau în ajunul sărbătorilor poartă un sac în spate. În sacul acesta îi aruncați ce puteți: o bucată de pâine, o pulpă de pasăre, o cartofă friptă, un castravete, un usturoi, o ceapă, un os - toate cele au valoare pentru el. Ia să vă văd că încercați să nu aruncați nimic în sacul lui Răfuel, că vă alegeți c-o mare batjocură, iar dacă veți îndrăzni să vă apărați, îl mai puteți înfuria și atunci e în stare să vă dea cu bățul.

Răfuel e un om care și-a făcut milităria, e un nicolaevscan[1] și pășește drept, militărește, ca un adevărat soldat. Dacă vreți puteți găsi sub mantaua sa, pe vesta de lână, o decorație de-a lui Nicolae. Ba două decorații: una de argint și alta de bronz și e în stare să povestească despre Nicolae tot soiul de povești, dar cum să povestească când n-are timp și are atâta treabă? Că doară nu-i lucru ușor să fii un îngrijitor!

---

[1] Un soldat care a servit pe timpul țarului Nicolae.

Cine l-a făcut îngrijitor - asta n-o știe nimeni! Cine îl plătește și cu cât e plătit pentru munca sa, nu știe nimeni! Nimeni nu știe și nimeni nu-i cere vreo socoteală, căci e un om de încredere și se știe că lui Răfuel i se cuvine pentru munca sa - atâta avere să aibă dușmanii cât îi trebuie lui singur.

Și el umblă după pomeni, cu convingerea că nici dumneavoastră nu vă trebuie nimic... Căci e în stare să vă spună de-a dreptul de ce cheltuiți banii, dracu știe pe ce, pe când târgul e plin de calici?! Toată lumea e făcută, după el, numai pentru săraci!

Dacă vă zărește într-o haină nouă, o pipăie și vă întreabă: „Cât costă?" și începe a vă înșira câți sărăci s-ar fi putut îmbrăca cu acest preț. Dacă vine la vreo nuntă, la vreun botez, sau la vreo altă petrecere, cel întâi lucru îi vine în minte: „Câți oameni sărăci s-ar putea hrăni c-o asemenea masă îmbelșugată?" și așteaptă ca lumea să plece spre a putea strânge resturile pentru calicii săi...

Ce vârstă are?, asta n-o știe nimeni, și nici el singur! E puțin cam surd. Când îi vorbiți și n-aude începe să strige de vă asurzește, așa că trebuie să-i vorbiți mai tare. Chiar și vederea i-a cam slăbit în vremea din urmă. Când umblă, pornește drept înainte și cearcă cu bățul. Dar nimerește acolo unde vrea, iar dacă îi se dă ceva vede destul de bine, și când nu îi se dă, se înfurie și bate cu bățul:

— „Ai mâncat și ai băut de ai crăpat, slavă Domnului, și acum îți fumezi țigara! D-tale îți merge foarte bine, să nu fie de deochi! Dar știi dumneata că sărăcii mei n-au mâncat de ieri, iadro vași coșchi*?!*[1]

Aceasta e înjurătura lui, cu care cinstește pe mare și mic! Dacă îi răspundeți e mai rău, căci începe să blesteme și mai tare...

— „Vă place pacostea asta?!" așa se zice despre el în târg și lumea se ascunde ca doară va scăpa de dânsul!

Copii n-are, căci l-a supraviețuit la toți, dar are numai

[1] O înjurătură rusească.

nepoți care îi rabdă toate neajunsurile și toate necazurile și asta îi dă putința ca să se poată ocupa în totul numai de calicii săi și să umble zi și noapte prin târg să ceară, să adune, să cerșească și să necăjească pe toți, și să batjocorească și să înjure pe toți în limba rusească...

Dar există o singură zi în an când îngrijitorul nostru lasă lumea în pace și asta e în ziua ajunului de Iom-Kippur.

De ieri el a îngrijit pe toți calicii, s-a sfădit cu toată lumea arătând că și săracii trebuie să păstreze sfintele tradiții de sărbători, că și săracii trebuie să aibă cu ce să suporte postul, căci vine o zi atât de sfântă, *iadro vași coșchi!*

Și acum iată-l pășind în marș prin târg, cu picioarele sale de soldat bătrân, dar fără sac și fără băț, îmbrăcat în hainele sale sărbătorești, cu cele două medalii de-ale lui Nicolae pe piept, și fiindcă și-a lăsat bățul acasă, el pășește drept pe lângă ziduri, din casă în casă, spre a împăca lumea și a cere iertare:

— „Cu bine sărbătorile! Poate v-am atins cu vreo vorbă rea, vă rog să mă iertați și vă urez un an fericit!”

Și i se răspunde: „Asemenea și d-tale! Dumnezeu să te ierte!” și e poftit în casă spre a fi cinstit cu turtă dulce.

G

Ghețel gubernatorul

Ghețel gubernatorul - acesta e ceaușul de la sinagoga cea veche.

Pretutindenea, în toate sinagogile din lumea întreagă, există poate ceauși peste ceauși. Ghețel ceaușul de la vechea noastră sinagogă e mai mult gospodar decât ceauș.

Dar ce spun eu? E un gospodar peste toți gospodarii! Ghețel nu te lasă să te porți cum vrei la sinagogă. El zice că sinagoga e o casă sfântă. Dacă aveți de vorbit despre afaceri, să vă duceți în piață. Vreți să discutați politică, pentru asta există o baie! Cu nici un chip nu veți reuși ca să vă lase să vorbiți de afaceri sau de politică, la sinagogă, nici Sâmbătă și nici măcar în pauzele din timpul rugăciunilor. Ghețel e un evreu care nu știe de frica nimănui, puteți sta la sinagogă în locul cel mai de frunte, lângă altar, și să purtați talăs[1]-ul țesut numai în fire de argint, că el nu se sinchisește... Puteți fi cel mai mare bogătaș din târg, - cum ați deschis gura, îndată auziți o lovitură în masa din fața altarului și un strigăt: „Sssst!”- că vă amețește.

Sau încercați de luați o Thoră din altarul sacru al sinagogei și să n-o puneți la loc la timp, că vă alegeți cu o mare batjocură din partea lui Ghețel. Sau la liturghia de Sâmbătă să dați o ofrandă pentru săraci și să n-o achitați - îndată vă face falit sau unul care vrea s-o șteargă la America!... Sau ia să îndrăznească cineva ca să-l trimeată pe Ghețel să facă o treabă care nu se potrivește cu un slujitor al sinagogei:

— „Dar dumneata n-ai picioare? Ia fii bun și du-te singur!”

Așa fel de om e Ghețel ceaușul.

Singurii care îndrăznesc să-i răspundă obraznic, sunt tinerii. Flăcăii de școală, copiii, șolticii târgului - aceștia îi dau de hac! Ei îi fac ceea ce nu se face nici unui evreu: îi răstoarnă pupitrele din sinagogă, când nu-i vede nimeni. Ei dau drumul apei din tinicheaua așezată la intrarea în sinagogă pentru spălatul pe mâni, îi înnoadă ștergarul, îi picură ceară pe cărțile de rugăciune, îi rup foi din cărțile rugăciunilor de toate zilele, așa că orice carte ai lua din sinagogă lipsesc din ele anumite pasaje.

Șolticii aceștia îi fac zile amare. Și el îi pândește mereu,

[1] Talăs, ebraic: stihar.

că doară va prinde pe vreunul, iar dacă-l prinde într-adevăr apoi acesta se întâlnește cu toți Dumnezeii și scapă din mâinile sale c-o umflătură, c-o vânătaie sub ochi, sau fără de o ureche,- adică numai că nu-i tăiată! Lui Ghețel nu-i plac procese lungi, cu martori și cu cercetări. Fie băiat de bogătaș sau un simplu orfan sărac,- o bătaie zdravănă și s-a isprăvit!

Ghețel știe să bată. Când îți trântește o labă apoi îl poți vedea pe bunicul de pe ceea lume. E un evreu voinic, din neam de voinici, cu toate că după aparență nu dai o para chioară pentru el. Slab, uscat, piele și oase, numai doi perciuni groși, negri și el singur e negru ca un tătar, cu niște ochi negri și răi care nu pot privi drept în față, ci numai în jos. Obrajii scofâlciți, nasul turtit, mustățile negre aplecate în jos și toate acestea laolaltă îți fac impresia că vrea să strănute și nu poate, sau că are a vă spune ceva dar nu vrea, sau numai așa că e un harțăgos.

— „Al dracului om, de rău ce e!” se zice despre el în târg. Ți-i silă de dânsul, un om pidosnic[1], un țicnit, n-are cine să-l astâmpere și face ce vrea; dacă vrea să deschidă sinagoga o deschide, dacă vrea s-o închidă, o închide. Iarna trebuie să te întinzi și să-l rogi ca să încălzească sinagoga, și câteodată, când îl apucă, ți-o încălzește de parcă-i o baie.

Ia să încerce un biet nevoiaș și să-l roage ca să-l lase să stea peste noapte în sinagogă.

— „O sinagogă nu-i un iad!” îi zice el și-l alungă afară, fără pic de milă.

Când vin sărbătorile Ghețel se află în treabă. Dacă a prins pică împotriva cuiva, oricine o fi el, apoi cu niciun chip nu vei obține ca fiul sau ginerele dumneavoastră să ocupe în sinagogă locul pe care-l vreți dumneavoastră și

---

[1] 1. Adj. (Pop.) Care este ieșit din comun, contrar așteptărilor (în sens negativ); care se comportă ciudat, sucit, care face totul pe dos. 2. S. m. Numele a două specii de plante erbacee cu frunze lucioase, verzi-albăstrii și cu flori galbene (*Cerinthe minor* și *glabra*).

fiți siguri că va sta acolo unde vrea el, și dacă-l reclamați la epitrop,vi se va răspunde:

— „Du-te la gubernatorul!”

Și atuncea trebuie să știți că e vorba de Ghețel ceaușul căruia când e de față îi se spune „tu” iar în lipsă i se zice „gubernator”.

Tot așa e de sărbătorile Cuștilor cu rugăciunile pentru Esrog[1]. Dumneata vrei ca să ți-l aducă în cușcă cât mai de vreme și numai fiindcă vrei dumneata, nu vrea el, iar când faci gură, face el și mai mare:

— „Puteți aștepta. Eu v-am așteptat mult mai mult!”

Și atunci vii la sinagogă și te plângi epitropului, iar epitropul îți răspunde:

— „Ce poți face cu un gubernator?”

Și așa e la toate sărbătorile în ziua de Hoșana-Rabe[2] cu ramura de salcie, și așa e de Hanuca, cu lumânărelele, de Hamăn cu morișca, de paști cu pasca, de Rusalii cu verdeața - pretutindeni e Ghețel, totul e în mâna lui Ghețel. Ghețel, ceaușul poartă tot târgul, stăpânește tot târgul!

Și târgul îndură toate neajunsurile din parte-i. Târgul rabdă, cu toate că nu vrea să rabde. Căci omul are și fiere într-însul. Când vine Sâmbăta, sau vreo altă sărbătoare, lumea se adună la sinagogă și mai vorbește de una, de alta, și nu se teme de ceauș, că vorbesc în toată libertatea... Dar îndată se aduce vorba despre Ghețel și unul pe altul se întreabă: „Ei și? Până când o să mai răbdăm această pacoste?” și atâta tot, că tot așa rămâne înainte. Ce să-i faci? Dacă-i dat să fie un gubernator rău, ce să-i faci?!

Dar este o singură zi în an când Ghețel nu e rău, și nu o zi, ci numai jumătate de zi, câteva ceasuri numai. Asta-i în ziua ajunului de Iom-Kippur, îndată după rugăciunea de dimineață, înainte ca lumea să vie la sinagogă pentru rugăciunea de vecernie. Atuncea Ghețel încetează de a mai fi ceauș, încetează de a fi gubernator. E îmbrăcat în haină

[1] Esrog; ebraic: un chitru, fruct de binecuvântare.

[2] O serbătoare evreiească cu anumite tradiții.

de sărbătoare și aleargă din casă în casă, cu perciunii în vânt, ca să împace gospodarii și să ceară iertare:

— „Cu bine sărbătorile! Poate v-am atins cu vreo vorbă rea, vă rog să mă iertați și vă urez un an fericit!”

Și i se răspunde c-o jumătate de gură: „Asemenea d-tale, Dumnezeu să te ierte!” și e poftit să șadă, ca să fie cinstit cu turtă dulce.

H

Zisu decăzutul

Zisu e un holtei bătrân, palid la față, cu o bărbuță sură. El stă la sinagogă cu toți tinerii care învață, el însă nu învață nimic, ci stă numai așa, aciuat în sinagogă, singur pe lume, un decăzut.

Nu el, ci tatăl său a fost un prăpădit, un om decăzut, de neam bun,- numai bogătași, mari bogătași,

Zisu decăzutul are și în ziua de astăzi rude bogate. Aproape cei mai bine văzuți gospodari din târg sunt rubedenii de ale lui.

Cică și bogătașul Oișie-Herșel e o rudă a sa, văr de-al treilea; numai să vrea Oișie-Herșel și Zisu i-ar arăta cât de aproape sunt înrudiți.

Mai întâi din partea tatii, bunelul lui Zisu, adică tatăl tatălui său, Avram-Mordhe și bunica lui Oișie-Herșel, adică mama mamei sale, Feiga-Etel, erau înrudiți.

Dar ce să-i faci dacă nu e lăsat ca să vorbească? I se dă de pomană și i se spune să se ducă, ducă-s-ar naibii toate rudele sale bogate! N-ar mai ajunge și să-i lovească toate relele ca să decadă în halul lui, Doamne Dumnezeule!

Așa își binecuvântează Zisu rudele sale bogate care nu-l ajută cu nimica și care nu vor să-l vadă în ochi de urât ce le

este. Un om sărac e urât,- asta-i de când lumea!

De aceea s-a aciuat la sinagogă și ia de pomană și blestemă cu toate blestemele! El se jură că s-ar duce să muncească, să taie lemne, să care apă,- dar unde?

Mai întâi de toate e un decăzut, un om de neam, toți bogătași, și chiar și domnu Oișie-Herșel e înrudit cu dânsul, văr de-al doilea...

Și apoi e un olog, cu un picior rupt și când umblă aruncă piciorul de pare că e înfuriat și vrea să-ți tragă un picior drept în măsele...

Și la drept vorbind Zisu e întotdeauna înfuriat, că obiceiul său e să fie furios, și mânios pe toată lumea - și poate că are și dreptate. Să nu fie de deochi, atâtea rubedenii, toți avuți, toți bogați, și nu sunt în stare să ajute o biată rudă, un olog, să nu-l lase să umble din casă în casă, și să nu-l lase să se chinuiască pe scânduri, la sinagogă, ca oameni străini să fie nevoiți să-i strângă uneori pentru o haină, alte ori pentru o pereche de papuci, dar-ar holera și într-înșii! Căci până se înduplecă ca să-i strângă de un alt caftan, rămâne cu cel vechi numai cârpe. Sau până i se strânge materie pentru o cămașă, căci de cusut și-o coase el singur - coasă-li-s-ar albituri mortuare[1] tuturor evreilor din târg! Căci e un târg numai de răi, o adevărată Sodomă, ba și mai rău.

Un alt târg ar ști că există un holtei bătrân, un decăzut - până când o să stea așa? Dacă ar fi oameni cumsecade, cu ceva inimă întrânșii, i-ar purta de grijă și l-ar însura pe Zisu...

Neamurile n-au decât să dea zestre, dar-ar Dumnezeu să li dea lingoare, căci mireasă s-ar găsi ea... Parcă nu sunt alții mai prăpădiți ca dânsul, șchiopi, muți, orbi, și cu toate acestea nu i-au însurat?

S-ar găsi pentru dânsul, pentru Zisu, zeci de mirese, nu una, dar când asta? Dacă cineva i-ar purta de grijă și s-ar ocupa de el!

---

[1] La evrei mortul e învelit numai în vesminte noi, albituri.

Iată bunăoară că ceaușul Ghețel are o fată, îi zice Asne, care vine câteodată de mătură sinagoga, și spală băncile, e o fată voinică, negricioasă, lua-o-ar dracu s-o ia!

Și Ghețel l-ar lua pe Zisu cu amândouă mâinile. Căci cine-i Ghețel ceaușul și cine-i Zisu decăzutul? E o mare deosebire între ei, lua-i-ar dracu pe ceaușii…

Dar Zisu n-o să se ducă la ceauș ca să se roage, asta n-o face el, asta n-o s-o mai ajungă târgul s-o vadă, arză-l-ar focul să-l ardă de târg, Dumnezeule Doamne, ca să-i văd morți pe toți, de la un capăt la altul!

Așa își blestemă Zisu decăzutul toate neamurile și târgul care-l întreține.

— „Ăsta-i năcazul târgului!” se spune despre el în târg și nu-i lăsat să piară, e poftit în fiece Sâmbătă și în zilele de sărbători la unul și la altul din gospodari care totuși îl ajută, că de, e un decăzut, sărmanul, un prăpădit!

Și dacă cumva Zisu e dat uitării, atunci se află în târg Răfuel îngrijitorul care-și aduce aminte de el și nu-l uită.

Iar decăzutul e furios. Îi se pare că nici rudele sale, nici tinerii din sinagogă, nici Răfuel îngrijitorul, nimeni, nimeni nu se poartă bine cu dânsul și-i înjură și blestemă pe toți cu toate blestemele!

Dar într-o singură zi pe an Zisu nu înjură și asta-i în ziua ajunului de Iom-Kippur.

În ajun de Iom-Kippur Zisu își pune cămașa cea nouă pe care și-a dat-o singur la cusut, și caftanul cel nou pe care i l-au făcut tinerii, și niște ghete bune, aproape noi pe care le-a cerșit undeva Răfuel îngrijitorul anume pentru dânsul, și el pornește din casă în casă, la rude și la străini, aruncându-și piciorul bolnav ca să împace lumea. Toți evreii umblă să se împace, de ce să fie el mai rău decât toți?

Fața îi este palidă ca întotdeauna, căutătura furioasă, ca întotdeauna și rostește „cu bine sărbătorile” într-un astfel de ton ca și cum ar înjura de mamă.

„Cu bine sărbătorile! Poate v-am atins cu vreo vorbă rea,

vă rog să mă iertați și să ajungeți cu bine la anul!”

Zisu tușește și se uită drept în palma fiecăruia, că poate i se dă ceva.

Și i se răspunde cu tâlc: „Asemenea și d-tale, Dumnezeu să te ierte!” i se dă de pomană și-i cinstit cu turtă dulce.

RIVIERA...

- MONOLOG -

Scrisă în anul 1900

Ce lucru mare e „Riviera” să nu mă întrebați. Așa precum n-am știut niciodată nimic despre ea, așa să nu știți nici dumneavoastră. Dar dacă vreți să știți ce-i aia „Riviera” vă pot spune în trei cuvinte:

— «*Jid, davai hrosi!*»[1]

Riviera, e un fel de localitate în Italia pe care au inventat-o doctorii ca să stoarcă lumea de bani. Cerul e acolo totdeauna senin. Același cer ca și la noi. Soarele e același, dar marea te sâcâie grozav! Se zbate, vuiește, te amețește, iar dumneata plătești necontenit. Pentru ce plătești? Pentru nimic! Numai pentru că ești un dobitoc și te-ai lăsat să ți se bage în cap „Riviera”, plătește! Și plătești! Fiindcă ia’n să te văd să nu plătești! Poate crezi că se ceartă cu dumneata? Te înjură? Te face de râs și de batjocură? Da de unde! Dimpotrivă - cu bunătate! Te pupă și-ți ia sufletul!

Un singur lucru bun are „Riviera” asta, - ce-i drept e drept - că acolo-i cald. Și dacă-i cald, zice-se, tușești mai puțin. Și cald e acolo într-una, tot anul, fie vară, fie iarnă. Și care-i socoteala? Foarte simplă: soarele încălzește și de aceea e cald. Adică ce? Dacă faci foc acasă, da știi, un foc bun, nu-i cald? Dar atuncea ei îți spun: „aerul!”

Ce-i drept, aerul acolo nu-i un aer rău, nu miroase rău, dar nu miroase aerul, ci portocalii miros. Căci acolo cresc portocali. Acum nu știu dacă trebuie să mergi într-acolo din cauza asta. Aer, pare-mi-se, e pretutindeni, iar portocale se pot cumpăra și la noi. Doctorii spun însă că aer cu aer nu se potrivește. Aerul, spun ei, care miroase a mirodenii, tămăduiește! Așa spun ei, adică doctorii! Dar ce are a face că așa spun doctorii?! De ce spun că marea de la „Riviera” scoate toate bolile?

Eu nu v-aș putea spune, poate că într-adevăr îi scoate cuiva toate bolile. Mie știu că mi-a scos ultimul pitac marea asta! Și nu atât marea, cât doctorii. Mie mi-a hărăzit Dumnezeu la „Riviera” un doctor - ce să vă spun? - măi,

[1] Rusește: *„Jidane, adă parale!”*

măi! La drept vorbind adică, e un om foarte drăguț, și încă un evreu, și încă ce fel de evreu! Vorbește evreiește cum vorbesc eu cu dumneavoastră, dulce, ademenitor, că ți-i mai mare dragul. Dar bani știe să stoarcă - halal să-i fie!

Acum vă închipuiți dacă eu sunt omul care să mă las să fiu stors. A și nimerit-o! Știți ce am făcut? Eu m-am lăsat să mă poarte de nas până-n clipa din urmă. Am văzut îndată cu cine am a face. Dar m-am făcut că nu pricep. Vrei să storci? Stoarce!

Dintru-ntâi mă ascultă, mă cercetează, mă examinează cu niște ciocănașe, și lopățele, cu niște tuburi și alte instrumente și-mi spune ca să viu mâine. Și-l întreb eu:

— «Să nu vă supărați, domnule doctor, căci nu cunosc obiceiurile de pe aicea, cât vi se cuvine pentru vizita de azi?»

Dar el se uită la mine, peste ochelari, stă cu mâinile în buzunar și-mi spune:

— «Asta mai târziu!»

Și-mi zic eu în gândul meu: «Admis! Vrei mai târziu, fie mai târziu!»... Vin a doua zi, același lucru: mă ascultă, mă întreabă, mă pipăie, mă ciocănește - și îmi spune să vin poimâine, ca să-mi facă injecție. Și-l întreb eu:

— «Nu vă supărați, domnule doctor, cât vi se cuvine?»

Zice el:

— «Mai târziu!»

Dacă-i mai târziu, fie mai târziu. Și vin poimâine, el îmi face o injecție și-mi spune să vin mâine ca să-mi facă masaj. Vin a doua zi ca să-mi facă masaj, și el îmi face masaj, adică îmi fricționează injecția de ieri, pe cât mă pricep eu, și-mi spune să vin mâine ca să-mi facă iar injecție. Dar eu-l întreb:

— «Cât vi se cuvine?»

Și el răspunde:

— «Mai târziu!»

Dacă-i mai târziu, fie mai târziu! La fiece dată aceeași deșteptăciune, o zi peste alta: o zi injecție, a doua zi

fricțiunea pe locul injectat. Și îndată nu mi-a plăcut această șmecherie. Căci una din două: dacă vrei să mă bați cu două bice, bate-mă! Dar de ce mă mai storci și de bani? Unde stă scris că pentru injecție trebuie o zi specială și pentru masajul acestei injecții o altă zi? Eu cred că mult mai nimerit ar fi ca să se facă amândouă deodată, căci socoteala e foarte simplă: iată ți-am făcut injecția, iată îți fac și masajul. Ce? E nevoie de paradă pentru asta?

De aceea trebuie să înțelegem de la sine că el vrea să pompeze bani. Vrei să pompezi? Pompează! Dar dacă n-ai ce pompa, fiindcă nu-i de unde? Mă cunoști? Mă știi cine-s? Ai umblat prin buzunarul meu? Mi-ai numărat banii?

Și cum s-a întâmplat, după ce a trecut o lună, el îmi trimite prin poștă un compt! Mi s-a făcut negru dinaintea ochilor! Pentru fiece injecție îmi cere să-i plătesc zece franci - acolo se pompează banii în franci! - și pentru fiece masaj, cinci franci. Frumoasă socoteală! Cu un asemenea tratament te poți purta numai în aur!

Și atunci m-am frământat: ce-i de făcut? Să mă pun la tocmeală cu dânsul? Asta voi avea timp s-o fac mai târziu. Căci de cerut nu cere, deșteptul, atunci la ce să mă grăbesc? Și am continuat a-l vizita o zi peste alta, așa cum mi-a orânduit. Eu vin, el îmi injectează, eu vin el mă injectează, și așa a trecut toată iarna. Și nici nu prinzi bine de veste, iată c-a și sosit Purim-ul! Cred c-a sosit deci și vremea să mă-ntorc acasă. Mai cu seamă că și în privința sănătății, mă simt, slavă Domnului, binișor, ba chiar destul de binișor, aș putea zice - de ce să mint? - să nu fie mai rău de-acum înainte, căci în ce privește binele, el n-are margini.

Va să zică trebuie să-mi iau rămas bun de la deșteptul de doctor și să plec acasă. Și mă duc de-a dreptul la doctor:

— Uite așa și așa, domnule doctor, mă întorc acasă.

Zice el:

— Pleacă sănătos!

Zic eu:

— Ei? Și socoteala? Că doară trebuie să vă plătesc. Nu-i așa?

Dar el se uită la mine pe deasupra ochelarilor, ține mâinile în buzunar și-mi spune:

— Ei?

Ca și cum ar spune: de cine depinde deci asta? Dar eu de colo:

— Nu vă supărați domnule doctor, înainte de a mă socoti cu dumneavoastră aș vrea să vă povestesc o istorie, dacă aveți timp...

Dar el îmi răspunde:

— Timp nu prea am, dar dacă nu-i lungă, povestește!

Mă așez și încep să-i istorisesc povestea:

— Așa cum mă vedeți, zic eu, sunt un evreu, slavă Domnului, cu socoteală. Copii, slavă Demnului, am, cinci, să-mi trăiască. Cinci băietani. Patru dintr-înșii sunt tare buni, numai unul nu-i de soi. N-a vrut să învețe nici în ruptul capului. Rău copil! Cât l-am bătut, cât l-am schingiuit ca să scot dintr-însul îndărătnicia, degeaba. Nici cu binele, nici cu răul. Afurisit copil!

Ce-i de făcut? Și nevastă-mea îmi spune: „Fire-ar pe capul dușmanilor mei! Dacă ai să-l omori în bătăi are să fie mai bine?” Încolo, încoace - văd că are dreptate. Atunci mă apuc și-l dau la o meserie, la cel mai bun croitor, și mă tocmesc cu el pentru trei ani trei sutare:

— Iată, ți-l dau pe berechetul meu și fă-mi dintr-însul un meșter!

Și am făcut în scris cu acest croitor și am stabilit că după trei ani trebuie să-l facă meșter croitor, și eu trebuie să-i plătesc pentru aceasta trei sutare.

A trecut anul întâi, croitorul meu a venit să-și încaseze întâiul sutar, și a iscălit de primire. Foarte frumos. A trecut al doilea an,- croitorul meu a venit să-și ia al doilea sutar, s-a iscălit de primire. Foarte bine. A trecut al treilea an croitorul meu nu-i! Ce s-a întâmplat? Aștept o săptămână, aștept două, nu-i! Ce s-a întâmplat oare? Acum mă duc eu

la croitor:

— Domnu Haim, zic eu, de ce n-ai venit după al treilea sutar?

Și el îmi răspunde:

— Fiindcă nu mi se cuvine!

— Care-i rezonul?

— Rezonul e un rezon foarte simplu.

Croitoria noastră, zice el, constă în trei puncte. *Întâiul,* meseria, *al doilea* trebuie să știi a îndosi o bucată de materie, când rămâne de prisos. Dacă vrei să o numești tâlhărie, zice el, zi-i cum vrei… Și *al treilea,* zice el, un croitor trebuie să știe să bea, adică să-i tragă o dușcă de rachiu în ajun de sărbătoare. În ce privește două din aceste trei puncte fiul d-tale e un meșter complet, asta adică înseamnă, că se pricepe foarte bine la tâlhărie, și în ce privește rachiul, zice el se poate pune la întrecere cu toți bețivii. Dar meșter croitor, zice el, nu va fi toată viața lui. Atunci de ce mi se mai cuvine sutarul?

Ascultând povestea doctorul îmi spune:

— Și la ce mi-ai istorisit toate acestea? mă întreabă el.

— Apropos de ceea ce meseria dumneavoastră se cheamă medicină și care constă și ea în trei puncte, ca orice meserie: Trebuie să fii întâi un doctor bun. Al doilea trebuie să fii un om de bun simț. Și al treilea, zic eu, un doctor trebuie să știe să facă bani. Care punct din cele două de la început cântărește mai greu la dumneavoastră - asta nu știu. Dar ce fel de doctor sunteți în ce privește a face socoteli - așa să am eu un an bun! Și acum, zic eu, marfa dumneavoastră, banii mei,- să ne tocmim!

Se înțelege de la sine și atâtea bube să aibă dușmanii noștri cât i-am rupt din socoteală mai mult decât două treimi. Dar credeți-mă că nu face nici atâta, fiindcă de a-ș sta acasă și n-aș face nimic, și dacă mi-o fi sortit, m-aș însănătoși și așa,- și atunci ce-mi mai trebuie „Riviera”?

CETITORII

Acest dialog, în realitate un auto-interviu, precede volumul pe care celebrul satiric l-a consacrat literaților în idiș, volumul intitulat „Scriitori Evrei" în care autorul portretizează pe scriitorii Mendole, Levinschi, Varșavschi, I. L. Pereț, Frișman, Blalic, ș. a.

Scrisă în anul 1902

— Bună vreme!
— Vreme bună!
— De unde vii?
— Din Varșovia.
— Care-i profesiunea d-tale?
— Sunt o gazetă evreiască.
— Și cum te cheamă?
— «Gazeta Populară». Dar d-ta? De unde ești dumneata?
— Din Ichupeț.
— Și care-i meseria d-tale?
— Care să fie? Sunt un scriitor evreu.
— Și cum te cheamă?
— Șalom Aleihem.
— Șalom Aleihem? Va să zică ți se cuvine un șalom-alehem?[1] 1)
— Aleihem-șalom!
— Ce mai faci *pan*[2] Șalom Aleihem?
— Ce să fac? Scriu!
— Ce scrii?
— Ce să scriu? Ceea ce văd, asta scriu!
— Și cu ce te alegi de pe urma scrisului?
— Cu ce să mă aleg? Cu necazuri, dureri, emoții, enervări, silă, neplăceri...
— Atâta tot?
— Da ce, nu-i de ajuns?
— Credeam că...
— Cinste? Câtă vrei! Nici un scriitor de pe lume n-are atâta cinste câtă are un scriitor evreu! Ce, crezi că-i șagă să fii un scriitor evreu?
— O crezi serios?
— Da ce, în șagă? Ia te uită să vezi ce se petrece la jubileurile noastre: felicitări din toate părțile, de la habotnici și de la simpli cititori devotați, din toate părțile lumii: din Casrilifca, din Tuneiadevca din Tetreveț, din

[1] *Șalom alechem*, ebraic: pace vouă.
[2] *pan,* (lb. pol.) - domnule.

Galaganișoc și din Strișt și de unde vrei! D-apoi corespondențele pe care cel sărbătorit le întreține prin ziare?

D-apoi mesele, banchetele și toasturile care nu se mai sfârșesc? D-apoi stipendiile și donațiunile ce se distribuie cu acest prilej în Palestina, în scopuri de binefacere? Îți dai dumneata seama ce înseamnă a cinsti pe un scriitor evreu?

— Da nu cred asta, credeam că...

— Cât câștigă? Cât vrei! Numai să aibă timp ca pe lângă meseria de scriitor să mai poată fi belfer, precupeț, misit, pețitor sau așa, un simplu evreu, care poate umbla din casă în casă să facă o colectă pentru cartea sa.... Te joci cu un scriitor evreu? Un autor evreu e un om asigurat!...

— Ce înseamnă că-i un om asigurat?

— E asigurat în ambele lumi: pe lumea asta și pe lumea cealaltă... E asigurat cu pâinea cea de toate zilele, cu sănătatea, cu prietenii, cu nevasta și copii și cu toate celea...

— Pare-mi-se, pan Șalom Aleihem, că prea exagerezi și că prea ai luat-o repede. Nu-i bine așa, nu-i frumos pentru un scriitor evreu care scrie pentru popor ca să-și bată astfel joc de evrei... Un evreu trebuie să rabde totul și să spună de trei ori pe zi....

— Slavă Domnului!

— Se înțelege că „Slavă Domnului!" Căci ce ar fi dacă n-ai avea nici asta? Ce rost am mai avea față de celelalte popoare dacă ne-am lepăda și de haina asta? Parcă avem o altă haină afară de literatura noastră cu care să apărem în lume?

— Se poate să ai dreptate!

— Cum? Adică, te mai îndoiești de asta? Se înțelege că am... Dar ia să vorbim de ceva mai vesel!

— Vrei să știi când am parastas?

— Nu asta! Am pentru dumneata o mică....

— O mică rugăminte? Desigur ca să-l dau pe cineva în tărbacă la gazetă?

— Ferit-a Dumnezeu! Am pentru dumneata o mică afacere.

— Poate vreo partidă?

— Nu! Adică poate că da, o partidă...

— Cine-i mirele? De unde-i mireasa?

— Mirele-i din Iehupeț, mireasa din Varșovia.

— Cam mare distanță între amândoi ca să se poată face partida. Și cum îi cheamă?

— Pe mireasă o cheamă „Gazeta Populară” și pe mire Șalom Aleihem. Îți place planul meu?

— Îmi place, numai să...

— Numai să ce?

— Numai să... nimic!

— Mie nu-mi plac jumătăți de cuvinte. Spune-mi verde, ce te supără?

— Cine ți-a spus că mă supără ceva? Nu mă supără nimic. În sfârșit, spune, ce dorești?

— Eu fiind gazetă și dumneata scriitor, dumneata să scrii și eu te voi tipări.

— Ce să scriu?

— Foiletoane ca... să râdă lumea.

— Să râdă - iar mie îmi vine a plânge!

— Dumneata n-ai decât să plângi, numai publicul să râdă, m-ai înțeles ori ba?

— Înțeleg, de ce să nu înțeleg? Dumneata vrei să mă prefac într-un măscărici, într-un comediant, într-o paiață, într-un caraghios, numai ca să înveselesc publicul...

— Ei, ce ți-i și cu scriitorii aceștia! Cine ți-a spus ca să te prefaci într-un măscărici, într-un comediant, într-o paiață, într-un caraghios? Eu am vrut numai ca să scrii așa ceva cu, skepsis și cu haz, frumos și înțepat, într-un cuvânt așa ceva ca să-i placă publicului...

— Să-i placă așa fel încât să spună: „Al dracului Șalom Aleihem ăsta, bată-l mama focului! Are o mână, numai să-i cadă și o limbă, numai să și-o muște toată!”

— De asemenea mai doresc ca să mai stai puțintel de

vorbă cu evreii noștri, și în limba lor din ghetto să le spui că sunt așa și așa și că dimpotrivă ar trebui să fie așa și așa... Cu alte cuvinte să-i batjocorești, dar știi colea, în mod nobil și fin. M-ai înțeles ori ba?

— Am înțeles, cum să nu înțeleg? Dumneata vrei ca să mă joc cu cetitorii jocul cela care se chiamă «de-a mâța și șoarecele». Mă rog, se poate, de ce nu! Numai să....

— Numai să ce?

— Nimica!

— Eu ți-am mai spus că nu-mi plac jumătăți de cuvinte. Spune-mi verde, ce te supără?

— Cine ți-a spus că mă supără? Da nu mă supără deloc! În sfârșit altceva ce mai dorești?

— Doresc ca să le dai ceva tablouri...

— Ca să caște?

— Să le spui povești...

— Ca să poată adormi mai repede?

— Să scrii un roman lung, un roman despre un amor cu scene duioase ca abia să-ți mai poți ține sufletul citindu-l, într-un cuvânt să fie un roman...

— În șase părți, cu un prolog și un epilog, a la Șumăr[1]?! Cu scene teribile, grozave, fără pic de realitate, ca de pildă: Un învățător din Nesviș să facă amor romantic cu o slujnică pe care s-o cheme Rebeca; el să-i scrie scrisori înflăcărate și ea să-i cânte cântece melodioase. În urmă el să plece la Paris și după nouă luni să se întoarcă un baron milionar și să-și găsească iubita la bucătărie, la zaraful Efraim, un tâlhar, un bandit - și acolo să aibă loc un duel între ei. Efraim, zaraful, vrea să-l taie în două, iar baronul aleargă repede la guvernator, și-l trezește din somn și-l aduce la fața locului, urmat de trei jandarmi. Văzând pozna asta, zaraful ia un cuțit și se înjunghie, iar Rebeca, servitoarea, cade leșinată și începe a cânta un cântec trist, pe nemțește, încât și pietrele încep să plângă...

— Gata? Ai terminat? Nu-i nevoie ca învățătorii din

[1] *Șumăr*: un scriitor evreu, autor de romane senzaționale.

Nesviș să plece la Paris, guvernatorii să fie treziți din somn, zarafii să se înjunghie și slujnicele să cânte pe nemțește cântece triste prin bucătării... Eu cer de la dumneata să scrii un roman, dar un roman pur evreiesc, cu o dragoste, dar o dragoste pur evreiască, mă înțelegi sau nu?

— Înțeleg, cum să nu înțeleg? Dumneata vrei ca să-ți scriu ceva din viață, despre adevărata viață evreiască; vrei ca să-ți scriu ceva cu nerv, cu sânge, din adâncul inimii, ceva care costă sănătate, ceva care te îmbătrânește înainte de vreme, care te zbârcește și te înălbește.... Așa ceva vrei dumneata? Mă rog, de ce nu! Numai să...

— Numai să ce?

— Nimic!

— Iar jumătăți de cuvinte? Mai bine spune-mi ce te supără?

— Cine ți-a spus că mă supără? Da nu mă supără de loc!.... În sfârșit ce mai vrei?

— Aș vrea ca măcar odată pe lună să te ostenești și să citești toate cărțile ce apar...

— Ca să stric hârtie degeaba?

— Tipografii tipăresc...

— Dacă ungi roata merge, dacă plătești zețarii tipăresc....

— Librarii cumpără...

— Și comandă cărți peste cărți.

— Și publicul citește!

— Parcă poate altfel? Dacă nu dai vitei tărâțe, mănâncă paie....

— Să te ostenești și să cetești toate cărțile acestea și să le recenzezi pe toate ca cetitorii să priceapă care sunt bune și care trebuiesc date dracului....

— Păcat de atâta trudă!

— Într-un cuvânt să scrii critice....

— Halal! Va să zică sunt și eu o vită care pier în cireadă?!

— Dar un lucru te rog, să fie totul în tăcere....
— Parcă-i nevoie să strig?
— Și fără foc!
— Chiar și fără apă!
— Și fără furie!
— Fără!
— Critica dumitale să fie vie și folositoare, severă și ironică,- mă înțelegi sau nu?
— Înțeleg, de ce să nu înțeleg? Dumneata vrei ca din toate fleacurile ce apar în piața noastră literară să fac lucru mare. Să răscolesc o ladă cu gunoi, că doară voi găsi cândva vreun mărgăritar.... Ușoară treabă, zău așa, numai să-ți dai sufletul! De ce nu, mă rog... Sunt gata la orice numai să....
— Numai să ce?
— Nimic!
— Ei, pan Șalom Aleihem! Ți-am mai spus de atâtea ori că mie nu-mi plac jumătăți de cuvinte. Cu mine să vorbești pe șleau Spune-mi verde, ce înseamnă acest „numai să" al d-tale? Bani?
— Cine-ți vorbește de bani?
— Atuncea ce? Cinste?
— Cine vorbește de cinste?
— Dar ce? Sănătate?
— Cine-ți vorbește de sănătate?
— Atunci ce tot spui la fiecare dată «numai să»....?
— *Numai să se citească!*

PROFETUL ELLE

O istorioară fantastică și o ghicitoare de paști, scrisă anume pentru copii.

Scrisă în anul 1903.

A

Nu-i bine să fii un singur copil la părinți, ca tata și mama să aibă numai grija ta. Aici - nu sta. Într-acolo - nu te du. Asta - nu mânca. Aia - nu bea. Învelește-ți capul. Leagă-te la gât. Ascunde-ți mâinile. Suflă-ți nasul. Ah, nu-i bine să fii un unic copil la părinți, zău nu-i bine. Și mai cu samă copilul unui bogătaș. Căci tatăl meu e un bogătaș. E un zaraf. Umblă cu săculețul prin prăvălii și schimbă argint pe pitaci și pitaci pe argint. De aceea degetele îi sunt totdeauna negre și unghiile crăpate. De muncit muncește foarte greu. Zilnic când vine acasă e rupt de oboseală.

— „Nu mai am picioare - se plânge el cătră mama - nu mai am urmă de picioare!”

Nu-s picioare - se prea poate. Dar în schimb «câștigă, slavă Domnului!». Așa spun toți și toți ne invidiază că avem câștiguri bune. Mama e mulțumită. Eu de asemenea.

— Avem anul acesta un paști, așa să fie la toți copiii evreilor noștri, Dumnezeule!

Așa spune mama și mulțumește lui Dumnezeu că avem un astfel de paști. Tot așa și eu. Dar de ar veni odată paștele!...

B

Abia am ajuns paștele, scumpul și iubitul paști. Am fost îmbrăcat ca un fiu de prinț, așa cum se cuvine unui copil de bogătaș. Dar ce folos? Dacă n-am voie să mă preumblu

pe afară - ca să nu răcesc! Dacă n-am voie să alerg cu toți copiii cei săraci - fiindcă-s copil de bogătaș! Așa straie frumoase și să nu te poți făli! Un buzunar plin cu nuci - și să n-ai voie de a te juca!

Nu-i bine să fii un singur copil la părinți și mai cu seamă copilul unui bogătaș!

C

Tata și-a pus caftanul cel mai bun și s-a dus să se închine la sinagogă. Iar mama îmi spune:

— Știi ce? Culcă-te puțin și trage-i un somn bun, ca să poți sta diseară la cetirea Hagadei și vei pune tatei cele patru întrebări!

— Dar ce? Am înnebunit să mă culc, înainte de serbarea Seider[1]-ului?

— Apoi ia sama, nu se cade să dorm de paști în timpul Seider-ului. Căci dacă, ferească Dumnezeu, adormi la Seider, apoi vine Profetul Elie[2] cu sacul în spinare... În noaptea de paști, Profetul Elie umblă și pândește pe cel care adoarme la Seider ca să-l ia în sac!

— Ha-ha! Eu să adorm la Seider? Eu? Și chiar dacă s-ar sta o noapte întreagă? Și chiar până în zori de zi? Dar anul trecut, mamă, cum a fost?

— Anul trecut ai adormit îndată, la începutul rugăciunii și la primul toast!..

— Apoi de ce nu m-a luat atunci în sac Profetul Elie?

— Fiindcă atunci erai prea mititel, dar astăzi te-ai făcut

---

[1] *Seider*, ebraic: Ceremonia și oficierea lecturii „*Hagada*”, istoricul paștelui evreiesc.

[2] Legenda spune că în primele două nopți de paști Profetul Elie umblă din casă în casă...

mare. Astăzi trebuie să pui tatei[3] cele patru întrebări și să spui cu tata toate rugăciunile. Și apoi trebuie să mănânci cu noi peștele și supa cu găluște - sst, iată că vine și tata de la sinagogă!

— Cu bine sărbătorile!

— Cu bine sărbătorile!

D

Slavă Domnului că tata a făcut ruga toastului sfânt. Și eu de asemenea. Tata a băut primul pahar. Eu la fel. Și încă un pahar plin până-n vârf.

— Ian te uită, că l-a deșertat până la fund! zice mama către tata, și apoi către mine: «Ai băut un pahar plin? Ai să adormi!…»

— Haha! Eu am să adorm? Eu? Chiar dacă s-ar sta o noapte întreagă? Și chiar până-n zori de zi? Ia întrebați-l pe tata cum am pus cele patru întrebări? Cum citesc Hagada? Cum citesc cartea de paști și cum cânt rugăciunile de paști?

Și mama nu ridică ochii de pe mine, zâmbește și-mi spune:

— Ai să adormi!

— Ei, mamă! Mi se pare că dacă aș fi cu optsprezece capete, tot aș adormi numai din cauza asta! Ia să vi se așeze unul lângă dumneavoastră și să vă cânte mereu la ureche: «Ai să adormi! Ai să adormi!»

Se înțelege c-am adormit!

---

[3] În primele două seri de paști copilul întreabă pe părintele său ce înseamnă paștele, „punându-i” patru întrebări.

E

Adormind, visez că tata se apropie de pasajul care salută pe Profetul Elie. Mama s-a și ridicat de la masă, se apropie să deschidă ușa ca să-l întimpine pe Profetul Elie. Frumos o să fie dacă Profetul Elie chiar o să vină într-adevăr cu sacul în spinare, cum zice mama, și să-mi spună: «Vino, măi băiete:» Și care altul o să fie vinovatul, dacă nu mama cu al ei «Nu dormi! Nu dormi!»?

Și așa cum mă gândesc astfel, aha!, aud un scârțâit de ușă și tata se scoală și exclamă: „Bine ai venit!”

Mă uit spre ușă, da, el e! Vine, se apropie încet, că abia-l auzi. Frumos evreu e Profetul Elie! Un bătrân. Un unchiaș cu o barbă albă până-n genunchi. Fața bătrână, galbenă, zbârcită - dar frumos și blând cum nu se mai poate. Și ochii, ah niște ochi! Buni, duioși, prietenoși, credincioși. Încovoiat și sprijinit de un toiag mare, mare de tot, cu un sac în spinare, liniștit și tăcut, - ssst, de-a dreptul spre mine.

F

— «Ei, măi băiete, haide vâră-te în sac la mine, și vino!» așa îmi spune unchiașul, dar cu blândețe, cu duioșie, cu dulceață.

Și eu îl întreb: «Încotro?» și el răspunde: „Las’ că-i vedea pe urmă!...” Dar eu nu vreau, și el îmi spune din nou. Și atunci mă rog de el: «Cum pot să merg cu tine, când sunt băiat de bogătaș?» Și el îmi spune: «Și dacă ești băiat de bogătaș, ce-i cu asta?» Zic eu: «Sunt un unic copil la tata și la mama!» Zice el: „La mine nu ești unic!” Zic eu: «Sunt unul singur la părinți. Când vor vedea, zic eu, că nu-s, nu vor putea răbda. Vor muri - mai cu seamă mama...»

Dar moșneagul se uită la mine cu blândețe și-mi spune

duios și dulce ca mai înainte: „Dacă nu mergi cu mine, atuncea dormi sănătos, dar să adormi pe vecie, pentru totdeauna...»

Și eu încep a plânge: «Va să zică să mor? Dar ei nu vor putea suporta asta, mai cu seamă mama...»

— „Dacă nu vrei să mori, atuncea vino cu mine... Ia-ți rămas bun de la tata și de la mama și vino...”

— „Dar nu pot să merg când sunt un unic fiu la părinți?”

De astădată el îmi spune mai răstit:

— «Pentru ultima dată, băiețele, alege una din două: sau ia-ți rămas bun de la tata și mama pe vecie și vii cu mine, sau rămâi aici ca să adormi pe vecie, pe vecie...»

G

Zicând aceste cuvinte el face un pas îndărăt și vrea să se îndrepte spre ușă. Ce-i de făcut acum? Să merg cu unchiașul, Dumnezeu știe încotro, și să mă pierd, tata și mama or să moară... Un unic fiu la părinți! Să rămân aici și să adorm pe veci, asta înseamnă ca să mor eu... Și împreunez mâinile ridicându-le cu implorare și cu lacrimi în ochi:

— «Profetule Elie! Bunule, drăguțule și inimosule Elie! Lasă-mă o clipă să mă gândesc!»

El întoarce spre mine fața sa bătrână, galbenă și zbârcită, cu barba sa albă până la genunchi, se uită la mine cu ochii săi frumoși, buni, drăgăstoși și credincioși și îmi spune într-un zâmbet:

— «Îți las o clipă să te gândești, copilul meu, dar nu mai mult decât o singură clipă».

Și unchiașul se sprijină de toiagul său mare de tot și așteaptă.

……
……

……
……

Și acum se pune întrebarea: La ce trebuie să mă gândesc în clipa asta ca să nu fiu nevoit nici să merg cu moșneagul, nici să adorm pe vecie?

Ia să văd, cine ghicește?

LA BĂI!

Tablouri, tipuri, scene, năcazuri și plăceri

Scrisă în Rusia

A.

O femeie cu „nervi”. Dama din Boiberik. Facem dulceață!

«Decât să-ți iei o nevastă, e mai bine să-ți rupi un picior», așa a spus un filosof oarecare,- teamă mi-i dacă nu cumva Socrate. Iar eu spun: decât o nevastă cu „nervi” mai bine să nu te mai naști pe lume.

Acestea nu vi le spune un filosof și nici un scriitor care stă la masa de scris și iscodește povești din capul său; acestea vi le spune un om simplu, un evreu gospodar pe care l-a miluit Dumnezeu de a câștigat o sumă frumușică cu care a izgonit calicia din casă și a plecat cu familia în viligiatură la Boiberik, făcând cunoștință cu doctori, cu rețete, cu farmacii, hidroterapie, masaj, cu tot soiul de necazuri și greutăți - trai nu glumă!

Cea mai mare nenorocire dintre toate nenorocirile din lume e doctorul, și nu atât doctorul cât cabinetul doctorului unde trebuie să stai și să asuzi, răsfoind gazetele anume pregătite pe masă și să privești fel de fel de chipuri necunoscute cum te fixează și pe care ți fixezi și dumneata, și neavând ce face începi a intra în vorbă: «De mult faceți cura? Ce boală aveți dumneavoastră? Încotro vă gândiți să plecați pentru cură?» și așa mai departe.

Nevastă-mea, Haia-Etel, să-mi fie sănătoasă, e un om căruia nu-i place să stea și să tacă; ea a intrat în vorbă cu o doamnă lituancă, mi se pare din Boiberik, și s-a lipit de ea. Ce a zărit ea la această doamnă din Boiberik nu știu, dar știu că s-au împrietenit îndată, la cataramă. Nevastă-mea mi-a spus că ele suferă amândouă de aceiași boală. În ce

constă boala lor? În nimic! Tot ce aud de la alții li se pare și lor că suferă și ele la fel. Dacă-l înjunghie pe cineva într-o coastă, le înjunghie și pe ele. Dacă e un dinte,- e dinte; o ureche,- e ureche; un picior - picior; mă rog dacă-i vorba de tot ce suferă altul! Și doamna asta din Boiberik a fost prin toată lumea mare și s-a doftoricit în toate felurile - și tot degeaba!

— „Și ce spune doctorul?" o întreabă nevastă-mea, Haia-Etel, pe doamna din Boiberik, și i se rupe inima.

— „Ce să spună? Habar n-are! El zice că-s nervi și-mi spune să plec în străinătate, la băi calde".

De atunci nevastă-mea Haia-Etel, a căpătat „nervi" dar ce nervi? De la nervi la nervi e o deosebire! Nopțile pe care le-am avut lângă ea, să mă ferească Dumnezeu! Ce să vă mai spun? Lucrurile au ajuns atât de departe că mi-era frică să fac un pas, să mă mișc, sau să tușesc; cea mai mică prostie, un cuvânt dacă scoteam, îndată: „ce ai cu nervii mei?!"

În sfârșit a rămas că plecăm în străinătate pentru o cură. Încotro? Aceasta o să ne-o spună profesorul de la Viena sau din Berlin, iar eu m-am pus de mi-am făcut pașaportul, și nevastă-mea, Haia-Etel, și-a pregătit deocamdată ceva rochii și pălării de drum, cumpărând geamandane, coșuri și coșulețe și făcând dulceață. Iar în gândul meu mă gândeam ce se potrivește cu mine, bărbat, rochii, pălării, coșuri și geamandane?

— „Ba da, se potrivește, zice ea, Tu pleci la drum ca și mine, trebuie să te ostenești și tu!"

Cuvintele „să te ostenești și tu" au fost rostite c-o așa fel de intonație că e greu s-o redăm pe hârtie - și dacă aveți o nevastă „cu nervi" trebuie să vă fie cunoscut și gestul și intonația.

Și a început un tărăboi întreg cu rochii, magazii, prăvălii, croitorese, modiste, jurnale de modă, așa că dacă am trăit aceste trei săptămâni pare-mi-se că voi trăi mult și bine! Nevastă-mea s-a hotărât să răscolească Viena și

Berlinul ca să dea de rușine Marienbad-ul, Franzenbad-ul, Badenbad-ul și toate celelalte bad-uri[1]. Am stat și am împachetat lăzi, am achitat compturile magazinelor și mă socoteam cu modistele: voalete, nasturi, periuțe, ciocănașe, gaz, căptușeală, sticlării, panglici, dantele, catifea, matasă, bolduri, manșete, - noroc că am telefon și cineva m-a sunat, Dumnezeu să-i dea sănătate.

— „Cine sună?”

— „*Intendantscoie pravlenie*”[2]

Așa să trăești tu dacă-i „intendantscoie pravlenie” mă gândesc eu, dar nu plec de lângă telefon; țin receptorul cu o mână iar cu cealaltă achit modista și-mi pare bine că am scăpat de ea și de socotelile ei.

— „Ce fel de dulceață să fac pentru drum?” zice ea.

— „Ce fel dorești?”

— „Cum ce fel doresc? Dar tu unde ești?

— „Eu mă pot lipsi de dulceață!” răspund eu.

— „Ei, cum vă place? Cică se poate lipsi de dulceață! Asta va să zică, că toate celea-s numai pentru mine! Că eu, adică, sunt cea mâncăcioasă, cea pofticioasă...”

— «Dar pentru Dumnezeu, taci odată, Haie-Etel! Fă dulceață de trandafiri și lasă-mă!»

— „Ca să se zaharisească și s-o arunc apoi afară!”

— «Ei, atuncea fă de vișini!”

— „Iaca, nu mai am ce face, decât să mă apuc să scot sâmburi!”

— „Știi una? Fă de mure!”

— „Ca să se sfărâme, deșteptule!”

— „Fă de coarne!”

— „Ca să m-apuce sudorile? Sau vrei pesemne ca să bolesc!”

— „Atuncea fă de persici! Fă de prune! De mere! De talpă! De surcele! De giumere! De cuie! Fă ce poftești!”

Ceea ce s-a petrecut pe urmă după scena cu dulceața,

---

[1] *Bad*, german: băi.

[2] *Intendantscoie pravlenie*, rusește: Biroul Intendenței.

închipuiți-vă cum vă pricepeți, căci eu nu sunt obligat să vă povestesc toate.

B.

Ce înseamnă chinurile Infernului

Filosofii noștri descriu tortura din infern în culorile cele mai negre, iar Infernul și mai grozav. Se vede că n-au avut neveste „cu nervi” și că n-au voiajat niciodată prin străinătate la băi, n-au purtat cu ei douăsprezece puduri bagaj, afară de geamandane, coșuri, diferite boccele și n-au luat cu ei dulceață. Mie dacă mi-i dat să fiu chinuit în iad apoi am îndurat destul în gară la Boiberik, la plecare în străinătate și iadul mi s-a deschis stând cu nevasta mea în vagon.

Dumneavoastră vi-i ușor să stați și să priviți când se face larmă și vine expresul care nu stă decât cinci minute și trebuie să scoți biletele la repezeală, să deschizi tot bagajul pentru revizie, să te săruți cu toți copiii, nu fie de deochi!, și să dai buzna în vagon cu toate pachetele, geamandanele și coșurile ca să ocupi loc, iar loc să nu fie.

Eu mă bucuram că am găsit un loc pentru nevastă-mea și când colo ea încă nu-i mulțumită, fiindcă locul ei e drept în fața unul popă gros la care dacă te uiți te-apucă nădușelile și-ți vine să leșini; nu-i mulțumită din cauză că eu n-am unde să mă așez și trebuie să stau cu pachetele în mână și nu-i mulțumită fiindcă am uitat să spun copiilor și servitorului o seamă de lucruri importante.

Mulțumesc preotului care s-a îndurat de mine și s-a dat puțin în lături făcându-mi loc ca să mă pot așeza măcar pe un colț de bancă ca să privesc în jurul meu și să văd unde mă aflu pe lume. De mult ce am muncit, de multă așteptare

și zarvă, mi se învârte capul și simt că am uitat parcă ceva, dar ce anume nu știu și de aceea pesemne sunt așa de îngândurat și nu mai aud ce mi se spune.

— Ia vezi dacă ai ascuns bine recipisa! îmi spune nevasta.

— Care recipisă?

— De la bagaj.

— Ei, bravo!

— Dar ce-i cu tine? Așa ești de distrat că nu mai știi ce ți se vorbește?

Abia acuma îmi aduc aminte că am uitat să iau recipisa bagajului de la artelșic[1] și fără a-mi da seama de ceea ce fac, mă reped fără să știu unde. Nervii nevestei mele nu mai rabdă aceasta și iat-o că pleacă capul într-o parte ca să leșine. În vagon se face tărăboi, pasagerii se strâng cerc în jurul nostru, află povestea cu recipisa și mi se dau fel de fel de povețe: ce să fac, cum și unde să telegrafiez, cum să mă port la graniță și călătoria mi-i otrăvită cu otrava morții de cum am pornit, că-mi pare rău de tot proiectul călătoriei, căci sănătatea ce o cheltuiesc desigur că n-o să mi se mai întoarcă în cele trei luni de cură, iar sângele ce pierd n-o să-l mai câștig în cele trei luni de băi, și-mi blestem ciolanele și străinătatea, și băile termale și toți doctorii - de li s-ar realiza măcar pe jumătate.

Dar pentru care suferințe nu-i născut omul? Trenul n-o să se întoarcă înapoi de dragul bagajului meu și nimeni nu-i obligat să împartă cu mine toate amărăciunile. Eram mulțumit că nevasta-mea și-a găsit cel puțin două doamne în vagon cu care s-a împrietenit de-a binelea aflând că și ele pleacă în străinătate, la băi, și tustrele s-au bucurat atât ca și cum ar fi câștigat lotul cel mare și stau gata să-l împartă între ele.

Cele două doamne erau: una din Uman, o doamnă c-o pălărie și cu multă pudră pe obraz și fiindcă merge a doua oară în străinătate vorbește mai tare, jumătate pe

[1] *Artelșic*, rusește: funcționarul de la bagaje.

nemțește, și ea cunoaște - așa spune ea - toate locurile; și cealaltă, o femeie tânără din Iehupăț, care pleacă pentru întâia oară în străinătate și de aceea se ține de doamna din Uman ca un copilaș abia născut și n-o lasă o clipă.

— Cine ești dumneata din Iehupăț și cine e soțul d-tale? întrebă ea pe doamna cea tinerică.

— Nu știu dacă-l vei cunoaște pe bărbatul meu, zice ea, îl cheamă Brodschi.

Auzind numele Brodschi[1] din Iehupăț, am sărit în sus ca și cum aici, sub bancă, ar fi fost dinamită, iar tânăra femeie a crescut în ochii mei cu nouăzeci și nouă la sută mai mult.

— Cum să nu-l știu pe Brodschi?- zic eu. Cine nu-l știe pe Brodschi? Dar care Brodschi anume ești dumneata? A lui Lazăr sau a lui Liov?

— Nici a lui Lazăr, nici a lui Liov, îmi răspunde ea, noi suntem niște Brodschi, dar nu dintre aceștia; barbatu-meu e misit de case.

Femeiușcă mea a pierdut la mine, dintr-o dată, cele nouă zeci și nouă de procente și n-am mai vrut să ascult ce spune.

Dar nu tot așa a fost cu nevastă-mea: ea s-a bucurat grozav de mult cu toată compania; mai întâi a cercetat-o pe doamna din Uman cum e în străinătate, ceea ce era pentru noi amândoi bine-venit și al doilea a aflat de niște boli noi de care până acum nici n-am auzit pomenindu-se.

Închipuiți-vă că nevestuica pe care o cheamă Brodschi și al cărui bărbat e un barâșnic de case, a avut o boală ciudată: a visat că a înghițit o ladă întreagă cu dinți falși și de atunci simte că dinții îi umblă în burtă și nimeni n-o poate convinge că-i numai o închipuire, fiindcă ea simte foarte bine, mai bine decât toți doctorii, că dinții îi stau înlăuntru, în pântece. De aceea pleacă acum la Viena și de-acolo unde îi va spune profesorul.

Se înțelege să nevastă-mea și-a amintit și ea îndată că

[1] Brodschi, un mare fabricant din Rusia.

într-un rând, noaptea, i-a căzut un dinte și nu știe unde s-a rătăcit, mai mult ca sigur că l-a înghițit; chiar și simte, spune ea, deseori un fel de înțepături ciudate înlăuntru și nu știe de unde.

— Noroc că nu se află nimeni aici care pleacă cu nasul mușcat, zic eu.

Dar de înțelepciunea asta a mea nimeni nu vrea să zâmbească măcar; ba după cum văd cele trei femei sunt toate bosumflate împotriva mea; ele au convenit tustrele cum să se poarte cu mine, ca să nu vorbească cu mine și nici măcar să-mi răspundă. Dar m-am răzbunat și eu repede împotriva lor. Doamna din Uman, cu pălăria, s-a ridicat deodată într-un suflet și cu o așa gălăgie ca și cum s-ar fi aprins hainele de pe ea. Tot vagonul cu pasageri s-a adunat strigând:

— Ce este? Ce este? Ce s-a întâmplat?

Și s-a întâmplat o nimica toată: un gavanos[1] cu dulceață, pe care nevastă-mea l-a luat cu ea în străinătate, s-a stricat în coșul așezat pe polița vagonului și a început să curgă de sus, printre găurelele de paie, drept pe pălăria, pe bluza de mătase și pe hainele doamnei din Uman, care s-au lipit pe bancă...

Despre ceea ce am avut cu această pierdere, nici nu mai vorbesc; vorbesc numai de rușinea față de lumea străină din vagon, căci fiecare din ei făcea o altă glumă, una mai proastă decât alta. Unul, un tânăr cu ochelari albaștri, cu un cap de vițel și cu buzele groase, care făcea pe cuconașul și-și învârtea mereu mustățile uitându-se într-o oglingioară, a spus că d-na în chestiune trebuie să fie acuma dulce ca o bucată de tort cu miere și a râs singur de această glumă deșteaptă. Altul, un evreu bătrâior, gras, cu un lanț mare de aur pe burtă, cu o țigară groasă și aromată între dinți, s-a pronunțat și mai grosolan decât cel tânăr și tot vagonul a izbucnit în râsete. Numai femeile n-au râs din cauza că prietenia lor s-a spart deodată, ca o suflare, și s-a

[1] Borcan (pentru dulceață); vas de lut smălțuit; oală (pentru vin).

împrăștiat ca fumul, dispărând ca un vis.

Doamna din Uman, sărmana, care se aprinsese grozav de furioasă și trebuia să se mai rețină de rușine, n-a putut cu nici un chip să înțeleagă: cum se poate ca cineva să ia cu dânsul dulceața în străinătate? La aceasta nevastă-mea, care era tot atât de înfuriată ca și dânsa, i-a răspuns foarte bine, că fiecare își are gustul său: unul poartă cu dânsul dulceață, altul cridă[1]...

Cred că doamna din Uman a înțeles aluzia nevesteimele, căci la cea dintâi stație și ea și nevestuica din Iehupăț și-au strâns lucrurile și fără a-și lua „bun rămas” s-au schimbat într-un alt vagon eliberându-ne astfel două locuri.

— Și cine-i vinovat, dacă nu tu?

Rămâne ca cititorul să ghicească el singur cui aparține această întrebare: mie sau nevestei mele?

C.

Predoslovie. Ce e Marienbadul. O doamnă din Ecaterinoslav. Stația Volotcisc. Un chilipir de care am scăpat.

Nevastă-mea e, slavă Domnului, o ființă căreia nu-i place să stea singură, cum zice și ea „cu patru pereți”. Ei îi place s-asculte cum se vorbește și mai ales îi place și ei să vorbească. Dacă e liniște în casă parcă-i zbârnâie în urechi și „nervii” ei nu pot suporta aceasta. Dacă se întâmplă că rămâne singură cu mine și nu mai are ce vorbi - căci ce vorbă poate fi între soție și soț? - atuncea mă întreabă de ce tac? de ce nu vorbesc?

[1] Faliment, crah.

— Ce să vorbesc cu tine? o întreb eu. Sunt douăzeci și patru de ani de când vorbim amândoi... Nu mai am subiecte...

— Dar de ce găsești subiecte cu una străină? Închipuiești că și eu sunt o străină!

Cată acum și te scuză dacă poți!

Aceasta e o predoslovie sau un fel de lămurire, ca să nu vă fie apoi cu mirare că de ce plecând cu nevastă-mea la băi, în străinătate, am fost mulțumit că Dumnezeu i-a dat cu cine să poată vorbi. Ba eu singur i-am căutat societate și i-am găsit în al doilea vagon o doamnă corpolentă din Ecaterinoslav cu o fiică a ei, o mireasă, adică una care poate fi mireasă și vrea să fie mireasă - și tocmai din cauza asta chiar și pleacă la Marienbad.

Auzind cuvântul „Marienbad” nevastă-mea nu mai putea de bucurie, fiindcă într-una o trăgea inima la Marienbad! De ce tocmai la Marienbad? Filosofia asta n-o poate dezlega nimeni, tocmai precum e greu să știi de ce unuia îi place alb, iar altuia negru. Depinde de gust, căci e o chestie de gust: unuia îi place asta, altuia aceea. Dacă toți oamenii ar pleca într-un singur loc, celelalte stațiuni ar rămânea toate pustii!...

— „Va să zică și dumneata pleci la Marienbad?” a zis nevastă-mea cu bucurie, măsurând cu privirea pe doamna corpolentă din Ecaterinoslav și mirându-se ce cată o atare persoană la Marienbad? Adică de ce boală suferă?

Doamna din Ecaterinoslav se pare c-a înțeles ce înseamnă această privire și a răspuns:

— „În fiece vară plec la Marienbad, nu pentru cură, ferească Dumnezeu, căci slavă Domnului sunt sănătoasă și voinică peste tot - (se și vede!) - numai de n-ar fi mai rău! (amin!) Dar ce caut la Marienbad? Mă duc într-acolo ca să „slăbesc”; dacă stau șase săptămâni în șir la Marienbad las acolo vreo treizeci și ceva de pfunzi[1] (oho!). Pentru aceasta

[1] 1. (înv. și pop.) Unitate de măsură a greutății, egală cu circa 0,5 kg sau (reg.) cu 0,25 kg; livră. 2. Veche unitate monetară germană.

Marienbad-ul e cel mai bun leac. Singurul cusur e că dacă mă întorc la Ecaterinoslav mă îngraș iar cu douăzeci și ceva de pfunzi - (să nu fie de deochi!) fiindcă pofta de mâncare pe care o capăt pe urmă mă omoară, nu alta!”.

— Atuncea ar fi mai bine să nu mai pleci la Marienbad! zic eu.

— Cum așa? zice ea. Dar trebuie să plec ca să mai slăbesc cu treizeci de pfunzi!

— Dar pe urmă, zic eu, te mai alegi din nou cu treizeci pfunzi și cu cele douăzeci pfunzi, asta înseamnă la fiece doi ani câte un pfund!

— Nici n-am știut că ești așa de meșter în socoteli! îmi zice ea înțepător, iar nevastă-mea se uită la mine ca la un hoț, că de ce mă amestec, așa că îmi mușc limba. Stau și mă uit la doamna din Ecaterinoslav și mă gândesc ce se va alege dintr-însa dacă mai trăiește cumva vreo douăzeci de ani și pleacă în fiece an la Marienbad lăsând acolo peste treizeci pfunzi pe care îi primește înapoi cu dobândă; aceasta înseamnă de 20x20, așa că avem în total 400 pfunzi și 400 pfunzi fac, pare-mi-se, zece puduri...

— Stația Volotcisca! ne dă de veste conductorul și ne ia biletele, iar toți călătorii se reped la bagajele lor și se aude o veselie generală:

— Granița! Granița!

Pentru cine o fi bucurie, pentru mine, nu, căci Dumnezeu știe dacă mi se va restitui bagajul, fiindcă am uitat să scot recipisa de la *artelnic* și a trebuit să bat din această cauză depeșă la Boiberik.

— Ce-o să ne facem dacă cumva nu ni se eliberează bagajul? mă întreabă nevastă-mea.

— Dar de ce să spui că nu? Poate că da?

Și ajungând în stație a început alergătura de la unul la altul. Cel tânăr ne-a trimis la cel bătrân și cel bătrân la unul și mai bătrân; unul spune că nu-i nici o depeșă, altul că este depeșă; unul că este o depeșă ca să se elibereze, celălalt că este o depeșă ca să nu se elibereze; în sfârșit

am fost nevoiți să dăm de aici o nouă depeșă, iar noi am rămas în așteptare.

Dar nevastă-mea... cum? Chiar voiți să știți cu tot dinadinsul ce am îndurat din partea ei? Dacă vă va ajuta Dumnezeu ș-o să plecați la băi împreună cu nevasta, așa ca și mine, și veți uita recipisa bagajului, ca și mine, veți ști atuncea cu ce te poți alege de la o nevastă... Noroc că d-na din Ecaterinoslav cu fiică-sa, mireasa, au rămas și ele în așteptare până la al doilea tren, dar din altă pricină: trebuia să-i sosească o soră de la Odessa, care pleacă și ea la Marienbad și a scăpat trenul, așa că trebuie să vină cu al doilea tren.

— Tot așa de? vream eu să întreb și mă opresc la mijloc.

— Ce așa?

— Așa de vreau să spun, care pleacă să mai slăbească?

— Ba dimpotrivă, zice ea, soră-mea e prea slabă și ea pleacă să se mai îndrepte și în fiece an se îngrașă cu vreo cincisprezece pfunzi, dar când se întoarce acasă mai dă de pe ea cei cincisprezece pfunzi și încă vreo zece, căci nu mănâncă mai nimic și-i tare slabă...

— Asta face, zic eu, că în zece ani pierde 150 pfunzi, ceea ce înseamnă vreo trei puduri și treizeci de pfunzi; atunci ce mai rămâne dintr-însa?

— Dar cine te poftește să faci socoteli? - intervine nevastă-mea - ian' te uită cum s-a pus pe socoteli, calculatorul meu!... Mai bine socotește-te cât te costă bagajul din cauza zăpăcelii tale, și vei potrivi-o mai bine... Du-te și vezi dac-a venit vreun răspuns la depeșa noastră!

Se înțelege că nu-i nici un răspuns și că nici nu poate fi așa de repede, și neavând ce face, ies puțintel în uliță ca să mă mai preumblu.

Orășelul Volotcisc, cu toate că-i situat ia graniță, e un orășel ca toate orășelele locuite de evrei: cu o piață, cu prăvălii, cu evrei care se învârtesc cu bastoanele în mână și n-au ce face, și fiindcă nimeni nu mă cunoaște, îmi cumpăr un pfund de agrișI într-un cornet de hârtie și

deodată zăresc dinaintea ochilor că răsare o fiară ciudată pe care n-am văzut-o niciodată în viața mea. Un soi de cal înalt, cu părul gălbiu, pe alocurea pleșuv, cu o buză crăpată, cu două gheburi în spinare, aș putea jura o vedenie! Iar un țigan negru stă pe jos învelit într-un cojoc alb și privește cu niște ochi, ca și cum i-ar fi lehamite toată lumea.

Mă apropii apoi de el și-l privesc mai întâi pe dânsul, apoi animalul cu buza crăpată și cu cele două gheburi.

— Dar ce-i asta? îl întreb eu.

— O cămilă! îmi răspunde el fără a ridica ochii.

— Cât costă? îl mai întreb eu și mă apropii și mai mult.

Deodată țiganul meu se ridică, se întinde cât e de lung, clipește din ochi drept în fata mea și întreabă:

— *Pocupaieș*[1] *?* Cumperi?

— De ce nu? - îi răspund eu - cât vrei?

— O sută zece ruble, - îmi răspunde el,- cât dai?

— O hârtie de douăzeci și cinci! îi zic eu în șagă.

— *Davai dienghi*[2] îmi zice el și mă apucă de mână foarte voios, așa că mi-e frică s-o mai scot din mâinile sale. Privesc în jurul meu și mă gândesc: „Ce mă fac acum? Să cumpăr? Ce-mi trebuie o cămilă? Să nu cumpăr? Mi-i frică de bătaie!” și nu știu ce mi-a fost, că mi-am călcat pe suflet și am scos o hârtie de douăzeci și cinci și am cumpărat cămila.

Ciudat! Așa cum la început n-a fost nimeni, așa a răsărit deodată lângă mine un cerc întreg și cu toții au început a mă fixa privind chilipirul ce am târguit.

— „Cât cei, domnule, pe mortăciunea asta?”

Nu voiam decât să mi se dea banii pe care i-am dat, și voiam să pierd la început cinci, apoi zece ruble - dar nu era chip! Am vrut s-o dau pe degeaba, s-o dăruiesc, dar mi s-a spus:

— „Ține-te sănătos cu ea!”

---

[1] *Pocupaieș*: Cumperi ?

[2] *Davai dienghi*, rusește: „adă banii!“

Ce-i de făcut? S-o las în mijlocul pieții și să mă duc? Îmi era rușine, iar pe de altă parte îmi era și frică poate se ține cineva după mine până în stație și află nevastă-mea...

În sfârșit n-o să vă plictisesc mult - am mai plătit câteva ruble și cu chiu cu vai am scăpat de belea!

Venind acasă am găsit-o pe nevastă-mea vărsând lacrimi. Ce era? Sosise de mult depeșa din Boiberik, încă înainte de a fi ajuns încoace, și am depeșat degeaba, iar bagajul sosește diseară.

— Dar unde ai dispărut? - mă întreabă ea - cum se apucă un om și dispare așa, o zi întreagă și se învârte nu știu unde și nu știu de ce?

— Mulțumesc lui Dumnezeu, mă gândesc eu, că nu știi nimic, și nici că vei ști ceva vreodată!

Până am trecut de la Volotcisc la Podvolotcisc, mi-a căzut o piatră de pe inimă. La fiece clipă m-am uitat dacă nu mi se aduce cumva înapoi chilipirul ce cumpărasem. Supărăciunile pe care le-am avut la vizarea pașapoartelor, necazurile ce am îndurat cu dulceața nevestei și pentru care am fost amendat, și hârtiile ce mi s-au refuzat la schimbarea banilor când zarafii mi-au stors nouă ruble între un da și nu,- toate acestea nu erau nimic pe lângă mârțoaga asta ce nu mi-a ieșit din minte tot drumul, până ce mi-a hărăzit Dumnezeu o nouă nenorocire aproape de Cracovia, și pe care o descriu aicea, puțin mai la vale.

D.

O porție de la nevastă. Evrei cu pălării și femei cu peruci. Se vorbește de bijuterii și nevastă-mea leșină.

Cum și încotro au dispărut doamna corpolentă din

Ecaterinoslav care se duce la Marienbad ca să slăbească cu treizeci pfunzi, și fiică-sa, mireasa și soră-sa slăbănoaga pe care o aștepta să vie de la Odessa, nu știu,- parc-au intrat în pământ. Se prea poate că s-au urcat într-un alt vagon și voiam să mă duc să le caut, dar nevastă-mea mi-a tras o porție și se vede că avea și dreptate.

— Cum asta?, îmi zice ea. Abia am trecut granița și vrei să mă lași singură în țară străină, ca să alergi să cauți femei străine?

— Asta pentru binele tău, încerc eu s-o dreg, dar o stric și mai rău: ea n-are nevoie de binele meu, zice ea, și poate trăi și fără de ele, și al doilea dacă-i va fi urât de tot, va căuta să-și găsească ea singură o tovarășă...

Și într-adevăr cum ne-am apropiat de Lemberg vagonul nostru a început să se umple de evrei și de femei - dar ce evrei?! ce femei?! Ce mai de-a pălărioare, ce mai de-a caftane, ce mai de-a brâie și ce mai de-a papuci și ciorapi! Iar femeile, niște sfinte! Toate îmbrobodite și acoperite cu voalete pe cap - niște rabinoaie! D-apoi limbajul lor! Modul lor de-a vorbi cu toții laolaltă și din adâncul gâtlejului, dând din mâni și gesticulând!

— Uite, ăștia sunt „nemți”, îmi face nevasta semn cu ochiul.

— Ce zici de asta? îi răspund eu la acest semnal.

— «Palestina!» - îmi răspunde nevasta.

Niciodată nevastă-mea n-a vorbit atât de bine. Curat Palestina, precum sunt eu evreu!

Ne-am simțit atât de bine, ca acasă și ca și cum n-am fi venit în străinătate, ci la Berdicev sau la Iarmolineț[1] la iarmaroc. Deosebirea era numai că la noi în tren, când se adună o astfel de companie, te alegi cu tot soiul de batjocuri din partea celorlalți pasageri, se face vorbă despre evrei: ci-i găsești pretutindeni, că au ocupat aproape toată țara și se aud următoarele cuvinte: «cahal» „jd” „exploatatori” și alte asemenea dulci calificative cu

[1] Localități în Rusia.

care ne-am obicinuit la noi, slavă Domnului!

Se înțelege că ne-am împrietenit cu această companie și am intrat în vorbă. Văzându-ne că suntem din Rusia, „nemții” aceștia s-au uitat la noi cu niște ochi mari și ne-au examinat cum examinezi niște curioși! Se gândeau: omul nu-i decât om! Ne-au cercetat în cele mai mici amănunțimi, vrând să afle ce se petrece la noi subt unghie și întrebându-ne mereu: ce mâncăm? la care rabin ne ducem? Dac-am fost la Petersburg și dac-am văzut Moscova?

Uitându-te la ei ai putea crede că „nemții” aceștia nu fac nimic și se ocupă numai cu politica; dar când colo, ascultând mai de aproape discuțiile lor n-am mai auzit altceva decât „pește prăjit”, „gâscă umplută” „friptură de vițel” și alte asemenea lucruri care vizează stomacul!…

Asta era de partea mea, între bărbați - iar colo la nevastă-mea, între „nemțoaicele” cele evlavioase, conversația a decurs cu totul altfel: femeile din ambele tabere au discutat despre „modă”, despre ce se poartă «la voi» și s-a terminat că deși ele erau «nemțoaice» iar noi «rusoaice» cu toate acestea moda de azi are mai multă căutare la noi decât la ele…

— Ca dovadă, - le-a spus nevastă-mea - să luăm de pildă bijuteriile voastre și bijuteriile noastre. La noi o «doamnă» - (nevastă-mea a și început a vorbi în dialectul lor nemțesc) - la noi o „doamnă” dacă și-ar atârna la urechi asemenea două boambe, s-ar ține lumea după ea, pe stradă…

Aceste cuvinte au fost adresate unei femei din Lemberg cu perucă și cu doi cercei de aur ce-i atârnau la urechi.

— Dar ce fel de cercei se poartă la voi în Rusia? a întrebat o altă femeie cu fața roșie și cu ochișorii umezi, care până acuma stătuse singurică într-un colt și tăcea.

— La noi se poartă cercei, halal de ei! - le spune nevastă-mea și nu-i lene, deschide „cufărul” cel mare și scoate de-acolo geamandanașul cel mic cu giuvaerele pe care i le-am cumpărat în toți anii, de câte ori am avut bani.

Se vede că bijuteriile au plăcut foarte mult publicului,

căci toate femeile și chiar câțiva bărbați s-au uitat cu multă atenție la cutiuțe privind frumoșii cercei ai nevestii mele, inelele cele veritabile, perlele și celelalte giuvaericale de care ea n-a vrut să se despartă măcar o zi.

— La ce-ți trebuiesc bijuteriile la băi?” - i-am spus eu încă de acasă, înainte de plecare - ce te faci dacă cumva ți le fură cineva?

— Dar eu unde sunt? Mușcă-ți limba!, - îmi răspunse ea - întotdeauna cobești a rău!

— Dă! Bijuteriile tale, vrerea ta! mă gândeam eu.

Dar deocamdată m-am încurcat cu „nemții” mei într-atâta în de-ale politicei și-n alte chestiuni, încât drept să spun că am uitat în totul că mai exista undeva o Haiă-Etel pe lume... Și când mi-am adus aminte de ea? Tocmai târziu de tot, când neamțul cel gros, conductorul cu șapca lui ciudată pe cap și cu o cheie mare în mână a trecut pe lângă noi și a strigat tare, în gura mare, într-o limbă cam greu de înțeles, croncănind:

— Crra-ca-u! Crra-ca-u[1]!

Iar încolo atâta să știu de dânsul dacă știu ce a mai spus.

— „Aicea o să îmbucăm ceva!” îmi spune nevastă-mea.

Și mă ia la braț în stil aristocratic și facem amândoi o promenadă de-a lungul stației, foarte dispuși - ca niște tineri abia însurați.

În viața nevestii-mele sunt rare asemenea clipe fericite, asemenea zile frumoase cu cer senin. Căci de obicei e întotdeauna înnourat, sau că plouă, sau că-s geruri mari, sau că dogorește soarele fără pic de milă și te arde nu alta, ori că deodată se rupe un nour, și în urmă se ivește o clipă și soarele, zâmbește puțin și dispare din nou.

Dacă la dumneavoastră se petrec lucrurile altmintrelea, apoi de sigur că sunteți născuți cum se zice în zodia porcului; la mine, cu nevastă-mea, vă spun drept, sunt foarte rare asemenea zile senine și fericite. Care dintre noi doi e mai norocos în această privință - nu v-aș putea spune.

---

[1] Cracovia.

Eu de felul meu sunt de fapt un evreu cam pidosnic, iar nevastă-mea e o femeie cu nervi. Îndărătnicie și nervi - e ca focul și apa, sau soda cu piatra iadului, care, când se întâlnesc, fierb amarnic!...

În schimb, însă, dacă se revarsă și peste noi o zi frumoasă și soarele strălucește, ne folosim cât se poate mai bine de ea și sorbim plăcerea cu gura plină.

— Haia-Etel, draga mea! Ce zici de țara asta, ce bine e și câtă libertate e aici!?

— Un paradis, sufletelul meu. N-ai dori să ne stabilim definitiv aicea?

— Cu tine? Mă rog, de ce nu! Cu cel care ți-i drag e bine oriunde! zic eu, așa cum scrie și în romane.

La aceasta ea îmi răspunde cu un zâmbet dulce, unul dintr-acele surâsuri care înveselește cerul, pământul, toată lumea, iar toți oamenii capătă parcă atuncea o altă față. Până și conductorul care trece pe lângă noi, până și jandarmul cu chivărul său înalt, până și neamțul calic care cu hainele rupte stă și așteaptă să i se dea de pomană - totul, totul, capătă un alt aspect și o altă figură, totul surâde, totul cântă, totul joacă, totul ne întâmpină foarte voios.

— Haia-Etel!

— Ce vrei, scumpul meu?

— Hai să ne dăm unul altuia cuvântul de cinste ca de astăzi înainte să nu ne mai certăm, să trăim în bună armonie, și să nu ne mai sfădim niciodată!

Deodată trage mâna ce i-o țin, se retrage îndărăt și strigă din răsputeri, parcă n-ar fi glasul ei:

— «Coșulețul! Coșulețul!»

— Pentru Dumnezeu! Care coșuleț?

— Coșulețul cu giuvaericale! strigă ea și cade leșinată.

.....

Câți oameni se aflau în stație, s-au adunat cu toții. Într-o clipă a răsărit un doctor cu o farmacie și nevastă-mea a

fost salvată, iar după ce a fost salvată, abia atuncea s-a pus de-a binelea pe plâns:

— Vai de mine, vai de mine! Bijuteriile mele, bijuteriile mele!

Zadarnice au fost vorbele dulci, mângâierile și făgăduielile că-i voi cumpără alte bijuterii - nu vrea să audă în ruptul capului: își frânge mâinile, plânge, leșină, moare!...

— Vai de mine, mi s-au dus bijuteriile! Am prăpădit bijuteriile!

.....

Bijuteriile s-au pierdut, dar în schimb au fost găsite dama cea corpolentă cu fiică-sa, mireasa.

— Vai de mine, ce vi s-a întâmplat? ne întreabă dama masivă și când află despre paguba noastră își frânge mâinile și întreabă cum am pus bijuteriile, așa în bagaj, și încă deasupra? Și toți cei care află despre paguba ce am suferit își frâng mâinile și se întreabă cum de am pus giuvaericale așa, peste bagaj?

— Numai el e de vină, el cu gura lui! zice nevastă-mea și dumneavoastră știți pe cine îl crede!

E.

Iarăși nervi. Un tip din Odessa. Nevastă-mea își dă aere. Un leac pentru rană, Mătușa din Uțeles

Până am ajuns la Viena, nevasta, de necaz pesemne, s-a îmbolnăvit de-a binelea și mi-a stricat tot cheful celei dintâi călătorii în străinătate. E greu de spus ce a avut; nervii i s-au aprins într-atâta încât se putea observa totul de pe mutra mea. Nu râdeți: unui om care are nevastă cu nervi, i

se cunoaște aceasta de pe față. Arătați-mi pe cine poftiți, pentru întâia oară și lăsați-mă să schimb cu el două vorbe și vă voi spune îndată dacă nevastă-sa are nervi sau nu. Pentru asta trebuie să ai și un ochi bun...

Pentru nervi sunt multe leacuri, dar să le dai dracului pe toate. Cel mai bun din toate leacurile, e să-i dai pace și asta o și tac. Orice mi-ar zice, nu-i răspund o vorbă. Din vorba ei și tăcerea mea iese câteodată foarte urât. Dar aicea, în vagon, nu mă tem de asta, fiindcă în fața noastră au stat dama cea corpolentă care mânca într-una și fiică-sa, mireasa, care se uita mereu în oglindă dacă are coșuri pe obraz și soră-sa din Odessa, cea slabă care era galbenă și verzie ca o trestie de toamnă.

Cu cât nevastă-mea fusese la început intimă cu ele, cu atâta s-a îndepărtat apoi și mai că nu vorbea cu dânsele și ținea ca nici eu să nu le mai vorbesc; dar lucru parcă făcut, cele trei femei mi se adresau la fiecare dată cu o altă întrebare. Să fiu bun și să le scot geamandanul, să desfac pachetul, să închid fereastra, să mă reped în stație ca să le cumpăr câte ceva și alte asemenea comisioane, la care ești obligat când ți-ai luat pe cap un bocluc femeiesc... Mai mult decât toate m-a necăjit „trestia cea verde" din Odessa. Pe cât era de slabă pe atâta se fandosea și se credea o frumusețe, așa că-mi venea la fiecare clipă să i-o spun drept în față și încă în versuri: „Madam, ești uscată ca un salam și ai un nas cât un contrabas!"

Nu vi s-a întâmplat nici odată ca să fiți persecutați de o idee prostească și să vă siliți s-o dați în vileag numai decât?

Eu din această pricină am mâncat într-un rând palme și încă destul de zdravene, pe care nu vi le doresc d-tră... Ei, dar am uitat că acuma vorbim de viligiatură și băi, și nu-i voie să vorbești de alte întâmplări.

În sfârșit femeile se lăsau servite de mine, iar nevastă-mea se bosumfla și se înfuria grozav pe ele, pe mine și pe toată lumea! Simțeam că bate un vânt rece și iată-iată

începe o furtună înspăimântătoare, iată-iată se sparge un nour peste mine și se întâmplă, ferească Dumnezeu, o nenorocire... Dar Atotputernicul este acela care își reține mânia, se îndură de oameni și trimite leacul înainte de boală, și El s-a îndurat de mine trimițându-mi în ajutor o altă cucoană, care acasă la ea e o simplă femeie, dar fiindcă pleacă la băi îi zic „cucoană”. Trecând prin vagonul nostru și zărind pe nevastă-mea, s-a repezit la ea și a cuprins-o de gât și au început a se săruta amândouă atât de mult că toată lumea se uita la ele și zâmbea...

— A, Haia-Etel! Tu ești?

— Cum de ai ajuns tocmai pe aicea, mătușică dragă?

— Încotro te duci, Haia-Etel, scumpa mea? Nu cumva la băi?

— Se-nțelege că la băi! Dar dumneata mătușică, încotro te duci?

— Tot la băi! Dar ăsta nu-i cumva bărbatul tău? A dracului poznă!

Și așa ne-am cunoscut, adică ne-am prezentat: fără nume și fără vorbe*;* și am aflat că e o mătușă de-a nevestei mele, de undeva dintr-un mic orășel căreia îi zicea cu ciudatul nume de Uțeles. Adică de scris se scrie Vuluțegolovo, dar evreii, cărora nu le plac denumirile lungi i-au prescurtat numele în Uțeles și mătușii mele i se zice mătușa Nehame din Uțeles.

— Și încotro te duci, mătușică, în ce loc anume? o întreabă nevastă-mea.

— Așa să știu de rele cu tine împreună, dacă știu cum îi zice! Adică am știut eu cum îi zice, dar am uitat cum. Știu atâta că se sfârșește cu un „bad...”

— Poate Marienbad?

— Se poate că Marienbad!

— Sau poate că-i Carlsbad?

— Pentru mine poate fi și așa, fie Carlsbad!

— Ori poate Franzensbad? Sau Badenbad?

— Fie Franzensbad, bad încolo, bad încoace, băi calde,

băi reci, numai baie să fie! Doctorul mi-a spus să plec la băi calde, și iată că plec și duc cu mine o scrisoare de-a lui către profesor și desigur că aici scrie la ce anume băi!

Mătușica noastră Nehame merită cu toate acestea să v-o descriu cum trebuie și să vă și fac pe scurt biografia ei: În primul rând e o mătușă adevărată a nevestii mele, adică o soră dreaptă de-a soacrei mele, și dacă-i mătușa nevestii e și mătușa mea; și al doilea e o ființă care, zău, face să o cunoașteți mai de aproape.

Se vede că în tinerețe trebuia să fi fost frumoasă, căci și acuma încă e vioaie, veselă, și-i place să trăiască! Bărbatu-său dintâi a fost un om bătrân pe lângă care nu s-a chinuit mult; și a rămas apoi văduvă tânără, fără copii dar cu bani - două lucruri care nu instituiau nici un cusur ca să se mărite a doua oară și să ia un bărbat după placul ei și să înceapă un alt trai... Ce fel de făptură a fost bărbatul ei al doilea pe care l-a luat după placul ei, nu v-aș putea spune; atâta știu că locuiește la Uțeles și că a trimis-o la băi pe vreo șase săptămâni „ca să-și procure toate distracțiile” să nu facă economie de bani și tot ce-i va dori inima, aceea să facă și ce va vedea cu ochii aceea să-și cumpere.

Așa spune mătușa Nehame din Uțeles și văd că toate cucoanele distinse o invidiază că are atâta libertate și duce la bărbatul ei o viață atât de fericită!

Și vai, trebuie să mărturisesc că până și nevastă-mea se uită și ea la mătușa și apoi la mine, și pricepeți ce înseamnă privirea ei: „Iată ce înseamnă un bărbat bun!”

Iar mătușa Nehame din Uțeles îi trage mereu; gura nu i se închide nici o clipă. De felul ei e micuță, rotunjoară, cu un gâtlej rotund și alb, cu un năsușor cât fasolea, cu ochii căprui, și are un glas răgușit, iar când vorbește parcă joacă și se învârte în toate chipurile, uită la fiece minută unde ține cu vorba, amestecă laolaltă vrute și nevrute, se lovește cu palmele pe frunte: «Îmi vine să fac o poznă!» și râde apoi așa fel că toți trebuie să râdă cu ea.

— Mătușică, întreb eu, la ce profesor ți-a spus doctorul

ca să te duci?

— Habar n-am!, răspunde mătușa din Ușeles. Mi-a scris numele său pe o bucată de hârtie, vestitul nostru doftor din Ușeles, dar nu țin minte în care oraș anume: la Viena sau la Berlin? Îmi vine să-mi fac o poznă!...

Și mătușa Nehame cată prin toate buzunarele și nu poate găsi hârtiuța ce i-a dat-o doftorul cel vestit!

— Dar cel puțin știi ce boală ai? o întreb eu într-adins.

— Iată, nu mai am ce face ca să mă apuc să-ți spun ce boală am! îmi zice mătușa Nehame și începe a râde, iar toate femeile izbucnesc și ele într-un râs ca și cum aș fi spus cine știe ce prostie. Dar sunt mulțumit și-s recunoscător mătușii Nehame din Ușeles și n-o să uit niciodată binele ce mi-a făcut că m-a scăpat din timp și nu odată, de multe, multe necazuri, atât în timpul călătoriei cât și în timpul cât am stat la băi. Aș putea spune că ea a fost adevăratul leac pentru nervii nevestei mele. Nimeni n-a fost în stare s-o calmeze așa de bine pe nevastă-mea ca mătușa Nehame, și s-o facă să vorbească când tăcea, ori să râdă când era grozav de îngândurată.

Vă doresc, cititori, dacă aveți cumva vreo nevastă cu nervi și plecați cu ea la băi, ca Dumnezeu să vă trimită o mătușă Nehame din Ușeles și veți fi feriți și scăpați, cu ajutorul lui Dumnezeu, de multe necazuri și nenorociri pe care le poate avea un om însurat.

F.

O întâmplare la Viena. Ghinion cu nemțeasca. Lipsă de mâncare.

Până la Viena eram cu toții uniți și ne-am înțeles cu toții să tragem la același hotel și să mergem la același profesor,

într-un cuvânt laolaltă pretutindeni; dar din prima clipă, după ce am sosit la Viena, ne-a cuprins pe toți o zăpăceală, o goană și o amețeală! Cea dintâi nenorocire ni s-a tras de la hamalii din gară care sau repezit la noi ca niște diavoli nimicitori și ne-au vorbit într-o limbă ciudată, fără a ne privi în ochi, luând bagajul subsuoară și spunând:

— *Gepäck! Gebäck!*[1]

Ce Gepäck, care Gepäck? Habar n-am! Nevastă-mea vrea să-i oprească și se uită la mine ca și cum ar spune: „Ce taci?” Dar diavolii de hamali nu ne ascultă pe nici unul, ne-au luat toate pachetele și marș! habar n-am unde - iar noi după ei.

— „Dar de ce îi lași?” strigă nevastă-mea și aleargă împreună cu mine după acești indivizi. „De ce nu-i întrebi încaltea unde ne cară bagajele? Poți vorbi cu ei nemțește!”

— „Pesemne că le duc în stație, zic eu, de ce ți-i frică?”

— „Aaa? Că de ce mi-i frică? Asta-i a doua chestie cu coșulețul cu giuvaericale!” și nevastă-mea e gata să-mi cânte un „vivat!” după merit, dar o zărim pe mătușa Nehame din Uțeles stând întinsă pe jos și acoperind cu mâinile toate pachetele ei, ca o mamă credincioasă care își ocrotește copiii, sau ca un vultur căruia vor să i se răpească vulturașii. Unul dintre diavolii de treigheri stă lângă ea și vrea să-i care lucrurile, dar ea nu-l lasă și strigă în gura mare:

— Și nu pui mâna, că fac o poznă!

Scena aceasta a fost așa de veselă și de comică, că nu ne-am putut stăpâni amândoi și ne-am tăvălit de râs.

— „Mătușică, Dumnezeu cu dumneata!” îi zice nevastă-mea. „Ce ți-i frică? Iată că ni se cară și lucrurile noastre și n-avem nici o frică!”

Și în învălmășeala aceasta am pierdut-o pe doamna din Ecaterinoslav, cu fiică-sa și cu soră-sa și slavă Domnului că tot am rămas în trei ținându-ne de mătușa Nehame care se ținea și ea de rochia nevestei, fără a o lăsa un singur pas,

[1] *Gepäck*, nemțește: bagaj.

iar nevastă-mea se ținea de mine, așa că am rămas tustrei nedespărțiți.

Salvând cu chiu cu vai bagajul, unul dintre diavolii de hamali, un neamț roș cu un fel de chelie albă, îmi povestește o poveste în limba lor chinuită, că nu pricep o vorbă, căci nu vorbește cu gura, ci din gât și așa fel că abia se aude ce spune. Am prins numai câteva cuvinte: „hotel” „cai”, „vagon”...

— „Ce tot bate capul? Îmi vine să-mi fac o poznă!” zice mătușa Nehame cătră nevastă-mea.

— „Întreabă-l ce vrea - îmi spune nevastă mea. Întreabă-l pe nemțește: ce spune?”

— „Întreabă, spun eu, cum mergem în oraș: cu trăsura sau cu tramvaiul?”

— «Pe sus!» îi spune mătușa Nehame, iar pe mine și pe nevastă-mea ne apucă râsul.

— „Ia nu mai râde atâta!,- îmi spune nevasta. Spune-i pe nemțește că avem nevoie de un *izvoșcic*[1].

— «O birjă!» li spun eu și fluier ca și cum i-ași da a înțelege că s-ar biciui caii și închipuiți-vă că m-a și înțeles îndată.

— „*Jawohl*![2]” îmi răspunde el, și peste două minute sărim tustrei într-o cupea minunată, cu niște cai care nici nu se văd pe la noi. Iar bagajul ni l-a urcat deasupra neamțul cel galbăn cu spinarea sa voinică; eu îi bag în mână o monedă frumoasă, și el scoate repede șapca și ne ametește de cap cu mulțumirile. Birjarul cu caii, un nemțoi întreg, cu o lulea, scoate încet pătura de pe cai - căci aicea toți caii sunt înveliți ca nu cumva să răcească! - se așază pe capră, întoarce capul spre noi și scoate din gâtlej, nu din gură, căci așa vorbesc aicea cu toții, niște vorbe foarte grele la înțeles.

— „Ce vrea?” zice mătușa Nehame cătră nevastă-mea.

— „Întreabă! ce vrea!” îmi ordonă nevasta.

---

[1] Izvoșcic, rusește : Birjar.

[2] *Jawohl*: nemțește : „Da, bine”.

— „Ce vrei, neamțule? Ce vrei?” îi spun eu dând din mâni, iar mătușa Nehame mă ajută:

— „Întrebi la care hotel?”

— „Lasă! Mătușică!” îi zice nevastă-mea. Bărbatu-meu o să-i spună pe nemțește.

Cuvintele nevestei mele îmi dau atâta curaj, că încep a vorbi în două limbi deodată, nemțește și franțuzește.

— „Grand Hotel, prima calitate!” și ca să mă priceapă mai bine pocnesc și cu limba; neamțul mă înțelege, căci îmi răspunde îndată:

— „Ia, Iawohl!”

Și nu trece mult, că ne conduce spre o casă minunată cu ferestre ca oglinda și ne sar întru întâmpinare alții în fracuri negre și ne iau de subsuoară și ne urcă sus, și ne întâmpină unul cu niște barbete, aș putea jura, un conte, un magnat; când colo e un hotelier. El își scoate pălăria și ne salută, foarte frumos.

— *Viele Zimmer wünschen Sie*[1]*?* întreabă el femeile.

— Ce vrea? întreabă mătușa Nehame și râdem amândoi.

— Întreabă câte camere! zic eu.

— «Spune-i pe nemțește două», îmi zice nevasta și pe nemțește îi arăt două degete și-i mai adaog și pe franțuzește:

— *„Fronte, moi, bonjour!”*

— *„Ia wohl! Am ersten Stock*[2]*”* îmi răspunde el și ne introduce în niște camere admirabile.

— „Wie teier is bei euch[3] până mâine?” întreabă mătușa Nehame...

Și neamțul stă și se uită la ea ca un păcătos, habar n-are ce i se spune și mi se adresează cu un zâmbet dulce ca zahărul:

— *„Vielleicht wollen wir lieber Deutsch sprechen?”*[4]

---

[1] *Viele Zimmer wünschen Sie*, nemțește: Doriți multe camere?

[2] *Iawohl! Am ersten Stock!* nemțește: Da, da, la etajul întâi.

[3] *Wie teier is bei euch*? nemțește jargonizat: „Cât de scump e la voi ?“

[4] Nemțește: „Poate că am vorbi mai degrabă nemțește ?“

— «Spune-i pe nemțește!» îmi zice nevasta, iar eu îi fac cu mâna ca și cum i-aș zice: „Cât c0stă?”

Dar el nu mă pricepe și clipește din ochi. O nenorocire cu nemțeasca asta! Se vorbește și la noi nemțește, dar nu-i nemțeasca asta ca la ei! De multe ori mă întâlnesc la noi la Iehupăț cu nemți și fac afaceri cu ei. Vorbesc cu ei jumătate evreiește, jumătate nemțește și ne înțelegem de minune unul pe altul. Dar aicea, ferească Dumnezeu!... Îți strici toți dinții cu nemțeasca lor!

Dar asta e numai la început, căci cu cât trece mai mult cu atâta ne obișnuim cu limba lor și începem a ne înțelege unul pe altul din privire.

A doua zi nevastă-mea s-a dus singură cu mătușa Nehame pe la prăvălii, a târguit diferite mărfuri și au fost înșelate ca niște proaste veritabile.

— Cum îți place Viena, Haie-Etel? îi zic eu nevestei și după ce ne-am spălat și ne-am schimbat după voiajul făcut, am luat ceaiul și am vizitat Viena.

— Arză-l-ar focul să-l ardă! Un oraș așa de mare și să n-ai unde mânca! zice nevastă-mea.

De ce asta? Am umblat să căutăm un restaurant evreiesc și ne-am învârtit prin tot orașul vreo șase ceasuri și n-am putut găsi; pe toți care i-am întrebat sau nu ne-a înțeles ori nu i-am înțeles noi. Unul ne spunea bună oară: *„Rechte, Links! Vorwaerts”*[1] și când colo n-am găsit nimic. Așa că în prima zi am răbdat de foame, am luat o cafea și niște ouă moi cu niște chifle vieneze care ți se topesc în gură, ca zăpada la soare.

Abia a doua zi am dat de un restaurant „cușăr”, dar ce fel de cușăr?! Căci de la cușăr la cușăr e o deosebire! Restauratorul, cu toate că vorbește nemțește, poartă totuși un iarmuc pe cap, se spală când se așază la masă[2], clienții trec unul după altul și-i dau «buna ziua!» și el îi întreabă: „de unde?, încotro? cum? și ce?, dacă-i venit pentru o

[1] Nemțește: La dreapta! La stânga! Înainte!

[2] Evreii bigoți se spală pe mâni înainte de a se așeza la masă.

afacere sau pentru doctor? și la care doctor?” într-un cuvânt totul eminamente evreiește, întocmai ca la Varșovia

*

G.

Printre evrei nu te pierzi. Povața unui birtaș. Un comisionar de sticle de lampă vizitează pe nevastă-mea.

«Printre evrei, zice lumea, nu le prăpădești».

Să știți că e adevărat; căci ce ne-am fi făcut, de pildă, dacă nu ne-am fi dus la un restaurant evreiesc unde birtașul e atât de amabil și ne dă sfaturi la care doctor să ne ducem? Căci dacă ne-am fi lăsat în nădejdea neamțului cu limba lui greoaie, ne-am fi învârtit hăt și bine, căci ce-i pasă bună-oară neamțului de hotelier că ne învârtim prin Viena? După dânsul am putea rămânea până după anul nou, numai să stăm în hotelul său elegant, să bem ceaiul său din cazan și să-i plătim fiece înghițitură de apă, și pentru mașina cu care ne urcă și ne coboară de douăzeci de ori pe zi și de care nevastă-mea nu-i de loc mulțumită, căci spune că i se învârte capul de-i vine să leșine, iar mătușa Nehame din Uțeles a început să țipe atât de tare, la întâia urcare, că am fost mai tare ca fierul că n-am plesnit de râs.

Dar nu tot astfel e printre evrei; stăpânul restaurantului evreiesc ne-a luat îndată la descusut: Cine suntem? De unde? Încotro ne ducem? Ce boală avem? Și de care profesor avem nevoie?

Auzind că plecăm la băi și mirosindu-i a bani, el ne-a povățuit că mai întâi trebuie să ne ducem la profesor, căci

ne-am putea nenoroci dacă ne vom duce la băi calde fără profesor! Dar mai e o chestie: care profesor? Asta ne-o poate spune numai cumnatul său; căci cumnatul său e cunoscut cu toți doctorii și dacă voim, să-l așteptăm pe cumnatu-său.

Istoria aceasta nu mi-a prea plăcut.

— Poate c-ar fi mai bine să ne ducem de-a dreptul la profesor? întreb eu. Că doară nu suntem cine știe ce grav bolnavi; suntem, slavă Domnului, oameni sănătoși și am dori numai să știm la ce băi anume să plecăm?

— Pesemne crezi că ești în Rusia?, îmi spune birtașul. Vrei să te duci de-a dreptul la profesor? Du-te sănătos, dar vezi să nu vă pară rău!

— Vrei să faci vreun bucluc? îmi zice nevasta încet, și mătușa Nehame îi ține isonul,

— Ce-ți strică dacă o să fim mai întâi la doctor?

În sfârșit a rămas să mergem mai întâi la doctor, adică să ne ducem acasă și să așteptăm până va veni la noi cumnatul birtașului; apoi cumnatul ne va aduce doctorul și doctorul ne va conduce la profesor.

— Vă place câte protecții trebuie să ai la Viena ca să poți ajunge la un profesor?

Și am stat o zi întreagă la hotel așteptând pe cumnatul birtașului. Soarele trebuia să apună iar noi stăteam tustrei la fereastră privind în orașul zgomotos cu nemțoii cei proști care se învârtesc de colo-colo, cu jobenurile lor... Deodată auzim că cineva bate în ușă: una, două trei - și intră un neamț într-o redingotă, cu cilindru, cu baston, cu mănuși și cu toate c-a înserat de-a binelea, el salută prelung:

— *Guten Taaaag!*[1]

— «Fie pe capul dușmanilor toate visurile rele, îmi vine să-mi fac o poznă!» exclamă mătușa Nehame, și neputându-ne reține izbucnim într-un râs nebun.

Se vede că treaba asta n-a fost pe placul neamțului,

[1] *Guten Tag*, nemțește: Buna ziua !

fiindcă s-a înfuriat rău pe noi că râdem, a bătut cu bastonul în masă și striga într-una:

— *Unverschämt! Russische Schweine!*[1]

Se vede că asta înseamnă porci! Până în cele din urmă m-am ridicat, m-am apropiat de el și l-am făcut să priceapă că nu râdem de dânsul, ci de mătușa Nehame.

— *„Sie ist verückt?*[2]*”* mă întreabă el și-mi dă a înțelege pe evreiește că asta înseamnă „nebună” de la cuvântul „nebunie” și de aici pricepem că el e cumnatul birtașului și că știe să vorbească în limba noastră și ne bucurăm cu toții; repede se aduce ceai – se-nțelege că tot din același cazan! - și trecem de-a dreptul la chestiunea noastră.

— „Așa dară care-i boala dumneavoastră?” ne întreabă el pe toți.

Ce-i putem răspunde când noi singuri nu știm ce-i cu noi? Încerc și găsesc un pretext că nu-i putem destăinui lui totul, și că asta trebuie să i-o spunem numai profesorului; dar el nu se lasă să-l amăgești cu vorba și spune că la urmă sunt atâția profesori câte stele sunt pe cer - (nu fie de deochi!) și că pentru fiecare boală există un profesor anume.

— Ce-i de făcut?, mă gândesc eu în mine. Ce boală să-i inventez?

Și mă apuc și întorc lucrurile așa fel că-i spun adevărul curat și adevărat că eu sunt sănătos tun și că bolnave sunt numai ele - și o arăt și pe nevastă-mea Haia-Etel și pe mătușa Nehame și o închei pe nemțește:

— „Hoben Sie Verstand*?”*[3]

— „Foarte frumos!”, îmi spune el cu o privire încruntată și se adresează către cele două doamne: „Vă rog fiți atât de bune și spuneți-mi de ce boală suferiți?”

---

[1] Unverschämt! Russische Schweine (nemțește): Nerușinați! Ruși porci !“

[2] Sie ist verückt? (nemțește): E nebună ?

[3] Nemțește jargonizat: „Ai înțeles?” dar așa cum e pronunțat mai sus înseamnă: „Ai minte ?“

— „Vai, spune-i să iasă afară, că-mi vine să-mi fac o poznă!” zice mătușa Nehame către nevastă-mea și mă poftesc să ies în coridor pentru câteva minute, iar când mă întorc aflu că pe profesor îl chema Roitnaghel[4] iar pe doctor îl cheamă Silberștein.

— „Dar dumneata ce ești?” îl întreb eu pe dânsul.

— „Un comis-voiajor de sticlă de lampă și de abajururi” îmi răspunde el foarte calm.

— «Tot ce am visat ailaltă-noapte și noaptea asta și în toate nopțile anului să fie pe capul dușmanilor! Îmi vine să fac o poznă!» zice mătușa Nehame și bate din palme, iar nevastă-mea se face roșie ca focul și pe mine mă pălește un alt hohot de râs, iar ca domnul comis-voiajor de sticle de lampă și de abajururi să nu se simtă ofensat iscodesc un alt pretext: că mi-am adus aminte de o istorie ce s-a petrecut la noi la Iehupăț anul trecut și o închei iar pe nemțește:

— „*Hoben Sie Verstand*?”

— „Dacă am «Verstand» sau nu asta-i fără discuție, dar dacă dumneata ai „Verstand”, aceasta e o întrebare!” îmi răspunde și el tot pe nemțește și pleacă foarte supărat, iar între noi simt că se naște o mare dușmănie.

H.

Profesorul Roithnaghel vrea să ne despartă. Cearta noastră cu Viena. Mătușa Nehame își dă arama pe față.

Mult mai lesne e la noi în Rusia să înscrii un băiat la gimnaziu, sau să-l scapi de la recrutare, decât să poți da

[4] E vorba de celebrul profesor vienez Nothnaghel.

ochii la Viena cu profesorul Roithnaghel.

Mai întâi doctorul Silberștein ne-a făcut un bine și ne-a dat sfaturi, ne-a prescris rețete și toate acestea numai de hatârul comisionarului de sticle de lampă și de abajururi pe care ni l-a recomandat birtașul, și abia a treia zi am putut ajunge la profesorul Roitnaghel, care a fost atât de amabil și ne-a primit pe fiecare în parte și ne-a prescris pentru fiecare o altă stațiune balneară: pe nevastă-mea a trimis-o la Franzensbad, pe mătușa Nehame la Marienbad și pe mine la Carlsbad.

Ieșind de la profesorul Roithnaghel ne-am oprit tustrei și ne-am privit unul pe altul fără a scoate o vorbă, ca și cum am fi spus: „Ce ne facem acum?” și a rămas ca să ne consultăm cu doctorul Silberștein și așa cum doctorul Silberștein nu primește așa repede, trebuie să recurgem iar la comisionarul de sticle de lampă și abajururi, și fiindcă nu știm unde stă, a rămas ca să ne ducem la birtaș.

— Ei, ce se aude? ne întreabă el.

— Ce să se audă? răspundem noi, cumnatul d-tale ne-a omorât, pur și simplu ne-a omorât pe toți trei!”

Și i-am povestit că profesorul ne-a trimis pe fiecare în parte la altă baie.

— Asta-i tot? Ei și? zice birtașul foarte calm.

— Dar deștept mai ești dumneata! - îi zice nevastă-mea. De asta am venit eu cu bărbatu-meu încoace, ca să ne despartă, și eu să merg hăisa și el ceala?!

— Liniștiți-vă, doamnă - îi răspunde el. De la Firanzensbad la Carlsbad nu-i cine știe ce depărtare. Două-trei ore de drum, atâta tot! Dacă voiți, plecați la soțul dumneavoastră, sau de vrea el, vine soțul dumneavoastră la dumneavoastră!”

— Foarte mulțumesc pentru povață - îi zice nevastă-mea, dar de astă dată înfuriată. Să-ți ajute Dumnezeu să ajungi a da vești mai bune și sfaturi mai inteligente!

— Colo, în bucătărie, unde se fac tocmagii! mai adaugă mătușa Nehame iar birtașul o onorează de-a binelea și-i

spune că el nu discută „cu mahalagioaice”. Asta o supără pe nevastă-mea care îi spune că „această mahalogioaică e chiar mătușa ei și e de familie mult mai bună ca a lui, cu tot birtul său și chiar cu cumnatul său care umblă din casă în casă și vinde sticle de lampă și abajururi!”

— Haide! Mai bine să mâncăm ouă moi decât să ai a face cu asemenea grobieni care chipurile vorbesc nemțește și ne iau rublele noastre rusești! îmi spune nevasta.

Tot timpul cât îl batjocorea nevastă-mea, el stătea nepăsător; însă ultimele cuvinte „rublele noastre rusești” l-a înfuriat într-atâta încât s-a repezit spre noi ca un sălbatec că era mai-mai să ne străpungă. Ce să vă mai spun? Abia am putut scăpa cu viață și am ieșit din restaurant cu scandal, căci am fost conduși cu alai până în stradă și amenințați cu pumnul:

— *Bussische Schweine! Bussische Schweine*!”

O porție mai bună am avut pe urmă la Hotel din partea lui cumnatu-său. Comisionarul de sticle de lampă și de abajururi ne-a bătut în ușă, a intrat cu un alt neamț cu un cilindru, dar fără redingotă și ne-a întrebat:

— Cum v-ați permis să mă insultați în lipsa mea?

Și în același timp lovea cu bastonul în masă și era atât de roș că m-am speriat și mi-a fost frică de bătaie Mai știu ce e în stare să facă un neamț în Viena lui?

Dar nu tot astfel a înțeles lucrurile și mătușa Nehame din Uțeles. Pesemne că ea s-a speriat foarte puțin de acest neamț căci s-a repezit ca arsă din locul ei, i-a sărit drept în față, și-a pus mâinile în șolduri și i-a tras o răfuială sadea pe evreiește:

— Ian-ascultă, neamțule! Măi dobitocule, sticlă de lampă ce ești! Îmi vine să fac o poznă! Crezi că ne-am speriat de antereul tău și de hogeagul ce-l porți pe cap? Deocamdată ne-ai luat pe degeaba câțiva guldeni ca un adevărat șarlatan. Crezi că nu știm cine ești, măi calicule, măi coate goale? Că acuși mă reped la tine și-ți rup bărbuța, m-ai înțeles? Am mai pălmuit eu indivizi, mai dihai ca tine, auzi?

Cum vă place nebunul ista de neamț? Îmi vine să fac o poznă! Haide, cară-te de aici!

Nu știu dacă el s-a speriat de mătușa Nehame care părea în clipa ceea ca o găină ciufulită și înfuriată gata să-ți scoată ochii, sau dacă pur și simplu n-a vrut să aibă de-a face la Viena cu o femeie din Uțeles - căci neamțul meu cu redingotă și-a luat jobenul și nervii și picioarele în spinare, și a șters putina, trântind ușa cu putere, de partea cealaltă a pragului și ne-a binecuvântat cu știuta poreclă „Russische Schweine” cu care ne-am deprins tot atât de bine ca și cu-n „buna ziua!”

De atunci am început să-i port mare respect mătușii Nehame din Uțeles, în ochii noștri ea a crescut cu nouăzeci și nouă la sută și a rămas ca în tot timpul călătoriei noastre că nu ne mai despărțim de ea...

DOCTORI...

- UN DIALOG -

Scrisă în anul 1912

— Nu știi, domnule, unde stă pe aicea doctorul Feinfinchelcraut?

— A? Cum ai spus că-i zice? Fainfinfain...?

— Faintinchelcraut!

— Fainfinchelcraut? Așa spune, Fainfinchelcraut! După nume îmi pare cunoscut. Ai absolută nevoie numai de el? Sau poate să fie și un alt doctor?

La noi, nu fie de deochi, marfă de asta avem destulă! Iată chiar aicea peste drum, stă un doctor, adică doi doctori: unul un doctor adevărat, și celălalt un doctor de dinți. Și nu mai departe decât în casa treia, iată colea, locuiește încă un doctor, un doctor foarte cumsecade, cu toate că-i un doctor tânăr, abia ieșit din fabrică, dar n-are a face, are foarte multă practică, fiindcă lumea, mă-ntelegi, nu fie de deochi, bolește mereu. Cum ai spus, d-le, că-i zice doctorului d-tale? Finfainfin...?

— Fainfinchelcraut. Am nevoie de el nu ca doctor pentru mine...

— Ci pentru nevasta d-tale? Atuncea du-te drept într-acolo -, vezi? Acolo stă un doctor de boli femeiești. Adică un doctor mamoș. Se zice că-i un doctor special pentru astfel de boli! Dacă-i vorba că-i specialist, nu mai încape discuție! Căci în ziua de azi așa e moda: ca pentru fiece boală să fie un doctor special: doctor pentru stomac, doctor pentru ficat, doctor pentru ochi, doctor pentru nervi, doctor pentru copii... Și apoi tratamentul din ziua de azi, nu-i ca ce-l de altădată!

Altădată se știa de leacuri, rețete, pilule, prafuri, ierburi amare; azi sunt la modă aparate, fricțiuni, masaj, băi, băi simple, - și doctorii singuri s-au făcut în ziua de astăzi băieși, și astăzi cică asta e cea mai bună afacere... Ce fel de specialist e doctorul pe care-l cauți? Ce-i el? Evreu?

— E evreu? dar ce vrei să fie, rus? Că doar auzi că-i zice Fainfinchelcraut?!

— Fainfinchelcraut ai spus? Ei da, se înțelege că-i evreu.

Dacă-i Fainfinchelcraut, e evreu. La noi mai toți doctorii sunt evrei, cu toate că evreului îi place mai mult un doctor creștin. Evreului îi place un avocat creștin, o prăvălie creștină, un profesor creștin... Evreul se dă în vânt după creștin. Va să zică cum ai spus că-l cheamă pe doctorul dumitale? Faifer?

— Nu Faifer, ci Fainfinchelcraut. Am nevoie de el pentru altceva.

— Aha! Desigur pentru o chestie de recrutare. Să-ți dea o povață? Am înțeles! Cum? Nu pentru asta? Sau poate-i vorba de vreo partidă? Așa-i c-am ghicit? Nu? Atuncea ce? Dacă nu-i vorba nici de boală, nici de femeie, nici de recrutare, atuncea de sigur e vorba de o partidă. Dacă-i așa, atuncea poți să-l dai dracului pe... cum îi zice doctorului dumitale. Eu am să-ți recomand un doctor mult mai bun. Depinde numai de celălalt: câtă zestre dă? Fiindcă de obicei cu cât mai multă practică cu atât mai multă zestre. Și chiar dacă ar fi fără de practică, tot trebuie să plătești. Pentru că în ziua de azi, un simplu studențel, numai dacă e la Universitate, nu-l cumperi cu mai puțin de cinci-șase mii de ruble. D-apoi când e vorba de un doctor complect, chiar dacă ar fi o petecă! Mie să-mi spui verde, cât crede acela?

— Da de unde, nu-i vorba de asta. Te înșeli!

— De ce să mă contrazici? Dumneata să mă asculți pe mine ce-ți spun eu! Dacă acela poate plăti, atunci partida asta e foarte bună pentru dânsul. Căci e un doctor strașnic, un profesor! E bun la toate: la boli de stomac, la nervi, la dinți, la copii, la operații, și femeile țin foarte mult la dânsul fiindcă, mă-nțelegi, e un tânăr dat dracului, înalt și voinic! Și pe lângă toate acestea e și un sionist, și are o gură de aur. Mă rog, un doctor extraordinar!

— Da nu-ți spun că nu-i vorba de asta, am nevoie de el personal...

— A? Așa va să zică? Atuncea de ce-mi spui povești? Vezi colo casa ceea albă?

— Da… Și acolo stă Fainfinchelcraut?

— Nu, acolo nu stă Fainfinchelcraut, acolo stă Maier Tolotșinow, un evreu bogătaș. Pe vremuri a fost un calic lipit pământului; acum, fără paguba sa, să avem noi amândoi averea lui. El are o fetișcană urâtă foc, dar dacă Domnul ajută și ai cu ce unge fața, cu vreo zece-cinsprezece mii de ruble, i se aduce mire pe un doctor tocmai din Kiev. Asta înseamnă că studiile le-a făcut la Kiev, dar de felul său e din Uman.

— Și apropos de ce mi-o spui mie asta?

— Apropos de ceea că-l cauți numai pe…

— Pe doctorul Fainfinchelcraut? Îl caut nu fiindcă vreau să fac o partidă cu un doctor, ci fiindcă doctorul Fainfinchelcraut este…

— Apoi de ce nu mi-ai spus-o îndată? Și eu am crezut că e vorba de o partidă! Dacă-i așa, atunci ia apleacă urechea și ascultă-mă… Eu am un specialist, lucru mare! Și-a deschis nu de mult cabinetul. A pus mâna pe o moștenire de câteva mii de ruble și s-a apucat de a băgat toți banii într-o mașină, a plecat singur în străinătate de a adus mașina… Deocamdată n-are practică de loc, dar atâta grijă să am eu pentru coșnița ce-mi trebuie de sfânta Sâmbătă, cum am grijă de practica lui. Nu te teme, ai să vezi că va avea cea mai bună practică, fiindcă doctorii, în ce privește *boalele acestea,* au cea mai bună practică! Sunt specialiști adevărați! Dar de ce te grăbești așa? Mai stai puțin, că n-am terminat. Mai am câțiva doctori…

— Dar pentru Dumnezeu! Lasă-mă în pace cu doctorii dumitale! Ce-mi tot bați capul? N-am nevoie de doctor, n-am nevoie de recrutare, nu-mi trebuie partidă, nu sunt decât un pricazcic. Am nevoie de doctorul Fainfinchelcraut pentru cu totul altceva: ne datorește pentru lemnele pe care le-a luat toată iarna.

— Pentru lemne? Da du-te dracului cu lemne cu tot. Măi, fire-ai al dracului! Vezi un om de care habar n-ai, nu-l cunoști și te apuci să-l amețești de cap: Fainfinchelcraut!

Poate n-am timp? Poate alerg să câștig o rublă, că doar e ajun de Sâmbătă?! Vezi dumneata, cum te-am zărit am înțeles îndată că trebuie să fii un evreu de lemn. Așa să-mi ajute Dumnezeu la bătrânețe. Măi, ce ți-i cu evreii aceștia de lemn!... Ptiu!

NU TREBUIE SĂ FII BUN!

— „Nu trebuie să fii bun!” îmi spune un evreu cumsecade cu o bolfă pe nas și-mi cere să-și aprindă țigara. Auziți ce vă spun? Nu trebuie să fii bun! Din cauza bunătății mele, din cauza caracterului meu blând, mi-am făcut eu singur o frumoasă ispravă: mi-am crescut în casă o nenorocire, ba două nenorociri. Puteți asculta!

Dumnezeu a vrut ca să fac o pomană și mi-a trimis o orfană și un orfan. Cel de sus m-a pedepsit că nu mi-a dăruit copii, și mi-am luat eu singur; am luat copii străini, le-am făcut bine, i-am crescut oameni și acum îmi răsplătesc cu pietre.

Dintru’ntâi trebuie să vă povestesc istoria cu orfana. De unde am luat eu orfana? Și povestea e așa. Nevastă-mea avea o soră mai tânără ca dânsa, îi zicea Perla. Și Perla asta, ce să vă spun, era o frumusețe de femeie. Nevastă-mea e și ea o femeie frumoasă chiar și în ziua de astăzi; pentru frumusețea lor ele s-au măritat repede, fără nici o zestre. Așa va să zică!

Și când s-a măritat cumnată-mea, se spunea că a dat peste o adevărată comoară, un noroc ce se întâmplă odată într-o sută de ani, un fiu de bogătaș care avea să moștenească pe un bunel bogat, pe un tată bogat și pe un unchi bogat - numai neamuri de oameni bogați! O adevărată fericire! Așa va să zică!

Dar un singur cusur, că tânărul era dracu să-l știe ce! Adică de altfel era un tânăr tare cumsecade, și nu prost, nici mitocan și un om bun, sociabil, vesel, dar ce? Un șarlatan! Dumnezeu să-l ierte, că-i pe ceea lume, dar ce fel de șarlatan? Îi plăceau cărțile, dar cum credeți că-i plăceau? Își dădea sufletul, nu alta! De dragul cărților era în stare să meargă o sută de poște pe jos. La început un „șaizeci și șase” apoi o „ocă” evreiască, o „stuchelchă” un «tertel-mertel»[1] pe care le juca între ai săi, odată pe lună, în nopțile lungi de iarnă... Apoi a început tot mai des, tot

[1] Diferite jocuri de cărți, obișnuite în Rusia.

mai vârtos, cu tineri daţi dracului, cu toţi derbedeii şi jucătorii de meserie şi trebuie să ştiţi că acolo unde e patima cărţilor sunt şi toate patimile. Când eşti cartofor, ce să te mai gândeşti la rugăciuni? La obiceiuri religioase? La sfânta zi de Sâmbătă? Sau la alte asemenea lucruri care aparţin evreismului? Şi parcă lucru făcut!... Perla, cumnată-mea, era o femeie evlavioasă, şi se înţelege că nu putea să rabde apucăturile sale. Zi şi noapte stătea cu faţa în perne şi-şi plângea anii şi zilele, şi atât de mult până a început a boli, la început mai uşor, apoi din ce în ce mai tare, tot mai tare. Şi ce să vă mai spun, biata Perla a murit. Aşa va să zică!

Perla a murit şi a lăsat un copil, 0 fetiţă de vreo şase-şapte ani. Bărbatul ei era pe undeva la mama dracului, la Odessa; atât de tare l-a cuprins patima cărţilor încât a pierdut tot ce a moştenit de la tat-său şi de la bunicu-său şi de la unchiu-său, făcând totul praf! Se zice că în cele din urmă a stat şi la închisoare. Apoi a mai hoinărit pe unde a putut, s-a ales cu o boală ciudată şi a murit în străini fiind îngropat cu talgerul. Iată ce s-a ales dintr-însul! Şi aşa a rămas la mine fetiţa lor, o biată orfană, îi zice Reizel... Am luat-o la mine de mititicuţă, fiindcă copii, cum v-am spus, n-am, căci Domnul m-a pedepsit - hai să fie ea copilul meu! Şi ar fi fost tare bine, dar cusurul e că tot ceea ce-i prea bine e rău! La un alt unchi o asemenea orfană ar fi stat la bucătărie, ar fi ajutat în casă, să pună samovarul, să facă câte un drum şi altele la fel, dar la mine a fost socotită ca un copil al meu - aceeaşi rochie, aceiaşi pantofi, şi aceiaşi mâncare ca şi nevastă-mea. Ce să vă mai spun? La aceiaşi masă împreună cu noi. Aşa va să zică!

Mai târziu când această Reizel a început să se ridice, am dat-o să înveţe la un scriitor. Şi ce-i adevărat e adevărat, era o copilă de ispravă, liniştită, cinstită, bună, deşteaptă, şi frumoasă de n-avea pereche. Am îndrăgit-o de-a binelea, ca pe copilul meu. Copii, cum ştiţi, cresc ca ciupercile, nici nu te-ai învârtit bine, a-ha, şi trebuie s-o şi măriţi! Şi parcă

lucru făcut anume, fetișcana mea a crescut ca pe drojdie, înaltă, voinică și frumoasă, ca un trandafir.

Nevastă-mea a început să-i pregătească trusoul, stofe, cămăși, fețe de perne și de plapome și eu din partea mea nici nu m-am gândit altfel decât să-i dau zestre câteva sute de ruble. Și a început să i se propună partide. Ce fel de partide se propun unei asemenea orfane? Dacă părinți n-are, și tată-său, Dumnezeu să mă ierte, nu prea era om cumsecade și nici eu nu-i pot da ca zestre mii de ruble!... Trebuie dară să i se caute un om de seama ei, un tânăr care să-i poată da pâine. Dar unde-l găsești, când n-ai cum face o partidă gospodărească, și pe un meseriaș nu vreau eu, că doară e ca și a mea, o copilă de a surorii nevestei mele?

Și mi-a trimis Dumnezeu un tânăr de douăzeci și câțiva ani, care câștigă foarte frumos o rublă, și strânge o rublă și are o rublă. În sfârșit am vorbit cu tânărul acesta - da, se face treaba, așa să fiu eu sănătos! Că i-a plăcut. Am vorbit și cu dânsa - care? ce? Parcă-i de fier! De ce? Nu-l vrea, nu-i trebuie și pace!

— „Dar cine vrei ca să te ia? - zic eu - nepotul Baronului Hirsch?”

Dar precum nu răspunde peretele, așa nu răspunde ea. Privește în jos și tace. Așa va să zică!

Acum trebuie să întrerup povestea la mijloc și să vă istorisesc o nouă poveste care are legătură cu povestea începută, adică povestea asta și povestea cealaltă fac laolaltă o singură poveste.

Am avut un frate mai tânăr, Moișe-Herșcu, și s-a întâmplat cu dânsul o poveste - precum vedeți la mine se întâmplă numai povești. Să ne ferească Dumnezeu pe noi și pe toți oamenii!... Într-o Vineri el s-a dus la baie și a vrut să-și toarne o cofiță cu apă rece; a luat o cofiță cu apă clocotită și și-a turnat-o pe cap și s-a opărit peste tot și după opt zile de chinuri a murit și a lăsat nevasta și un copil, un băiețel de vreo șase ani, îi zice Peise. Și n-a trecut

o jumătate de an și a început să i se propună partizi, și asta n-a durat mult așa că m-am dus la ea, adică la cumnată-mea și-i spun:

— Dacă vrei să te măriți, atuncea dă-mi mie copilul!

La început ea se codea, chipurile, că nu vroia nici să audă, nici să vadă. Dar încolo, încoace, în cele din urmă am obținut de la dânsa și ea mi-a adus copilul, iar pe urmă a plecat undeva în Polonia, s-a măritat acolo, și se zice că nu-i merge rău. Așa va să zică!

Așa dar, Domnul m-a binecuvântat și cu un fiu!... Zic „cu un fiu" fiindcă l-am și înfiat și băietul e un băiet de soi, dar adevărat de soi. Că doară e băietul fratelui meu și n-am nevoie să-l laud! Dar mă puteți crede pe cinste că așa un Peise nu veți găsi nicăieri - n-o să vă spun în toată lumea, dar nici în târgul nostru și nici în alte târguri și gubernii, cât ați umbla să căutați nu găsiți un al doilea. Ce vreți de pildă să vă spun? Învățătură, e învățătură, scriere e scriere, socoteală e socoteală, sau poate voiți franțuzește, vorbește franțuzește! Poate doriți vioară, vă cântă din vioară! Și apoi, să nu-i fie de deochi, e bine făcut, un cogeamite om, cu o gură și cu... cu... cu... dacă-i vorba că e de ispravă, nu mai am ce vorbi! Și pe lângă toate îi mai dau zestre câteva mii de ruble, că doară e copilul fratelui meu, înfiat de mine, ca și copilul meu adevărat și slavă Domnului cartofor nu-i! Prin urmare nu i se cade o mireasă aleasă? Ce spuneți d-tră? Se înțelege că i se propuneau cele mai mari și mai frumoase partizi din lume și se înțelege că stăteam la ales! Da ce? Așa de ușor dai din casă un asemenea băietan? Așa va să zică!

În sfârșit mi se propuneau partizi din toată lumea: din Camenitz, și din Elisaveth, și din Humei, și din Lubin, și din Moghilev, și din Lituania, și din Berdicev, și din Caminca, și din Brod. Mi se dădea aur, nu glumă: zece mii, și douăsprezece mii, și cincisprezece mii, și optsprezece mii - și nu știam încotro să mă arunc. Și atunci m-am gândit: la ce să mă târâi în străinătate, încotro și cu cine?

Mai bine, cum zice și proverbul, un cizmar apropiat decât un rabin îndepărtat! Există la noi în târg un evreu bogat care are o singură fată cu o zestre de câteva miișoare de ruble și fata singură e o fată tare cumsecade și acela mă vrea - de ce să nu fac partida asta? A? Mai cu seamă că avem la noi, slavă Domnului, doi pețitori care aleargă încolo și încoace, de la mine la dânsul și de la dânsul la mine, și-i dau zor, căci mă înțelegeți, n-au timp, căci au și ei fete de măritat și încă destul de mari. Așa va să zică!

În sfârșit a rămas să ne întâlnim și să stabilim lucrurile „pe cuvânt". Dar vremurile de astăzi nu sunt cele de altădată. Altădată se făcea o partidă fără ca să știe copila; veneai acasă spuneai *mazăl-tov*[1] și atâta tot. Azi însă s-a făcut o modă că trebuie să te înțelegi mai întâi cu copiii, ca ei să se întâlnească mai întâi și să spună dacă își plac reciproc sau nu. Și nici nu trebuie să le spui - căci se întâlnesc singuri... și-i destul de bine!...

Și-l iau eu pe băietanul meu deoparte și-l întreb:

— Îți place, Peisișor dragă, una așa și așa?...

Dar el roșește ca focul și nu-mi răspunde o vorbă.

— A tăcea înseamnă a vorbi! mă gândesc eu. A nu răspunde e și acesta un răspuns!

Dar de ce a roșit? Se vede că s-a rușinat! Și a rămas în cele din urmă, ca să ne întâlnim cu toții seara, cum e obiceiul, mai întâi la mireasă, apoi la mine - ei, ce trebuie mai mult? Și începe a se face turtă dulce și a se pregăti o masă de seară, cum e obiceiul. Așa va să zică!

Și într-o zi ca azi mă scol dimineața și mi se aduce o scrisoare. De unde-i scrisoarea? A adus-o un harabagiu. Iau scrisoarea, deschid scrisoarea, încep a ceti scrisoarea - și mi se face negru dinaintea ochilor! Ce fel de scrisoare era? Veți vedea îndată! Îmi scria Peise ca să nu mă supăr că a plecat cu Reizel - vă place? - să se însoare cu ea fără știrea noastră, auziți vorbe? Și nici să încerc, zice el, ca să-i caut, fiindcă sunt departe, zice el, departe de tot, - auziți

[1] Mazăl-tov, ebraic: Cu noroc !

vorbe? Și după ce se vor căsători cu toată ceremonia religioasă, zice el, se vor întoarce... Ce ziceți de o astfel de scrisorică? În ce privește pe nevastă-mea nici nu mai vorbesc: a leșinat de trei ori, căci din pricina ei e tot scandalul, fiindcă Reizel e doar nepoata ei, nu a mea.

— Iată îi zic eu, ai hrănit un șarpe în brațele tale!

Și tot amarul de pe inimă l-am vărsat asupra ei, și ca de obicei i-am tras o porție ca după merit. Așa va să zică!

Și nu trebuie să vă mai spun, căci pricepeți singuri cât m-a mâhnit și m-a durut treaba asta. Cum adică, iei un copil străin, o biată orfană săracă, o hrănești și vrei s-o faci fericită - și ea se apucă și face o asemenea poznă și-l încurcă pe băietul lui frate-meu!? Am strigat, am bătut din picioare, mi-am rupt părul din cap, îmi venea cât pe ce să-nebunesc. Și iarăși m-am răzgândit apoi: ce o să-mi ajute mie toată furia asta? Ce să mai bat adică din picioare? Trebuie făcut ceva, poate mai apuc ceva, și poate să-mi fie de folos!

Și înainte de toate am alergat la „naciaistve” am pus oleacă de unsoare și am arătat că la mine se afla o fată care m-a furat și mi-a ademenit băiatul - căci era socotit la mine ca fiul meu - și a fugit cu dânsul nu știu unde. Pe urmă am început a da la bani, am bătut depeși în toate părțile, în toate orașele și târgușoarele guberniei - și Dumnezeu mi-a ajutat că au fost prinși amândoi - unde i-a prins? Nu departe de noi, într-un târgușor. Mazâl-tow!...

Când am primit vestea că au fost prinși, am plecat împreună cu nacialnicul drept la târgușorul cela. Ca să vă mai povestesc toate călătoria asta, nu face. Eram grozav de speriat. Îmi era teamă ca nu cumva să facă acolo nunta și atuncea totul e pierdut... Și a dat Dumnezeu c-am ajuns - și nu făcuseră încă nunta. Dar ce era? O altă nenorocire. Așa precum am reclamat că am fost prădat, până una-alta au fost arestați amândoi. Mi-a venit rău, am făcut scandal că ea m-a furat, fata adică, și că el, fiul meu adică, el s-a considerat fiul meu și nu-i vinovat de fel. Și când vine la

adică spre a fi pus în libertate, Peisă adică, el zice: «Dacă-i vorba că s-a furat, atuncea zice el, am furat amândoi!» Auziți vorbe? Asta i-a vârât-o ea în cap, blestemata, ca să spună așa! Vă place treaba? Ei, vă mai întreb eu, să mai fii om bun? Să mai ai milă de o orfană săracă? Vă întreb eu, face? Ce să vă mai spun, m-au costat destule amărăciuni și sânge până i-am scos pe amândoi, fiindcă de dragul lui am trebuit s-o spăl și pe ea - și ne-am întors acasă. Așa va să zică!

Se-nțelege că nu i-am mai primit în casă la mine. Pe dânsa am dat-o în gazdă la o rudă de-a ei în sat, îi zice Moișe Meier, un evreu simplu, un țărănoi, iar pe Peisă l-am luat acasă și l-am mustruluit într-una:

— Cum asta, te iau la mine și te înfiez ca pe un copil al meu, vreau să-ți dau zestre câteva mii de ruble și să te fac moștenitorul meu - și tu te apuci să-mi faci un astfel de scandal?

Zice el:

— Ce fel de scandal? Ea ți-i nepoată eu ți-s nepot, suntem amândoi tot de un grad!

Zic eu:

— Ce te compari tu cu dânsa? Tatăl-tău a fost, zic eu, fratele meu adevărat, și un om de treabă, iar tatăl ei a fost, Dumnezeu să ne ierte, zic eu, un cartofor!

Când mă uit colo, deodată o văd pe nevastă-mea că leșină. Se face o zarvă, o gălăgie, ce este? Ea nu poate răbda că se vorbește rău de bărbatul surorii sale. Sunt amândoi, zice ea, pe ceea lume, și trebuie lăsați în pace. Auziți vorbe?

— Dar Dumnezeu să mă ierte, zic eu, că totuși a fost un cartofor, un ticălos!

Ea leșină din nou - așa o nenorocire, așa o pacoste, să nu poți scoate o vorbă la tine în casă! Așa va să zică!

În sfârșit l-am luat pe Peise subt supravegherea mea directă și am început a-l pândi să nu-mi facă din nou aceiași poznă. Și Dumnezeu mi-a ajutat și s-a lăsat să-l

conving ca să se logodească nu cu cine știe ce lucru mare, dar totuși cu o fată de gospodar cinstit, om cu renume, cu zestre frumoasă... cu... cu, așa cum trebuie să fie, de seama mea, și eram în al șaptelea cer. Va să zică e bine, așa-i? Dar stați puțin și veți asculta o poveste!

Într-un rând vin acasă de la prăvălie, la dejun, mă spăl, mă așez la masă, fac rugăciunea de masă, și când mă uit bine în jurul meu, Peise nu-i! Și deodată îmi dă prin minte o idee: poate a făcut iar vreo ispravă? Și o întreb pe nevastă-mea: unde-i Peise? Dar ea nu știe. După ce am mâncat, am alergat prin târg din loc în loc, dar nimeni nu știa. Atunci trimit un om în sat la ruda mea Moișe-Meir ca să afle ce mai face Reiza? Și el îmi răspunde printr-o scrisoare că ea a plecat de acasă și că i-a spus că pleacă în târg, ca să se ducă la cimitir, la mormintele părinților. Se înțelege că am fiert îndeajuns și mi-am vărsat tot amarul pe nevastă-mea, ca de obicei, căci la urma urmei toate nenorocirile sunt ale ei, căci fata e a ei. Așa va să zică!

Alerg la poliție, bat depeși în toate părțile, trimit oameni, arunc bani, - nu-i nicăieri, parcă s-au înecat. Muncesc, strig, alerg, îmi dau sufletul, degeaba! N-ajută la nimic! Ce să vă spun, au trecut vreo trei săptămâni, și era cât pe ce să înnebunesc! Deodată primesc o scrisoare și o felicitare, cu un „Mozăl-Tov!” că slavă Domnului s-au căsătorit într-un ceas bun și că astăzi nu mai au nici o frică de mine, - vă place? Că ei s-au iubit de mititei și slavă Domnului că și-au realizat dorințele pe care le-au năzuit. Că de unde vor lua ca să aibă cu ce trăi? De asta să n-am grija lor: el învață și se pregătește de examen ca să între la Universitate să studieze medicina, și ea învață ca să se facă moașă, - vă place?

Iar deocamdată dau lecții amândoi și câștigă, slavă Domnului, ca la vreo cincisprezece ruble pe lună, din care plătesc șase și jumătate pentru chirie, opt pentru mâncare și pentru rest e mare Dumnezeu, - vă place?

Ei, îmi zic eu în gândul meu, o să cam muriți binișor de

foame și o să începeți să vă rugați de mine și am să vă arăt eu cine-i mai mare. Și-i spun nevestii: «Acum vezi și tu ce înseamnă o soartă amară! Cum putea să iasă un copil de ispravă de la un tată șarlatan și cartofor?" și-i mai trag și alte asemenea înțepături, dar ea nu-mi răspunde o vorbă! „Aveai obiceiul să leșini, îi zic eu, că-ți batjocoream cumnatul; de ce nu leșini și acuma?" Dar cum nu răspunde păretele, așa nu răspunde nici ea. „Crezi că nu știu, îi zic eu, că ții cu ei, că ești înțeleasă cu ei, zic eu, și că totul a pornit de la tine?" Dar ea tace, nu-mi răspunde o vorbă, căci ce-mi poate răspunde când simte că am dreptate? Ea știe că mi-i necaz. De ce mi se cuvine ca pentru bunătatea mea să mi se plătească astfel? Așa va și zică!

Dar poate credeți că s-a terminat? Stați, c-o să auziți ceva și mai frumos!

În sfârșit a trecut un an, ei îmi scriu scrisori, dar nu suflă o vorbă despre bani.

Deodată primesc un „Mazăl-Tow!" că a născut un băiețel și ne cheamă la botez. Atunci îi spun eu nevestei:

— Să-ți fie cu noroc noul tău născut, halal botez! O să-i dau numele după numele cumnatului tău cel cinstit!

Dar ea nu-mi răspunde, ci se face galbenă ca peretele, se îmbracă și pleacă de acasă. Iar eu mă gândesc: las-o că se întoarce îndată! Aștept o oră, aștept două, aștept trei, aștept patru, a și înserat, e întunerec beznă, și ea nu-i! Halal poveste! Ce să vă mai spun - a plecat și ea la ei și de atunci, sunt aproape doi ani, nu s-a mai întors și nici că se gândește ca să se mai întoarcă acasă. Ați mai auzit așa ceva? La început am așteptat poate că-mi va scrie vreo scrisorică. Și când am văzut că nu scrie, i-am trimis eu un răvaș în care i-am scris: „Ascultă-mă! E mai mare rușinea față de lume!" Și ea îmi răspunde că lumea ei e acolo, la copiii ei, - vă place? Și că nepoțelul care s-a născut - îi zice Herșcușor după fratele meu Herșcu - îi este mai scump decât toată lumea. E așa un Herșcușor, zice ea, care nu se mai găsește nicăieri, de la un capăt la altul al lumii, și-mi

urează ca să îmbătrânesc în mare bogăție și în cinste, dar singur, fără ea, - vă place?

Și-i scriu înc-odată și înc-odată și-i spun destul de răstit că nu voi trimite nici o para! Iar ea îmi răspunde că n-are nevoie de banii mei - vă place? Îi trimit o altă scrisoare și-i fac cunoscut că-i voi dezmoșteni pe toți și voi lăsa toată averea pentru săraci. Dar ea nu se sinchisește și-mi răspunde că n-are nici o pretenție la mine - vă place? Că trăiește acolo, la copii, în mare cinste - să nu fie mai rău în viitor! - fiindcă Peise a și intrat la Universitate, iar Reiza devine mamoșă cât de curând, și că amândoi câștigă la vreo șaptezeci de ruble pe lună - vă place? Și în ce privește moștenirea, n-am decât să dăruiesc și în ziua de azi toată averea cui poftesc, fie chiar pentru o mănăstire - vă place? Și termină scrisoarea spunând că sunt un adevărat nebun. Și că toată lumea, zice ea, o admiră pentru ceea ce a făcut. „Care-i nenorocirea? zice ea... Că fiul fratelui tău a luat pe fiica surorii mele? Ce te fudulești așa, dobitocule?" îmi spune ea - vă place? „Dacă ai fi aicea, zice ea - și ai vedea copilul, pe Herșcușorul meu, cum arată cu degetul portretul bunicului și spune „bunelul" ți-ai trage singur - zicea ea, - trei palme!" vă place? Așa îmi spune ea de acolo! Așa va să zică!

Ei, nu trebuie să fii mai tare ca ferul? Vă puteți închipui de pildă cât mă arde când vin acasă și mă simt singur între patru pereții încep să mă socotesc: Ce rost mai are viața mea pe lume, mă rog? De ce mi se cuvine un astfel de sfârșit? De ce să am o astfel de bătrânețe? De ce și pentru ce? Pentru bunătatea mea? Pentru caracterul meu moale și blând? Vă rog să nu vă supărați: când încep să vorbesc despre asta mă doare și mă podidesc lacrimile, și nu pot, nu mai pot vorbi!...

Of, nu trebuie să fii bun, mă auziți? Nu trebuie să fii bun!

IAȘI
TIPOGRAFIA „ALBINA” Str. SEULESCU No. 1
1928